
UNIVERSITY OF N.C. AT CHAPEL HILL
00035566011

1845

מן החיים והמות.

מאת

ז. שניאור.

ז. שניאור.

מן החיים והמות.

רשימות וספורים.

(1903—1905).

הוצאת „תושיה", ורשה.
וביבליותיקה גרולה, שנה א', ספר כ"א—כ"ג.

ורשה, תר"ע.

בדפוס לוין־אפשתיין, פביה 38.

Минъ гахаимъ вегамоветъ

т. е.

Изъ жизни и смерти.

Соч. З. ШНЕУРА.

Изданіе „ТУШІЯ“.
ВАРШАВА, 1910 г.
Тип. Х. Кельтера, Новолипье 11.

רשימות אלה נדפסו, לפני שנים מספר, בעתונים ומאספים שונים ומהם קטעים, קטעים ב„הזמן" היומי ונפלו בהן הרבה שבושים והשמטות. עתה נאספו מחדש ונתקנו ונמלאו על ידי.

המחבר.

התכן:

רשימות אלה נדפסו, לפני שנים מספר, בעתונים ומאספים שונים ומהם קטעים, קטעים ב„הזמן" היומי ונפלו בהן הרבה שבושים והשמטות. עתה נאספו מהדש ונתקנו ונמלאו על ידי.

המחבר

1

כ' לחדש אלול.

... זה כשני שבועות שאני טומן בכיסי את חלמו של מלאך־המות, את מי שעתיד להיות לרוצחו, את האקדח.

והלק הוא האקדח ונוצץ וקר כמית בעצמו, ומדי הביטי אל לועו השחור והעמוק נדמה לי, שאחת מאלף עיני המות מבטת עלי, באותו המבט האלם והנצחי, שרק עין גלגולת של שלד מסוגלה להביט ככה.

לכאורה הרי שחוק הוא... לקחו מתכת ידועה ונתנו לה צורה ידועה, וקפיצים שמו בה, וכדור קטן כזנב הלטאה הניחו שם וכל המכונה הזאת רק ליטרא משקלה! רק ליטרא אחת! לכאורה פשוטה היא, תמה וקרה... הא? אבל נס נא, ידידי, ללחץ במקום ידוע שבמכונה קטנה זו, רק באצבע קטנה להץ! אה?... והנה רעם ורעש, אש ועשן, ומכונה קטנה ואלמה זו הורגת אנשים, אנשים גדולים, חכמים, ערומים, עלוים. אנשים אשר עמלו הרבה, הרבה עשרות שנים לטפח ולפתח את בשרם ואת מחם, אנשים אשר ראו הרבה וסבלו הרבה ואכלו ושתו הרבה... אנשים שחיו וישנו הרבה, בבטחה שמחר ישובו יתעוררו משנתם ישובו להוות, לאכל ולשקר כדרכם... — רק לחיצה קטנה במקום ידוע שבליטרא זו — סוף! והאדם, שאליו מכוון הלוע, נפל ומתמתח באברים נובלים. וכל אשר ראה וקרא ושמע וקנה בעמל עשרות שנים יאבד בשבילו כרגע לנצח...

ולי בעצמי נעים מאד להרגיש שמכינה נעלה כזו, מכונה, שלקחה לה את המות בהכירה, מונחת בצלחתי. וכשאחפוץ שיורה האקדח וימית, אז יורה וימית, וכן אם לא אחפוץ בזאת, אז יהי מונח בכיסי אלם ותם, כאילו אינו יודע מאומה „הממזר"!

המות, המת מונח בצלחתי ואנכי אדונו... כחמר ביד היוצר הריהו בידי...

יש, בלילה... כשאני שב עיף ויגע מן ההוראות המעשות שלי הארוכות בעיני כשנים, מניח אני את האקדח על השלחן, אחרי סגרי מקודם את הדלת בעדי... מניח אני את האקדח היפה, מתענג עליו, בודק אתו ומחליק בידי על גבו הנוצץ והחלק, וכזאת עושה גם צלי השחה,

והענקי שעל הקיר... ואז נדמה לי, ששומע אנכי את קפיצותיו של המות עצמו, הסגור בכלי קטן זה... כנמר שחור ואלם הוא מתרוצץ בכלא ברזל זה... מתאוה הוא להתפרץ, לירות, להמית, — למוזז גולגלות, לפלח לבבות... ובשנאה גדולה הוא מביט אלי מן הלוע השחור, ומבטו — מבט עין ריקה שבגולגולת — אומר לי: אדם ערום ונבזה! למה סגרתני? הוציאני למרחב... למרחב הוציאני!"

ואז מתקמצות שני מאליהן, ואנכי מסנן מבין שני הקמוצות איזו מלים שרופות, הרגילות בשעת קדחת או בשעת הדוה גדולה; לוחש אני אל האקדח המונח ונוצץ על השלחן:

—הזולירה לא תקהך אם תחכה עוד שבוע, שבועים... עוד תשפיק להתג... „ממזר"!

וכמתירא שמא יפרוץ המות הזק ויורה בלי רצוני..... שמא יצא מדעתו וימית קודם זמן, אני ממהר לסגור את האקדח בנרתיקו העור שלו... וזהי הכתנת המכניעה של אקדחי. כתנת מעין זו מלבישים גם את המשוגעים בשעת זמן הילולתם...

מוזר בנאמנות... נזכר אני באבי המנוח, הארוך והצנום, שהיה נעשה חור ורועד למראה אקדח, וירא היה לגעת בו כמו באש. ואני, בנו של אדם חלש עצבים שכזה, נוגע ואוחז אקדח בכיסי... וכמה אני אוהב אותו... באיזו תאוה עזה אני מרגיש בידי את מתכתו הקרה, החלקה והנוצצת... אין אצלי כל ספק, שברגש תאוה כזו מלטפים התאונים את קבוצת ידי פלגשיהם... שאנכי עדיין לא ידעתי אותן.—

יש לילות דומים, מלאים צללים כבדים וקישמרים החונקים אותי ואינם נותנים לי לישן. אז אני מוציא את האקדח מנרתיקו ונלחץ אל מתכתו הקרה בלחיי הלוהטת, שפתי היבשות מתעקמות לשחוק שחוק משונה וחמם בחשכה... והצללים והקושמרים, הרובצים עלי, כאילו מקבלים דחיפה מתנועת שפתי זו ומתחילים שוחקים אף הם באותו השחוק. וכמה לילות אני נרדם עד הבוקר ולחיי לחוצה אל האקדח, ובהתעוררי לאור השחר החור, והנה האקדח מונח על הכר חלק ודומם, כשהוא שוחק אלי במתכתו הנוצצת... אך תחת מטה זה אני מרגיש בו תאוה עזה והתחת לירות ולהמית... ואז נעשים פני ערומים וזועפים קצת ומקבלים הוות של פני גדול, שמצא את עונו של קטן, ובתוך כך אני מאיים עליו באצבע:

— אי־אי ממזר... הרות" לא תקהך, אם תחכה עוד שבוע, שבועיים...

———

מות.

(רשימות של מאבד עצמו לדעת).

[illegible]

[illegible]

הדרו, נזכרתי פתאם, שגם בתקרת הדרי תקיע וו וגם עליו אפשר להתלות... רגע פקפקתי, אפשר שהטעני זכרוני, אפשר שאין כלל שום וו בתקרת הדרי, ואמהר הביתה. והנה אמת נכון הדבר... אמת גמורה ומוחלטת... וו ברזל חזק וכפוף כמקור הנשר, כשן עקומה של אשמדאי, תקוע באמצע התקרה יכלו אומר „עלי אפשר להתלות.. אפשה להתלות"...

— נפלא הדבר, כיצד לא הרגשתי בוו זה עד עכשיו? התפלאתי מאד. והוו בולט וקורץ... אז עבר גחך של ערמה על שפתי ואהשוב: „עליך אפשר להתלות? באמת? הי־הי, הדבר מענין, נראה... הדבר מענין. כרגע מצאתי את ההבל, שבו אני נוהג לצרור את הפצי בעקרי את דירתי — ובקרת רוח כמעט בענין־רב עשיתי לי עניבה חזקה, העמדתי כסא וכבר מוכן הייתי לקשר את ההבל אל הוו.

— עוד מעט ואתלה... הרהרתי במנוחה ואגחך, — חיי, עוד מעט ואתלה...

ופתאם דפיקה בדלת. מנוחת נפשי עברה כרגע, וזעה קרה כסתה את גופי. כרגע הבנתי את אשר הפצתי לעשות ואת הסכנה שהיתה כרוכה במעשה זה... ואמהר לטמון את ההבל ולהשיב את הכסא אל מקומו.

— מי שם?

זו היתה מכירתי ההביבה, העלמה ריבקין, שבאה לקחת את ספרה אשר השאילה לי. וכשפתחתי לה את הדלת העמידה בי עיני־ שאלה ופנים הורים. כנראה העידה הזות פני על דבר הסוד שטמנתי זה עכשיו... לב האשה הרך שלה כאילו צד ברגע אחד את אותו הדבר המוזר, שהתעתד לפרץ בכאן, ושעכשיו רפרף עוד באויר הדרי רועד, נעלב ומתביש כגנב רפה־אונים שנמצא במהתרת...

כשיצאה מהדרי לקחתי אולרי ואנתק את ההבל לגזרים קטנים. הנאה משונה הרגשתי בכרתי הבל זה... זה היה מעין רגש של איש אכזרי המתנקם באויבו. אולם בכל זאת נמצאתי במצב התעוררות עזה ימים אהדים אחרי המקרה הזה; הוו שבתקרה כאילו אנס את עיני להביט בו. בלילה לא ראיתיו, אבל הרגשתי במציאותו, ולא יכלתי לישן. אז מהרתי לשכור לי דירה אחרת שאין כל וו בתקרתה ויונה לי.— אבל לא לאורך ימים.

נזדמן לי מכיר הדש, עלם בריא בעל שרירים ופנים מוצקים. הוא שמש בתור בוכהלטר בבית־הרושת של כלי־מתכת. פעם אחת, בשבתי אצלו, הוציא פתאם מכיסו אקדה נוצץ ונחמד, העמיד את

לועו אל מול פני, צחק וקרא:

— בין! עוד מעט ואדרוג אותך...

אנכי לא הודעזעתי, אלא נשארתי קפוא ומביט בתאוה אל כלי המות הנהמד הזה. כשלקחתי את האקדח בידי להתבונן אליו וידי נגעה במתכתו הקרה וההלקה רעדתי כולי... ברגע זה כמו נפתרה לי חידה סתומה שבקשתי את פתרונה זה כמה. הרגשתי פתאם בכל הויתי שנצרך אני לכלי נוצץ זה... ומוכרח הוא להעשות להפץ שלי — בלי שום דחוי. —

ומבלי עצור ברוחי קראתי בהתרגשות:

— שמע נא, את... מכר נא לי את האקדח... טובה גדולה תעשה לי... אשלם במזומנים... ראה בקשתיך. מבין אתה, הוא נחוץ לי מאד, מאד...

— למה הוא לך, למשל? שאל הלז והעמיד בי את עיניו.

הרגשתי שהקדחתי את התבשיל ונפוכיתי. גם אני עוד טרם ידעתי בברור למה היא לי. בכל זאת התגברתי ואשתדל לדבר בטון של בן־אדם שהכל אחת היא לו:

— מבין אתה... ימים של התרגשות... פרעות, טביחות, נו.. כל אדם משתדל להגן על עצמו — הם...

עיני מכירי קבלו את ברקן התמידי הוא הודיע לי את הסכום בעד כלי נוצץ זה... ונשבע לי שהוא מפסיד בו.... שעלה לו במחיר גדול יותר, אלא שלהכר הוא עושה הנחה, ובכן: חמשה עשר „קרבין"...

מהוות פניו של בעל האקדח ודבריו המתוקים הבנתי שמשקר הוא בדבר המחיר... אולם אני לא עמדתי על המקח. אדרבא, אסיר תודה הייתי לו. כמעט שבכיתי מתוך הכרת־טובה עמוקה. כסף לא היה בכיסי ואצא ממנו בלב רועד להשיגו. ובקש בקשתי אותו מקודם לכל ימכור ה"ו את האקדח ל"אחר.

למחר השגתי כסף בעד ההוראות שלי. הייתי חייב בעד ארוחות ודירה, אך לא שמתי לב לזאת ומהרתי אל בעל האקדח. בהביאי אליו את הכסף, מצאתי את חדרו כשהוא סגור, וכשתי שעות הכיתי לו בחוץ אצל השער. גשם דק וקר ירד והרטיב את המרצפת ואנכי רעדתי והכיתי. לבסוף זכיתי לראות את בעל האקדח פנים אל פנים.

— א... באת בענין האקדח... כבר?.. וכי מה הרעש? — כך שאלני בפנים שוחקים של אדם התקיף על הבתו.

ואני הבטתי אליו במבט תחנונים אשר לא הבין אותו. ומה היה לי לדבר? גם אנכי לא ידעתי למה מהרתי ככה, למה אני חרד

כל העורקים והגידים והחושים, מרגיש ברגע קל אחד את זה, שהיו כל העורקים והגידים מרגישים ביחד, אילו היו כורתים ומפצעים אותם לאט לאט... ואת כל יסורי גהינם אלו הוא חש בכאב כללי ורגע אחד... וסוף. —

ככה הייתי הוגה בדבר המקרים שקראתי עליהם, בדבר מיני המיתה שבחרו להם גבורי־המקרים. תמיד ביום ובלילה הייתי הוגה בהם ומוסיף עליהם נופך משלי. כמעט שלא נעשיתי לפטליסט מדמיונות מעוררים אלה. כל דבר היה מעיר בי רעיון של מות. עובר אני על גבי הימתי אבן והושב: קיר זה יכול להתמוטט במקרה, ליפול עלי ולמוטו את בשרי... עובר אני על גבי נהר: מי הנהל הזה, השוטפים בנחת ובתמימות, כביכול, יש בכחם להטביע... סכין נוצץ זה עלול לשחוט, לדקור...

פעם אחת, בהתבונני במצבת־כבוד־כבדה, שאיזה שר עב־כרש מתרומם עליה, עלה פתאם רעיון במוחי, שמצבה זו יכולה לנפול פתאם ולהנקני בכבדה, אם אוסיף להסתכל בה. איזה אינסטינקט של הגנה־עצמית נשאני הלאה ממצבת נוראה זו, שיש בכחה לנפול ולהרוג... וכאן נזכרתי, שזה הוא רק טפשות או פשוט — שגעון... ואמהר לגשת עוד הפעם אל המצבה ואשתדל לעמוד במקום היותר סמוך לה. על שפתי רחף גיחוך טפשי, כאילו הפצתי לאמר למצבת האבן הכבדה: „נו, אדרבא, נפלי נפלי עלי... הנקיני... אדרבא"..

ביום אחד הגיעה אלי שמועה, שרעי ומכירי מכבר, אדם־צעיר כבן עשרים ושתים שנה, שתה סם־מות וימת. הוא הרעיל את עצמו בהמיץ־הקרבולי, שקנה בבית האפותיק.

כל היום התהלכתי במין רגשנות נעימה ודמיוני צייר לי מחזה מות כזה והגדיל אותו בכמה וכמה פעמים. ובאיתו ערב כששוטטתי ברחובות מששתי פתאום בכיסי אם ישנן שם איזו פרוטות... וכיון שנוכחתי שיש — נכנסתי בלי דעת אל האפותיק וזרקתי בקוצר־נשימה...

— קרבול בעשר קופיקות.

וכשיצאתי החוצה ואצבעותי הרועדות אוחזות בחזקה את צלוחית הקרבול העטופה ניר, — הבטתי פתאם בתמהון על הצלוחית ואשאל את עצמי: למה לי סם זה? ובלי חשוב הרבה השלכתי את הצלוחית אל המרצפת ונפצתי אותה. עשן קל ובעבועים ורודים נשארו במקום ההוא... ואני הבטתי אל העשן הקל, — אל אדי הקרבול המתנדפים — וגחכתי...

ושוב מקרה עוד יותר מגוחך. פעם, כשהייתי מהלך ברחוב ומהרהר במקרה, שקראתי בכרוניקה על דבר צעיר שתלה את עצמו על הוו שבתקרת

כל העורקים והגידים וההושים, מרגיש ברגע קל אחד את זה, שהיו כל העורקים והגידים מרגישים ביחד, אילו היו כורתים ופוצעים אותם לאט לאט... ואת כל יסורי גהינם אלו הוא חש בכאב כללי ורגע אחד... וסוף. —

ככה הייתי הוגה בדבר המקרים שקראתי עליהם, בדבר מיני המות שבחרו להם גבורי־המקרים. תמיד ביום ובלילה הייתי הוגה בהם ומוסיף עליהם נופך משלי. כמעט שלא נעשיתי לפטליסט מדמיונות מעוררים אלה. כל דבר היה מעיר בי רעיון של מות. עובר אני על גבי המתי־אבן והושב: קיר זה יכול להתמוטט במקרה, ליפול עלי ולמזמז את בשרי... עובר אני על גבי נהר: מי הנהל הזה, השוטפים בנחת ובתמימות, כביכול, יש בכחם להטביע... סכין נוצץ זה עלול לשתוט, לדקור...

פעם אחת, בהתבונני במצבת־כבוד־כבדה, שאיזה שר עב־כרש מתרומם עליה, עלה פתאם רעיון במוחי, שמצבה זו יכולה לנפול פתאם ולהנגעי בכבדה, אם אוסיף להסתכל בה. איזה אינסטינקט של הגנה־עצמית נשאני הלאה ממצבת נוראה זו, שיש בכחה לנפול ולהרוג... וכאן נזכרתי, שזה הוא רק טפשות או פשוט — שגעון... ואמהר לגשת עוד הפעם אל המצבה ואשתדל לעמוד במקום היותר סמוך לה. על שפתי רחף גיחוך טפשי, כאילו הפצתי לאמר למצבת האבן הכבדה: „נו, אדרבא, נפלי נפלי עלי... הכיני... אדרבא"..

ביום אחד הגיעה אלי שמועה, שרעי ומכירי מכבר, אדם־צעיר כבן עשרים ושתים שנה, שתה סם־מות וימת. הוא הרעיל את עצמו בחמץ־הקרבולי, שקנה בבית האפותיק.

כל היום התהלכתי במין רגשנות נעימה והמוני צייר לי מחזה מות כזה והגדיל אותו בכמה וכמה פעמים. ובאותו ערב כששוטטתי ברחובות מששתי פתאום בכיסי אם ישנן שם איזו פרוטות... וכיון שנוכחתי שיש — נכנסתי בלי דעת אל האפותיק וזרקתי בקוצר־נשימה...

— קרבול בעשר קופיקות.

וכשיצאתי החוצה ואצבעותי הרועדות אוחזות בחזקה את צלוחית הקרבול העטופה ניר, — הבטתי פתאם בתמהון על הצלוחית ואשאל את עצמי: למה לי סם זה? ובלי חשב הרבה השלכתי את הצלוחית אל המרצפת ונפצתי אותה. עשן קל ובעבועים ורודים נשארו במקום ההוא... ואני הבטתי אל העשן הקל, — אל אדי הקרבול המתנדפים — וגחכתי...

ושוב מקרה עוד יותר מגוחך. פעם, כשהייתי מהלך ברחוב ומהרהר במקרה, שקראתי בכרוניקה על דבר צעיר שתלה את עצמו על הוו שבתקרת

ככה על האקדח. הבנתי שצריך להתנהג בקרירות־רוח במסחר שכזה. אולם להתנהג ככה לא יכלתי בפעם זו.

כשקבל הלז את הכסף, לא מסר לי את האקדח תיכף, אלא עשה לי נחת רוח: הראה לי. כיצד משתמשים בו, כיצד טוענים אותו וכיצד מפרידים את הלקיו, המחוברים במסמרות קטנים.

כשהפריד הלקי האקדח רעד לבי מפחד. התיראתי מאד שמא, מעשה־שטן, יקלקל אותו, שמא יאבד אחד ההלקים בנפלו ארצה. אולם שום דבר מעין זה לא קרה. לבסוף קבלתי אותו באזהרות על גבי אזהרות להשתמש בו בזהירות, לטמון אותו מעיני הפוליציה ועוד...

בהפזון מעורר תמהון קמתי ומהרתי ללכת יחידי אל מחוץ לעיר כשאני ממשמש באקדח ומטפל בו בכיסי בכל הדרך.

עקבות הגשם עוד נכרו בעשב והרטיבו את נעלי. היום גוע שם בין ערפלי דם בעלי צורות וגונים שונים. השדה היה רהב, ירוק וריק. אז הוצאתי בזהירות את אקדחי מנרתיקו והתיחדתי אתו. הבטתי בו בתאוה עזה ולא האמנתי למראה עיני: כמהזמני, שלי הוא... שלי הוא... הא?

אז ההילותי לעשות הכנות לירות באויר לשם נסיון. כל השדה קפא, כביכול, על מקומו וחכה. עצים רחוקים הביטו בסקרנות ותמהו: „מה זה יהיה, מה יהיה?"

יריתי.

לכאורה, לא כלום... רעם קטן התפרץ והתמוגג באויר הערב הרטוב והצונן שבשדה. אבל, שד ורוח, מעולם לא זעזע אותי כל שום רעם חזק כיריה זו... נדמה לי שהרבה הדים עמומים עונים לי מכל עבר, שכל השדה רעד והביט בחרדה. דמיתי לשמוע ביריה זו מעין שחוק גהל... הד רחוק של ארץ תעלומה... הד ארץ־המות. —

עשבים רטובים הרטיבו את נעלי... ושמש אדומה ענקית וקרה ירדה בין ערפלי דם ותהי כבועסת על אשר הפריעו ברעש־יריה את מנוחתה ברגעיה האחרונים. —

II

כ"ט לחדש אלול.

אותו רעיון!... כיצד התאורה בתוך לבי? מתי בא? איני יודע. איני זוכר. הנולד אתי יחד, או התפתח בי לאט לאט, ואני לא הרגשתי בו?

אולם זוכר אני, כי בילדותי הייתי מוזר קצת בשתיקתי ובהרגלי להתבודד. הוזר הייתי ונוטה להתקרר; וכששכבתי וצוארי הצבה מהצטננות עטופה בצמר ובמלה חם, הייתי חושב הרבה מאד... כערפלים עכורים תעו מחשבותי החולניות, הנוגות והצעירות, — כענני־הסתיו הדלוחים, המטפטפים יום ולילה ואינם מפרים את האדמה. בסתיו, גם העננים אינם יודעים למה הם זוחלים באויר, למה הם מטפטפים מים על האדמה; גם האדמה אינה יודעת, למה לה מים, ובכל זאת מקבלת היא את המים, שותה אותם בעצלתים, מתרככת יותר מדי ונעשית נוחה להתיז רפש...

גם אנכי לא ידעתי, למה אני חושב ולמה לי מחשבות נוזלות אלה, ובכל זאת הרהרתי. וביתנו החמם והשמם, שאוירו מלא כל היום איזו הזיות קרות, שעל קירותיו תמונות בגליות ובתוכו רהיטים כבדים ונושנים — ביתנו זה כמו עזר לי להרהר, כמו הפקיר לי את עצמו, את חלליו, את קירותיו, את שממונו ואת דממתו, כדי שאוכל לחשב את מחשבותי העכורות בטח, באין מפריע. ביתנו המלא שממון ואלמנות ודממה, היה בתוך מחשבותי, ומחשבותי — בתוך הבית... האחד כמו גרם להשני...

כשהייתי שב מעט לבריאותי, ואבי האלמן ושפחתנו הזקנה היו מזרזים אותי שאשחק קצת.. שאהיה ככל הילדים, הייתי שב בעצלות לצעצועי, שלא הייתי שומר ולא משבר אותם, ובעמק לבי התגעגעתי על הליי, על הצמר החם, על מטתי ועל... ההרהורים הבאים מתוך שכיבה יתרה.

חברת ילדים בני גילי לא אהבתי ולא שנאתי. התיחסתי אליהם בקרירות חולנית, כמעט בתעוב. שפחתנו הזקנה היתה מביאה אל ביתנו על פי בקשת אבא, חברים וחברות מילדי שכנינו, כדי שאשחק עמהם, ואני לא הייתי נגש אליהם, אלא הייתי יושב על שרפרפי ומביט אליהם, בעינים פקוחות ועצבות.

— ט, ט, שתק אתם! היתה השפחה הזקנה מיעצת לי באהבה ויוצאת אל המטבח.

הילדים המובאים אל ביתנו היו מביטים בי ראשונה בחשד. אחר כך היו נגשים ומטפלים בצעצועי, המונחים אצלי, ואני לא הייתי זז ממקומי. הם היו מציעים לי להריץ יחד את הסוס, להסיע את העגלה הקטנה שלי. ואני הייתי עונה כמתבייש „איני חפץ" ומשתתק.

אז היו הילדים מתעצבים, מתחילים להביט בי בעיני זהן וכעס, כאילו העלבתי אותם, ופתאם היו מתחילים לבכות:

— אנו חפצים הביתה, הביתה, הביתה...

את אמי איני יכול לזכור, לפי שמתה בשעה שילדה אותי. את תמונתה לא השאירה אחריה.

אבי, יהודי ארוך, בעל זקן צהוב זרדך, לא חכם ביותר — אהבני. אולם תמיד היה עסוק במסחר התבואה שלו. כל טורחת המסחר היתה עליו. כל „ספר־ראשי" וזורנל ושאר ספרי החשבון לא היו אצלו. בתוך בוכהלטריה כפולה ומכופלת שכ־שי לו: מתו הגלאה, קמטיו שעל מצחו והרבה פסות־הגיר עם רשימות־הפזון בעט עופרת, שהיו ממלאים את כיסיו עד אפס מקום. כל היום בלעה אותו העיר שמחוץ לביתנו, עיר פרובינציאלית בלישה. את ארוחת הצהרים היה בולע בחפזון, כיושב על גחלים בוערות, וממהר עוד הפעם העירה. בלילה היה שב בשעה מאוחרה. אני ישנתי במטת אמי המתה הסמוכה למטתו של אבא; ותיכף כשהיה שב אבי מן החוץ, היה נגש בחפזון אל מטתי ושואל בקולו הרך והנחר קצת:

— שלמקה, הישן אתה?

אני התרגלתי מכבר לישון ביום ולכן לא יכלתי להרדם עד שעה מאוחרת בלילה.

— לא.

קשה היה לי לבטא את המלה „אבא" והייתי מתאמץ להשמיט שם זה בכל הדברים שדברתי עם אבי.

— לא? היה אבא שואל בלי שום כונה. והיה נכפף עלי בגופו הארוך ומתקן שמיכתי.

— ישן! ישן!... היה מצוה לי כפי הרגלו.

כחצי שעה שמעתי עוד, כיצד אבא חולץ את נעליו הארוכות בחשכת חדר המטות ומשליך אותם בגרירה זהירה מתחת למטתו, כיצד היא מרטן בדאגה בפני עצמו:

— הם... הגיעה השעה... שטר־הוב.. לא יכל לחכות,,, ותשלומי

הנאכנאַהמֶע של אפשטין לא נתקבלה? האַ? עוד פעם... נא,.. אין מה לדבר... אַהא!.. טוב... סברה.. זו היא סברה,,,

ואני הייתי שוכב ושומע הברות מקוטעות אלו והייתי משער במחשבה כמה מתקמט מצחו בתוך החשכה — בשעה שהוא ממלמל....

וכששכב לישון עוד התהפך כחצי שעה על הכסת הגדולה שלו ומלמל הברות ופתאם היה שואל עוד הפעם כפי הרגלו:

— שלמקה, הישן אתה?

— לא!

— ישן! ישן!...

יש שהיתה נופלת עלי אימה ילדותית באותה שעה והייתי מבקש בלחישה בהשמטת היום „אבא":

— הדלק נר... אוי... הדלק...

כמענה היתה לי נוהרת אבי המרוסקה והעיפה. אז הייתי טומן את ראשי הקטן מתחת לשמיכה, לבלתי שמוע את הנהרה....

פעם אחת נכנס אבי הביתה, כשהקדים מאד לבא מן החוץ שלא כדרכו. פניו היו אז זרים לי קצת, הקמטים שעל מצחו כמו התישרו גם כן שלא כדרכם. הוא התהלך בבית הנה והנה, נקש ברגליו זו בזו, נשף אל ידיו, כדי להתחמם קצת. בחוץ היה החורף לבן וקר.

אני ישבתי על שרפרפי הקטן וצוארי צבה ומעוטף צמר כדרכי. רגעים אחדים ארכה הדממה, לבי נבא לי. שעוד מעט ואבא יתחיל לדבר. פתאם נגש אלי ואמר:

— היודע אתה, שלמקה, את... שם... את שם אמך?

אני הרימותי את עיני בתמיהה ובסקרנות של ילדים.

אבא נבוך ממבטי זה והרים את קולו מתוך מבוכה:

— אינך זוכר, כיצד נקראה אמך? האַ?

נבהלתי מהרמת קולו של אבא שלא כדרכו והחלותי לבכות. אבא נכפף עלי ופייסני במבוכה:

— נו, נו.. נחמה... נו הרף מבכי: נחמה... נחמה שמה.. טפש, הן אני אומר לך נחמה, נו!...

השם נחמה העיר בי דמיון של זוג עינים כחולות וטובות,. מצח חלק תחת פאה נכרית. — איפה ראיתים? מתי ידעתים? הזאת היתה נחמה? אמי?

עניים היו ימי ילדותי ברשמים, בדבור ובמשחק, בראיה ובשמיעה, ולכן נעשה אצלי לטבע שני להזור אחרי הדברים ששמעתי ושמצאו חן בעיני, ובשחקי אחר כך עם איש־הצבא הקטן העשוי עץ שלי, התלקחתי

על ראשה, סטרתי לו על הטמו ברחמנות ולחשתי:

— נו, נו, נחמה... נו, טפש, הריני אומר לך נחמה!... למה תבכה?...

באותו לילה אחרי דבריו של אבא לקחני אבי אל מטתו גם כן שלא כדרכו וידבר אתי רכות:

— רוצה אתה שתהיה לך אם אחרת... כמו נחמה... היא תהיה גם כן טובה... תקנה סכריות... אתה רוצה, בני?...

אנכי החרשתי.

— היא תבשל לך דברים טובים... ברייינה שפחתנו אינה יודעת לבשל כך... אה!... היא תכין פרפראות טובות... קוגול עם צמוקים. אתה אוהב קוגול עם צמוקים?

— אוהב אני... עניתי אחרי אבא, המפציר בי לענות, ולבי הקטן נבא לי, נבא לי באפלה.

– באביב תטייל אתך בגן העיר... טוב? אם טובה תהיה? כן?

— כן, עניתי אחרי אבא בקול רפה.

אז נשלני אבא בזהירות והשכיבני בתוך מטתי אני ואמר כדרכו: „ישן! ישן!".

ואני עוד שכבתי שעה ארוכה בהשכה ולחשתי בפני עצמי:

— קוגיל עם צמוקים, קוגיל עם צמוקים... נחמה... נחמה... נטיל בגן... נחמה...

אשה דדנית והטמנית עם רשמי־פנים גסים, שמנים ובלים, עם עינים טרוטות קצת והסרות ריסים, באה לגור אל ביתנו הגדול והשומם. ובבואה — הכניסה אל ביתנו המון כרים וכסתות, ועד אשר רפדו אותם במטות המלאות כרים גם בלעדם, מלא הלל ביתנו בארבעת חדריו המון נוצות דקות מן הדקות.

סבל נשא את הכרים אל ביתנו, והאשה הגבה — אמי הורגתי — רצה והנה והנה עיפה, מזיעה ונושמת בכבדות והכריזה לרגעים בקול צרוד ומצלצל שהזכיר את קול התרנגולת בשעת כפרות:

— יש עוד... עוד כרים.. עוד... הכניסו —

חולה הייתי קצת ביום ההוא כדרכי, ובלילה חלמתי, והנה כל ביתנו מתמלא כרים וכסתות, המעלים אבק ונוצות־דקות, ואני נחנק תחתם ואיני יכול לצעק. מרגע לרגע מתמלא חלל החדר כסתות... הנה כסו כבר את החלונות, את ארון הזכוכית שלנו. עוד מעט והגיעו עד התקרה.

ואשה כבדה, עבה ומזיעה רוקדת על גבי הכרים ומפקדת בקול גדול:

— עוד כרים... יש עוד.. הכנים.. עוד...

את משכבי בלילה העתיקו מהדר המטות, ששם ישנתי עם אבא, והציעו לי משכב בהדר האוכל על הספה. ומאז השתנה אלי יחס אבא. כשהיה מאחר לשוב מן החוץ ועובר בחשכה על גבי הספה, שעליה ישנתי, היה זורק בחשכה:

— שלמקה, הישן אתה?

— לא.

אולם לא היה נגש אלי ולא היה מתקן עוד את שמיכתי, כמנהגו, אלא משליך לי על פי ההרגל ובלי שום כונה „ישן! ישן!" ופונה ישר אל הדר המטות...

ולב־הילד שלי הרגיש, שהיא, האשה העבה, שאבא מכריחני לקרא לה „דודה" או „אמה", רק היא אשמה בשנוי זה, שבא ביחס אבי אלי...

ויש ששמעתי בחשכת ההדרים, והנה אבינו משוחח אתה שם, מגרד בנעליו ומשליך אותם מתחת למטתו, — והייתי מקנא בה, באשה העבה, ומתגעגע הייתי למטת אמי נחמה, שהייתי ישן בה עד עכשיו. לנהרת אבי בישנו ולקולו שהיה פונה אלי לעתים רחוקות, ושנא שנאתי בסתר את האשה העבה, שגזלה ממני את כל אלה...

אולם התנהגותה של האשה הזרה אתי, לא נתנה לי מקום להראות לה אותות שנאה. יחוסה אלי היה לא חם ולא קר. היא, האשה העבה, שכל מלאכה קלה היתה מביאה אותה לידי זעה, כאילו לא הרגישה כלל במציאותי... במציאות הילד החור והחולני, שצוארו מעוטף בצמר. מבטה אלי היה מביע עצלות וקרירות־רוח ולא יותר, כך מביטים גם על ההויות־הביתיות, על הכלב ועל החתול. ויש אשר שכחה גם להביט בי ונזכרה רק בשעת הסעודה ובשעת שינה:

— שלמקה, לאכל.. שלמקה, לישון....

כך נזכרים בשעת הסעודה גם בחתול, משליכים לו עצם וקוראים קטשי... קטשי... קטש...

אז כבר למדתי בהדר, וכשבא הרבי לבקש שכר הלמוד. היה אבא מדבר אתו, והיא ישבה על הספה בעצלות ופהקה בפה בלה ורהב מבלי דבר דבר.

וכששאלתי אותה על דבר מה, היתה נושאת את עיניה הטרוטות, שאינן מביעות כלום, ועונה בפיהוק:

— הא — א — א? שם....

ויש שעברו ימים הרבה ואני לא דברתי אתה דבר. כך עברו ימים, כך עברו הדשים, שנים, ויחסה אלי, יחס שאין בו לא שמץ אהבה, אף לא שמץ שנאה — נשם עלי כמו בקרה ובריה של קבר. לבי נדכה, נעשה כהה ואי מסוגל לקבל ולהפיק איזה רגש הזק. שנאתי המסותרה לאמי הורגתי לא יכלה להתפתח מפני יחסה זה ותתכסה הלודה, וכבר ההילותי להביט אליה באותו א־הרגש שהיא מבטת אלי.

אולם יש שאני יושב בלילה, בשובי מן ההדר, על השרפרף שלי ומחמם את ידי אצל האח המבוערת. אור האח מרצד על הכתלים, על הרהיטים הישנים רקודים דמיוניים, ובאויר עודף ריח של שממון, ריח של קור, הלין ועצבות ועוד איזה ריח, ריח של אמי הורגתי בעצמה... אבא עוד לא שב מן השוק. אמי הורגתי מנמנמת על הספה ונוחרת בחטמה, ואז הנני יהידי בבית השמם והאלם, יהידי עם נפשי ומהשבותי העכורות, חושב אני הרבה, אך אין לי עם מי לשיחה... כל אשר שמעתי וראיתי ולמדתי מקבל בדמיוני איזו צורות מגוזמות, מכוערות ומשונות. הכל קפא מסביבי, הבית הרהיטים ואויר הבית. הם משתדלים להקפיא גם את לבי.... ואז הייתי משתוקק בכל הויתי, שאמי־הורגתי תתחיל מהיום והלאה להציק לי, לענות אותי, להרפני ולגדפני (כמו ששמעתי הרבה ספורים ע"ד אמות הורגות אצל הברי בחדר), למען אוכל גם אני לשנוא אותה, לענות אותה קשות על אפה ועל המתה, לקרוא לה בכנויים של גנאי. מתאוה הייתי שתכה אותי, ואז הייתי משליך בפניה גלושים ישנים, הייתי מטנף את השמלה ההדשה שלה בזפת, והייתי קורע את הכסת הגדולה שלה והעבה כמוה, והיו הנוצות ממלאות את כל הבית; אהה, כך הייתי גם אל בית־הכנסת ולן שם...

תענוג מעורב בכאב מיוחד במינו היה לי ממהשבות נקמה אלו. תענוג ויסורים כאלה יודע רק הרעב, שלא אכל זה ימים אהדים, בהשבו על דבר איזו מטוגן, על דבר כרוב המוץ ובשר עם להם חם, שריחם נודף למרחוק...

———————

כבן עשר שנים הייתי בלמדי בשבת אחת פרק בהדר. הגענו לאותו הפתגם הישן „מרבה בשר מרבה רמה". הרבי, ששתה תה והזיע, באר לי, שכל רמה ורמה העוקצת את הגוף המת הרי היא כמהט בבשר ההי.

תיכף שלחתי את ידי אל תחת השלחן, כדי למשש את ברכי הקטנות והרזות, וכרגע נצנץ בי רעיון: „אנכי אמית, אבל לא הרבה אסבול

מן התולעים, מנות אתן להם... רזה אנכי, אבל אמי הורגתי, אה, שמנה ועבה היא... הרבה בשר ושומן יש לה והרבה תולעים ירמו בגופה כשתמות, כאלפי מחטים יעקצו, יעקצו"....

הדותי היתה גדולה כל כך עד שלא יכולתי להתאפק וגליתי אותה אחרי הלמוד ליוסי חברי:

— היודע אתה, אותי לא תאכל הרמה הרבה, אבל את אמי־הורגתי, אה!

יוסי, נער ערום ובעל עינים עקומות, מצא לנכון לתת דיקי־רציה לדברי:

— כמו בנבלת הכלב, שראיני בשדה, זוכר אתה?

— זוכר... אבל אותי לא תאכל הרמה...

— עוד יכול אתה לגדל ולשמן... אז, כשיהיו לך זקן ושפם...

הדותי רפתה כרגע. בשנאה הבטתי בפני יוסי, שגזל את הדותי, ואען בבטחה:

— לא, לעולם לא אשמן.... וזקן ושפם, כמו לאבא לא יהיו לי... לא יהיו... ראה תראה, שלא יהיו.

את הדברים האלה הוצאתי בבטחה ובקול מתון כאדם גדול. יוסי הציץ בפני, כמו ביראה, ונשתתק... כנראה, הפיקו אז פני איזו רגש שיוסי עוד לא חש אותו בחבריו מעולם. מלא הרגשות לא־ברורות נכנסתי הביתה אחרי שיחה זו, ובלי בקש אוכל ישבתי על שרפרפי בפינה והתיחדתי עם מחשבותי הצעירות והנוגות. השמש החלה כבר לשקוע, ביתנו התרוקן: אבא הלך להתפלל מנחה, שפחתנו יצאה לשאף רוח, ורק אמי הורגתי שכבה על הדרגש והתנמנמה, כשהיא שרויה בזעה עד לעורר רחמנות. כשנכנסתי לא העיפה בי עין, אלא שאלה מתוך נמנום „מי שם?" ותוסף להתנמנם.

ומלבד השממון והעצבות, התדירים באויר ביתנו, עוד רחפה עכשיו בבית איזו ריקות עגומה, אותה הריקות, הבאה אל הנשמה בעברה מקודש אל חל, אותה הריקות שמרגיש כל אדם בלבו אחרי שמחה ממושכה, בשובו הביתה אחרי החתונה —

עצבות כזו היתה באה תמיד אל לבי עם צאת יום השבת. ובביתנו המלא עצלות ושממון עוד השתרבבה עצבות זו ביתר תוקף כמחלה מתדבקת, כבצילים הפרים ורבים במקום צהנה במצאם מזון מוכן לפניהם. ועצבות זו התלכדה עם הצללים הבאים ויהיו לערבוביה כבדה אחת, שלכדה את נפשי הצעירה ההבויה באיזו פינה אפלה שבביתנו..

פתאם התפקעה הדממה, השממון שבביתנו הריק. צלצול עצב

וממושך של בית־התפלה לנוצרים התפרץ אל הבית ויפלה את הדממה. התפורר העצבות ותהי לדרבה שברים וקטעים קטנים, שזהלו עלי ורפרפו סביבי.

— בים בם, בים בם...

וקול הצלצול כמו הזהיר ואיים: לא טוב, לא טוב... הזהר... הזהר..."

ומעבר השני הגיע בעוד רגע נגון עצב וממושך של אמירת התהלים בבית־הכנסת שהיה לא רחוק מאתנו.

— אשרי תמימי דרך — ההולכים בתורת אדונ — —י — — — —

ונגון התהלים וצלצול בית־התפלה לנוצרים התלכדו יחדו... בלי משום, פזמו זה לזה ושטו בחלל העולם הכהה אחרי שקיעת החמה, התגנבו אל לבי, וארגיש, כי בדד אנכי.

באותה שעה הכצתי מאד, שראשי יהי מונח באיזה חיק חם ורך ושיד חמה תלטף את שערי. מראה כזה ראיתי בביתו של יוסי הכרי במוצאי שבת. אמו החליקה על ראשו בחשך העגום של צאת יום השבת ושרה בקול דק ורך לפני הדלקת הנר:

— גאָט פון אברהמ'ן און פון יצחק'ן און פון יעקב'ן...

כמה הייתי אוהב את אמי־תורגתי העבה, אילו היתה נוטלת את ראשי אל חיקה.. אילו היתה עכשיו נהמה אמי... אבל גם בחיקה של אמי הורגתי טוב לשכב...

ואמי־הורגתי שכבה על הספה כבדה, שמנה ומזיעה, ואבריה הבלים והשמנים היו רפים והסרי רצון.

אני לא התאפקתי ונגשתי בעצמי אל אמי תורגתי, מבלי דעת מה לאמר לה:

— אָ... אמא... דודה..

היא לא זזה ממקומה ולא העיפה בי עין, אלא שאלה בכבדות:

— הם?... לאכול?

— לא, אין דבר, אין דבר...

עוד רגע נמלכתי בלבי ולא ידעתי מה לעשות, ופתאום נגשתי אליה בהתרגשות:

— אני יודע... זה כזב.. זבא כזב לי... את אינך אם.

— הום?...

— את אינך, אמא... כמו... כמו... נהמה.

עפעפים הסרי ריסין הורמו ועינים קטנות וקרות הבהיקו בברק מים או זעה ופה בלה שאל:

— נו?...

ששף של מרי וכעס עלה פתאם בחזי ויתפרץ בקול גדול:

— את נבלה... נבלה!... הרמה תאכל אותך... נבלה!

— מה? לאכל?.... שא... תיכף...

והיא קמה באנחה ובכבדות לתת לי אכל. מתוך עצלות וקפאון דועה לא הבינה לדברי. אנכי התביישתי, וכשלשה ימים לא יכלתי להביט אליה בלי התאדם. זו היתה המחאה הראשונה והאחרונה שלי נגד השממון, הקור והעצלות שבביתנו ובכל הויתי... המחאה היחידה נגד החיים שבביתנו, שאין בהם לא אהבה ולא שנאה ולא כלום, ואף מחאה יתומה זו הלכה לבטלה, אבדה כלעומת שבאה, ושוב הוסיפו להעיק עלי הדממה שבביתנו ויחס אמי תרגתי, שאיני לא קר ולא חם... ושוב הוסיפה שנאתי לאמי תרגתי להתכסות חלודה...

— — — ואז בא היום העכור אחרי החדשים של חלי ויסורים אצל אבא.

אבא שלי שכב על הרצפה ונשים בכיניות בכו ותסחטנה את מיץ הטמיהן אל תוך סינריהן לשם היזק.. ואני עמדתי קפוא וחור ולא בכיתי. ככה זר היה לי הגוף הארוך והקר הזה עם הלהיים הצומקות כתפוח צלוי. וכל הבכי והמראות ההפוכות לא העירו בי מאומה מלבד כהות־רגשות כבדה, כבדה מאד...

אשה אחת נגשה אלי ולהשה על אזני:

— בכה... טפש.. הלא זה אביך.. אבא מת...

ואני לא בכיתי. אני רק התאדמתי ואפן לקרן זוית, עד שעברה בשתי. ושוב הוספתי להביט במחזה האבל הזה ובראש אבא, המטופל בזקן וגבות שעירות, ולא הבנתי מדוע איני בוכה..

ובלילה אחרי הקבורה, כשעליתי על משכבי, עוד לא פג מרגשותי ריח המות... ריח הסמים והתרופות ושלחופיות הקרה שמלאו את ביתנו זה כמה. ואז עלתה פתאם מחשבה הריפה במוחי הגלאה, שגם אני אמות.. כמו שמת אבא... בודאי אמות... אבל זקן ושפם לא יהיו לי כמו לאבא... ורהיטים ובית כאלה לא יהיו לי... נשים לא תבכינה אותי ולא תסחטנה את מיץ הטמיהן לתוך סינריהן... בודאי אמות.. אמות...

מרגיש אני גם עכשיו שהמחשבות הילדותיות שלי, שתעו תמיד במוחי כערפלים עכורים, קבלו אז צורתן הראשונה והבולטת...

———————

III

כ"ט אלול.

עכשיו, כשאני מעביר בדמיוני וקורא בכתב את מאורעות חיי החולמים, הקרים והכהים כצללי סתיו — עכשיו, כשאני מטפל בכל אחד ואחד מזכרונותי, אני מרגיש, כי עוד אז, בימי ילדותי הוטל בי אותו הגרעין... אותו הרעיון. האטמוספירה של ביתנו, התיחסות אמי הורגתי, אבי, שעסקיו עמדו ביני ובינו כגדר ברזל, — הם הם הולידו אותו הדבר הקר שנפל וירד עד לקרקע לבי ואין עוד להוציאו משם.—

לאט, לאט התרקם בי הגרעין והתפתח, עד שבשל והגיע שעתו להוציאו אל הפועל, כי בשביל מה קניתי את האקדח?

לא! לא לפתע בא אלי הרעיון הזה. לא איזו תנועה עצומה הולידה אותו, כמו שיקרה אצל רב המאבדים את עצמם לדעת; מעולם לא יכולתי לנפול, כי מעולם לא התרוממתי לנקודה גבוהה. מקרים, עובדות ומאורעות משעממים, שלשלת ארוכה של ימים קודרים, שהצים רעב והצים עצבות ובדידות, שברי תקוות שלא יכלו להתמלאות, — כל אלה הרסו מעט את נטיתי הטבעית לחיות ועשוני לכלי שאינו מוכשר לקבל חיים...

לאט לאט, כמו שיצמח העץ, כמו שישגשג הדרדר עלה הרעיון בלבי. ימים ושנים התרקם בביתו של אבא ואנכי לא ידעתי. אחר כך התרקם הרחק מבית אבא, בנכר, ברעב ובעני, ואנכי לא ראיתי עדיין את צורתו הקבועה עד שבשל עכשיו וקם לעיני בכל קריתו וקשי ערכו וצורתו המאובנת והבולטת: „לעזוב את החיים!"

ויחד עם הרעיון בשל גם הרצון להוציא את הרעיון אל הפועל. עכשיו, למשל, אני שוכב על הספה ומפהק, ושום דבר בעולם אינו מושך אותי, ובבוקר בהיר או כהה אחד עלול אני לקום פתאום, לקחת את האקדח, להביט בפעם האחרונה על התמונות, שנשקפות אלי בעד הלוני יום יום ושכבר היה לי מראיהם לזרא, ולירות אל לבי או אל רקתי, וידי לא תרעד ולבי לא יהלום. כן, מרגיש אני. ומאושר אני שיש לי המפתח לזה; המפתח אל המות בידי הוא.

האנשים הקרים, הרצים עכשיו ברחובות העיר והואגים ליום המחרת,

אילו היו יודעים את אשר אתי, את המחשבה, שאני נושא בלבי, ואת הדבה שאני נושא בכיסי, היו אומרים: „שגעון”. יהי כך... ואנכי חושב את חייהם לשגעון, העיקר — רק הטעם שבדבר. להם יש טעם להיות ולי יש טעם למות; ונמצא שאני הנני אמת קטנה ונפרדה בפני עצמה, והם אמת כללית בפני עצמם. בעולם ישנם הרבה אידיאלים ואמונות, שהם רחוקים זה מזה מרחק רב, וכל אידיאל שונא את השני, כל אמונה ואמונה עוינת את הברתה, — ובכל זאת נשאר כל אחד מהם תקיף בפני עצמו, מפני שכל אחד יש לו אמת שלו...

כמעט שנעים לי לראות את עצמי, כשאני מתנועע ברחובות ומחשבת המות בלבי. גופי, תנועותי וכל פרצופי רק כקליפה קשה הם על רעיוני הדבי. מסביבי הכל רץ, מתנועע, צועק, רועש ואני כחתיכת מות בתוך החיים, והחיים אינם יכולים לעכל אותי. הנני קפוא ושלו. שלוה כזאת יודע רק הצור הבולט כים סוער. גלים רצים, הוזים זה את זה, משתנעים מרב און וכח, מתהרים זה עם זה, והצור עומד ומצחו קמוט ושואל: „למה כל אלה? הן אפשר לעמוד ככה ולהיות אבן”...

— מדוע אינך רץ ואינך נדהם ברעבתנות כמונו? שואלים אותו הגלים.

— אני הנני צור, עונה הסלע, יש לי אמת שלי. —

עוד שני שבועות ואולי גם שבוע אחד, והיה עלי הדבר למשא, וקצתי לעמוד ולהביט כיצד אחרים חיים ונחפזים ונוסעים, — ואז..

אולם עוד חשבון אחד עלי לגמור עם החיים.

ואני אינני חפץ לעזוב את החיים בלי גמר חשבון זה, איני רוצה, שברגע האחרון שאמות בו, ידמה לי, ששגיאה היא מצדי לעזוב את החיים, בשעה שעוד מרחק נעלם חבוי בשבילי מתחת למסך, ואנכי לא ראיתיו. חפץ אני לטעום כל מה שביכלתי טרם אמות, למען אשר אמות בלי שמץ געגועים אל החיים, אשר מאסתים.

אני ידעתי בימי המעטים רעב ושבע, עוני והוי „שפע”, תקוות טובות ויאוש, שמחה ויגון, רק דבר אחד לא־ידעתי עדיין, את ה א ש ה...

בן עשרים שנה אנכי היום, ואת האשה, או יותר פשוט — את הנקבה לא ידעתי. יהיה מה שיהיה: אני חפץ לדעתה טרם אמות.

גם הנשים שידעתין רק פנים אל פנים מעטות הן בחיי; אולם הרבה, הרבה קראתי עליהן.

וצר לי, צר לי מאד לפעמים, שאני־אינני אפילו צלו של איזה גבור ברומנים מסובכים מלאים תאוה קודחת ועגבות מפליאות, וצר לי לפעמים שאני אינני אותו הגבור, המתגנב בעד החלון אל אשת גרף מפורסמת

כיפיה בשעה שאין אישה בבית. צר לי, שמוכרה אהיה לקנות את האשה ואת הנקבה בפרוטות. יודע ומרגיש אני מקודם, שבאותו בית לא אשיג גם שמץ מאותה האשה, המלאה אש וזדון ורוך, שעליה קראתי ושמעתי הרבה.

אבל האם לא אחת היא לי עכשו? אני הפץ רק לצאת ידי הוכחי בפני עצמי, בפני רגשי המסותר. בגועל נפש אמלא גם דבר זה, אבל אמלאן. בפרוטות — יהי בפרוטות! בפרוטות קניתי תמיד להם ותה, בפרוטות קניתי ספרים ישנים למקרא; כשתקף עלי שממוני קניתי הרוה גם כן בפרוטות, בתיאתרונים פחותים ובקרקסין, הנותנים ריח של זבל. פרוטות קבלתי גם בעד הוראות־שעה. כל היי הם שלשלת ארוכה של פרוטות. בפרוטה האחרונה ובפעם האחרונה אקנה גם את האשה, או את הנקבה... עוד פרוטה הלודה תצטרף לשלשלת היי — וסוף.

י״א בתשרי.

יום של הרגשות ורשמים חריפים ודקים היה לי יום אתמול.

יום כפורים היה יום האתמול. יהודים מעוגי צום התגודדו ברחובות, אחרי אשר נחר גרונם והחלה להזיע, כביכול, גם נשמתם מתוך „אמירה" ארוכה בתוך המחזור. צמו יהודים וקבלו את צומם בהודן פנים ובאהבה, הריחו לרגעים טבק ונוזלים חריפים כדי להחלים את עצמם ויזורתם. וצום זה, כאילו השפיע גם על אותם הרחובות, גם על החומות, גם על המרצפת. הבתים בעצמם כאילו עמדו הרים מעוני הצום והקשיבו מתוך עיפות אל השירה והתפלה, שהשתפכו מכל עבר....

אולם כל זה היה רק ברחובות היהודים, ומחוץ לרחובות אלו והלאה שטפו החיים הרעבתניים כתמול שלשום, השתקשקו מרכבות ברעש־שגעון, ואנשים כאילו התהרו במרוצתם, רצו נהפזו זה לעומת זה, זה מאחרי זה. כתמול שלשום הבהיקו הזכוכיות הגדולות שבהנויות, ובשחקם בבת צחוק נצחית של זכוכית קרה ומלוטשה קרצו לכל עבר, הביאו את עיני הסקרנים לידי גרוי ואלצו אותם לעמוד ולהתבונן אליהן ואל אשר בהן...

אנכי אחרתי לישון ביום אתמול, ובהקיצי מתוך זכרון של „הכפרה" השמנה, שאכלתי אתמול בריסטורן, הבטתי אל השעון והנה שעת הצהרים. רגש הכּבי מוזר דחפני אל בית־הכנסת ואלך. אל בית־הכנסת פנימה לא יכולתי להכנס, מפני שלא היה לי כרטיס כניסה. עמדתי בחוץ והקשבתי:

החזן שר, נשים קוראות תחינות ובוכות... יהודים נאנחים....

פתאם התמרמרתי אל עצמי:

— הגם אני נצרך לפרנסה? לבריאות? להיים־ארוכים?

ושפתי צחקו בלי רצוני.

ואמהר אל אותם הרחובות המגוהצים, הרועשים ברעבתנית כתמול שלשום ושאין בהם אפילו ריח של צום ותפלה.

הלכתי מבית קהוה לבית קהוה ומריסטורן לריסטורן. ורוחי היתה נכאה ולבי לא שקט.

בעלי הריסטורנים הנכרים מתענינים מאד בכל ימות השנה בשאלה אחת: „מתי חל אותו החג אצל היהודים, שבו מותר להם לאכול טרפה?", והנה סוף סוף בא היום והחג המקוה ובעלי הריסטורנים נהנים ומניעים ראשם בחן לכל אורח. הרבה צעירים יהודים יושבים ואוכלים ושותים

ומקטרים ומשחקים בשחמט; לפרקים מביטים הם בחשד אל הדלת, המקשה בהפתחה ובהסגרה... גם אני מוצא לי פינה ומשתדל לבלי בוא בדברים עם מכירי, שאני רואה בין הצעירים. מכיר אחד נגש אלי, עשה אתי חסד ושאל: „בכמה כרכשאות וקהוה עלה לך צומך היום?" ואנכי עניתי אותו קשות שראשי כואב עלי ונתפטרתי ממנו.

מלצרים לבושים סינרים לבנים נהגו אלי באותו הצחוק הנמכר בזול, שרק מלצרים מסוגלים לו. הם הגישו אלי בדחילו ורחימו כל מה שבקשתי.

שונא אני מאז ומעולם את עם המלצרים הרואים לפניהם רק שני מיני אנשים, אנשים טובים, המשאירים עשר קופיקות דמי־שכר, ואנשים רעים, שאינם משאירים מאומה. שנוא אני מימי את הכנעתם היתרה ואת טפשותם המעושה ואת בת־צחוקם הזולה. מבקש אתה מהם דבר־מה בנימוס והם מגחכים, גוער אתה בהם על אי־מהירותם, והם מוסיפים לגחך. מתלוצץ אתה עליהם ועל סינריהם, והגיחוך היהיע אינו סר מעל פניהם. ביחוד עוררו בקרבי גועל נפש ביום אתמול. איזה רגש עכור והדוף הרגשתי אליהם, ועל אפם ועל חמתם, כעין נקמה פעוטה בחפצם הפעוט, לא השארתי להם מאומה, המלצרים אספו את הצלחיות מעל שלחני בקצף גלוי, אחד מהם מלמל בשנאה דבר־מה... ואנכי נהגיתי, שעלתה בידי להביא מלצרים לידי כעס.

כארבעה „שונאים" קניתי לי במחיר איזו עשרות קופיקות, שלא הלקתי כנהוג. גם אלו הם אויבים בשעת שאין אויבים אחרים, למי שאפשר לו להראות שנאה גדולה לכל אדם ולכל דבר. —

ובבית־קהוה אחר הפצתי פתאום לעשות לי מלצר אחד „לאוהב נאמן". אחרי גמרי לשתות את כוס הקהוה שלי, שיצא כבר מאפי, צלצלתי למלצר, ונתתי כסף לידו:

— עשרה קופיקות אל הקסה וחמשה רובלים לאדוני.

הלז נבוך וגמגם. בלי צורך משמש בסינרו, צלצל במטבעות שבכיס העור הרחב שלו; ידיו רעדו.

— כלום אין אתה מבין רוסית? אמרתי לו והשתדלתי לגחך בנימוס.

וכאן נעשה איזה דבר מיאוס, שלא שערתי מקודם. ארכו פני המלצר ועיניו נעשו דלוחות, הוא נכפף עלי בגופו והפץ לנשק את ידי.

אז הזדקרתי פתאם אדום מבושה ולהשתי לו להישת רעל.

— וואָן פּאָשאָל וואָן!... ויצאתי.

הרבה זוגות עינים חשתי על גבי.

בגן העיר הכל עדיין ירוק ורענן מרתיק; אולם מיד שאתה נגש ומסתכל בעצים היטב, אתה רואה בהם עלים צהובים ורקובים לעשרות. פה ושם הם מתגנבים אל ירקרק העצים, כמחלה מתדבקת, שראשיתה מצער ואחריתה מרה... התגנב הרקב אל העצים ואורב ומביט בתאות־כליון אל כל המין העלים שנשארו עוד ירוקים ובריאים.

באויר מורגשת להלהיות לא נעימה... ריח טחב דק מן הדק... זה הוא ריח המבשר את הסתיו. כל המטיילים שבגן כאילו משלים את נפשם בתקוות שוא, שעדיין קיץ, קיץ מסביב, והסתיו עודנו רחוק... ולכן הם לבושים בגדי קיץ וכובעי קיץ למראה עין.. אולם מתנועותיהם נודף כבר ריח של סתיו. דאגה מסותרה, חרישית, מציצה לי מעיניהם, אני קורא במבטם: סתיו הולך... חורף.. בגדים חמים.. מעון חם. גשמים שממון...

ודיקורציה טבעית והיה זו התאימה מאוד למצב רוחי. אנכי חשבתי: למראה עין גם אנכי אוכל ושותה. מטייל וצופה לצדדים, בקצור — בן־אדם. אבל מה ההלטתי בלבי? הא? אבל מה מונח בכיסי? מה הוא הדבר הכבד והנוצץ המונח בכאן?...

מאפס מעשה שקלתי את עצמי על כסא־המאזנים, העומד בתוך הגן ושוקל „את כל פרוזן ופרוזן רק בחמש קופיקות". אדון המאזנים הושיט לי כרטיס ועליו רשום באותיות בולטות „שלשה פוד ואחת־עשר ליטרה". הכרטיס רעד בידי. הלכתי הלוך וטפל בכרטיס שבידי והגתי ביני לבין עצמי: האם לא שחוק הוא? משקלי שלשה פוד וי"א ליטרא. אני הולך ומתנועע ושומע וקורא ומביט וסובל ושרוי ביסורים ומתיאש ומכין לאבד את עצמו. ומשקל כל זה: שלשה פוד וי"א ליטרא... הרי לך פתאב באמצע ג' פוד ואחת־עשרה ליטרא! השמעתם? במשקל קטן זה נכללים גם המוח, אבי כל הרעיונות, וההרהורים וההושים והרגשות, גם הידים, גם הרגלים, גם המעים המוצצות את עצמן בשעה שאין להם. במשקל זה נכלל גם אותו שלמקה הקטן והחולני, שישב על שרפרף בבית אבא השומם והלם הלומות.... במשקל זה נכלל גם הצעיר בן עשרים של עכשיו, המכין את עצמו, לעזוב את הכל, את הכל...

הרי לך שלשה פוד ואחת עשרה ליטרא! הרי לך שלשה פוד ואחת עשרה ליטרא!

ומה נחשב משקל פעוט זה לעומת אלה ענקי־האבן — החומות והבנינים הרבים. ובכל זאת... עוד הפעם... הרי בתי־חומה עומדים מצדי הרחובות, בתי־חומה, שמשקלם עולה לכמה וכמה מאות אלפים פוד... לאלפי אלפים פוד בודאי!... והחמרים כבדים אלו אינם דואגים ואינם

סובלים, אינם רצים להראות־שעה, אינם שונאים ואינם אוהבים ואינם מרגישים מאומה. יכול אתה לפוצץ בקורנס את אחד מכתליהם, העולה לסכום גדול של פודים, — אשר בגופי ובכל הויתי יש רק שנים, שלשה מהם — והם לא יחושו מאומה, רק אבק יהי עולה; אבל גם נא לקצץ אצל בן אדם את ידו, יד שעולה רק במשקל ליטראות אחדות... אה?...

הרי אבן ממוצעת מתגוללת על המרצפת... חי אני משקלה לא יותר ממשקל ראשי... ובכל זאת האבן — וראשי? איזו הפכים! הראש, מבין אתה, חושב הרבה, זוכר ומתגעגע ועורג הרבה, והאבן אף כי משקלה כמשקל ראשי... אינה ולא כלום... לא, מוזר הדבר.

ראשי נעשה סהרהר ממחשבות תכופות ועצבות אלו וכדי להפיגן התחלתי ללגלג לעצמי:

— פנו דרך... פנו דרך... שלשה פוד ואחת־עשרה ליטרא בדמות בן־אדם עם ראש ורגלים וידים הולכים בחוץ, שלשה פוד וי"א פונט השומרים אקדח בתוך הכיס... פנו דרך, במחילה מכבודכם!

וכשיצאתי אתמול בערב את הגן, הייתי שרוי בהרהורים משונים, שרחשו בראשי כנמלים בגלן. אדמו פני המערב בערוב השמש... בצאת נפשו של היום. הקור שבאויר התגבר ובשר סתיו קרוב. עוד הפעם שבתי לרחובות היהודים. כבר גמרו להתפלל „נעילה", ערבית — ובתי התפלה ההלו להקיא אלפי יהודים ויהודיות, נערים ונערות. כלם אצו ורצו בהפזון הביתה למלאות את רצון קיבתם, בברכם זה את זה בהפזון רק לשם מצוה. אנכי עמדתי גלמוד שעה ארוכה והבטתי אל כל הקהל הגדול הזה המשחיר ומתנועע אל כל עבר, והרהורים רעים עלו בלבי: הרי קהל גדול של אלפי אנשים, כל אחד לב בפני עצמו, עולם בפני עצמו; כל אחד אוהב את עצמו ומגין בכל כחו על עצמו, ומשקלו של כל עולם ועולם, עולם ומאויו, עולם ומחשבותיו, רק פודים אחדים... פודים אומללים אחדים... והם חושבים באמת כי אנשים הם.. המתינו המתינו, תעבורנה רק מאה שנים ומתו כל פודי החמרים־המתנועעים הללו, ונמחקו מעל הארץ ורקבו כבר בתוך הארץ... אלה הבגדים שהם לובשים עכשיו לשם נוי ומתגאים בהם זה בפני זה יהיו לסמרטוטין, והסמרטוטין לאבק ואת האבק ישא רוח... אלה המרצפות שאתם הורכים

עליהן אלה הבתים וההומות שאתם גרים בהם יהרסו ויבנו מחדש במשטר ובסדר חדש – וזכר לא יותר להם... שנה טובה בקשתם... שנה טובה בקשתם מה... מה?

אולם היהודים מעוני צום הללו לא הרגישו כנראה מאומה מכל אשר השבתי; הם אצו רצו ונחפזו הביתה לאכול, לאכול, לאכול...

———

IV

י״ד תשרי.

נ.... מה זאת? השכחתי? מהע איני גומר את השבוני האחרון? השד יודע אתי — זה פעמים הלכתי כבר לאותו מקים, ואך נגש אני אל אותו רהב והפנס האחים מופיע לעיני, אני נבהל, אימת־מסתורין נופלת עלי, ואני שב לאחור... לא טוב. זוהי הילשה, תילשה, הלשה...

גם זה מוזר, אהבתי לאקדה כאילו התקרה... איני מביט עליו במשך ימים שלמים ואיני מטפל בו בלילות. בלילה אין אני ישן כראוי, ובהקיצי מוהי ריק ואפל כהללו של מרתף עזוב. בבוקר אני קם, שותה תה משום הרגל והולך ל„שעורי" בדיוק אבטומטי. מורה אני להתלמידים, מתקן את שגיאותיהם ומביט לרגעים אל שעוני בקוצר רוח, אף על פי שאיני יודע בעצמי למה לי למהר, מי מחכה לי? את מי אני צריך לבקר? חדלתי לגער בתלמידים, כמו שהייתי עושה עד עכשיו, כשאלה האהרונים אינם מכינים את שעוריהם; ואיני מהלל אותם, כשהם מבינים את הכל כראוי. עיני הילדים, תלמידי, נשואות אלי בתמהון ילדותי בשעת ההוראה. מבטי־הילד שלהם מחפשים בפני הקפואים את הפתרון לאותו השנוי, שהם מרגישים בי, ומבטיהם אלה אינם נעימים לי מאד... ואני מצוה עליהם בעיפות לעיין בספרי הלמוד ולבלתי הביט אל הטמי.... מכירי הציעו לי שלשה שעורים בשכר טוב. שעורים טובים כאלה לא היו לי עד עכשיו, ואני קבלתים בקרירות־רוח... ביום הראשון של חול המועד „סוכות" אני צריך להתחיל את השעור הראשון. לכאורה, למה קבלתי הוראות־שעה בשעה שאני מכין את עצמי ל... הא? מהע קבלתי אני שואל?

גם לקרוא בספר איני יכול. לזרא היו לי כל הספרים. תיכף כשאני מתהיל לקרוא באיזה ספר, נדמה לי שכבר ידעתי את תכנו מאז, שהכל בו ישן נושן, — ואני מניח את הספר בפיהוק ארוך, יורק ארצה ומביט בלי גרוע עין מן התקרה... אבל גם התקרה ישנה וידועה לי בכל קטנותיה מן הזוית המכוסות אבק עד הנקודה השחורה שלצד מערב — זבוב מת שנדבק אליה והתיבש...

כשתקף עלי היום אותו הרגש של גועל־נפש להדרי ולכליו ולרפש שברחובות הלכתי לתיאטרון. הציגו את האופירה „פאוסט" שכבר אהבתיה וכמה פעמים ראיתיה ולא שבעתי. ונפלא! תיכף, כשהופיע מפיסתופלי

ואדם על הבמה והתחיל לשיר את האריה הידועה, הוברר לו שאני שונא אותו תכלית שנאה.. התגבר בי מאד הרגש של גועל־נפש והפלאתי, כיצד הלכתי לראות דבר שאני יודע מכבר.

ועזבתי את התיאטרון.

לבית מכירי איני הולך, יודע אני מקודם, שאראה שם אותם הרהיטים והתמונות, שכבר ראיתי, אותם הפנים שידעתי כבר, ואשמע אותם הדבורים ששמעתי זה כמה וכמה פעמים.

יש אצלי עכשיו נטיה גדולה לשתות יין־שרף. להכנס, למשל, לבית מרזח, המלא אדים חריפים של יין ושכר ועשן פפירוסים, ולשתות עד כדי אבוד החושים; אולם עוצר אני בתאותי זו בכל כחי, מתירא אני שמא אתרכך והתרככה גם ההלטתי. יראתי, לבל יהפך רצוני לסמרטוט מתרופה זו, ולא אוכל עוד להפיק את אשר זממתי. לא, חפץ אני למות ברצון אמיץ ובדעה צלולה, דוקא בדעה צלולה; לעבור את המפתן הזה ברגל בטוחה — בלי פקפוקים, בלי פקפוקים... אך ההלטתי כאילו משתמטת ממני, מתחבאת מפני... וכמו קרוע אנכי גם מן החיים וגם מן המות, נפלא!

ט"ז תשרי.

אהא.... מצאתי את החידה, מצאתי את המפתח למצב רוחי הקפוא הזה, שהעיר תמהון גם בי בעצמי. שקלתי את מנהגי, מהלכי ומחשבותי בימים האחרונים, שויתי אותם לעומת החיים, שחייתי לפני מצב רוחי זה, ומבין אנכי...

מבין אנכי שהגעתי עכשיו לנקודת הקפאון. מצד אחד מושכים אותי החיים ומצד השני — המות.. אך כח המגניט שלהם שוה הוא, כח אחד אינו עולה על הברו, ואנכי תלוי בין שני המגניטים הללו ואיני נוטה לא לכאן ולא לכאן...

הגעתי לנקודה כזו, שכח החיים וכח המות רחוקים, או קרובים אליה במדה שוה, ורצוני — הכח השלישי בטל בין שניהם.. והי אנכי עכשיו, שותה, אוכל וישן, הולך ומתנועע רק מתוך הרגל, מתוך אנרציה...

הגעתי לנקודה קפואה שכזו: אם רוצה אני, הריני יכול למות כאשר החלטתי, ואם רוצה אני... המ... אני יכול להיות.. כלומר: למכור את האקדח או לקלקל אותו, ולהיות כמה שחיים הרבה, הרבה אנשים, הממלאים יום יום את הרחובות...

שתי כפות המאזנים — מאזני־החיים־והמות שוות הן — לפני, כף אחת איננה מכריעה את חברתה... וכיון שיש לחשוש, שימשך מצב, קפוא והסר גון זה עוד כמה וכמה ימים משעממים וארוכים, לכן צריך להכריע אחת מהן, להכריע בבת אחת...

„לכן או שחור, אבל לא אמוץ; חם או קר, אבל לא פושר; לקום או לנפול, אבל לא לקפוא על מקום אחד".

מה רוצים ממני החיים? למה ירמזו אלי הפנסים בלילה? למה מענה אותי השמש בבקר? למה יצחקו אלי ככה הרחובות?

כבר השבתי הרבה, החלטתי פעם אחת... צריך אני להכריע אותה, ולו גם בכונה, ולו גם באופן מלאכותי... כן, כן. מצב־רוחי של עכשיו היה לי לזרא, ולשוב ולהיות רק בשביל הפרוצס של החיים עצמו, להיות רק כדי להניע בידי ורגלי ולשאת את ראשי על שכמי... איני רוצה, איני חפץ, איני יכול...

מוכרח אני להניע את מצב הקפאון הזה, להכות בו גלים עד שיזוע, עד שירעד, והכל יעשה, ישבר, יתהפך במהירות, ברגשנות, והעיקר — בבת־אחת.

להכריע פעם אחת את כף המאזנים של המות, וסוף! הא כיצד? פשוט: א) לעזוב, למשל, את כל השעורים, לפזר את הכסף האחרון

שיהיה בידי ולהשאר בלי לחם ובלי דירה. ב) למכור את בגדי החורף שלי, את ערדלי ואת מעיל החורף, להשאר בלי בגדים... והחורף כבר עומד מאחורי הכותל. ג) להתקוטט עם כל מכירי (רעים אין לי), ורק פשוט בפניהם במתכוין, לגרש אותם מביתי, אם יבואו אלי, לבל יהיה לי ממש מקום להציג את כף רגלי.

ועוד ועוד מעשים כאלו... אם ככה אעשה ובא ההכרח והטה בכבדו את כף המאזנים של המות למטה, אך ורק את כף המאזנים של המות...

כך, כך... רק באופן כזה אסגור בפני עצמי את כל הדרכים אל החיים, ורק דרך אחת, שביל־צר אחד עוד ישאר לי: למות. וההכרח לא יתנני עוד לקפוא על מקום אחד, כמו שאני קופא עכשיו; הוא ידחפני ללכת...

ומעשי־שטן באמצע... הוקא בשעה כזו הציעו לפני שעורים טובים ואנכי כבר קבלתים, הכל!

דוקא עכשיו יש ביכלתי להשתכר כמאה הו״כ לחודש, כמה שלא השתכרתי מימי... ויש ביכלתי לשכור לי עכשיו דירה נאה, למשל, לקנות בגדים נאים ולהיות היי־שובע, — חיי„אָדם״.

אבל מבין אני... השטן כבר מרקד סביבי, הפץ הוא למשכני אל החיים שנואי נפשי, אַהאַ... למשכני לשם?... לעשות בי כהפצו?.. צעצועים הוא מראה לי? לא, דבר זה לא יעלה בידו... עוד מהר אשליך את השעורים החדשים וה„שמנים״, אשר קבלתי, ואת התלמידים ואת הוריהם ואת השכר שהם נותנים לי.

וכיון שאתחיל בדבר זה לא יקשה לי להשליך גם את שעורי הישנים, למכור את מעיל החורף... בשעה שהחורף קרוב לבוא... להלבין פני מכירי בכונה לנתק אתם כל קשר, כל שיח ושיג...

כך, כך, מהר אתחיל.

י״ז תשרי.

אני מתחיל..

מתחיל אני לקיים את אשר גמרתי בלבי. באופן מלאכותי אני מכריע את כף המאזנים של המות למטה... לאט לאט אני יוצא ממצב הקפאון, לבי התחיל להלום ביתר חזקה, שבו אלי הרגשנות והמחשבות המתחלפות, המשתנות, הצוללות ועולות, המשהירות והמבהירות — קלידסקופ גמור. —

אני אומר: התחלתי; אבל באמת לא אני התחלתי. הכל התחיל ונעשה מעצמו. ככדור זה המונח בראש הר — לכאורה מוטל הוא... בול עץ ולא יותר. גע בו באצבע קטנה, והנה היא מתחיל לרוץ במהירות, המתגברת מרגע לרגע, בול העץ נהפך פתאם לנפש חיה, שאפת, תאבה — ומפרכסת...

בקרת רוח, בהשתחויה נמוסית ובבת צחוק הוממה, אני נכנס אל בתי „אדוני" ומנשק את ידי מ„שעורי" החדשים והישנים; גובה אני את הכסף המגיע לי ואח״כ אני אומר: „סליחה", כך וכך, החלטתי לנסוע... ולכן אני מוכרח לעזוב את שעורי — פרדון!"

יו״ט בבתי „אדוני", חג הסוכות... הכל מקושט שם ומבהיק, תנועותיהם של האדונים וה„מדמות" ודבריהם הם גם כן של יו״ט, מרושלים ורכים. גם אצלי מין יו״ט היום, ולכבודו לבשתי את הבגדים החדשים שלי והתקשטתי בצוארון־ניר חדש: הג של פטור־שעורים אצלי, ותג זה ממלא את כל הויתי.

שבע רצון אני יוצא מבתי אדוני, שעזבתי את שעוריהם ברצוני הטוב. שמח אני על תוצאות החלטתי, על הרגש החם והחזק, שאני מרגיש ברגע שאני משתחוה לפני ה„מדם", ומבאר לה, „שלדאבוני אני מוכרח לעזוב את שעור בנה".

בפעם הראשונה להוי מרגיש אני את עצמי אדון, אדון גמור לנפשי. חפשי אני לרצוני ולאחריות־עצמי. מחליט אני ועושה, מחליט ועושה... החלטתי לעזוב את שעורי ואני עוזב אותם. כך טוב. —

אולם בהכנסי היום אל בית מיכלין להתפטר שם משעורי האחרון, קרה דבר שלא נעם לי ביותר: עוד בטרם שהספקתי להסיר את כובעי ולאמר „שלום", נגשה אלי „מדם" מיכלין העבה בעלת הפנים השבעים, והמכוסים פודר, והשפתים הבולטות והצועקות „דרך ארץ!" והקפוט

הורדי והדק שלה המבליט את שדיה הגדולות, ובנעימות מלאכותית, הודיעה לי כי היא איננה יודעת, אם אנכי, המורה, אם בנה, תלמידי, מתרשל, אבל סוף סוף אינה רואה פרי בהוראת שעה זו, ולכן... ומה שמגיע לי בעד חצי חודש היא משלמה לי בזה. —

רגש נאותי והרותי כל היום עבר כרגע: המדם נטלה את הכל בהשיבות פניה. אהבת־עצמי סבלה מזאת מאד, וצר היה לי שהקדימני... הכינותי את עצמי לכעוס... חפצתי להודות ל„מדם" העבה באירוניה על אשר הוציאה אל הפועל מה שהיה במחשבתי להגיד לה. אולם באותו רגע של עלבון ומבוכה קלה נכנסה ידי בלי משים לכיסי ונגעה באקדח שלי... וכעסי נמוג כרגע... צחוק קר התמעך על פני, וכי מה יש כאן לכעס?... הא־הא... האם לא אחת היא? כל זה שוה רק מעט חוק ולא יותר... הן בעוד ימים אחדים — — — —

ואצא כשאני מגחך.

המדם החשובה מרת מיכלין הביטה אחרי בתמהון. כנראה חכתה לראות בפני צער ולהתענג עליו, ודבר זה לא עלה בידה.

י״ח תשרי.

אחרי ההתחלה הטובה בפטור השעורים, מצב הקפאון שלי הולך ועובר במהירות מפתיעה; שבים אלי, תאבוני, תשוקתי, לקריאה, ובלילה אני ישן שנה עמוקה. אלו הנה תוצאותיה הטובות של החלטתי. איני נמצא עוד במצב של פקפוק, כף המאזנים של המות נוטה למטה, כך, כך. רדי מטה, מטה, יותר ויותר! עוד מעט והגיעה לארץ.... אך המתיני! עוד עלי ללכת להתם — ל ה ת ם...

ביחוד נעמה לי שנתי בליל אתמול. הספר שקראתי צנח באמצע הקריאה ארצה. מנורת־הנפט בשארה דולקת, ואני נרדמתי תרדמה עמוקה, מה שלא קרה אצלי זה כשבוע. אני ישנתי שנת ישרים ממש. שנה אמתית בלי הרהורים, בלי חלומות ובלי יקצות פתאמיות, כגוש שכהה בין יום ליום רובצת שנת הלילה העבר;

מאושר האיש, שאינו יודע לילות נדודים. אותם לילות של אי־שנה! כמה דכדכו את רוחי וטמטמו את מוחי. ליל נדודים כזה מפחיד מקודם. מרגיש אתה מקודם שלא תישן בליל זה, ומבקש אתה תרופות יוצא אתה ומטייל ארוכות וקצרות ברחובות, עד לידי כשלון ברכים. וליתר בטחון אתה שותה כוס שכר לפני השנה... הראש סובב קצת, וכשאתה פושט את בגדיך נדמה לך, שאך תתנפל אל המטה ונרדמת כאבן. אולם כיון שאתה שוכב, הכר נעשה קשה כקרש... הרגלים נעשות ארוכות, ובשום אופן אינן מוצאות בשבילן מקום, אשר ייטב להן. המכסה נעשה חם יותר מדי ועורך מתחיל בוער עליך כבקדחת; וכשאתה משליך מעליך את המכסה, צינה אוחזת אותך ואתה רועד... עיניך יוקדות וכואבות תחת הבבות הסגורות בעקשנות של הרוצה לישן ואינו יכול, וכשאתה פוקח את עיניך: והנה אפלה, אפלה בחדר, אפלה בלבבך. כל הויתך אינה אלא גוש אפל בתוך האפלה הכללית; גוש אפל הסובל, סובל בסתר... תיק–תיק, תיק–תיק: שעה, שעתים, שלש, כקושי זפת נמשכים הרגעים... בעצלות מיגעה הם מטפטפים. עצביך מתחילים להתרגש... נביחת כלב כי תגיע לאזניך, חריקת דלת רחוקה... צלצול מפתחותיו של השוער... שריקה עמומה של לוקומוטיו ולסוף גם תנועה כל שהיא, זיז קל שבקלים — ונדמה לך כאילו תחבו שפודים מלובנים אל תוך מוחך. פרעוש גנב כי יעקץ אותך בסתר, אתה מתפלץ כנשוך נחש... קו מהלון מואר כי יפול אל תקרת החדר האפל והרגשת

מהטים באישוני עיניך... הכל מקבל באפלה צירה של היצפה־דמיונית... דרהיטים. הכלים, כל החפצים שבחדר אין כונתם אלא להרעימך ולהרגיז את שנתך... רצונך והכרת־עצמך מאבדים את שווי משקלם... והרקת שן, וכעסת ואינך יודע על מי אתה כועס... התנור מלבין באפלה... לעזאזל! המטה שורקת תחתיך — תאבדנה כל המטות שבעולם... שערה אחת נשרה על פניך ותגרה את הוטמך — מפלה על כל החוטטים שבעולם... מצאו להם מקום באמצע הפנים ואינם מניחים לישון.

וכי ייעפו הגוף והנשמה להלחם עם ליל הנדודים ולהתגבר עליו... אתה נרדם עם שחר שנה מפרפרת, מהססה, „נוזלת" ומגיעה לא פחות מליל־הנדודים עצמו, ובהקיצך מרגיש אתה את עצמך כאילו לא ישנת כלל. מרגיש אתה את אותו הרגש המכביד והקהה של הרעב ששתה מים להחיה, כדי לדשקיט את רעבונו.

והלילה שעבר ישנתי, ישנתי, ישנתי... שום דבר לא הרגיזני, לא הרקתי שן ולא נשכתי את הכר... וכאשר הקיצותי הרגשתי את עצמי מוכן להוציא לפועל כל ההלטה קשה... ואפילו לירות אל הרקה.

ובכן, מהשעורים נפטרתי. ומה נשאר לי עוד? להרחיק מעלי את מכירי, למכור את כל אשר לי... ללכת להתם. ואחר כך...

— טוב!

V

כ׳ תשרי.

אתמול, בתל המועד סכות עם חשכה, שבתי אל חדרי על מנת להשליך את עצמי על המטה ולנוח. עיף הייתי.

כשנכנסתי החדרה מצאתי את מירקין שוכב על מטתי המוצעת וישן, ונהרה קלה של תענוג מתלבשת בנהיריו הדקות והלכודות. כנראה ישב בחדרי והכה לי עד שתקפה אותו שינה וישתטח.

מירקין זה הוא צעיר יפה תאר, עליז ובריא. הוא חושב אותי להכר, ואנכי אותו — למכיר פשוט. מכבד הוא את דברי בלבי ולפעמים הוא ירא אותם, ואז הריהו משתדל למחות את רשם דברי בזאת, שהיא מציע לפני לקנות לי כרטיס-כניסה לתיאטרון, או אל הקרקס, או ש„מכבד" אותי בשכר. בכלל הוא מה שקורין: „טפשוני", אבל יש לו לב רגש ומשתתף בצערם של אחרים. בעצם איני אוהב אותו. אבל כשעצבי „יוצאים במחלת" אני אוהב להמטיר עליו את דברי החריפים, ובטוח אנכי, שיקבלם בלי מהאות, יתן לכל דברי ערך מיוחד וישתדל להרגיעני — וכיון שיש לו פרטנסיות גדולות לידידות, יש שהוא קורא לי בשם „חזיר" או „הדיוט" וכדומה.

עכשיו ישן הוא במטתי. פיו הפתוח למחצה גלה לי שנים לבנות ובריאות, המסוגלות לפצח גם עצמות. על שפתיו האדומות כדבדבניות בכותת רהפה בת-צחוק של אדם בריא, הנהנה מכל דבר, אפילו משינה מקרית שכזו. רגליו המלאות, העגולות והמשולבות זו על גבי זו כמספרים נהלים, סנטרו הורדי, המגולה והשבע, שערות ראשו הפשתניות ושפמו שהחל לצמוח, — כל אלה התלכדו להרמוניה יפה, להרמוניה של בטחה וכח-חיים, השוטף באומץ ושום דבר אינו מפריעו.

רגעים אחדים עמדתי והתבוננתי בסקרנות יתירה בפנים אלו, שלא יכלו להתנגד ולהתחפש מפני השינה לפני מבטי החודרים. השינה כפתה את כל רשמי פניו והפקירה אותם לעיני, כדי שאוכל להסתכל בהם כחפצי.

מעין קנאה דלוחה התעוררה בקרבי והרעידה את ידי. בזהירות אבטומטית הוצאתי מכיסי את הראי הקטן שלי והבטתי: פנים הבוטים,

כמושים דוזים... שערות שטין מסוככות ודלות... חטם גדול ומדולדל ובקצהו אבעבועה, שהתאכסנה שם ואינה רוצה לזוז ממקומה... עינים קטנות, שקועות, הסרות-גון ורעות — אלו היו פני.

אנכי שויתי את הפנים שהביטו אלי מן הראי אל פניו של הישן ורעדתי: מעולם לא היו פני מכוערים, רזים ודלים כמו ברגע זה... מעולם לא בלט הטמטום בכיעור טפשי, כמו בשעה זו.

ונדמה לי שהגחוך של פני הישן זהו גחוך של נצחון. הוא כמו הרגיש את קנאתי מתוך שנתו ולעג למשבתי... נהרתו התלבטה בנהיריו בבוז השאנ...

הרגשתי, כי עוד מעט והונפה ידי מעצמה והכתה בכל כחה על הפנים השבעים הללו הטבולים בבת צחוק של הנאה. אז קדמתי את תאותי הדלוחה הזאת, ובמתכוין פגעתי בכסא ברגלי והפלתיו ברעש..

מירקין נעור בנשימה עמוקה ופקח עינים גדולות ועגולות, תמהות ומשוללות כל רעיון. רגעים אחדים עברו לו, עד ששב אליו כח הדבור והוציא קול מתוך שפתיו האדומות:

— אהא, כבר באת?

אנכי הסתרתי ממנו את פני ההודים ואען:

— כן, באתי... סלח לי על שהעירותיך... נתקלתי, מבין אתה, בכסא נתקלתי...

ובלבי השבתי:

— השד יודע אותו... בא, שכב. — עכשיו הוא מדבר — ואתה ענה אותו. מובטחני שאחרי מותי יהיה אותו מירקין כמו עכשיו. כן, כמו עכשיו...

הוא מהה את קורי-השינה האחרונים מעל עיניו בידיו הבריאות והלבנות ויאמר:

— רגילות כזו יש אצלי, איני יכול לשבת בלי עשות מאומה, אם לאכול, אם לשתות, אם לקרא או לטיל, ומכיון שאני נשאר בלי עבודה, אני מתחיל להתנמנם — כ—ך!

הוא סיים את דבריו בפהוק וגחוך כאחד. אנכי שתקתי.

אחרי הפהוק הארוך, שענג אותו לא פחות מן השינה, הביא את פניו בסדר וישאל:

— היש לך פפירוסה? שלי אפסו כבר.

— ראשית, עניתי, ידוע לך שאיני מעשן — והשנית — אין לי.

— אי, הדיוט משום מה אינך מעשן? דבר טוב הוא העשון, הריני אומר לך.

מדויקה... ומבלי התאפק הם מגמאים את כל הטוב בצמאון ובבת אחת, שתיקה.

— אינך מעשן משום שאתה חרד על ההיגינה או מה?

אני לא עניתי דבר וגהכתי. — התאמצתי לכבוש את גהוכי זה, ושפתי התעותו לשחוק מעצמן: „יומים לפני יריה אל הרקה והיגינה!

— שמע נא! האין לך כל ספר למקרא? אנכי בקשתי אצלך ספר ולא מצאתי, ולכן נרדמתי.

— את כל הספרים שלי נשאתי אל הביבליותיקה ושאריתם מכרתי...

כך...

מירקין הרגיש, שהפצתי לאמר עוד דבר מה ולא אמרתי. זה כחודש ימים שלא היה אצלי ולא דבר אתי, ועכשיו, כנראה, חש כי איזה שנוי. בהצי־האפל שבהדר הרגשתי, כי הלז מביט עלי במבט תמהון, בהיר וארוך, כמו שמסוגל להביט אדם בעל עינים כחולות וגדולות, בשעה שהוא חשד ומשפתיו נמהקה ההנאה. אנכי העיפותי בו עין ואדום.. התגנבה דממה לא נעימה, דממה מלאה חשד. עצבי לא יכלו נשא את מבטו. נדמה לי שעוד מעט ויקרע איזה מסך מבדיל; דבר מה יתגלה... לכן קמתי ואשאל:

— להדליק נר?

הוא גחך ושאל: מאימתי אתה ירא את הצללים? ושוב נשתתק ושלה אלי מבט ארוך. המבט כאילו נשפך על כל גופי. פתאם התרומם מירקין, נגש אלי והניח את ידו הצחורה על כתפי הרזה:

— שמע נא, למה אתה... אתה ככה מוזר, חור, בודד אתה... אין מה לומר, בחור נאה אתה... תכלית יפה תהי ממך. — שמע נא, רוצה אתה? הבה ונלך אל אולם המחולות; חפץ אני ללמד אותך את „הכמת המחול”, הרוצה אתה?

אנכי שחקתי בקול גדול ופרוע, אבל השתדלתי לעשותו לשחוק רך. הרהרתי: „נו, ני, מחולות, מחולות לכבודו של המות!”

ומירקין, שכנראה נהנה מזה, שעלתה בידו להביאני לידי שחוק, הוסיף בהשך:

— יודע אתה, אנכי אוהב מחולות הנני... המחולות והמוסיקה משכרים אותי תמיד. יש שאני יושב וקורא, ופתאם ארגז־מוזיקה מנגן בחצר איזו „קמרינסקה” או קיק־קואק”, תיכף אנכי קופץ, תופש לי כסא וחובק אותו ויוצא במחול בתוך החדר. רואה אתה? כך. (הוא חטף כסא ויצא אתו במחול) ראה נא.... ככה, אָ, ככה.

הוא כבר שכח מה שהתחיל לדבר אתו והשתרבב במיני תהילות

ותשבחות על המחולות למיניהם ועל הנגינים היפים, שמנגנים בשעת מחול... וכמה אוהבות העלמות לצאת אתו, עם מירקין, במחול... וכיצד הוא משתדל לסבב אתן במהירות, עד שהן מפקירות בידיו את גויתן ההמה מתוך סביב־ראש.

התאויתי מאד לאמר איזה דבר חריף, לבלבל את הזחתו... חוית אדם שלא רעב ולא כאב מימיו. אולם כל דבר חריף לא היה אצלי מן המוכן, ונזרקה מפי בלי רצוני:

– שמע נא, האם לא עלה מעולם על לבך, שיכול אתה למות פתאם? פשוט – למות, מבין אתה? למות...

הוא נשתתק תיכף, הביט אלי בחשד ומצחו התקמט:

– למות? משונה... שתיקה. ואחרי רגע:

– אבל משום מה נזכרת פתאם במות? כך. אמות כמובן. אבל בשעה שיש בכחי להיות – אחיה. להיות עד נטף החיים האחרון, אל כל השדים! לקחת את הכל, את הכל, אל כל השדים!

– אה. – השבתי לי, הנה נגע הדבר עד לבך, המתן קצת!

הוא היה כבר מוכן לחטוף עוד הפעם את הכסא ולצאת אתו במחול, אולם פני ודברי הקפואים הכריחוהו לשבת:

– כן. להיות. לקחת את הכל... פרזית מעוכות מזוקן! מה יש לקחת? הרבה רעה טבעית יש בעולם ומעט טוב, וגם הטוב המעט הזה מלאכותי הוא. אנשים בראו אותו. ולכל אדם ואדם נתן הטוב המשכר הזה במדה מצומצמת. האנשים הערומים, קטני־הנפש וקצרי־המבט, משתדלים לגמא מן הטוב הזה לאט, לאט; טפות טפות הם מלקקים ממנו, כדי להאריך את תענוג השכרון, כדי להתענג תענוג כל שהוא עד הרגע האחרון. ההרגשה הבהמית שלהם מנבאת להם בהשאי, שאם ינמאו יסבאו את מנת הטוב שלהם בפעם אחת, – ישאר להם פתאם חלל ריק ואפל בעולמם, שלא ידעו במה למלאותו עוד, כי אם בפהוקים לבד. אשריך, מירקין, אם תהיה כמוהם... אם תסתפק מדי יום ביומו כמעט טוב... בנציץ קטן של אשר, בשאיפות קטנות... תמיד תהי שבע, אתה ונשמתך, והיה תהיה וימים תאריך ולא תפהק; ביום תעבוד ובלילה תישן, בצהרים תאכל את ארוחתך ובערב תשתה תה ותקרא בעתון. בהגיע לך תור הדים תשא אשה להנאתך ולנחת הוריך ורהיטים תקנה. ומטבח יהיה לך והדר מטות. אורחים יבאו אליך מדי שבת בשבתו. חיה תהיה באופן כזה. חיה תהיה אני אומר לך – אולם יש אנשים, והמה משוררי ה„קהלת", האפיקורים, הקרמזובים, שאינם מסתפקים בטפין טפין של טוב, שאינם יכולים לשתות מן הטוב לאט, לאט ובמדה מדוקה... ומבלי התאפק הם מגמאים את כל הטוב בצמאון יבבת אחת.

והיודע אתה סִפַת של אנשים אלו? יודע אתה? שממון, יאוש, גועל־נפש לאנשים ולכל הסובב אותם. אך בלעו את מעט הטוב והכל התרוקן, אבה את תארו... ואז הם מוחים את עיניהם בהתרגשות ומביטים בשנאה: אלו הם החיים? חיים אלו השביעונו נחת?

מחזות פניו של מירקין הבנתי, שאינו מבין את כל אשר דברתי ומשתדל בכל זאת להעמיד פנים של כובד־ראש, פנים של אדם, המבין דבר מתוך דבר, מפני שקמט את מצחו עד לכאב בכל העת שדברתי והניע לי בראשו, כסוס זה, שזבוב עוקץ עמה לו על גבו וזנבו קצר מהגיע לשם ולגרש את הזבוב המעקץ.

אז נגשתי אל מירקין בחשאי, בטוח בכח דברי, לאט לאט נגשתי, כמו שעושה החתול בארבו לעכבר בהשכה. תאבתי ברגע זה להכאיב, לשלוף צפרנים ולתקעם עמוק עמוק. אל ההדר ירד לאט הלילה. מירקין ישב על מטתי והוא עם המטה התלכדו יחד לגוש השך דמיוני בתוך הצללים. אנכי נגשתי ואגע בכתפו. הוא רעד. ידעתי שירעד:

— אבל נניח, כי צריך להיות, או אפשר להיות חיים בשביל חיים, בלי מחשבה והכרה בהירה. צ ר י ך להיות. אבל הזקנה! צא והשב: הזקנה! ההשבת מימיך, אתה הבריא, העליז ומהיר התנועה ע כ ש י ו על ה א נ י של הזקנה? ההשבת על הרקבון האטי, הבא בגוף ובנשמה עם הזקנה והורס אותם לאט, לאט. ההשבת מימיך על המאוס והכיעור, שיבאו גם אליך עם הזקנה, על הפה הסר השנים... על העינים שעלתה קרחה בריסיהן והן מטפטפות בלי שום רגש... ההשבת מימיך, כי הרגלים היפות והמהירות תהפכנה לבולי עץ כפופים שיתנהלו בכבדות.. הגב הישר, החזה הנאה והבולט, הפנים הורדיים יבלו, יפלו ויתכרכמו. בלב שנתמרטט תכבה התאוה האחרונה, ובמה שרופף — המחשבה האחרונה. וכולך תתהפך לאיזה שק בלה עם מעט עצמות יבשות ומקולקלות בקרבו. ואי אפשר יהיה להבין מי הוא הצריך לזה... ונוסף לזה עוד תראה בעיניך המרוטות אלפי צעירים, עליזים ובריאים באים ויורשים את מקומך, באים ורומסים בלי חמלה את כל שהיה יקר לך ומגרשים אותך בשריקות לעג ונצחון מעל במת החיים... לבך החולני יתפקע מגעגועים וקנאה, ומכרה תהיה להכות באנחות סתר, במכאובי גוף ונשמה עד אשר ימק לבך כלו...

שומע אתה, מירקין! כמדמה לי שאנכי האירפאי הגמור, בן הציויליזציה של מאת־העשרים, מתחיל לפעמים, להבין את המנהג „הפראי" של האיסקימוסים והטונגוסים, ילידי הצפון הרחוק בין ביצות־הטונדרה שאין להן סוף. יודע אתה מה שהם עושים, מירקין? אתה יודע? הם

ממיתים את זקניהם.. כיון שאדם מזדקן בשבטם והיה לבלה ומיותר — זכרכו אותו בעורות של דובים לבנים והרגוהו.... הראש הרג אותו לעיני כל השבט... ותגגו אחר כך את מיתתו במחולות ובשתית שמן־דגים לנוגה אורות הצפון המרקדות... אָה! אני מבין אותם, אני מבין אותם! ומכבדם...

מירקין התנשא פתאם ממקומו והניח את ידו הבריאה וההמה על שכמי; קולו רעד בחשכה:

— שמע נא, אה, לא את הכל אנכי מבין מדבריך, מרגיש אני שיש בך, איזה דבר שנקבע בך ואינו לפי בינתי. לא! אבל מוזר אתה, בכל זאת, מוזר אתה... חי נפשי. הטון שלך מבהל אותי. אפשר לטפל ברעיון אבל לא בטון שכזה... חי נפשי. הדלק את המנורה. פו, אל כל השדים! כיצד? הם ממיתים את זקניהם ושותים שמן־דגים לנוגה אורות הצפון?... לקנות שכר! אקנה־נא!

— קנה!

— ארבעה בקבוקים?

— ארבעה!

— תיכף, גשתה ונשית. ובעוד איזו רגעים שמעתי עוד הפעם על המדרגות את צעדיו הבריאים של מירקין וצלצול בקבוקים. הדבר היה לי ללא־רצון. חשבתי שיצא ולא ישוב. כך הייתי עושה אני במקומו. הייתי יוצא לקנות שכר, נמלך בהוץ ולא הייתי שב עוד. והשאר לך כאן גלמוד עם דבריך ועם הפילוסופיה שלך! והוא — שכר הוא מביא לי, שכר הוא מביא ומוכן לשמע דברים שאינם נעימים לו. בר־נש שכזה! —

הודלקה המנורה, העמד השכר, ואנחנו ישבנו לשתות. אנכי שתיתי הרבה והבטתי אל מירקין, ומירקין לא יכל נשוא את מבטי והשתדל להביט אל כוס השכר שלו... בחדר היתה דממה, רק גמיאת המשקה, המבהיק והמעלה קצף, ונשימתי, שנעשתה תכופה והמה — זעזעו הרש את הדממה. זבוב אהרון — זכר לקיץ, זכר לשמש־קיץ, שתעה עד עכשיו באפלה ולא נראה. הרגיש במנורה שהודלקה ובא להתחמם לאורה, תנעותיו היו מהושלות וכנפיו הסרות חיים, רגליו הדקות התנועעו בעצלות. הוא טפס על המנורה והכין את עצמו לעלות אל הזכוכית הלוהטת ונכוה; הפיץ לפרש את כנפיו ולעוף ולא יכול.

— זב, זב...

הרואה אתה? — פניתי אל מירקין, שהיה הוד, והראיתי באצבע על הזבוב, הרי סתיו.. יאוש.. אי־אונים.. זקנה, זקנה.. הא, הא.

מירקין רעד ומהר להשליך את הזבוב מתחת לשלחן האפל, אל

הרצפה הקרה, ומלמל: „לעזאזל!"

— למה עשית כזאת, שאלתיו בפנים מגהכים, הא? הגידה, למה השלכת את הזבוב הזקן לעזאזל? מדוע לא נתת לו לטיל סביב המנורה החמה? יתחמם לו....

— אי, הנה לי... גועל נפש... בעל כנפים נעשה לזוחל... מרו—של הוא... על מי הוא מתאונן? זב... זב... טפו, יקחהו בכור־שטן!

— כך... עניתי והרגשתי את עצמי „מבושם" — ... כך.. וכמוהו תהיה גם אתה. כלום אינך מרגיש כבר את הזקנה?... אני, למשל, מרגיש את החורף בימי הקיץ. בשעה שהכל מכינים את עצמם לקבל את הימים הבהירים והחמים של הקיץ, אני מפחד כבר מפני סופות שלג ורפש הסתיו... הן סוף סוף יבאו... צעיר עודני, ואנכי מרגיש כבר את הזקנה. היא מתחבאה כבר כאן, בראשי, ברגלי... הביטה, וכאן בחזי, בחזי... היא אורבת כבר... גם אצלך, בתוך עצמך ובשרך היא מתחבאה... רק אתה אינך מרגיש... על מה דברנו? על אדות הזבוב דברנו... השלכת אותו אל תחת השלחן; כמוהו תהיה, הכל ישליכוך אחרי גום ויהכו למותך, למי אתה נצרך, אתה הזקן, החלש, המרושל? הן בעצמך אמרת זב.. זב.. טפו, הא, הא, חא...

מירקין קם ממקומו הור ונבהל ולטש לי את עיניו הטובות:

— שמע נא, קרא, הנך שכור כבר... הוי ראשי הנך שכור! אפשר להשתגע... למה אתה שוחק ככה? איזו דברים משונים אתה מדבר?

אנכי גחכתי ברעל:

— האלו המה דברים משונים? שמע, ואספר לך דברים משונים... שב נא, שב. בנערותי כשהכני הרבי פעם אחת ברצועה על לא־דבר — עלה פתאם השד נורא בלבי... שכל האנשים הסובבים אותי, גם אבי גם אמי הורגתי, דודי ודודתי והברי ורבי — לא אנשים אמתיים המה... כי אם שדים רעים בדמות אנשים... ואני הנני האדם האמתי היחידי המתענה ביניהם... להתענות שלהני ה' אליהם... ובכל אשר הוספתי לגרש מלבי את החשד, כן הוסיף הוא להרגיז אותי יותר ויותר.... השבתי שכל חוקי המוסר והדת ועול הלמודים לא נבראו אלא בשבילי, הנער החולני, שאינו יכול לקים את הכל בשום אופן, כל זה אינו אלא פתחון פה לענותי ולהלקותי.... ומלאכי חבלה אלו בדמות אנשים עוד התחכמו להתחפש בדמות נערים כמוני, הלומדים ונלקים כמוני, כביכול, למען אשר לא אחשוד כלום... אבל אותי לא יונו... לא יונו!

השד מוזר זה התאכסן בלבי לימים רבים והרגיזני במחשבות מבהילות בלילה. ויש שצל־השד זה נופל עלי לפעמים גם עכשיו...

מהיכן, למשל, אני יודע, שאתה אינך אלא שד, ולא התחפשת בפנים יפים וצהולים ובגו בריא של אדם אלא כדי להרגיז אותי, ההילני והמכוער! הגידה... אולי, כן הוא, הא, הא, חא!... אפשר שאתה שותה אתי שכר למראית עין ושולה לי שמה... לשון ארוכה אדומה... ואי־נראה..
— הדל... קפיץ מירקין עוד הפעם: הדל, שכור... משוגע.. עוד מעט ואהפך את השלחן עם כל הבקבוקים.. אתה שומע?
ותיכף דפה קולו ועיניו קבלו את ברקן הטוב. הוא הניח את ידו הלבנה על כתפי.
— אנא, הדל נא... לא נאה... לא נאה, חי נפשי, לא נאה, דבר כמו שמדברים אנשים... אל תשתגע. ובכלל... בכור־שטן יודע אותך. —
הרגשתי, כי איזה דבר קר מתמוגג בלבי, מתגעש ותוסס יחד עם אדי השכר שבמוחי. הרגשתי את השפעת דברי על מירקין, והולשת־רצונו של זה, כאילו עברה גם אלי. השוי רחמנות גדולה על עצמי. נסתלק הגיחוך מעל פני ותשוקה גדולה התעוררה בי לדבר ולדבר את כל אשר עם לבי על אזן שומעת; גם אצל אנשים גדולים יקרה לפעמים, שהם מרגישים צורך בדבר לשפוך את לבם לפני קטנים מהם.
— האמן לי, החילותי, אינני שכור ואינני משוגע, את כל מה שדברתי תחילה דברתי רק אל עצמי... אתה מבין? אל עצמי... אדם מוזר אני בעיניך? זה אפשר. ויודע אתה מדוע? יען שבין שנינו רובץ תהום נורא... לך קליפה יפה, פנים יפים, גו נאה ובריא, הלוך נחמד וקול נעים — את אלה דורשים החיים, לזאת הם צריכים; החיים יקרבוך בעד סגולות אלה; בטח תלך תמיד במראך החיצוני ותצליח. שתה תשתה מן החיים עד אשר יכבה בלבך הניצוץ האחרון, התאוה האחרונה. לך בכחך זה והצלח, ואנכי רק אלוה אותך במבטי הארוך... על מקומי אקפא פה. או... יודע אתה, מדוע? מפני שהסרים לי כל אותם הדברים, שישנם לך... לי יש רק הרבה עצבים ואיזו תתיכת בשר מפרכסת, מתרגשת, מתפעלת וכואבת, לה יקראו בשם לב. יש לי מוח מהדד יותר מדי, רעיונות החולפים בתוכו כברקים; אבל אין עליהם כל קליפה חיצונית, אשר תגן עליהם... ואתה, כלום ראית מימיך פרי, שתוכו יצמח ויתקיים בלי קליפה עליו?
הביטה! הסתכל בי ואמר אנה אפנה אני בפנים דלים ומכוערים אלו, בידים רועדות ובגו תלוי ורפה זה, בהמון העצבים ובמעט הכחות אשר לי, בהרבה התאוות והחלומות שלי ובמעט הכשרון למלאות אותם? לאיזה עבודה אני יכול להסתגל? איזו אשה תוכל לאהב אותי באמת? מה אני יכול לקחת מאת החיים שהכל חיים ופרים בהם, ומה אני יכול

לתת להם? הבושה.. .

גרוני נחר. עוד כוס שכר, וכח הדבור שב אלי. מירקין הביט אלי בעינים עגולות ושפתו האדומה רעדה...

— הנה לך דיקורציה לדברי, — הוספתי, — במות עלי אבי התקבצו דודי והדודתי ובקשו עצות, מה לעשות בי, למי למכר את גויתי הרקה והרפה. זה יעץ למסור אותי לבורסקי; קפץ עליו רגזו של דוד שני שהראה בעליל, שדוקא לזהבי צריך למסור אותי. בא השלישי ויעץ לעשות אותי למתקן־שעונים, עבודה קלה ויפה, המחיה את בעליה.

נמסרתי למתקן־שעונים. לעבודה זו דרושה סבלנות גדולה, להביא בסדר את כל הגלגלים הדקים, להביאם לאט לאט אל מקומם, להוציאם ולנקות אותם בזהירות יתרה, — ולי לא היתה כל סבלנות. כיון שלא עלתה בידי לתקן איזה שעון ישן, כדי שיסובב בדיוק, הייתי מתחיל למשוך את הגלגלים הקטנים, כדי שימהרו ללכת. ובצאת אדוני מחדר העבודה, וכל השעונים החלו להאריך לי לשון ולתקתק, הייתי מתרגש מזה מאד, לשונם הבלולה היתה מעירה בי תאוה גדולה לשבר את כלם עד אחד, ואז הייתי מושך את המשקלים בחזקה ומסובב את אצבעוני השעונים, כדי שיהלמו כלם בבת אחת, והיה כל החדר מתמלא מהלומות תכופות ובלולות בקולות ובנוסחאות שונים.

מצאני אדוני פעם אחת בעוגי זה ויגרשני. אז מסרוני לזהבי. הדר העבודה היה מלא תמיד פיח וריח נפט ומהרה גורשתי גם משם. אז מסרוני לבורסקי. ריח העורות הרע בלבל תמיד את מחי ועורר אותי להקאה, ובערב, בשובי נדכה הביתה, נדמה לי, שכל העולם נותן ריח רע של עורות. גם הלחם שאני אוכל, גם התה שאני שותה, גם המטה שאני שוכב עליה — נותנים ריח שכזה. כל העולם כאלו התקומם להרעימני בצהנתו ולהציק לי עד מות... לא, אני לא אוכל להתעלל בי ככה! פעם נתן לי אדוני עור קמצטקי למשוח אותו במהמצת ולמתוח אותו במסמרות על הקרש, ואך לקחתי את המהמצת בידי עלה הריח הרע באפי ואתחלחל. ישר אל מחי הכה ויבלבל אותי... ונדמה לי פתאם, שאין איש בעולם, שיהא דרוש לו עור מסריח זה; גם לאדוני אין צורך בו, וכל כונתו אינה אלא להרגיזני; רק כדי להרעים אותי בדו אנשים מלבם מלאכה זו ומסרו אותה לי, רק לי.. עוד הפעם אותם השדים! גל עכור של חמה עלה בי, עד שנקוו דמעות בעיני... אז לקחתי את המהמצת ושפכתיה על שער העור הרך, נקבתי אותו כלו במסמרות, — באיזה תענוג נקבתי אותו כלו! ואברח.

לבסוף קצה נפש אפוטרופסי לטפל ב„שלומיאל" שלהם, מסרו לי

את מעט הכסף, שנשאר לי מאבי, ועזבתי את עיר־מולדתי בעודני נער בן שש עשרה שנה.

עברתי ערים ועירות; במהרה נפזר מעט הכסף שהיה בידי, ואז ההילותי לרעב וללמד בבת אחת, למד למדתי על פי פרוגרמה, ורעב רעבתי בלי שום פרוגרמה, בלי ראשית וסוף, ההילותי להרגיש בחזי. אז נוכחתי, כי ההוצאה עולה הרבה יתר על „ההכנסה", מוציא אנכי מכחי הרבה יותר מן המזון הרוחני, שאני מכנים אל מוחי העיף. השלכתי את הלמוד, אמרתי כמוך: לעזאזל!

יודע אני אותם האקסטרנים הרקובים למחצה, מכיר אני בהם היטב. מבית הישיבה הם יוצאים ומפנות אפלות של בתי הוריהם. מבקשים הם „מטרה"... מבין אתה? „מטרה". נוסעים לערי הפלך, סובלים רעב ומתגוללים במרתפים, נותנים „שעורים" בפרוטות, מתלמדים אצל סטודנטים למוד־הסד... ומאבדים והונקים את ימי עלומיהם בספרים מאובקים. ובהגיעם אל המטרה שהציבו להם, כבר חולים וחיים הם, מוכי שחפת, קצרי־ראי, צנומי בשר.... לסבול איני יכול אותם המלומדים ההולנים עם ה„תעודות" שלהם, עם ההזות הנופלים שלהם. לסבול איני יכול אותם קרבנות־התורה בעלי האברים הרפים, ההוטמים הבולטים, ההמושים במשקפים כהים, והעינים השקועות, המביטות אל הקבר. שלדים־פילוסופים, שלדים דוקטורים, שלדים אינזנירים, את כל החיים הם אוחזים אחר כן בידיהם הרזות, ומקלקלים את אויר העולם. אני מציר לי אותם תמיד בדמיוני בדמות הביות מלאות מה, הנשאות על שתי רגלי־זבוב דקות וגדולות, הולכות ומתנועעות מאי־שווי־משקל... והושבים הם כי כל החיים עם כל האור והחדות־הפרפר שבהם לא נבראו אלא בשבילם.— האמן לי מירקין, כשרונות יש לי ואילו חפצתי הייתי יכול להשיג הרבה יותר, ממה שמשיגים אותם האמללים. אבל להסתפק בלחם ומלח וללמד איני חפץ. להתגולל במרתפים מלאים טחב ולהיות אחרי כן למלומד בעל „שחפת" איני חפץ. ילמד מי שיכול להשתמר בגו ונפש עד השגת מטרתו. לומדים כדי להיות, ואין החיים בשביל הלמוד, אבל —

עמד הדגה בגרוני. נזכרתי פתאם בזה שההלטתי. — ובכן, למה אני מדבר אליו, לטפש זה? — מה לי ולהשכלה? למה אני מתפלפל? כלום זה הוא העיקר שהביא את הדבר הנוצץ אל תוך כיסו? לקיים מה שההלטתי!

מירקין עמד ממולי והתפלא שהדלתי פתאם לדבר.

— שמע נא, פניתי אליו בקול רפה ונחנק, כמעט בתחנונים, —

צא מביתי!

— מה--ה? — לא האמין הלז.

— צא תכף, הרימותי את קולי ואתרגש במתכון, אין אני יכול לראות את פניך, מאוס אתה לי...

— יצאת מדע—תך? משך מירקין במבוכה.

— הלאה, נהמתי בגסות, אל תוסיף לעמיד פה! אתה שומע?

— אָ, כ—ן?.. אם ככה באמת.. לעזאזל.. שכור אתה.. ו., ויורק אני עליך!

— וואָן!!...

כששקע קול צעדיו המהירים והנבוכים של מירקין שנבהל ויצא בכעס, הבטתי על סביבי בתמהון. שכרוני עבר לגמרי. היתה כבר השעה השתים־עשרה בלילה. הבאמת גרשתי זה עכשיו את „הבהיר דנן"? נראה הדבר שגרשתיו. פשוט, בראשונה דברתי אליו ואח״כ גרשתיו? —

— על שום מה?

— שאלה! בכאן, נכבדי, ישנה פסיכולוגיה, פסיכולוגיה ולא יותר.

כאובד עצות עמדתי רגע באמצע החדר וראשי מורד. אחר כך הכיתי באגרוף על רקתי בחזקה:

— אמלל, אמלל, מה עשית?

אבל בתוך זה צנחה ידי אל צלחתי ונגעה באקדח בלי רצוני. בטוח אני שבלי רצוני היה הדבר.

וקול שחוק עמום פרץ מגרוני וינסר בחדר הריק בדממת השעה השתים־עשרה בלילה.

באימת־מסתורין הפניתי את ראשי לאחור, לראות מי הוא השוחק. כל כך מוזר היה שחקי.

VI

כ"ב תשרי ביום.

השכר הארור, השכר הארור. רק הוא גרם לפטפטנותי היתרה דברתי באזני מירקין — למה דברתי? לשם מה דברתי? גועל נפש. גועל נפש.

מתנדם אני, לפחות, בזאת, שלא נזרקה מפי בפני מירקין על דבר האקדח הטעון, המוכן בכיסי... הס! איש אינו צריך לדעת מדברים כאלו, אף איש אחד.

אני יכול לזכור בלי בושה אותו הערב? כמדומני, שהרגשתי שלשום צורך בחמלת אדם. כמדומני, שבסתר לבי הפצתי שיחמלו עלי. בשעה שדברתי באזני מירקין את דברי האחרונים הכרתי, שהוא מכין את עצמו לרחם עלי. טעה של חמלה עמדה להתפקע בו. ואילו הייתי מוסיף לדבר, היה קם ומניח את ידו החמה על כתפי והיה מנחם אותי, תנחומים פעוטים, מעוכים מזוקן, תנחומים מירקוניים היו נזרקים לי משפתיו האדומות והשבעות. כך זורקים פרוטה מעוכה לאביון מכים מלא כסף; כך מושיט האופה פרוסת לחם-נקודים לרעב. אבל אנכי הקדמתי את פני החמלה הקטנה הזאת. גרשתי את מירקין.

עכשיו אין אני מרגיש את אותו מוסר-הכליות הדלוח שהרגשתי בערב ההוא, אחרי גרשי אותו. אנכי רק הגינותי על רעיון-המות שלי, על היקר לי. גרשתי את מירקין, מפני שמסוכן הוא. מסוכן הוא לי עכשיו בכרטיסי התיאטרון שלו, בשכר ובמתולות שלו, במכיריו ובמכירותיו הרבים, שהוא אוהב להציג לפני כל אחד מידידיו. יכול הוא למשוך אל החיים שלא במתכון. ואנכי — הרחקתי מעלי סכנה זו. נשאר אצלי עכשיו רק אותו הרגש של איש שהשכים והרג את זה שבא להרגו.

שתיקה! עוד מכיר אחד נשאר לי, ומכיר היותר חביב עלי. הנית היא, אָה, כמה מסוכנת קטנה זו! אין איש יודע. — צריך להפטר ממנה כמו שנפטרתי מאת מירקין. אילו היתה נכנסת אלי, הייתי מגרש אותה

מפני – וסוף. אבל הן היא לא תבוא. „התול שהור" עבר בינינו. זה כחודש שלא ראיתי את פניה. מיום הזונתה לא הייתי אצלה. והיא חושבת, שאני כועס עליה על שום דבר מה. צריך ללכת אליה ולעשות איזה דבר שיעוררנה לגרש אותי. עוד בערב הזה עלי לגמור גם עם הגיה. ומאז חפשי אני, חפשי אני לרצוני. חפשי אני לבית־הקלון ולאקדהו. אבל כיצד אגמור אתה? מה אמר לה? – ידי רועדות קצת; קשה נתוח זה, אבל הלך אלך.

———

אותו יום בלילה.

— דין־דין־דין... שעון העיר צלצל את השעה הששית בערב. אנכי מניתי את ההכאות ותכף נזכרתי: הניה! —

שלו הייתי כך, כאילו הכינותי את עצמי ללכת אליה לשם שיחה הביבה על כוס תה מעלה הכל. שלו הייתי כך. ובלבשי את המעיל, דברתי אליו, כמו שמדברים אל הבר, וטפחתי עליו בגיחוך:

— נו מהר, מהרתים נמכור אותך, מעילי. לכאורה, חדש אתה, מה? אבל אנחנו נמכור אותך.. ואחר כך, מעילי... איזה מבין?

המדרכות היו מלאות אנשים שתרים ונחפזים לעסקיהם. והשמים — כוכבים מאירים, שוקטים וקבועים... ואני הלכתי לי לאט ביניהם בדרך העולה אל הניה, ידי בכיסי מעילי ושלו הייתי. ראיה לזה, כי התעוררו בי ההרהורים המתעוררים תמיד בשעת שלוה נוגה. הרהרתי: — הנה סוף סוף באה העת להפרד מהם, מן האנשים והרחובות והכוכבים גם יחד.... אבני גזית אלה, שאני דורך עליהן, עוד תשארנה אבני גזית גם אחרי מותי. ועוד אלפי אלף רגלים של זכרים ונקבות תדרוכנה עליהן, עד אשר תשחקנה ותשחתנה, וצריך יהיה להמירן באבני גזית חדשות.

שוב השבתי את מהשבתי הישנה, שהיתה באה אלי בשעת שלוה רוהנית והיתה מוצצת אותי: כי הנה באין סוף התכלת פזורים ותלוים על בלי־מה מיליארדים של עולמות ושמשות ופלטנים, אשר אין רעיון האדם מסוגל להשיג את מספרם ואת גדלם. ובין כל העולמות הללו מסתובב איזה כדור עלוב וקטן, אשר בשם ארץ יקראו לו. נו מילא תסתובב לה. יגבה לו הכלב על הפיל. אבל על הארץ ישנו אי אחד גדול העולה מן המים, ובחלק אדמה זה ישנה מדינה, ובמדינה עיר, ובעיר רחוב ורצועת מדרכה, ועליה הורכת איזו בריה בעלת שתי רגלים, וקוראים לבריה זו בשם שלמה או שלמקה, ובריה זו מהרהרת, סובלת בסתר ובגלוי, ובכלל היא חושבת את עצמה ליציר נעלה, ל„אָדם״! הגע בעצמך... האם אפשר הדבר לבלתי התפקע מרוב שחוק?

— אל הניה!

כשבתי בחברת גברים היו מחשבותי מוצאות תמיד את צורתן הנכונה והבולטת והיו מתפרצות לפעמים בכל רעלם.

אבל מעולם לא הרגשתי את עצמי ככה בחברת נשים. כל מגע ומגע ידיהן של בריאות נאות אלו היה מביא אותי לידי רטט, ומחשבותי ודברי היו מתשטשטים ואובדים את תארם. לא הכרתי את עצמי בשבתי בחברת נשים; תנועתי, מדברי והזות פני הזכירו לי אז את העכביש, שנפל לתוך זבדה. ואיני מבין מדוע היתה אתי כזאת: אם מפני שצעיר אני יותר מדי ולא היה לי מעולם יחס קרוב לנשים, אם מפני ושלא ידעתי אותן ואת טעמן ולא יכלתי למצא חן בעיניהן, אבל סוף סוף הגיעה בישנותי לידי זאת, — שנער בי החשד הישן. תיכף כשהייתי נכנס אל חברתן הייתי חושד כבר, שבצאתי תלעגנה לי, בהטמי תתהלנה, ובהסר „כפתור" במותי תגמורנה. ההילותי לחשוה, שכל יפין של בריאות אלו לא נברא אלא להרגיז אותי, המטער והעצבן, ואין לי כל תקוה לעולם להגיע אליהן. אז באו הימים שהחילותי לירא את הנשים ואת יפין ואת מבטיהן ושהקן. כל אלו היו גורמים לי יסורים כמוסים, ומשתדל הייתי לבלתי הכנס כלל בחברתן. מי יודע, עד מתי היה נמשך אצלי מצב זה ולאיזו נקודה היה מגיע, לולא היתה הניה. אותה לא יראתי וממנה למדתי, כיצד להתיחס לשאר הנשים.

פנים מאירים עם גומות הן בלחייה ובסנטרה, עינים שחורות וטובות כעיני אם, ידים קטנות, המות ומלאות עצבים. הזה לא מפותח שלא לפי שנותיה, שהגיעו לעשרים. זו היתה הזותה החיצונית של הניה העלמה בהכירי אותה. מצב רוחה של הניה זו היה משתנה משעה לשעה. ביום אחד יש שהיא מתהוללת ובוכיה, מדברת הרבה ויושבת עצבה. מסוגלה היתה לשבת שעה ושתים במצב קפאון, מבלי הניה יד או רגל, ופניה חורים ועיניה סגורות, כאילו בקשה פתרון לאיזו חידה נעלמה. ופתאם — כאילו מצאה את הפתרון, היתה קופצת ממקומה; פניה מצהיבים, עיניה מבהיקות וממלאה שאון וקפריזים יפים את כל הבית.

בימים הראשונים, כשהכרתי אותה, — כאילו לא שמה אלי לב כלל ולא הכירה במציאותי; אולם הרגש הרגשתי בסתר כי אני מענין אותה קצת. ופתאם התחילה להתנהג אתי בפשטות גמורה, כעם מכיר ישן נושן, והיתה מושכת אותי בשערי בשעת הוללותה. כמה מגי, שאהבתיה קצת. הכרתה היתה מקררת את לבי ברתחו. ואנכי לא הטעמתי לה מאומה רק פעם אחת בלילה, בטילי אתה בגן העיר וקור ליל־הקיץ הרטוב התגבר, ראיתי והנה מעיל הקיץ שלה פתוח מול החזה.

— הלא תתקררי, אמרתי, המעיל פתוח עליך.

— נו, פרף, ענתה, אני מתעצלה להציא את ידי. ידי כל כך חמות.

אנכי פרפתי לה את מעילה ורעדתי ממגע חם זה בהזה, והיא אמרה „תודה" ולא יותר.

ופעם, כשנמצאה במצב עליז מאד, הגישה לי את אלבומה ובקשה ממני לכתוב לה דבר מה לזכרון. וכמה מן התמימות היתה באלבום מארך זה. כחול היה ושתי סנוניות אדומות עליו. וכי מי ראה מימיו סנוניות אדומות? בכל זאת רשמתי לה את זה:

נִכְנָס אֲנִי: אֲנִי רוֹאֶה פְּנֵי אֱלֹהַ,
יוֹצֵא אֲנִי: אֲנִי רוֹאֶה אֶת הַשָּׂטָן;
הָיִיתִי אוֹמֵר לָךְ — "אָהַבְתִּי"
אַךְ זֶה כַּד נוֹשָׁן, זֶה כַּד רָקָן.

והיא טפחה לי על שכמי וצחקה צחוק גדול. צחקה זה לא נעם לי מאד.

ולאחר ימים מועטים שמעתי, שנשאה לאיש בסתר ובלי דעת הוריה ה„בורגנים", ובעלה הרי הוא איזה בחור בעל שערות ארוכות, בוכהלטר וקסיר כאחד, ויש לו פרטנסיות גדולות לעניני אגודות וטובת הכלל, אז הבנתי את צחוקה של הניה, ומאז לא הוספתי לבוא אל ביתה, זה כחודש ימים.

עכשיו, כשהתפטרתי משעורי וגרשתי מעלי את מירקין, צריך היה לנתק בכונה גם את הקשר האחרון הזה. סוף סוף היא המכירה היחידה, היותר קרובה ללבי.

כשקרבתי אל מעונה קדמוני קטעי קולות של פסנתר. הבנתי כי היא יושבת יחידה ומנגנת מתוך שעמום. הדבר הנאני מאד.

הם גרים בקומה השניה. כשעליתי במעלות המוארות למחצה החלה בטחתי לזוע: „מה אמר לה? כיצד אשתחרר ממנה... לעולם?" ובדפקי בדלת הלם לבי, כאילו עליתי לא אל הקומה השניה, כי אם אל העשירית.

— מי שם? — הקול קול הניה.

— אני.

— אה — סלומון? בבקשה!

כשנכנסתי ישבה הניה אל הפסנתר ונגנה; היא חיכה ולא הביטה אלי, וכשקרבתי אליה, הושיטה לי את שמאלה מאחרי גבה, וגם הפעם לא הביטה אלי; בימינה הוסיפה לתופף על מנענעי הפסנתר. כל התנהגותה זו עשתה עלי רושם, כאילו יהעה מקודם, שאבוא הלילה והכתה לבואי. או אולי היא בושה... שלא הזמינה אותי אל התונתה. לא רע הדבר. דבר בעתו חי נפשי!...

קולה העירני:

— שבה על ידי, סלומון, ואל תפריע אותי. —

כשישבתי אצלה הסירה את כובעי מעל ראשי בהפזון:

— אצלנו אין יושבים חבושי כובע. — ותוסף לנגן.

ההדר, שישבתי בו, היה גם הדר־אוכל וגם חדר אורחים. ריח מיוחד, ריח חיים של זוג צעיר, ריח „ירח הדבש" עצמו נדף מן הספה הפשוטה המכוסה בד מזופף, מן השלחן והמנורה עם הגולה הורדית ומן המסך הכחול עם רקמות הפרחים, ההוציץ בין הדר־המטות. וכל זה זר לי, זר לי ככה, נכנס בעל כרחי אל לבי ומוציץ מוציץ....

והפסנתר מפזם את השירה החביבה ביותר על הניה וקולה קול־הוזה עמק ורך עוזר לפסנתר בלאט:

„חֲלוֹמוֹת בְּלִי דְאָבָה, חֲלוֹמוֹת בְּנֵי רֶגַע
וחלְמִים רַק פַּעַם"

הנגון מסלסל ומוציץ, וכדי להפיג הרגשה בלולה זו אני מבקש לי איזה רעיון לתלות בו את הקשבתי. מופיעה במוחי המלה: „סהלין", ואני מתנפל עליה, הולך ודורש: „כמה אוי ואבוי לאותו אדם, שקם על איזה נבל והרגו בשנאתו! אחריתו מרה, ל ס ה ל י ן ישלה, לסהלין... ברפש ובבתי כלאים יתגולל, בעבודת פרך יתענה... שנים שלמות. והחברה מביטה בפנים צנועים על משפט זה ומהליקה על כרסה בהנאה של מקיים מצוה. ואני הנני המהאה נגד זאת. הפשי אני לנפשי, לחתור התירה ולפרוץ פרץ בתחומים אלו. ומי זה יעצור בעדי? איפה הוא הבית דין? איה המה משפט הצדק והחברה החסידה, אשר תנקם את מותי שאביא על עצמי? ממי תדרוש משפט? אפשר להתפקע מרוב שחוק. — את מי תשלח לעבודת פרך, ל ס ה ל י ן?

„מְאוּשָּׁר הַגְּרָדָם, הַחוֹזֶה בַּבָּצִיר —
גְּפוּפֵי הָאָבִיב הָרַכִּים"...

וצלצלי הפסנתר הרועדים וקולה ההשאי של הניה לוכדים אותי בעל כרחי, מבלבלים אותי ומכניסים אל קרבי איתה ההרגשה הממתקת, עירק בתולות בנות־שלשים ושכורים למחצה יודעים אותה. רבונו של עולם, כיצד אתחיל? הן צריך להתחיל...

— יפה את מנגנת... נזרק מפי ואני משתתק.

הניה אינה שומעת או אינה רוצה לענות, ופניה מרוכזים. מנגנת היא, ולכל תנועות ידיה הלבנות והמלאות עצבים מתנועע גם גופה הצעיר. הכל ולפי מרחק המנענעים. כל גופה כל רמ"ח אבריה מנגנים. אפילו צלה שעל הקיר עוזר לה. ואני יושב, מקשיב, מביט ומהרהר: שאז, בשכבי כבר דומם וקר ורקתי פציעה פצע מות, תבוא גם הניה אל הדרי, תשה אל פני המתים ותמח את עיניה במטפחת לבנה, ואולי גם תתיפה; הן טובת־לב היא... ובעלה הבוכהלטר בעל השערות הארוכות הדואג בעד טובת־הכלל, ימשוך בשהולה וירגיעה בקול אובטוריטטי, ממושך:

— נו, גליפאַיאַ, פּערעסטאַן, וויעד ניע וויערניאָש...

וכמו בערפל:

„אוֹי לַמִּתְעוֹרְרִים בְּלֵיל לְלֹא אַחֲרִית
לֹא יִסָּגְרוּ עַפְעַף עוֹד פַּעַם!"

והפסנתר רועש במנענעי־האוקטבה שלו. מאשר ומקיים:

„חֲלוֹמוֹת הַטֹּהַר, הֲלוֹמוֹת בְּנֵי־רֶגַע
חוֹזִים רַק פַּעַם!"

— סלומון!

איך זה? פני הניה מפנים אלי — ואינם מגחכים. הפסנתר מחשה.

— מדוע לא באת אלינו זמן ארוך שכזה?

— כך.

— מדוע לא באת לברכני אחרי התונתי? הכל באו...

פני אדמו, מה שלא קרה אצלי זה כבר. שתקתי.

— אתה יודע את סאשא שלי?

— לא.

דממה לא נעימה.

„כן, כן, הרהרתי, סאשא שלי, סאשא שלי" מה לי ולסאשא?

הניה ישבה עקמה את עיניה מתוך הבטה לנקודה אחת ותפפה בדממה בשתי אצבעות על כסוי הפסנתר.

הזכר אתה את הטורים, אשר כתבת באלבומי?

אנכי נהכתי.

הניה הקריבה אלי את כסאה ותשלה את ימינה.

„עוד מעט, חשבתי, ומשכה בשערי כמנהגה בשעת היבה..."

אך הפעם לא עשתה כזאת, כמו בלי משים תעתה ידה קצת באויר והחליקה פתאם על שערי:

— מדוע אתה עצוב ככה?

הרי מתחיל כבר פרק הדבש והצוף והנפת, — הרהרתי. ובכל זאת גמגמו שפתי:

„כך. לא כלום. ראשי כואב'

והיד מחליקה ומחליקה. היד אינה מאמינה. והקול לוחש:

— לא—א; מוזר אתה... אתה מסתיר דבר מה, גלמוד אתה?

רעד אלקטרון עובר בכל גופי ומזעזע את עורקי. אני מקבל הנאה ממגע זה ובלבי אני מתמרמר:

— מה היא הפצה ממני?... מה היא הפצה?. למשכני אל החיים? צריך לנוס, לנוס... לגמור אתה — וסוף. —

— הדלי, הניה.. אנא..

— אי — שטני הקטן, שטני הנהמד, סובל אתה הרבה, הרבה ומחשה. אני יודעת — הוסיפה ונתנה בי עינים ערומות, אני יודעת, ושטני החביב איננו מספר, מדוע? אכזר, אכזר, אכזר...

— כונתה — ההתנגה שלה... אני מהרהר במרירות ומחשה.

והיד מחליקה ומחליקה בבטחה. ואני נכנע ואיני יכול לעצור בעדה. הכל מתבעבע במוחי. בועות עולות ומתפקעות, עולות ומתפקעות: — פטירת השעדים... גרוש מירקין. בתי־הקלון.... האקדח.,,, הן צריך להתחיל... צריך להתחיל, וכיצד? כיצד?

— מה אתך, סלומון? מדוע הרת ככה?

הרגשתי פתאום, כי קשה לי מאד להפרד מנפש המה זו; כי עוד כבלים כבדים מרתקים אותי אל החיים, ואנכי לא הרגשתי מתחילה,

כמה קשה לנתקם. הרגשתי, כי לא אוכל ללכת אל מקום-ההלאה בקורת־רוח, ליתּת אל הרקה ביד־בטוחה, בשעה שכאן בחדר זה ישנה עוד נפש שיכולה לדבר אלי דברים טובים כאלה... לההליך על שערי ברוך כזה... נבהלתי מן המחשבה הפתאומית, שבאה והרעידה אותי, שעוד מעט ואני עלול להוציא את האקדה מכיסי ולהשליך אותו לרגליה, ואח"כ... ואחר כך אטיל את ראשי אל חיקה. יהיה מה שיהיה ואספר... אחרק שן ואספר... כמהמני, שידי כבר צנחה אל כיסי.. אבל כאן קשקשה הדלת ונכנס...

הוא!!

אנכי הכרתיו תכף בשעתו המגודל. זה היה הבוכהלטר עם הפרטנ־סיות אל האנשיות. פניו היו מאותם הפנים הרכים, הישרים והעיפים קצת, המוצאים תמיד חן בעיני נשים... אולם כיון שאתה מסתכל בהם בעין הידרת, אתה מכיר בהם איזו „יבושת" לא נעימה, איזו אהבת־עצמו קטנונית וקרה, ההבויה בקצות העינים והשפתים.

כשנכנס הלז ההדרה, העמיד בני עינים אמוצות וקנאיות, כשנעימות מעושה מסתתרת בקצות שפתיו. אפשר היה להכיר תיכף, שמקנא הוא... אור ורדי של המנורה... בחור זר... מאי האי? הוא הביט אל אשתו, הביט אלי, וכיון שנתקל מבטו בהטמי המגודל והמדולדל, נחה עליו דעתו, כנראה, מפני שבת־צחוק השתפכה על פניו...

היניה נחנה אליו בגופה הרענן. הם חבקו ונשקו זה את זה. צלצול הנשיקה הממם אותי.

— סאשא, מדוע אחרת ככה לבוא?

הרגש החזק והחם, שתקף אותי לפני רגעים אחדים, גז ונמוג; במקומו התעוררה בי איזו שנאה חריפה ודלוחה, אכזריות קרה, שאין דבר העומד בפניה:

— למה זעזעה אותי היניה זו? למה באתי לכאן? כלום לקבל נדבת־חמלה, לטיפה גנובה? מה לי ולזוג צעיר זה, לשלחן, למסנתר, למנורה ורידית זו? והאקדה?... אהא, השטן כבר מרקד מסביב, אל החיים שוקק הוא למשכני. בדמות לטיפה, בדמות אשה מדברת רכות? לא, זאת לא תעלה בידו... לא, לא, לא..

זהוני יקרת־רוחי גדל וגברו מרגע לרגע.

— אהא, שכחתי... השתמטה היניה מזרועות בעלה — שכחתי להציג לפניך את זה... סלומון — מכיר ישן.. וזה בעלי, סאשא שלי.

— עוד מעט ואעשה איזה דבר נורא, איזה דבר נורא השבתי באכזריות. —

הושטה לי יד לבנה עם אצבעות ארוכות והורות וטבעת זהב על אחת מהן... כבר נשלחה ידי ללחץ את היד המושטה... ופתאם דהפתי אותה מעלי... הדבר הנורא הבריק במוחי והתפרץ בגסות:

— אין צורך... למה לה להניה שלך לרמות... הן זה עתה חבקה ונשקה לי... השד יודע... למה לה לשקר,,, לרמות אתך,,

קלעתי אל המטרה. האפקט היה שלם. שניהם נשארו כהלומי רעם, ושני זוגות עינים נפנו אלי וקפאו על פני. כשעברה ההתאבנות, ההלה הניה לגמגם בעינים מזרות אימה:

— סלומון... אתה?... סאשא!... הוא אומר? מה זאת? לא, לא, לא...

ופני סאשא הורו. הוא פרש בידיו, נעץ את עיניו ההושדות באשתו וגמגם:

— הניה... הנקה?...

ברגע זה חשתי את עצמי כשועל שבע שנזדמן לתוך לול תרנגולים. השועל אינו נוגע בהם... והתרנגולים מתהלהלים ורועדים וטועמים טעם רסוק אברים. הכיתי... הפצתי בכל לבי שיקום סאשא זה וישליכני מחוץ למפתן באותה היד הלבנה שטבעת הזהב באצבעה... אבל הוא לא עשה את זאת: עוד לא שבה רוחו אליו. אז קמתי אני לצאת — לבי הדל להלם, קרירות-רוחי שבה אלי.

— נבל!...

מלת עלבון זאת התפרצה סוף סוף מפי הניה הנדהמה... הורגשו בקריאה זו כל עלבונה וכעסה וגועל נפשה אלי — מעכשיו... וקריאה זו רדפה אחרי ותתנפץ כבומבה על גבי....

אנכי הייתי כבר מחוץ לדלת. ושם עוד הגיעו לאזני: קול מפלת גויה — כנראה נפלה הניה ותתעלף, — וקולו המפיים והרועה של סאשא: „הניה... הנקה!..."

„הרי לך עכשיו „סאשא והנקה!" כמה קטנים וכמה אומללים הם, וכמה רופף האשר, רבש"ע, משכת בחוט נסתר, ואיננו. —

בשעה הכית עמדתי. דמיוני צייר לי ברגע אחד אותו הדבר המאוס, אותה הקרפדה המגאלה, אותם השקר והנבול שהשארתי בבית הנקי הזה בין איש לאשתו באמצע ירח-הדבש; אותן הדמעות הרבות של הניה ואותו החשד הלוהט של סאשא, עד אשר יעלה הדבר בין שניהם לברר את הכל... מוסר כליותי התעורר: האפשר לשוב ולבקש סליחה? לא, אין לסלוח על דבר שכזה... פשוט לספר את הכל ולהכחיש את השקר, את הגסות המטורה... נבל, נבל, נבל...

אבל כאן צנחה ידי לכיסי וקמצה את האקדח בחוקה. שחוק חשאי וקר פרץ באין שומע מגרוני והתמוגג באויר. ברגלים מהירות ורותתות התרחקתי מן הבית הזה, כשאני לוחץ בכיסי את האקדח וממלמל:

— לא. אקדחי... לא חביבי... לא נשוב, אקדחי, לא נשוב,, לעזאזל, לעזאזל!...

———————

VII

כ"ג תשרי לאור השחר.

ליל נדודים וקדחת.

אחד המאורע של אתמול, בשובי מאת הגניה וצעדי רותחים ומהירים, נדמה לי פתאם כי איזה איש רודף אחרי. הבטתי לאחורי — אין איש. שוב הוספתי ללכת, שוב איזה בן אדם רודף אחרי, מתחבא בצדי הרחוב, שצלם מרובה וכאילו רוקם איזה דבר ערום ורע.

אז השדתי פתאום, כי זה הוא „סאשא" הקנא, שהתעשת לרדוף אחרי ולנקום את עלבונו ועלבון אשתו. בעל מרומה... רודף הוא אחרי בהשאי ועיניו בולטות... ושערו הארוך פרוע וראשו נטוי ושכין־פיני טמון לו מתחת למדיו... איזה „גבור" מ„הסונטת של קריצר". עלי רק לעצור בצעדי הנחפזים, ודבר ארוך, חד וקר ומסוכן יתקע בגבי ועבר בין קשור העצמות, ונקב את ריאתי...

ואמהר, ואמהר.

אולם בעוד רגע נצנץ בי רעיון: אדרבא, אדרבא, יהרגני נא סאשא זה... האם לא אחת היא לי? אם אני בעצמי... או בן אדם אחר...

וצעדי נעשו אטיים ומהודים, ידי בכיסי מעילי, ימיני לוחצת בחזקה את האקדה, וכלי מחכה לדבר נורא מאחרי, להתנפלות פתאומית, פראית...

מאומה לא קרה. אנשים כהים עברו על פני לאורות הפנסים והלבנה המעורבים יחדו. יש שאיזה בן אדם זרק אלי מבט של פזור; רובם אף לא הביטו אלי, עיניהם היו רק בהמדרכה אשר לפניהם ומפיהם יצאו עבים קלים של אד, שנמוגו בצללים...

בכל זאת, כמעט נכנסתי אל חדרי, מהרתי לסגור אחרי את הדלת. זוכר אני היטב, כי שתי פעמים סבב המפתח בחור המנעול. הטיתי אזן והקשבתי. דממה. אח"כ הדלקתי את המנורה... ישבתי על המטה במעילי ובערדלי, בלי פשוט אותם... ראשי ולבי התרוקנו פתאום, ובכל זאת כאילו נעשה משקלם כבד מאד מאד. ראשי צנח מאליו ונחבא בצוארון המעיל, נשימתי הלוהטת לא מצאה לה מוצא מן הצוארון הגבוה ותשוב אלי, ותצרוב את לחיי ואת כל פני.

כאשר הם לי מאד הרגשתי, כי אני יושב במעילי, והבנתי כי רק המעיל גרם לזאת; אז פשטתיו והשלכתיו ארצה: „אתה היא, מהר בבקר אמכרנו"...

ולא נחה דעתי בזאת. הלכתי והורדתי מעל המסמר את חליפת־הבגדים החדשה שלי, שתפרתי לפני שני חדשים ושהיתה מכוסה בסדין לשמור עליה מפני האבק. צנפתי אותה צנפה והשלכתיה אל המעיל „אתה היא, מהר אמכור גם את זו"!

וגם בזאת לא נחה עוד דעתי. אז חלצתי את ערדלי המרופשים, ובתנועת רגלי השלכתי אותם אל צרור הבגדים המתגוללים.

— את הכל אמכור, את הכל.

כל זה הביאני לידי עיפות משונה, כאילו עבדתי עבודת־פרך. אז הוצאתי את האקדח מכיסי, הנחתיו על הכר, שכבתי ונלחצתי אליו בלהט הלוהטת, ומחשבת חבה עכורה ההלבטה במוחי הריק:

— זה כבר לא ישנתי אחד, נוכל, זה כבר, אקדחי!

ככה שכבתי שעות רצופות בלי מחשבה, בלי שינה ובלי שום חפץ. המנורה דלקה על השלחן ולוקומוטיבים רחוקים התחרו זה עם זה ובחנו את קולותיהם...

פתאם שמעתי, כי רגלי העולים התנגפו ברצפה... הבטתי סביבי בתמהון ואבין כי... התעוררתי ממצב השכיבה וכבר אני יושב.

— הדבר פשוט... יכול אני לפשוט את בגדי, ממש, לפשטם, להתכנס אל מתחת לשמיכה ולהשתטח, והאקדח אתי... „נעים־מאד!"

מהרתי להרים את השמיכה מעל יצועי. את שק התבן לא נערתי, את מראשותי לא סדרתי כראוי, ובפשטי מעלי את בגדי בחפזון ובאי־זהירות, נתזו מהם איזה כפתורים ארצה, ושם הסתובבו, התגוללו, מצאו להם מקום בטוח ונשתתקו....

כביתי את המנורה והתכנסתי עם אקדחי מתחת לשמיכה. דממה. גרפתיו ולחצתיו אל בשרי עת רבה ברטט קדחת והשבתי, כמה נוראה ומחרידה תהיה יריה בחדר הומם וחשך שכזה... בראשונה ברק... מבט נורא וזועם של דמיון־ענק ואחר כך: טררדך! בעל־בית דירתי ואשתו נבהלים ונחפזים בהליכיהם אל חדרי.. .בעלת דירתי מתבלבלת כל כך, עד שהיא פורצת אל החדר כמעט ערומה וכתפיה הבריאות מגולות, מגולות... והן מהר בלילה יהיה כזאת... חבל, שלא תהי לי עוד שום יכלת לראות בכל המחזה המגוחך הזה...

והשעות נמשכות, והנשימה לוהטת, ולוקומוטיבים שורקים מרחוק, והשנה תלויה עלי באויר כבדה וערבה... כמעט שאני מרגיש בריחה

ובטעמה... אבל היא מתעללה בי, מתעללה...

ראה נא: הניה... דמעותיה גדולות ומזהירות, והן זוחלות זוחלות מעיניה אל סנטרה, ושם הן מתלכדות ונופלות ארצה... וסאשא — עיניו מלאות דם ושערו ארוך וקשה כזנב הסוס ופרוע, אוחז בידו איזה דבר מבהיק כרוך בתוך פרוקלמציה וצועק: „אננה... אנקה... תניהו לי. תניהו"...

החלום הוא, או קישמר? כנראה קישמר. מרגיש אני, שלא ישנתי. ראיה לדבר: בכל העת חשתי כאב ברור בלהיי, וזהו מפני שנלחצתי יותר מדי אל בלישת האקדח.

ומה באמת... אילו היתה, למשל, הניה שלי, שלי, רק שלי ולא של „בעל-השערות" והיתה מחליקה בידה את שערי ונלהצת אלי ונושקת לי ממש, כמו שנשקה את סאשא לעיני... אפשר לא הייתי נצרך לאקדח קשה זה, המכאיב ככה בשעה שנלהצים אליו... אפשר.. .הניה יותר רכה ממנו, אָה, הרבה יותר...

ואני ממהר להתגבר על מחשבה מרוסקה ומוצצת זו בקריאה הנוקה מתחת לשמיכה:

— היקא, דוקא.... את כל הבגדים אמכור... את הכל אמכור.

החלון נעשה כחול, אחר כך הור... השער שורק... נשמע שעול בחצר וגרוד מגפים כבדים על המרצפת הקרושה קרת בקר... וקופת בגדי המשלכים ארצה עם ערדלי הרוכבים עליהם מתחילים להתרשם בתוך הגון השתוה של ההדר....

———————

בקר. השעה העשירות. אותו יום.

— בג–דים יש–נים אני קונה–ה...

— אהא! תודה לאל.

אני ממהר אל החלון הפק ורומז: „הכנס, רבי יהודי!".
ועד שהלז מתרומם במעלות אני ממהר להרים את בגדי מעל הרצפה, לנער מהם את האבק ולהניח אותם בשווי־משקל על דופן הכסא.

זה שעות רצופות אני מחכה בכליון עינים לתגרן, והתגרנים כמו להכעיסני אחרו היום לבא אל החצר, וככר הפצתי להזיץ ולבקש אותם ברחובות.

הס! הנה אני שומע ככר את צעדיו במעלות האחרונות, צעדי אדם בעל מגפים גדולים, הנושא שק על שכמו. עוד מעט ושרקה הדלת... בגדי יעברו אליו... לזר. ובחוץ גשם ושלג, קור, טחב.

— למכור, למכור! והאקדה? אתה שוכח?

— צפרא טבא! שומע אני פתאום קול הגיפה מאחרי, ואני מחזיר את פני ורואה פנים מטופלים בזקן צהוב ופרוע, עינים לחות, מלפפות ועהמות מביטות אלי במבט של תגרן פקח, הבוחן עם איזה „פרי" יש לו כאן עסק.

— צפרא טבא! מה יש לכבודו למכור?

— שם על הכסא, — אני רומז לו באצבעי.

נהפז היהודי להשליך את שקו על הרצפה, גהן אל הבגדים אשר לפניו, משמש ובדק אותם לאור החלון, הפשיל את כל השרוולים שבבגדים ובדק את תוכם וכל מה שהוסיף לבדוק את „הסחורה", כן הוסיף לזרק לצדי מבטים אלכסונים וחתתים, מבטי תמהון ואי־אמון...

ואני עמדתי חור ולבי הולם. הרגשתי שאני מקלקל במכירה זו את החלק האחרון של חיי, שאני מוכר את זה שהיה צריך להחם אותי ולהגן מקרה בימות החרף. ובכל זאת נהכתי לעומת פני היהודי. מדוע? איני יודע. זה היה מעין גהוכו של ה„אדם השותק" להוגה.

— את הכל מוכר מעלתו?

— את הכל?

— גם את המעיל?

— גם את המעיל!

על פני התגרן הכרתי, שתאב הוא לדעת, משום מה אני מוכר בגדים חדשים שכאלה. הוא כבר השפיק לבדק בעיני את הדרי וגוכח, שבגדים אחרים אין לי, אך התירא, שלא לקלקל בזאת את ה„מסחר",

שלא אתהרט ושלא אבקש סכום גדול בעדם. כבש את יצרו, העמיד פנים קרים, מביעים בטול תגרני, ובהוסיפו למשש את הבגדים שאל בזהירות:

— זהמ—נו—כמה—רצוני לאמר, כמה מבקש כבודו בעד אלה, בעד אלה...

— אחד־עשר רובל! נזרקה מפי.

מדוע אחד עשר? לפני שעה קלה צלצל מורה־השעות את השעה העשירית. ובכן יהא באחת יותר...

— כמה, פאני, כמה?? לא האמין התגרן למשמע אזניו.

— אחד עשר רובל אמרתי

הטמו של התגרן חור. ראיתי ששוב אינו מאמין למשמע אזניו, אלא שירא הוא להזר ולשאול. התחיל להסתובב לצדדים, למשש בכיסיו בידים רועדות ולצלצל במטבעות.

— נו, בודאי רוצה מעלתו רק בעשרה רובל... להשבין שזה...

— אחד עשר!

— דוקא? פאני, איני יכול... בחיי... גם עשרה זה הוא סכום ש... ש... לתת? כן?

— איני רוצה!

— אשה ובנים... פאני... עתים רעות.

גל של גועל־נפש התרומם בלבי. כמה חפצתי ברגע זה לאחז בציארונו של תגרן זה, העומד בכאן ומתוכה על מקחו של חלק חיי האחרון, ולהשליך אותו החוצה; אבל האקדה, שמששתי בו בשעה זו בצלחתי, עצרני מעשות את זאת.

ר' יהודי — עניתי בעיפות, הדל ממני; אנא, הדל ממני.

תיכף הרגשתי, כי מטבע קטנה וכבדה נתהבת אל ידי... נגמר המסחר... רעד עברני.. והיהודי התנפל עלי במבול של בקשות ושבועות, הוא משאיר לי המשה רובל דמי־קדימה... חי אשתו ובניו וראשו הוא, כי בעוד שעה קלה יביא לי את המותר... הוא לא לקח אתו כסף די צרכו ... והלילה לי למכור את הבגדים לרוכל אחר... הלילה. עוד מעט והוא שב... עוד מעט והוא שב...

נענעתי לו בראשי בעיפות.

כשיצא הלז נשארתי רגע עומד ומביט בגעגועים כמוסים אל הבגדים:

— מכורים.

פתאום התעוררתי, כאילו נזכרתי בדבר השוב אשר עלי לעשות..

בפנים רצינים הפשתי לי ומצאתי התיכת נתר. נגשתי אל בגדי, פרשתי אותם לאט לאט על מטתי, כרעתי אצלם על ברכי וברעה פנימי ומשונה הזילותי לרשום עליהם גלגלות... גלגלות מתות, לבנות... גלגלת גדולה על גבי המעיל, וגלגלות קטנות על גבי המקטרין, על גב ההזיה, על גבי המכנסים... ברכי ההלו כואבות. אז קמתי מן הארץ וישבתי על הכסא הסמוך אל המטה... ישבתי והבטתי אלם ובעינים קמות אל הגלגלות... נראו לי כחתימות־מות לבנית... מעשה איזו יד נעלמה וזרה... לא, לא אנכי רשמתי אותם, לא אנכי...

והנתר מרטט בידי... ועיני מתרכזות לאט בגלגלת הגדולה שעל המעיל... וההרהורים זוחלים בקושי:

...השד יודע אותם, את בגדי... לאן יתגלגלו בימים הבאים אחרי מותי... האיש אשר יקנה אותם מיד הרוכל עוד יתענג עליהם בלבשו אותם... יתחמם בארג שלהם... ונשא ינשאו בגדי בכל אותם המקומות והרחובות ששם נשאתי אותם אני... באותם בתי־האוכל והקאפה ששם ישבתי אני... ואולי יובילו אותם למקומות וערים רחוקים שלא הכרתי מימי... ואותו האיש אשר ילבש אותם לא ידע כלל שבעלם הראשון מכר אותם על מנת להפטר מכל אשר לו ו...ולמות. נערה יפה ורכה אולי תשב על ברכיו הנתונות בבגדי... הן זה מוזר; הן זה מוזר...

צעדים... כהין מקשת מהרתי למחוק את הגלגלות הלבנות בשרוולי.

הרוכל פורץ ההדרה, כשהוא נוהר ונושם בכבדות כסוס עיף, וטפות זעה מטפטפות ממצחו אל זקנו הצהוב ועיניו מבולבלות. כנראה רץ הנה. התירא שמא אתחרט.

— הרי... השגתי... תהב לידי שני שטרות בני שלשה הובל כל אחד. ובנשימה אחת ובצהלה גלויה שלא כדרך הרוכלים גחן אל בגדי, אספם והבקם בזרועותיו. כנראה לא אירעה לו עוד מימיו „מציאה" שכזו.

ואנכי עמדתי והבטתי אל הידים השעירות המרטטות וכורכות את בגדי. ובדמיוני הצטייר לי זאב מרעל ביער, שעודנו מפרפר ביסורי גסיסתו האחרונים — והעורבים הפחדנים ועכברי השדה מגיחים אליו כבר ומנקרים ומכרסמים את כל מקום הרך ביותר. אין עוד לירא. הזאב גוסס. הוטמו של הרוכל כל כך דומה להרטום טבול בדם...

כיון שנכרכו הבגדים ונעשו צרור אחד, נחה עליו דעתו של הרוכל ופניו החלו מצהיבים משמחת־פרנסה, החל לקנח את הזעה שעל מצחו ולהתבונן אל כל החפצים שבחדר. ועיניו קבלו את עזותן וערמומיותן של תגרן מומחה:

— גם את הערדלים מוכר הוא, פאני?

— קח גם את הערדלים כצירוף לבגדים ו... ולך!

תיכף נעלמו הערדלים.

— אפשר יש כובעים לו, פאני? קפליושים ישנים?

— ר' יהודי, ר' יהודי, כלך לך מכאן!

בעד החלון ראיתי את התגרן היורד מעל המעלות וצרור בגדי עליו:

— הוא הולך עכשיו ומודה לד' על ה„מציאה", על הפרנסה ועל העיקר על הטפש שהזמין לו ד'. אוי ר' יהודי! —

אותו יום. צהרים.

גשם ושלג, גשם ושלג, ובגדי אינם. זרי מהירם בצלחתי. — קר יהיה לי הלילה כשאלך ל„שם", מוכרח אהיה ללבוש את מעיל הקיץ שלי. ובאין ערדלים יחדרו הקור והטחב אל תוך הפוזמקאות... אבל, הבל־הבלים.

ותיכף אני נזכר בשיר הידוע, מתדבק אלי השיר „כקליפה" ממש. משתדל אני להסיח ממנו את דעתי, ואיני יכול... הוא כמו מגרד את קצה לשוני:

Раскажу вамъ чепуху
Это просто враки ;
Сѣно косятъ на лигу
Молотами раки...
чепуха—чепуха—ч епуха—чепуха (*

הרמוניקה מתחילה לנגן בהצר.. איזה בעל־מום מנגן ומבקש נדבות. בעלת דירתי צווחת על שפחתה מאחורי קיר הדרי:

— מרי—נה, א—יך? הכיני קוט—לטים...

אהא, קוטלטים. ואני מאז הבקר לא אכלתי, גם לשתות תה שכחתי.

פותח אני את קופסת הסרדינים שקניתי אתמול. תותך את הלחם ומתחיל ללעום בעל כרחי. אבל אוכל זה נהפך בפי לאיזו היסא חמוצה, עבה, תפלה, ואני נחפז לכרוך את קפסת הסרדינים עם הלחם בניר, פותח במהירות־קדחת את האשנב ומשליך את הצרור ההוצה, אל החצר. שמא פגע צרור זה בראש מי? מילא יגיש עלי אותו ראש קובלנא. מענין, מענין... יביאו הנה הזמנת בית־המשפט בשבילי: „איפה הוא פלוני אלמוני? צריך הוא לבוא אל בית המשפט ביום פלוני בשעה פלונית בדיוק". אינני, עונים אותו, לפני ימים אחדים המית את עצמו באקדח. הה—הה, עובדא!

הלב מתחיל לדפוק משום מה והאויר נעשה מחניק:

— צריך לצאת החוצה, ההוצה. וכבר נגשתי להוריד מן הוו את מעילי. אך מראה הקיר החור והריק הכריחני להשיב את ידי...

*) אספר לכם הבל־הבלים,
מה שלא היה ולא נברא.
קוצרים חשש בשדה,
בפטישים — הסרטנים...
הבל־הבלים, הבל־הבלים, הבל־הבלים...

הן המעיל מכור, מכור... עובדא!

ולצאת עכשיו במעיל קיץ ישן ובלי ערדלים ולהסב אלי את עיני הבריות — לא, לא, זה יתן מקום להשד.

והלילה עודנו רחוק. עכשיו רק השעה השתים עשרה בצהרים, ול„שם" אוכל ללכת, לכל הפחות, בשעה השתים עשרה בלילה. משך של שתים עשרה שעות עוד נשארו לי. שתים עשרה שעות, ששים רגעים בכל שעה ובכל רגע ששים דקים. הסכים, הסכום... סכום של ארבעים ושלשה אלף ושתי מאות דקים. נורא! להמצא בכל העת הזאת בחדר ולהביט אל החצר או להתהלך מפינה לפינה — זה כל כך קשה, ממש כמו לשפס ולהתרומם בחבל דק והלך לגובה נורא, לגובה של ארבעים ושלשה אלף ושתי מאות אמה. —

דומה אני לזבוב זה שעקרו את כנפיו והניחוהו על גבי אופן, והחל זוחל חצי יצור זה סביב האופן ואינו מוצא כל גבול, כל תכלית.

נכנסה אידיאה משונה אל מוחי, לצעד במתינות מפינה לפינה, צעד לכל דק, צעד לכל דק ולספר את צעדי עד אשר יגיע מספרם לארבעים ושלשה אלף ושתי מאות... יודע אני מקודם, כי אין בכחי וסבלנותי לקיים דבר מטריד ונורא שכזה. ובכל זאת אני מתחיל לצעד צעדים נמרצים, מכה בחזקה בנעלי כדי לחמם בהכאות אלו את קור עצבי, וסופר בשנים חרוקות: אחת, שתים, שלש... עשר... שלשים. חמשים... מאה וכו' וכו'.

עוד לא הגעתי לחמש מאות וראשי כבר מתחיל להסתובב. המספרים נעשים מטושטשים, מסובכים וכבדים, ואין בכח זכרוני לשאת את כבדם. העצבים כובשים את ה„אידיאה". איני מבין כלום. אינני מבין כלום ואני נגש ומשליך את עצמי אל המטה שלא הופרה עדין, סוגר את עיני ונוהם בנהימת שכור מעושה:

На порогѣ восемь паръ
Мухи танцовали;
И пми видѣ паука
Въ обморокъ упали...
чепуха—чепуха—чепуха—чепуха— (*

---

*) על המפתן הוללו
שמנת זוגות זבובים.
ולמראה העכביש
נפלו ויתעלפו...
הבל־הבלים, הבל־הבלים, הבל־הבלים...

– מרינה – – אינך שומעת? הכיני קטלטים.

– לקוטלטים הם מתאים. כאן אדם שוכב על המטה ומתענה, אינו אוכל ואינו יכול לצאת החוצה ובכליו אקדח... והם רוצים בקוטלטים. קוטלטים. הרות באבי – אבי – אביהם!

זה עתה קמתי ממטתי, אשר התגוללתי בה ואחוש את הכל מסביבי כמו בערפל. בקשתי תה; הגישו לי ואשת. כשהגישה לי השפחה תה הפיקו פניה השה, כנראה, תמהה על העלמת בגדי. עצבי נחו מעט, אבל ראשי, ראשי כואב, ואביטה בחלון אל החצר. כלבו הצהוב של השוער מסתובב באמצע החצר ומשתדל להטיף בשניו את זנבו הקצר – דוקא! ואינו יכול. „בעלנות של כלב!... עשן אפור מתמר ועולה מתוך ארבת־עשן גבוהה, מתרומם אל השמים המעוננים ומתבולל עם העננים. אין להבחין שם היכן העננים והיכן העשן.. ושוב תוקף אותי רעה לזכר העת הנמשכת ונמשכת – – –

אבל הן צריך לעשות דבר מה, צ–ריך, הרי המזודה שלי זה כבר לא טפלתי בה.

נפתחה המזודה: חלוקים, בגדי־לבן, גרבים... את רובם קניתי במי הכסף, ושאריתם זוכרים עוד את זלדה דודתי, היא שלחה לי אותם מתנה בצרוף מיני מגדן בשכבר הימים.

הולך אני ותותר במזודתי: הרי קפסה שנתרוקנה מ„קקאה". בה נשמרים אצלי איזו חפצים פעוטים למזכרת מילדותי. אוהב אני זכרונות ודברים המעירים זכרונות: הרי שן החלב שלי, שן החלב האחרונה, שלא השלכתי ל„עכבר" והשארתי לי לזכרון. שן זו לעסה את העוגות ומיני הקיגלים שהכינה אמי הורגתי הקרה והשמנה כקרפדה. איפה היא עתה? לפני שתי שנים כתב לי דודי, שנשאה לבעל שלישי... ונעשתה עוד יותר שמנה ועבה מכשהיתה: „ממש אינה יכולה לעבור את הפתח".

הרי הן הזכוכיות המגוונות, שקבצתי לי בילדותי וקניתי במיטב כפתורי. בזכוכיות אלו הייתי קונה לי עולמות כחולים, ירוקים, אדומים, שהרהרים. ביום בהיר, כשכל הנערים היו משחקים בחוץ לאור החמה לא הייתי אני מצטרף לחברתם, אלא הייתי מגיש את שרבובי אל החלון הפתוח ומביט דרך זכוכיותי אל העולם הבהיר, אשר לפני, – היה העולם מקבל אותו הצבע, אשר בחרתי בו. עולמות אלו היו שלי ורק שלי. לשום איש לא היה בהם כל חלק. בעולמותי אלו היו עצים

אדומים ושמים ורדיים ושמש שחורה ובתים כחולים ואנשים צהובים; אפילו החתול שבבית נהפך ירוק או אדום כרצוני. אבא עובר לפני: אבא ירוק, אבא כחול, אבא אדום. כמה מגוחכת היתה אמי חרגתי בעולמות אלו: אם תרגת ירוקה הא־הא...

והרי עוד איזה הפץ, זה הוא גוש העפר הלבן, עפר ארץ ישראל. שמעתי בילדותי, שעפר כזה מניחים למראשותי המת ולא נחה עלי דעתי, עד שהשגתי גוש עפר כזה אצל „יענקל־גנב", בן השמש דחברה קדישא. את כל כפתורי הריק אז ה„גנב". לא ידעתי גם אז למה לי גוש עפר זה, אלא שהרגשתי אליו איזו תאוה משונה. הרבה, הרבה סודות ורזין נשקפו אלי ממנו. והייתי מתיחד אתו בכל עת מצוא, לא הייתי מתאפק גם בשעת הלמוד ומביט בו בגנבה תחת השלחן. גוש־לבן זה היה לי אז מעין אקדה של עכשיו, אקדה שלא נתגשם כל צרכו. עפר זה היה מעיר בי הרהורים, הרומים מאד לאותם הרהרים, שהאקדה מעיר בי עכשיו, ופעם בשעת ארוחת הצהרים שאלה אמי־הורגתי שאלה סתם:

— באיזה הרס לבן הוא מטפל שם? מן היד אינו מניח.

— מה זה? שאל גם אבא אחריה שאלה הטופה של טרוד.

— עפר ארץ ישראל, גמגמתי ברגש של מוכה־לחי, זה... לא אני... יענקל־גנב אמר...

— עפר ארץ ישראל? התעוררה הורגתי מעצלותה, בשביל מי אתה מכין?

זוכר אני, שרעדתי אז כלי...

ועכשיו הנהו עוד הפעם בידי.

— בשביל העכבר!

בפנת הדרי האחת נמצאת מאורת עכברים... חור קטן ושחור. לפני מאורה זו כרעתי על ברכי והשלכתי את שן־הזהב אל החור: „הרי שלך לפניך!" אחר כך השלכתי לשם את הזכוכות אחת אחת. אח"כ את גוש העפר הלבן, עפר ארץ ישראל. באותו רגע הטפתי את ראשי בשתי ידי והתרוממתי מלא קומתי: „טפש אני.. טפש גדול... בנאמנות, בנאמנות".

ושוב אני מטפל בתוך מזודתי בהתרגשות: הרי מכתבו הישן של דודי הקפדן, ר' חיים: „שמעתי עליך דברים יפים, מה אומר ומה אדבר... את מעט כספך אבדת, ועכשיו אתה רעב ככלב... מה אומר ומה אדבר" — —

עוד מכתב מדוד זה: נו, היכן היא תעודת־הרוקה שלך? לבורסקי

לא הפצת להיות, לא, זה היה לא לפי כבודך הרם, מה אומר ומה אדבר, עכשיו צא וראה בנו של יוסי הנחתום בא מניוני... הוא למד אומנות ברסקים על בריה וכבר השתכר מעות, שב מלובש המודות כגרף... עם נעלים צהובים. אך מה אומר ומה אדבר"....

ושוב איזה מכתב של הדד אחר: „העיקר צריך להיות ל„איש", למד ועבוד והתנהג בדרך ארץ והיה ל„איש". רק היה ל„איש", וכשתהיה ל„איש" יקרבוך הכל, אפשר להיות רוקח ולהיות „איש"... ועוד מכתב מאת הדודה: היא שולחת לי בזה „ארבע־כנפות". נשאהו תמיד ותרבה לכתב מכתבים־גלויים!

— לשרפה!

קמטתי את כל המכתבים יחדו והדלקתי אותם בגפרור על הרצפה. לשונות אש קטנות, עשן דק וכחול ונפץ קל. הגליונות מברכסים באש ומתהפכים כמתעותים מכאב אנוש. ברק האש מרצד על הכותל הקרוב. והרי כבר אפר, אפר שחור.

פרורים הלודים וישנים, מה מונח שם בפנת המזודה? ארנק! ארנק התפולין הוא. אני פותח ומוציא מתוכו את התפילין. הם מכוסים הלודה יוקה, הנותנת ריח טחב ורקב מחניק. כמעט ריח קבר. והנה „פרוסי" רזה והלש עולה וזוחל על גבי ה„של ראש" וממשש בחולשה בקרני המשוש שלו. נתקל באצבעי, נם בבהלה ונפל ארצה בתפזו. תפילין אלו קנה לי הדי ר' חיים כשנעשיתי ל„בר־מצוה". תפילין מ„עור אחד" הם. כל הדודים שלי ניחא היה להם לקנות לי תפילין פשוטים, והדי ר' חיים התעקש דוקא „מעור אחד", דוקא מ„עור אחד". לפני שנתים, כשנסעתי אל הדוד להג הפסח, משחתי מקודם את הרצועות בשמן, כדי לתת להן ברק ולהפיג מהן את ריח הטחב.

עשן המכתבים השרופים התמזג כבר באויר והדר אל אפי יחד עם ריח הטחב והחלודה של התפולין, גועל נפש. ראשי החל להסתובב עד כדי הקאה.

בעיפות השלכתי את התפילין אל המזודה ואשכב במטה. באפר המכתבים השתיר עוד הבהבו נצוצות קטנים ואדומים. רצועות התפילין נשארו תלויות מעל הפן המזודה ופרוזות ארצה כפגרי נחשים, שחורים ארוכים ודקים...

ושוב קולה הצורם של בעלת דירתי:

— מרי—נה, א—יד? מארי—נה!

VIII

השעה השתים עשרה בלילה.

הגיעה! הגיעה השעה שאליה הכיתי ביסורי שממון נוראים, עת ללכת.

לשם, לשם, לשם. עכשיו יודע אני בודאי, שהכל יגמר הלילה, הלילה.

קור וחום משמשים בגבי בערביביה. נורא בכל זאת! לבי מתכוין ומרצץ את עצמו. מצב של עובר אורח בלילה, המוכרח לעבור הדרך יער אפל, אשר לסטים אורבים בו... ולהשאר על מקום אחד עוד נורא יותר.

זה יותר מחדש ימים שאני מאחד את כל הקצות לנקודה אחת, לנקודת המות. את כל דרכי החיים סגרתי לפני במתכון. השארתי לי רק שביל צר ואפל אחד. ולמען אשר לא אוכל לנטות הצדה, ברפות רצוני והחלטתי, הפקדתי עלי, בכונה תחלה, מלאכי הבלה: את הבדידות, את הרעב ואת העוני. בכונה תחלה פטרתי את השעורים, מכרתי את בגדי, ירקתי בפני אנשים הקרובים ללבי, עשיתי נבלה להנה. ומלאכי ההבלה הללו עומדים כבר על גבי ושבטים גדולים בידיהם, מנים ומפקדים: „לך, לך... קדימה, קדימה... אסור להשמאיל! אסור להימין! ישר לבית־הקלון”...

רק אני והרובה נשארנו, רק אני והאמת. אני והמות. ועוד שביל אחד אפל וצר. אל אותו הפנסהאדום הוא מוליך. הוא הבוי שם באפלה ומחכה לי, אה! אני מרגיש בו מרחוק. וכמעט אעבר גם את הבית הארור ההוא, והנה נגמר השביל. רק קירות שחורים, ענקים, רטובים מתרוממים על כל סביבותי... עוד צעד אחד קדימה — ואני נופל באופן מפתיע לתוך תהום אפל וקר, והחיים כבר רחוקים, רחוקים, ורועשים מאחרי הקירות; שום בריה לא תוכל להוציאני מן התהום הזה... לשם אני הולך, לשם. איפה מעיל הקיץ שלי? איפה הוא? האקדח בכיסי. האקדה בכיסי. רוצה אני, הריני שולח את ידי ומרגיש במתכת החלקה שנתחממה מבשרי... השעה השתים עשרה! השעה השתים עשרה! גם שעון העיר מכה: גלין־גלן, גלין־גלן... הוא כמו גוזר עלי את הדין בקרת־רוח של שופט פקח.. מנוסה...

———

השעה השלישית בלילה.

לפני חצי שעה שבתי משם.

כשיצאתי החוצה על מנת ללכת אל הפנס האדום, הרגשתי, כי ברכי כושלות; פחד טמיר וחריף חדר אתי באלפי מחטים. מלבד זה הסור, הטחב שבחוץ, המרכבות המשתקשקות ומתיזות רפש ומגיל הקיץ שלי וחסר ערדלים... פנסי הגז הדולקים נדמו בתוך הערפל לעלות צהובות ונפוחות — ברק אורם נפל על המדרכות הרטובות כבנות־ צחוק של זקנת בלות וחסרות שנים. בקרן הרחוב עמד שוטר הלילה כמפלצת גנים שחורה, קפואה. מעיל הגשם שלו נטף טפות עכורות לאור הפנס.

— יין שרף, יין שרף.

כל הריסטורנים כבר היו סגורים, ואני שמתי את פני לבית הנתיבות, שם המזנון פתוח כל הלילה.

המזנון של המחלקה השלישית היה מלא רתחת משנים של עשן טבק ויין שרף וטחב, של מעילי אברים ותרמילי להם־שחור ונחמץ. קולות משונים ומסובכים התנשאו באויר: גדופי אנשי צבא שכורים, שריקות קטרים ואנחות־קטור כבדות, גרוד צרורים וארגזים הנסחבים על הרצפה וקריאות סבלים עיפים. הריחות והקולות הסתבכו יחד, נדמה, שהריחות צועקים והקולות נותנים ריח רע..

אני נדחפתי בתוך הגיהנם הזה, העומד כאי קטן בתוך ים הלילה השחור והרטוב, ובלי הסתכל לצדדים נגשתי אל המזנון.

— יין שרף.. חריף.

המלצר הסתכל בחשד במעיל הקיץ שלי ומלא את הכוס, שהריקותי תיכף. חריפות היין הביאתני לידי שעול. שעול של איש שאינו רגיל „בשתיה".

— עוד!

שוב נתמלאה הכוס, אבל זו לא הביאתני עוד לידי שעול, שרירי גרוני לא התכוצו.

— כוס גדולה יותר! — פקדתי בקול גס של שכור, כביכול.

— כוס גדולה יותר מחירה חמש עשרה קפ. — מלמל המלצר בחשד גלוי.

— תן. תן! פקדתי בזעף.

אנכי כבר הדלתי לספור את כוסות היין השרף ששתיתי ואת

נתחי הבשר והמליחה שאכלתי בתור פרפרת, רק המלצר רשם את מספרן בגתר על גבי לוח שחור.

שכר אחרי יין שרף: שכרון גמור. תורה זו שמעתי מפי מומחים לשתיה.

— בקבוק שכר!

הוגש הבקבוק והורק, ראשי החל לבער ורגלי נעשו קרות, קפואות וכבדות.

— הרי! — הושטתי למלצר מטבע זהב. מעיני הלז סר ההשד. את המותר שלשה רובל וחמשים קאפ. הושיט לי בסבר פנים יפות. כשהורדתי את המותר אל כיסי שרק הקור בחזקה וארעד.

— אם רוצה אני הריני יכול לקנות כרטיס מסע ולנסוע... כסף, די והותר בכיסי... אפילו אל הדוד ר' חיים אני יכול לנסוע. הא, דא... הדבר תלוי רק ברצוני... מובן? הדוד ר' חיים, בעירה הוא. שדות, ירק, יער... ואתה: שלמ׳קה־קטן, שלמק׳ה־שחור, אבוד בתוך ים הירק. נקודה!.. מובן? למי אתה צריך מי צריך לך? הפרפרת מעופפה: זזז... באיזו גאוה! ציץ קטן מלבלב, מי נצרך לו? אבל הוא צריך לעצמו ומלבלב. מה לך ולשאלות: עננים רצים, כדם בעורקיך. גם הוא רץ. מובן? מביט אתה בלאט ומתנדף בלאט. מי מצוה לך לאהב או לשנא? שור והחשה והרהר את שלך... הא, הא, את שלך... מובן? נסע, נסע.

— אה,, לנסוע? התעורר בי איזה קטיגור זועף, לנסוע? והאקדח?..

מלא אדי יין שרף והדי קולות טרופים יצאתי. ראשי היה כבד עלי, דומה היה שכל בית־הנתיבות, שעזבתי זה עתה עם המזנון ועם כל האכרים שראיתי, רובץ ומעיק עלי; עוד מעט ורגלי הדקות תשברנה תחת המשא הכבד.

הלכתי. השתקשקו אופנים. סוס אחד כמעט שרמסני, בעברי לרוחב רחוב אחד. קריאה מאימת וגסה וכאב הד בגבי עוררוני לנוס על נפשי. כנראה, התמרמר מאד העגלון על „שכור המתנועע" והכני בשוטו.

הרוח הקר התנפל עלי ונפח בחזקה אל צוארון מעילי הדק והקצר והכריחני להתעורר לרגעים מאדי היין־השרף ולהכך את צוארי הקפוא.

— עלול אתה להתקרר, דברתי אל עצמי — בנאמנות, אתה עלול להתקרר.

— מיתה משונה עליך, נתעורר בי הקטיגור בלעג, להתקרר... והאקדח?

צריך אני רק לסוב על קרן הרחוב המעוקל ההוא. והפנס האדום יופיע לעיני. הריהו קורץ לי כבר, הריהו קורץ. הנה אני הולך...

למראה הפנס האדום המציץ מתוך הערפל נבהלתי רגע. לא פעם ראיתיו בלילה, לא פעם הלכתי לתור את מבוא הבית הזה, למען לא אתעה בשעה הנכונה, ובכל זאת נבהלתי. אדמימות הפנס היתה כל כך נוראה, מוזרה ומבשרת רעה בערפל, כאודם של שחק מעונן בשעת דליקה, דליקה בחצי הלילה, בכפר ישן...

מבלי דעת, במה להפיג את פחדי, טפחתי על לחיי בידי הקפואה:

— וכי לא יכולת לנסוע הנה במרכבה? הם היית על איזו שלשים פרוטות! מה? קבצן בן קבצן...

האפלה רבצה על הבית ההוא כחטא כבד. טפות מים כבדות קלחו בצנור־הפחים וישמיעו צלצול צרוד. צלצול של מטבעות בקופסה מוהלדה בשעת לויה. מי מת עכשיו?

— „בית" זה מן הגרועים הוא, עבר אותי רעיון מחריד, מן הגרועים ביותר. יש בו חשש סכנה של מחלה מאוסה, מתדבקת...

— אה! חשש סכנה, מחלה מתדבקת, מפלה על ראשך, והאקדח?! צלצלתי.

מאורות הגז הפתאומיים ב„סלון", הכו עיני רגע בסנורים, אחר התילותי להבחין כמו באד מואר הרבה מיני פנים מכוסים פוך ועינים צבועות, שהביטו אל בהציפות קרה. לכאורה, הרבה מיני תמרוקות היו שם, שחורות, צהבהבות, שטניות, כפולות, מפושלות... בכל זאת היו כל הפנים הרבים ככה דומים בהזותם ובלבנוניותם המלאכותית אלה לאלה, עד שאי אפשר היה להבחין ביניהם ברגע הראשון. טפוסים שונים — „כאילו אם אחת ילדתם"... לכאורה, פני נשים היו הפנים שהביטו אלי, ובכל זאת היו כל הפנים הללו כל כך מוזרים, כל כך נוראים, עד שנדמה לי ברגע הראשון, כאילו נפלתי לאיזו ממלכת שדים מתחפשים בדמות נשים. לשני עברי הסלון הצר והארוך עמדו כסאות וחצאי דרגשים רפודים קטיפה אדומה ומעוכה, ועליהם ישבו או שכבו למחצה אחהות מהן ואחהות תקנו את שערן, במראת הירוקות מזקן ותפהקנה. למולי בתוך כסא עמק ורחב ישבה אחת מהן, בריאה גדולה ועצלה ורגליה פשוטות לפניה, — הילים אחדים עמדו סביבה וטפחו לה על שוקיה הבריאות וממששו בקברות ידיה. כשנסגרה אחרי הדלת פסקו ההילים לטפח על שוקיה של זו והפנו אלי פות גסים, פתוחים, בהמיים. הביטו אלי הגע, פרצו בשחוק פרוע ושבו למלאכתם.

נבוכותי ונבהלתי מהפנים המכוסים פוך ומשחוק ההילים, וכבר היתה בדעתי לברוח, אך מהרתי לבקש לי איזה ענין לאחז בו ולהותר בכאן. הרגשתי באיזה בן אדם צעיר ארוך, לבוש קפוטה ארוכה, עומד

וקונה פפירוסים אצל המזנון דשם. תיכף נגשתי גם אני לקנות פפירו־סים אף על פי שאיני מעשן. ופלא, הן שכור הייתי, ובכל זאת הרגשתי את הכל, אפילו את המבטים שלוו אותי עד המזנון; כנראה הייתי מגוהץ במעיל הקיץ שלי.

– איזה פפירוסים? שאל אותי קול שמן והחל לקרא בשם כמה מינים של פפירוסים.

– אתת היא, מלמלתי במבוכה והנחתי שקל על גבי המזנון. יד אדומה הושיטה לי קופסת פפירוסים, יד של אשה גסה, יד של מוכרת בשר באיטליז; מן הסנטר הכפול נדפה איזה קהות גסה, איזו בהמיות משהתה.

– את העור הם פושטים, התמרמרתי במחשבה, בפתחי את קופסת הפפירוסים ובקבלי פרוטות אחדות מיתר מן השקל. בעד קופסת פפי־רוסים! חמס!

– ומה איכפת לך, אם היו לוקחים גם שקל שלם, עלה בי קול זועף, והאקדח?

– פאני, פאני, קראה אחת מהן מתוך שכיבה מפנקת והושיטה את ידה, תן פפירוסה. –

– גשי וקחי, עניתי בגמות והתפלאתי על אומץ רוחי

פרחו אלי הרבה מהן קרבו אלי ובקשו:

– פאני, תן גם לי... גם לי, פאני... וגם לי.

תיכף נעלמו כל הפפירוסים ובידי נשארה רק קופסה ריקה.

אז קניתי קופסה שניה וגם זו הורקה כרגע. אצבעות הורות הטפו מן הקופסה, ופנים מכוסים פוך, קרים נובלים – גהכו בהוצפה ישר בפני...

כיון שכבר „כבדתי" את הבריות ההן בפפירוסים, עברה קצת מבוכתי ונעשיתי קנדידט לשבת על גבי כסא.

– מותר, מותר לשבת, דברתי לעצמי, אפילו במעיל הקיץ גם כן.

ואשב.

מצצתי את הפפירוסה העשנה שבידי בכל כחי, והיא גרמה לי טעל נפש ומרירות מאוסה בפי הצרוב מן היין והשכר ששתיתי. ישבתי והתבוננתי בבריות המשונות שישבו, שכבו, צחקו וקטרו את פפירוסים:

– בנאמנות, הריני יושב בבית־קלון, בנאמנות. לו ידע זאת הדוד ר' חיים, הא? לו ידע, למשל?

כנראה, עוד היתה השעה מוקדמת, אורחים לא באו עדיין. מלבד החילים והבחור בעל הקפוטה לא היה איש. ראיתי את זה האחרון, כשאהז בקברתה של אחת מהן ומשכה אליו.

— на верхъ? — שאלה היא.

— כן,ג ענע לה הלז בראשו, סטר לה על הטמה ומשכה אחריו. מהזה זה הביא אותי לידי גועל נפש משונה ולחץ לב חזק; השתי, כי מסוגל אני להקיא את כל אשר בלעתי הלילה.

— אפשר עוד לנוס, לנוס, לנוס.

— אהא, לנוס? מפלה עליך, הקא את אחת מהן תבחר לך, דוקא בליל זה תהרג, הוקא...

קפצתי פתאם ממקומי ועשיתי דבר שלא שערתי מקודם.

— הניחו, הניחו, קראתי בדהקי את עצמי לבין החילים, שעמדו וטפחו על ושוקי העבה.

החילים נרתעו מפני בדממה.

— נלכה, אמרתי אל העבה, שישבה על הכסא הרחב.

היא הרימה עינים המהות, הסרות רעיון, עיני פרה, המכינה את עצמה להעלות גרה.

— נלכה! הורתי בקול נמרץ והטפתי ביד גובלת והמה; הזדעזעתי ממגע זה והשמטתי את היד. נדמה לי, שזו היא אמי־תורגתי.

— ט, לכי, ני!... עוררה אותה הגברת מאחורי המזנון.

היא התנשאה באי רצון מעל הכסא ותלך לפני, ואנכי ראיתי רק גב רחב ומרטט לכל צעד, שמלה קצרה ורחבה, מקטרון אדום ועורף אדום, כמעט שאין להבחין איפה מתחיל העורף ואיפה המקטרון.

כשהחילותי לעלות אתה במעלות הפנתה אלי בבוז את פניה המסובלים:

— אבל אתה יודע? שני רובל, לא פחות...

— ואולי רוצה אנכי לתת שלשה — נעלבתי אני.

— שלשה? וו, תן... ויד רכה הושיטה אלי באי־אמון.

נתתי לה את המבוקש.

ושוב עורף אדום ושמלה קצרה, ואני נמשך למעלה בכבדות, עולה כמו בתוך עשן, לוחץ את האקדח בכיסי, ואיזו שברי מחשבות מקשקשים במוחי הקודח והריק:

— תמיד רק נשים עבות. אם תרגת עבה, גברת עבה, וגם הוא*) עבה...

---

*) למעלה.

כשנשארתי אתה יחידי בהדרה רפה עוד הפעם אומץ רוחי ונבוכתי. לנגדי על הכסא ישבה אשה, אשה ממש בעלת קוצה ולבישה שמלה אדומה. אבל תמה אני מהוע אינה רוטטת? מהוע היא כל כך קרה, כל כך עצלה? מדוע אין עיניה מבריקות באש?... אין זאת, כי זו היא ערמה, ערמת נשים, כדי להרגיז את תאותי אליה יותר...

או אולי אין זו אשה כלל ואין זה הדר כלל, אלא קומדיה, קומדיה... פנים מכוסים פוך אלו השודים מאד...

נסיתי לנגוע בידי את ערפה נגיעה קלה, נתאדמתי והסבותי את פני ממנה...

— הו, גבור־חיל, קראה היא ותצחק, „כבד" אותי ביין שרף.

— וקוניאק יש?

— אפשר להשיג. —

— הרי, הושטתי לה את כל הכסף שהיה בכיסי. קוניאק, הרוח באבי־אביהם. החילותי פתאם להתהולל ופשטתי את מעיל הקיץ הרטוב, — את מבינה קוניאק מובחר. הריף... וסטרתי לה על תטמה. היא נשמטה אל הפתח ותכף שמעתי נקוש סנדליה במעלות.

בהדר דלקה מנורה רזה וגחכי אלי מן הקירות פנים חצופים והשוקים של נשים וגברים ערומים. ביחוד הרגיז אותי איזה פרצוף מאוס של גבר ערום, גלוח ראש, שפם וזקן, שפה רחב וצוחק לו ושנים בריאות ונחלות כשני הסוס.

שוב צעדים. היא ובקבוק עם מכשירי „השתיה" בידה. נקישת הפקק ושתי כוסות מלאות נוזל אדמדם עומדות ומבהיקות. —

היא שתתה כשכורה בקיאה. נטלה את הכוס אל פיה, הפשילה את ראשה לאחור, עד שהגיע קדקדה אל דופן הכסא... והנוזל החריף ירד ישר אל לועה כמו דרך צינור. ובכל פעם היתה מציגה את הכוס הריקה על השלחן ברעש ומלמלה דברים אי־ברורים. ואנכי שתיתי בריפיון, בלגימות מטורפות ופזיזות, והקוניאק נשפך על חזי, על השלחן. שתיתי, עד שנדמה לי, כי ראשי הריהו איזה כדור זר וכבד והושב להתפוצץ. לבי החל להתכוץ בכאב ובבושה, הבטתי „אליה" מן הצד וחצי פניה וצוארה המשולפה החלו למצא חן בעיני. החל לפעפע בי איזה רוך מוזר, איזו רדמנות עכורה.

— חיים כאלו מוצאים חן בעיניך? שאלתיה רטות ונגעתי בכתפה.

— מוצאים חן... מהוע לא? הא־חא, בכל יום בעל חדש... מדוע לא....

והגבירה שלך מרשה לכן ללכת אל התיאטרון? — הא? — וגלהצתי אליה.

— לתיאטרון? איזה תיאטרון? גם פה יש פסנתר. זאשקה מנגנת, הא, הא, חא...

בלי דבר דבר דבקתי בשפתים לזהטות אל קבורת ידה.

— שמע נא, תן לי עוד... עוד שני שקלים — להשה היא בקול צרוד משכרון.

— כמו סאשא להגיה, כמו סאשא להגיה — גמגמתי אני ברעדה והוספתי לנשק לה בעז.

— סא־שא?... הגיה?... תן עוד שני רובלים, ני, לכל הפחות — אחד...

— הן שנינו אמללים... גמגמתי בקול רחמנות תאונית, כמעט בקול בוכים — שנינו אמללים... לא אמת? מה? שנינו...

— לא, עוד כסף בכיסך, הא־הא־הא... הראה... הראה את כיסיך...

— את מוכרת את בשרך כדי לכלכל את בשרך... אמללה... ואני... ובמוחי תעה: „לא זאת... לא זאת צריך לדבר אליה"...

— התקנה לי טבעת זהב משובצת אדם. כמו שיש לזאשקה... מה? הן תקנה...

— לא, לא... אל תראי... הבקוני היטב ביתר עז... אל תראי... ההוד ר' היים לא ידע, הוא לא ידע....

בתור תשובה נהתו שתי ידים כבדות אל כיסי ומשמשו שם... נדף ממנה ריח של בשמים זלים וקוניאק... להבת המנורה הרוה התרוממה והתהילה לעשן.

— — — — — — — — — — — —

— בפעם הראשונה...

— מה? איני יודע... כן, כן....

אנכי לבשתי את מעילי בתנועות נבהלות ומשונות של איש המבכס לצאת מתוך בור שופכים. על ידי השתי עוד את נגיעות בשרה. אותם המקומות צרבו אותי, כאלו משחו אותם בחרדל. אויר החדר הקטן כבר היה מלא פיח של המנורה המעשנת. על החלון טפה שלג רטוב.

— כבר!

— מה? אינני רוצה. אינני רוצה...

היא הקדימה לרדת לפני מן המעלות ולהשה דבר־מה לחברותיה. הגיעו לאזני צחוק ולחש מאום: „בפעם הראשונה, בפעם הראשונה".

הרפה לוהטת וגועל נפש נורא מלאו את כל הויתי. בידים רועדות משֹשתי במפתח דלת „הסלון" ומאחורי גבי שחקו, התלחשו. פתאם משֹשה יד שמאלי בכיסי שלמעיל הקיץ... האקדה!!!

תכף הפניתי את פני אל יהן, וגהך רהב קפא על שפ.תי.

– טפש, מה אתה שוחק? נעלבה אחת מהן.

– לא כלום! – – עניתי בראש מורם.

ואצא.

———

אחר שעה של שכיבה במטה במצב קפאון.

המנורה עודנה דולקת על השלחן... רשמי היום והלילה הללו כל כך רבים וחריפים, כל כך סבוכים ומעיקים, עד שנדמה כי מוחי הרופף נתון בתוך סבך של חוטי ברזל. אלמלא היה אצלי האקדח כמלאך מושיע, המעודד אותי בכל רגע, הייתי יוצא בודאי מדעתי, הייתי רץ ברחובות וצועק ממכאובי נפש. זכרוני מהבהב כי עכשיו כלהבת מנורה שתם שמנה: הנה עולה זכרוני ומהבהב, ואני מתחזק, מתהלך, יושב, זוכר... הנה שוקעת להבת זכרוני, ואני מתנפל על המטה בפשוט ידים ורגלים ושוכב קפוא, והכל נעשה כהה, מטושטש ורך כבצק שנתחמץ יותר מדי — בלי דמות ובלי עצמות...

כשיצאתי משם החוצה, היה קר כבראשונה. הלקה השלג את הפנים בשבטים קרים. אבל אני לא הרגשתי עכשיו בקור זה; עורי בער עלי. ועד שנגשתי אל שער החצר עיפתי מאד, מאד. עיני חשכו, ואמהר להשען אל מזוזת השער ברקתי הלוהטת, ואהי לגוש חשכה אחד עם כל הבית הארוך ההוא. והשלג הרטוב ירד וירד על הגוש הכללי והשחור הזה; וכמו ארג איזו חוטים אמוצים, והשתדל לדבקני בהם אל השער לנצח. ראשי היה ריק ולוהט כחוד זה, שהרהורתיהם כבר התנדפו מקרבו, והוא עודנו עומד על גבי הגחלים ומתלבן. עיני היו מרוכזות אל הפנס האדום, שדלק במרחק צעדים אחדים ממני והטיל צל אדום על גבי הרפש המעורב בשלג והבהיק כבהרת הצמא...

ופתאום צעדים. הזדקפתי כרגע. לאור האדמדם, הדמיוני של הפנס הופיעו כובע של סטודנט ועוד איזה ראש. עוד צעד, ושרטוטי הראש התבררו: — מירקין!!!

פחד נורא זעזעני כרגע ומלא את כל הויתי; זה היה אחד מאותם הפחדים, הגורם להלבנת השער ברגע אחד. פחד של מאמין, שנדמה לו מת עטוף תכריכים בחשכה. ופחד זה נשאני לאחור אל השער והבריחני כמו ביד ברזל להתחבא מאחרי הדלת שהיתה פתוחה אל החצר — ולהכות בנשימה עצורה.

לבי הלם בשארית כחותיו, לא הבנתי בעצמי מדוע נבהלתי ככה ולמה אני מתחבא. הרוק סנדלים על גבי הרצפת הרטבה, נקיש מקלות.

— הבלונדינה? זו, הפולנית? מצשא? אה! היא „בריה".

הקול קול מירקין.

והנה נשמע קול שני והביאני לידי רטט:

— בכאן חלף איזה צל — ונעלם. מי התחבא בכאן?

— זה נרמה לך — — —

וצעדי שניהם נדמו. חדלו המקלות לנקש.

— לא, לא. איש פה. מי התחבא בכאן? אני שואל. איני אוהב הכמות אלה.

הבנתי את מצבי. ברגע אחד צריך היה למצא עצה איך להמלט מן החרפה והמבוכה.

— את מי אנכי שואל? פרצתי פתאם מאחרי הדלת.

שניהם נבהלו ונרתעו לאחור צעדים אחדים. אור הפנס האחד נפל על שלשתנו ומבטינו נפגשו.

— סלו—מון? גמגם מירקין בתמיהה גדולה.

— איני שואל אצל שום אדם, הרקתי בשני וצעדתי קדימה ישר אליהם.

הם פנו לפני את הדרך בדממת־חרדה.

— את מי אנכי ירא? הפצתי ללכת לבית הקלון והלכתי...

— זה סלומון? משך אחרי מירקין משתומם.

התאויתי מאד להקות את שאלתו בלעג ובקול רם, אולם התאפקתי ונדחפותי ללכת. הרגשתי שעשיתי זה עתה איזה מעשה הראוי להדיוט. הן יכול הייתי לצאת מן השער בראש מורם ובשתיקה גאיונה, בלי התחבא ובלי דבר דבר. הכרה זו עוררה את עצבי עוד יותר ומלמלתי בכעס ביני לבין עצמי:

— איני שואל אותם, את הכלבים. הפצתי ללכת לבית־הקלון והלכתי, נו? את מי אני שואל?...

ברחובות הראשים עוד השתקשקו מרכבות בודדות, ואנשים אודם עברו עלי וראשם הבוי בתוך צוארוניהם וידיהם טמונות בשרווליהם וכל אבריהם אומרים: „הביתה, הביתה... כפרפרי־לילה גחולים חסרי־כנף נראו לי, ששואפים אל האור, אל החום, אל משפחתם... אבל למה אחפז אני הביתה? מה מחכה לי שם? עוד אשפיק...

וצעדי נעשו מהודים, מהודים, מדודים.

כשנפגשתי לאור הפנסים עם איזו נשים, הייתי נרתע מהן לצד אחר. משק שלמותיהן עורר בי גועל נפש נורא. אותו גועל הנפש,

שהעיר בי פעם ריח של צלי שמן, בשעה שחליתי בטיפוס־הבטן. להקל את גועל נפשי ירקתי, ירקתי אל השלג הלח, המונח כנטל עופרת על המרצפה הלחה.

לסוף, כשקרבתי אל רחובי, מששתי בלי משים בצלחת מעיל הקיץ שלי. שם עוד התגוללו איזו מטבעות קטנות של נחושת וכסף, מטבעות, שנשארו לפליטה מירי ה„עבה" באורח פלא.

— למה הן לי?

קמצתי את כל המטבעות באגרופי והחילותי להשמיט אותן ארצה אחת, אחת. במקום שהשלג היה עב ביותר נבלעה המטבע, בלי השמיע שום קול, ובמקום שהשלג נמס קצת, נשמע קול נקיש באבני המדרכה, קול נקיש קצר, קטוע, בלי שום צבע.

בכאן צד מבטי איזה קבצן מאוחר, עומד כפוף על משענתו בקרן הרחוב. „גם בחצי הלילה אי־אפשר להשתחרר מפושטי־יד", הרהרתי— בכל זאת נגשתי ומסרתי לו בדממה את כל המטבעות, שנשארו בידי.

— יתן לך ה' חיים ארוכים, אושר, הצלחה, — נשמע קול צרוד, וגוף ארוך ומכוסה סמרטוטים נכפף בהשתחויה.

— אושר? הצלחה? גמגמתי ישר בפני הקבצן המגואלים ולא הבנתי את פירוש המלים, א! חיים ארוכים?!

לא אזכור. כמדומני, ש„החיים הארוכים" עוררו בי צחוק גדול. אבל זאת אני זוכר ברור, כי הוא נבהל ומהר להתרחק ממני ברגל צולעת, צולעת מאד — האץ־האץ, האץ־האץ.

שעה לא ידועה באותו הלילה

עוד הפעם שכבתי שעה ארוכה על מטתי בלי תנועה ובלי הרגשה והבטתי בעינים קמואות אל התקרה המוארה. נדמה לי, שאני שוכב בתוך בצק עב צהוב־לבן. הבצק ממלא את חלל כל החדר, מכביד על אברי ואין בכחי לזוע. ויש שהבצק נכנס אל פי, ואז אני חש טעם של יין שרף ודג־מלוח נשחת...

פתאם החל דבר מה להתנועע בחדר, לאט לאט ובלי קול כגנב זהיר. התנועות נעשו יותר תכופות. הכל החל לרקד, הבצק — להכות גלים צהובים. אף אני מתנועע אתם יחד, עולה ויורד, עולה ויורד, וירא אני לשלוח יד, להניע רגל, כאילו הייתי שוכב על קרש צר ודק הצף על פני נהר סוער...

בראשונה לא הבנתי מאומה. רק הכרה שלי רעדה, רטטה מפחד טמיר. והפחד הטמיר אחזני יותר ויותר ואלצני לרכז את רגשותי המטושטשים והמפוזרים לנקודה אחת. סוף סוף הבנתי, כי אין כל פחד ואין כל דבר איום בחדר. זה רק תם הנפט במנורה, ולהבתה מפרפרת ונלהמת על קיומה.

— למפ. למפ. למפ. להבת המנורה וקרעי האור הצהוב והגוסס מפרפרים, מפרכסים על הכתלים כמתעותים מכאב, והצללים מתנפלים עליהם בכל רגע, וטופחים אותם בידים כבדות, שחורות.

למפ. למפ... שמעתי כמו בערפל — ושוב טששוש.

כשפקחתי את עיני כבר היה חושך גמור. קלחו מי השלג הנמס בצינור מאחרי החלון.

אברי היו כבדים, רגלי קרות וראשי — כדור ברזל מהלך. מהלך.

— האקדה! כמדומני שעכשיו היא השעה הנכונה.

ותוך כדי מחשבתי התחילותי להבחין איזה קול הרישי בעלטה. זה תקתק שעוני, שהנחתי על השלחן.

בראשונה, כשבערה המנורה לא הרגשתי כלל בתקתוקו. עכשיו, כשכבתה המנורה וחוש השמיעה שלי נתחדד החלותי לצוד, קול שאינו פוסק, קול מתמיד:

— תיק־תיק, תיק־תיק.

רגעים אחדים הקשבתי לתקתוקו בלי נוע, ורגש עכור של שנאה החל להתרומם בי, עד שהבנתי, שצריך אני להתנקם ממנו:

— מדוע היא מתקתקת ככה, הארור!? הא? תיק־תק, תיק־תק...

אהא, את רגעי האחרונים הוא מונה... הוא מבשר לי שהגיעה השעה... זה אויב... זה אויב מסתתר... הוא לועג לי תיק־תק, תיק־תק... הוא מהכה למותי בקוצר רוח.. תיק־תק.. תיק־תק.. מהוע לא מכרתיו? גו, הנני אליך! נחש...

כשארית כהותי אבל בבת־אחת התנשאתי מעל משכבי, המטה שרקה ותבהילני. אז החילותי להתנועע בזהירות אל מקום השלחן; כחתול אחזני העכבר צעדתי בחושך, עד שנתקלה בטני בקרן השלחן. עמותי וממששתי, עד שמצאתי את השעון. קמצתיו בתאוה ובשנים הלוקות, שחתי והנחתיו בזהירות על הרצפה. הצגתי עליו את עקב נעלי הימני, נשענתי בידי אל השלחן ואת רגלי השמאלית הרימותי באויר, כדי לרכז את כל כבדי בנקודה אחת.

— טלצצ... נשמע באפלה נפץ הד של זכוכית, ואנכי רעדתי ונשארתי עומד במצב כזה רגעים אחדים, ושפתי התחתונה נשוכה עד לגאב. פחדתי, פן העיר הנפץ את בני הבית הישנים.

— איש לא נעור בבית.

אז כרעתי על ברכי ונכפפתי אל מקום השעון המנופץ בראשו, ולבי הולם, הולם— ואקשיב:

הס! הוא חדל לתקתק.

—אהא, נבל, אינך לועג יותר? לחשתי להשו של שבע־נקם אל הרצפה. — אינך סופר את רגעי. אתה מחשה כבר, וכי מה?

פתאם הזדקפתי נבהל ולטשתי עינים מזרות אימה לתוך החושך:

— אבל בכל זאת הן מות תמות הלילה... משוגע! אתה היא. משוגע!

החילותי להתהלך לאורך החדר, מן החלון עד המטה ומן המטה עד החלון, והכיתי את ידי הקפואות ברטט פנימי, מכאיב.

אולם תיכף החלותי לצחק: האם לא אחת היא? יצאתי מדעתי שעה קלה לפני מותי, מילא.

ושוב התהלכתי בזהירות לאורך החדר. פתאם צלצול! — ואבהל. רגלי נגעה בשבר זכוכית השעון שנפצתי — ואנכי שכחתי. אז מששתי ומצאתי ספר אחד מספרי. שחתי והחילותי לטאטא בו בזהירות את שברי הזכוכית יחד עם השעון המנופץ אל תחת השלחן. „כדי שלא לפצע את ידי, כדי שלא לפצע את ידי" הרהרתי. וכשגמרתי את מלאכתי זו נהכתי שבע־הנאה „מהמצאתי".

מן החלון ראיתי את כל העיר שקועה באד ובאפלה; אי אפשר היה להכיר אף שרטוט של גג אחד, אף צואר של ארבת־עשן אחת.

רק פנסי גז ואלקטרון בודדים קרצו מתוך גוש הל לה, קרצו... הם נדמו ככה לתנועות עיני אז ת ך־ההבריות, שאצלן הייתי הלילה.

— הלואי שתהנקו כלכם בבת אחת! קללתי בלבי את כל העיר הישנה.

ובאין לי די כח להביט אל הפנסים, סרתי מן החלון והשתדלתי לבלתי הפגש יותר עם הפנסים הקורצים. הם ככה לועגים.

פתאם התעורר בי חשק גדול להביט אל פני במראה התלויה בחושך. אז הפשתי ומצאתי בכיסי את קופסת גפרורי. רק גפרורים אחדים קשקשו בה.

— ס־ס־ס... הוצת הגפרור ברתיחה.

לאור הגפרור הרגעי, הצהוב והרותת, הופיעו במראה שערות פרועות, מסובכות, לסתות חורות וצומקות, עינים פראיות, משורגות נימי דם דקים וממצמצות מפני האור הפתאומי.

הבטתי אל הפנים הזרים הללו בלב הולם. נורא היה, שיש לי מצח, שיש לי חוטם, פה; נורא היה, שיש לי שער מסובך. גם כתפים לי: הן זה נורא! איך זה?

כשכבה גפרור זה ונשארתי באפלה הלף אותי רעיון השה:

— אולי, אין אלה הפנים שלי כלל, לא שלי...

הוצת גפרור שני. פני הופיעו עוד הפעם בראי. אז שלחתי לשון מכווצת, הצופה, ארוכה. ככה עשו גם הפנים שבראי. אז העמדתי במהירות פנים מקמטים וציחקים צחוק עקום של אידיוט. ככה עשו גם הפנים שבראי. ולא אדע, מהדע תעו במוחי בשעת „העויות" אלו איזה שברי זכרונות בלי שום קשר:

— מירקין. פנס־אדום. סאשא. אקדח. רבי חיים.

— אלו המה פני, פני, פני — להשתי כשכבה הגפרור השני. הודלק השלישי.

—הן אנכי אמרתי לך, איימתי באגרופי לעומת פני שבמראה, הן אנכי אמרתי לך, מנוול, ש... ש... שסוף סוף תהא כפרתך. הן אמרתי לך, נבל, הרוה באבות אביך!

גם הפרצוף שבמראה איים באגרופו.

הרגשתי כויה באצבעותי האוחזות בגפרור והשלכתיו ארצה. אפלה. הקופסה הריקה נפלה מידי.

כילד נעלב, שהבטיחוהו לתת לו „דבר־טוב" ולא נתנו, נשארתי עומד באפלה עזוב לנפשי, קטן, עזוב. התאויתי מאד לעשות דבר מה. למחות נגד האפלה שבחדר הפצתי. ללא יראתי להקים שאון בבית

השקוע בשנה הייתי שובר את הראי. באגרופי הייתי שובר אותו. כבת אחת, טררך! ואיננו. —

לפנות בקר.

איני יודע, אם ישנתי, או זה היה מצב של שכחה־הולנית, אבל כשההילותי להיש את הס בב אותי, ראיתי, והנה אני שוכב על משתי ורגלי קפואות כבולי־עץ. מתי שכבתי וכיצד — את זאת לא זכרתי ברור.

אז הרגשתי כאב בגרוני.

— א—ה— נסיתי להוציא קול, בזכרי ש„אלף ו„הית" הן אותיות גרוניות.

יצא איזה קול עמום, צרוד כנראה, התקררתי אתמול בליל השלג במעיל־הקיץ שלי, וגרוני צבה.

שהר פתו מאוהר. אור היר נשקף בעד החלון. יגע וזועף האור והוא מתמזג באויר ההדר השהור, כהלב מעט בתוך קיתון גדול של נוזלים שהורים. וכיון שאתה מסתכל באור זה בגרון צבה וברגלים קפואות ובראש סהרהר, מתעורר רק איזה שממון עכור, איזו לאות־יאוש:

— לקבר עוה הפעם את הראש בתור הכר. לשכה את הכל, את הכל.

אבל יד נמרצה אהזתני, איזה קול הפר־צלצול זעזע אותי: קום! ואקום.

רעדתי כלי. איני יודע, אם היה זה קור היצוני שבהדר, או קור פנימי... אבל קר היה לי, קר, ומלבד זאת הרגשתי עוד איזה דבר לא נעים בכל גופי — כאילו הפשיטו מעלי את עורי — ושרירי השופים, השופים כ„האנשים" בספרי־הרפואה אשר להניה.

שתי כתפים לי, כך. שתי ידים תלויות לי מצדי — נבלות, רפות. הרימותי יד אחת ושפשתי את ראשי — מוזר, זה לא ראש כלל, אלא בול עץ עגול, בלי הוש, בלי רעיון.

— אה — הה — נסיתי עוד הפעם להוציא קול מגרוני הצבה. ענה קול צרוד, הלש.

כך עמדתי שעה קלה באמצע ההדר בברכים כושלות. נמלים קרות רהשו בגבי, אבל לבי היה ריק ושקט. הרגשתי, שאם הפוץ אני, הריני יכול להטט קצת בזכרוני, ואז אזכר איזה דבר, אשר עלי לעשות. אבל במתכוין, כמעט בערמה השתדלתי לפסח על אותו דבר, בלי זכור אותו.

— אדוני הנכבד, מה עליך לעשות? דברתי לעצמי והתכתי בערמה ובכאב.

— לא כלום, אדון נכבד, לא כלום.

נפל מבטי על השלחן: — אהא, הרי השלחן, דברתי אל עצמי כמתנכר, הרי הכסא שאתה יושב עליו — ואלו המה כתלי החדר. עשרה רובל לחדש אתה משלם שכר דירה, — עשרה.

— כך, כך. הרי הכסא. ישריה נא כבודו את עצמו וישב...

גהכתי בהכנעה, כמי שירא ממצות גדול ממנו, ואשב...

— שמך, כמדומני שלמה? בבית־אביך קראו לך שלמקה —

— שלמה... שלמק'ה. גמגמתי בגרון צבה.

— המ... כמדומני שההלטת את זה?

— כך, כך... מה??

— אינני מבין למה לנו להתחמק? ההלטת לרות אל עצמך?...

— כמובן.

— בבקשה לזכור: באקדה?

— באקדח.

— הן לא התחרטת, שלמה, שלמק'ה, כיצד שם?... הלא?

— לא, לא, לא.

— אם כן, חביב שלי, מדוע אתה תועד?

— כך, קר לי. קר לי... סתיו... בגדים אין... שעורים אין. הניה...

— אי, שוטה, ירק על כלם. על כלם ירק!

— טפו.

— אם כן, למה אתה מחכה? היכן האקדח.

— כאן. בכיסי.

— הוציאהו. הוציאהו.

— תיכף...

— הוציא, הוציא, אל תירא. הראה נא!

— הרי...

— כך טוב, כך טוב.

דממה.

אותו ה„אנכי" הגא והמתמרמר, שהיה מאיים עלי בכל הלילה שעבר — באקדח והיה מחרף אותי על כל צעד ועל כל רעיון שלא כהוגן, הורך עכשיו פתאם והיר והתחיל מתלוצץ ומגחך אלו בחביבות של צער. כאב זועף וקפדן לילדו בשעה שנגשים ללחך זה עצמו באיזמל ממורט לעשות לו נתוח מסוכן.

— הנך ירא? גחך אלו ה„אנכי" הגא בהכיבות.

— לא.

— טוב, טוב. בוא נא, שלמה; גש נא אל החלון. כך. הואה אתה גשם? רואה אתה עננים? להה האדמה, מאוסה —

— מאוסה, מאוסה.

— רואה אתה גגות־ברזל מהלדים, רטובים שיחקים שחוק בלה — כלום צר לך לעזוב אותם?

— לא, לא.

— חלונות משחירים. כתלים גבוהים מלבינים. נמקים שם אנשים אמללים, קרים —

— אמללים, קרים.

— שלמה, שלמקה שלי, איפה נעלמו הכעס שלנו, העצבים שלנו, הקנאה הקטנה שלנו? הארץ נשמטה מתחת רגלינו, העתיד והעבר התמזגו, התהומים בין הטוב והרע, הקדוש והטמא נמוגו. איה הוא הראשית ואיה הסוף? לא כלום, לא כלום.

— לא כלום...

— לא, בהחלט. עוד נשארה מכה אחת גדולה, ענקית; גדולה ככדור האדמה. „היים" שמה. היא מרגישה רק את עצמה את יסוריה, אבל לא את האין־סוף. מה לה ולנצח? הנצה הננו אנחנו. — אוי לנשארים אחרינו. הם ראוים לחמלה. כיצד לחש הנצלב?

— „סלה להם, אלהים, הם אינם יודעים מה הם עושים"

— לא. סלה להם אלהים, הם אינם יודעים מה הם חיים" — ככה.

— ככה,

דממה.

ופתאם:

— שמע נא — עוד הפעם אנו מתחמקים. איני אוהב השתמטות שכזו. עוד מעט והאיר היום. עמוד! את לוע האקדח אל הרקה! ככה. הכן. עכשיו ספור אחת ושתים ושלש. בשלישית תלחץ... ספור!

— אחת, שתים —

ידי נעצרה. עיני נפקחו להחה ואור גדול נשפך כמו חי העיף עד להתעלפות. הורם מסך נעלם ונגלה מרחק, מרחק גדול — עד לקצות העולם. ה„אנכי" החלש והמפחד וה„אנכי" הגא והזועף התלכדו. נעשיתי גדול משניהם יחד. ברגע קל אחד הרגשתי, שבמומנט זה עצמו עומדים מוכנים — „הרבה הרבה בודדים ותלושים חצים בחיים וחצים מעבר להיים... הכל שקוף. הנני רואה אותם. הנה הם, הנה! בפריז ובלונדון ובניו־יארק

ובפיץ ובבומבי בעירות ובכפרים, אולי בעיר זו עצמה.. בכל קצות העולם הנני רואה אותם, צעירים ואנשים בחצי ימיהם. כלי־המות בידם. בלב אותו הערפל, בעינים אותו הצער כמו בעיני אני. ובאותו רגע שאורה אני אל רקתי, יורו עוד עשרות אנשים כמוני אל עצמם. יריה טריאומפלית אחת, האַ־האַ. בשביל הנצח זה הוא רעיון אחד, לנגד החיים — מהאה אחת... וכשאפול אנכי לרצפה בכאבי האחרון יפלו מתים עוד הרבה כמוני... עשרות אלפים ומאות־אלפים פרסאות הרחק ממני שם... ושם. אבל יפלו... מי על מצע תבן, מי בעליה בין קורי־עכביש, מי במרתף אפל. גם על שטיחים רבים, תחת נברשות־בדלח... בתולות עם שדים לבנות שעוד לא נגעה בהן יד... על כרי משי... אני מרגיש את נשמתם. אינני גלמוד, אינני גלמוד...

אהבה חמה, גדולה, טמירה שכמוה לא חשתי עוד מימי רעדה בלבי לרגע ושפתי הכבו באקסטזה:

— הוי לי ברוכים. ברו—כים!

ומיד דועך האור. המרחק נעלם. הערפל נתגבר. נשארנו אני והתובה הלחיץ אל הרקה. היד האוחזת בו רועדת. אי—אי, לרעד שכזה לא הכיתי כלל ואיני רוצה, איני רוצה:

— שלשה!

— — — — — — — — — — — — —

ווילנה. אויגוסט. 1905.

———

בשר חזיר.

I

עוד לא מלאו לי שבע שנים, וכבר התעורר בי חשק טמיר לחטא. כאד־בקר עכור נולד בי היצר־הרע. ובכל פעם אשר צף ועלה במהוי אד זה היה לבי הקטן והתם מתכוץ בחרדה, כמו מסכנה קרובה. אבל בחרדה זו היה מעין תענוג כמוס. תענוג הבא ממהשבות תאוה עצומה, תאוה לא־נמלאה.

עוד לא קבל הרעיון את צורתו הנכונה, וכבר הרגשתי, שבאחד הימים אחטא. יראתי מפני החטא ההולך וקרב והתגעגעתי עליו.

אם אני לא הבינותי את „הגדולים" בעלי הזקן והשפם והידים השעירות, לכל הפחות השתדלתי להבין אותם. אבא אומר, שעל פי דין זה אסור, ואני ירא אותו ואת ה„עברה", משתדל להצדיק עלי את מצות אבא ועושה כך. אומר אבא שאסור לקרוע ניר בשבת, ואפילו לצרכי משחק, ואני ירא את „השבטים הצורבים" בעולם־הבא ואיני קורע ניר. אבל בעמק לבי הקטן אני חושד בגדולים השד ילדותי עמק ולוהט. חושד אני, שבכל אסור ואסור של הגדולים צפון איזה סוד נעים ונפלא, המרוה את הנפש כמים קרים ביום לוהט, והגדולים מזלזלים בי, הקטן, מפחידים אותי ומשתדלים לגזול ממני סוד מענג זה. ואני מתגעגע על סוד זה. הסוד שבאיסור מגרה מאד את דמיוני... דוקא ביום השבת יש לי כליון־הנפש, ממש, לקרוע איזה ניר — דוקא ביום השבת. שעה ארוכה אני נלחם עם יצרי ולבסוף לבי מתחיל הולם, נשימתי נעשית קטועה, רותחת, וידי הקטנות ככה מרטטות וקורעות את הניר, מבלי שישמע קול הקריעה. ואחי הקטן רואה את המעשה ומלשין בפני אבא, הקם זה עתה משינה של שבת, זועף וגוהק מתוך שובע:

— ניר קרע... הוא, הוא... את העתון קרע... שם...

הותרה הרצועה מעל מתני אבא...

אבל הסוד שבאיסור משך את לבי עוד יותר.

משך אותי בית־הכנסיה לקתולים, שהיה לא רחוק מאתנו: „מה נעשה שם? כיצד „הם" מתפללים? איזו „סדורים" אצלם? מה מנגן שם בקול מעורר ורך? אומרים, שאת זה גזלו מבית־המקדש שלנו, כן?"

ובאחד הימים, היה אצלם חג, והמונים המונים לבושי־יו"ט משלהם

נהרו לתוך בית־הכנסיה, ואתבולל גם אני בתוך ההמון. נדחם נגרפתי גם אני אחריהם לתוך הבית, ומתוך בלבול שכחתי להסיר את כובעי.
— Шапку! — נער בי חרש איזה אכר בעל חטם כחול, והעמיד בי עיני קנאה.

הזדרזתי להסיר את כובעי.

נרות דולקים... שם אצל הארון שלהם... ובכל זאת שורר חשך מסתורין מסביב... זמר משונה.. ריח משונה. „הקטרת" שלהם כנראה!. ופסילי אנשים מצלבים מוצגים בכל הפינות... „אל יהיה לך כל פסל ותמונה"... כיצד הם מתפללים בתוך חשך כזה? הכל כורעים מסביב, נושקים את אדני הפסילים, ורק אני עומד ופי פתוח קצת ועיני בולטות, ולרגעים אני חש איזה חשק משונה לכרוע על ברכי... להתפלל, לקרא „שמע" כשאני כורע על ברכי...

חור הייתי מתוך הרגשתי הכלולות, ופניו הקפדניים של אבא צפו — צפו לנגדי מתוך החשך המסתורין שבבית... איזו זקנה נכרית עטופה שחורים וצולעת יצאה אלי מתוך החושך. נתעכבו בי עיניה, ונשמע קול רך ולא־נעים, קול הסר־שנים:

— נו, מילי, טשעווא סטאיש? אידי, בהו פאמאלים...

בראשונה לא הבינותי מה זקנה זו רוצה, אף כי ידעתי את פירוש המלים. אולם, כאשר שנתה את דבריה, הרגשתי, כי זעה קרה מכסה אותי וכי נס אני בבהלה מן המקום הנורא ומן הזקנה הנוראה:

— באהו פאמאלים... „קריאת שמע" בכריעה על ברכים... אבא...

ובעוד חדש ימים, כשהמקרה של בית־הכנסיה כבר נתנדף מלבי, הולך אני מן החדר לאכל את ארוחת־הצהרים ופתאם: הזקנה! זאת היתה הזקנה הנכרית, אותה הזקנה עצמה שיעצה לי שם להתפלל. נבהלתי מפניה מאד מאד ונסתי כנס מן הסכנה, ומדוע — לא ידעתי.

———————

II

ושכב יצר־הרע.

קרשים אחדים בקרקע בית־הבשול שלנו נתקלקלו מתוך יושן. עבר אחי הקטן, נתהבה רגלו בקרש הרקוב, נפל בבכי, וכמעט שלא נשברה רגלו. ראתה אמי את הדבר וקראה לטרחים־הבנאי. למהרת בשעה הששית לפנות בוקר העירני משנתי, שנת הילדות, קול נקוש הריף של גרזן. תכף הבינותי:

— טרחים בא...

ומהרתי ללבש את בגדי. התאויתי מאד לראות כיצד מתקנים רצפה, כיצד מושמים הקרשים המבהיקים החדשים בין הישנים, כיצד נכנסים המסמרים הגדולים, שמכים על ראשם — עמוק, עמוק, עמוק...

— למה השכמת, צדיק? — פגשה אותי אמי באירוניה, בודאי לתקון־הצות?

— ההכאות אינן מניחות לישון, עניתי מענה־תם ונטלתי את ידי. בין כה וכה ואנכי נגש, מרים בזהירות וממשש את כל כלי־עבודתו של טרחים ובא לידי התפעלות, ואמי גוערת בי, ונסרים קטנים וגדולים עפים עלי, ושומע אני, כיצד טרחים גוזר והוטב אחרי גבי, הוטב בהתמדה גדולה, ולשם הזוק הוא פולט מתוך לבו: „ה—ה, ה—ה"... ולרגעים הוא מתמרמר אל איזה מסמר קשה־עורף ומקללו: „אַה, קאַליב טאביאָ פראַ־אַנדי!"

מוצא אני את תרמילו ההבוש והמגואל של טרחים מתחת לספסל־ה„טרפה" וממשש בו בלאט, ובלי התאפק אני פונה לאמי:

— זה הוא אוכל, אמא? מזונו של „הגוי", אמא? הא, אמא?

— מזון, מזון, מזון! נו? זהו עסק שלך? הלאה מזה...

סקרנותי גדלה מרגע לרגע. אבל התאפקתי ולא טפלתי בתרמילו לבל יחשדוני בדבר־מה. ובאמת מה מונח שם בתוך התרמיל? מה יאכל טרחים? מה טעמו של מאכל גוים?...

בשעה השביעית הניח טרחים את הגרזן והסיר את כובעו ופתח את תרמילו על גבי „ספסל הטרפה" וישב לסעודה. ואנכי כבר עמדתי והבטתי ישר בפניו הגסים ובפיו הרחב, המכין את עצמו ללעוס. עמדתי והבטתי וסקרתי את טרחים כחתול רעב את האיש האוכל.

הוא הוציא מצרורו איזו חתיכה לבנה, שמנה, מרובעת, משובצת גידים אדומים — והצטלב.

— אמא, אמא, זה בשר־חזיר?

ולבי התחיל הולם בהתפעלות ובגעגועים.

— כך, כך, כך — — ובכן? הלאה משם! אין מביטים בפני האוכל. כמה פעמים אמרתי לך?

עמדתי וסקרתי מן הצד.

טרחים התך את פתו ואת בשר־החזיר לחתיכות יפות, מרובעות, מבהיקות, מעוררות תיאבון. הלחם כל כך שחור ועמום, והבשר כל כך לבן ומבהיק — האחד מבליט את צבע חברו... הטמו, אצבעותיו, שכינו ושניו של טרחים מבהיקים משומן. טובל טרחים כל חתיכת שומן במלח... טוחן כבית־טחנה וקול לעיסו נשמע בכל המטבח. העיפותי עין בפני אמי: היא עמדה סמוכה בגבה לתנור החם, ידיה שלובות על כרסה ועיניה שלוחות אל טרחים במבט, שיש בו מעט רחמנות ומעט גועל נפש ומעט בוז; היא מניעה בהשאי את ראשה המורד קצת וכאילו אומרת:

— אוי, ראש המור, ראש המור! אוי ואבוי לך ולשנותיך ולאכילתך גם יחד...

לסוף ירקה יריקה קלה.

— אהא, אני יודע גם את הפצה, גם את הפצה, חשבתי בהנאת־נקמה, כלום איני מבין.

השדתי באמי שהיא רק מעמידה פנים חסידיים ובסתר לבה היא מתגעגעה לסוד בשר־החזיר כמוני.

וקול הלעיסה הולך וכובש את האויר.

— אמא, איני מתאפק, אני רוצה לאכול, אמא, לחם ו... ו..., והמאה, אמא....

— וברכות השחרית, לא כלום? המתן, המתן...

אני נכנסתי להדר־האוכל „לאמר ברכות". ככה משעממות הפעם הברכות עם כל ה„שלא עשני" שלהן, כמה רבות הן היום!... וקול לעיסת טרחים ממלא את כל חלל ביתנו, רודף אחרי גם בהדר־האוכל ונוקב, נוקב.

— ברוך ד' אלהינו מלך העולם, שלא עשני גוי... טעם נפלא, טעם נפלא.... כמה טוב לטרחים!... סוד, סוד, אה, כמה טוב לו....

עוד לא כליתי לקרוא „ברכות", והנה קול גערת אמי עולה מן המטבה.

כשמהרתי אל המטבה נודעו לי פרטים אלו: מן האיפה הובא

אלינו ככרות לחם־חם אחדות, וטרחים, שאינו רגיל לאכול לחם מובחר כשלנו, לקח בידיו השמנות מ„חזיר" ככר לחם אחת, כאומר לבחון „מה טבעו של עובר זה"?, ואמי ראתה את הדבר, ובכן נעשתה הככר הזאת „טרפה"...

אמי השתדלה ככל האפשר, להסביר לטרחים, שמכיון שהוא, „עכו"ם בור", נגע בידיו ה„טרפות' בלחם, נעשה לחם זה אסור אצלנו.

— ני מאָזשנאַ קושאַט או נאַם — טענה אמי.

וטרחים לא הבין בשום אופן הלכות ה„טרפה" והכשר, כי התגרד בערפו בידיו השמנות והנן את קולו הגס:

— טשאַווָא?... טשאַווָא קריטשיש, האָזשאַיקאָ? צי יאַ טעָבעָ פּאָ־ביל? צי יאַ או טשאבעָ קאָזו אוקראַל?

אנכי נגשתי והסתכלתי בככר הלחם העלוב ש„נטרף", הפשתי בו בעיני את רשמי ה„טרפה" ולא מצאתי. ככר לחם חם ושחום ומבהיק ככל הככרות — ובכל זאת... ובכל זאת הטיל בו מגע טרחים איזה סוד... סוד האיסור רחף עליו... ואת סוד איסור זה יראה אמי. כי מדוע היא גוערת ככה בטרחים?...

— אמא, אמא אין כל סימן של... של... על הלחם, אמא!...

— לו נאלמת, רבש"ע! מי שואל אותך? המתן, עוד מעט ואעיר את אבא.

לסוף פתתה אמי את טרחים, שיקנה אצלה את ככר הלחם בחצי חנם. לחם שעלה לה בעשרים אגורות היא מוכרת לו בחמש־עשרה, נו? — והניחה אמי את ככר הלחם על תרמילו של טרחים וקללה את טרחים בחשאי ש„לואי ייחנק" ויצאה להעיר את אבא משנתו. יצא גם טרחים לשעה־קלה..

דבר עמד בגרוני. הבטתי לצדדים — אין איש. אז מהרתי ונגשתי על ראשי אצבעותי אל „ככר הטרפה", היא הבהיקה והצטננה והשמיעה נפיץ קל. שחתי אליה ולקקתיה בלב הולם. אין כל שום טעם! איפה היא סוד־האסור? את מה יראה ככה אמי? ושוב לקיקה, ואין שום טעם...

צעדים. ואני ממהר ומתחמק בלאט מן המטבה.

———————

III

אבל מראה ההתיכות הלבנת והמרובעות לא משׁ מזכרוני ימים רבים.

כעבור שנה נולד לי עוד אח קטן למז"ט ואמי שכרה בשבילו אומנת נכרית זקנה. לזקנה בת ששים זו היו עינים אמוצות, בהירות, וראש גדול העטוף תמיד במטפחת אדומה, כדרך האכרות. והיה לה פה מלא שנים צהובות וחזקות כמו לבת־ארבעים.... והיתה זקנה זו פונה לכל אדם ואדם בלשון „אתה", ואפילו לאבא... והיתה אומנת זו נושקת את אחי הקטן הניכה, מתרפקת עליו באהבה ומקללת את כלתה, אשר גרמה לה באכזריותה וברוע לבה, שתעזוב את כפרה ואת נוה ותהי מוכרחה להשתעבד לזרים. היא היתה קונה תמיד בשבילי בשוק תפוחים כבושים, ומלשינה עלי באזני אמא ואבא. ואף אני התיחסתי אליה ביחס שכזה. הייתי גונב בשבילה יין־שרף והלה, וזורק בה גלושים והרף אותה בשם „סטארא סטערווא".

לעתים רחוקות הייתי נכנס אתה בשיחה עמוקה ע"ד האלהים שלהם ושלנו. היא היתה מראה לי את צלבה העתיק והמשובץ זכוכיות כחלות, ואני הייתי נוגע בו באצבע קטנה, בא לידי רטט והתפעלות, ומביא לה בהשאי את ה„תפילין" של אבא, מראה ומראה כיצד משתמשים בהם והיכן מקומם. והיא היתה מניע ראש בלי הבין מאומה, ועונה על כל מלה ומלה שלי ב„אהא" קטוע, וממשמשת ביראת הכבוד את ה„שין" הגדול בעל ארבעת הראשים, שעל גבי ה„של ראש", שורקת בשפתיה מתוך התפעלות ושואלת בסוד:

— טשי טאָ וואַש הרעָסט?

בכל יום ראשון היה בא מן הכפר לבקרה בנה הבכור מיקיטא. רם הקומה היה מיקיטא זה, דל בשר וחוטם לו מורם ועצמות־לחיים בולטות, וברגליו נעלי עץ. ובכל פעם כשהיה נכנס היה מכניס אל הבית ריח של זבל רענן וקורא לאמו „מאַטקאַ", ומפציר בה להלות לו את כסף משכורתה. והיא היתה מלוה לו בהכנעה, ובצאתו מאתה היתה מקללת אותו בקללות נמרצות.

על מיקיטא זה נתחבבה מאד החלה שלנו. תה וחלה, היה מיקיטא אומר, זה הוא מאכל „פניטשים". את התה שהיו מגישים לו בתור „כבוד" היה שופך קמעא קמעא אל הספל, אוחז אותו בשתי ידיו החזקות כמתירא שמא יגזלוהו ממנו, ומבלי הרים אותו מעל השלחן היה גומע ממנו ונעשם ונוחר ומוצץ את הסוקר בקול גדול, ומפיח בתה בשפתים

בולטות כדי לצננו; **ומן החלה היה נושך** התיכות נוראות, שהיו מביאות אותי לידי השתוממות.

התרגלתי אל **מיקיטא** זה והייתי מחכה לבואו בכל יום ראשון, מחכה „לקאָזשוך" **האחום שלו** התפור מעור כבשים. מין יראת כבוד הייתי מרגיש לפני „**קאָזשוך**" גס זה, שריח עוֹר גודף ממנו. וכשהיה מיקיטא פושט אותו, **הייתי** אוהב למשש ולהתחים בצמרו המסולסל והחם ולהריח בו.

וכטוב לב מיקיטא בתה, היה מוציא את „הפיפקה" שלו, תוחב **בה** „מחורקה" ופונה אל אחי הקטן ומבקש ממנו גפרור בלשונו. הלז היה מתאדם, תוחב את אֶצבעו הקטנה לתוך פיו ומתחיל להתחמק בלאט מן ההדר, והיה מיקיטא מפוס אותו יהודית.

– אח, דו אינגול! ווא דו מורא?... איך דיר.. גיטער.. ניט טהאָן גאָר... גיב שוועבעל...

אילם אתי, בן־התשע, היה מדבר כעם בר־דעת ממש.

– אצלכם היה מעמיק לספר, רק הלה, הלה, חלה... יכול אתה לבלוע אפילו חמש־עשרה הלות ולא תשבע אף משהו (כאן היה מראה על קצה צפרנו השחור), ואצלינו במקרובקה (שם כפרו) „שיעוו בראט אדנו שקיבו, אי דאשיך"... (אכלת, אח, פרוסה אחת ודי).

ולסימן מובהק היה מעביר בחזקה תחת הטמו.

אי שהיה מספר, שחזיר מובחר אחד הלה אצלו בבטנו והתחיל סחב את רגליו האחרונות, והתירא הוא, מיקיטא, שמא ימות, הלך והרגהו וכבש את בשרו לימי החג. וכמה נוראה היא מחלת הטיפוס, שהגה בתו מארינא חלתה זה לא כבר בטיפוס, נסע הוא העירה והביא לה משם עוגת־דבש עם צמוקים וגם את זו לא חפצה לקחת אל פיה! נו, הגע בעצמך.... ומתפלא הוא מיקיטא על זאת, שאין אנחנו, היהודים, אוכלים חזיר, איך אפשר שלא לאכל „חזיר", הא?

ולסוף הייתי מכבד אותו בהשאי בעוד פרוסה גדולה של חלה. וה.. טופח לי על שכמי בהכרת־טובה:

– פריהאָדי, מאליץ, וומאַקארובקה, בזלבו דאַם, סמעטאַנאַ דאַם...

לכאורה יכול אני לצלות תפוחי אדמה בביתנו אנו ולאכל זבדה של פרתנו אנו... ובכל זאת, למה התאויתי ככה ללכת למקרובקה אל מיקיטה? למה התגעגעתי ככה לתפוחי־האדמה שלו, לזבדה שלו?

הו, לו היה אבא מרשה, הו, לו הרשה אבא!

ופעם אחת שמעתי את מיקיטא מבטיח לאמו הזקנה להביא לה בשר־חזיר ביום הראשון הבא – רעדתי ואשמור את הדבר בלבי.

חכיתי, חכיתי בקוצר־רוח. לכאורה, מה לי ולמיקיטא ולבשר־החזיר, ובכל זאת הכיתי.

ביום הראשון הביא. כששבתי מן ה„חדר" לארוחת־הצהרים, מצאתי את האומנת כשהיא שכורה קצת. היא ספרה לי באהבה, שמיקיטא שלה היה בכאן ו„כבד" אותה ביין־שרף וקרא לה לשוב למקרובקה, והביא לה בשר־חזיר — התיכה הראויה להתכבד, שם מתחת לדרגש בסיר מונחת המתנה... מיקיטא אדם טוב הוא, רק אשתו, אשתו, הלואי, אלי, שתחנק...

את ארוחת הצהרים אכלתי כבר בלי תאבון והייתי נכנס ויוצא בחדר הילדים ומציץ לרגעים מתחת לדרגש עד שגערה בי אמי:

— החדרה לך, די להסתובב בכאן...

בערב כששבתי מן החדר, ואבא עוד לא שב מן ה„מעריב", ואמא מן השוק, והאומנת והתינוק ישנו ואחי הקטן שחק במטבח, התגנבתי אני בלב הולם אל חדר הילדים דשחתי תחת אותו דרגש והרימותי בלאט את המכסה מעל אותו סיר. בתוך כריכה של בד גס ונקי נראה אלי מן הסיר — נתח מרובע ושמן..... נבהלתי ומהרתי להביא את הסיר בסדר ויצאתי.

ובחצי הלילה, כשהכל כבר ישנו ורחפה בחדר הילדים נחרת הזקנה העיפה, לא יכולתי אני לישון וירדתי בלאט מעל משכבי, זחלתי בלאט ואשב כפוף על הרצפה אצל הדרגש ואביט אל מקום הסיר, אשר לא נראה באפלה. הלוקי הלבן הבהיק באפלה, ויהי דמיוני כפרק קטן ולבן הארוב לטרפו, אבל בסיר לא נגעתי. יראתי להקים שאון.

ימים אחדים כבר עברו, והסיר שמתחת לדרגש לא נתן לי מנוח. הסוד המונח שם... הסוד! השתדלתי לברוא בדמיוני איזו הרגשה ברורה של אותו סוד ויצאה מין צפיחית נפלאה בטעמה — — אומרים, שבשר־החזיר מרבה בריאות, אומרים כך... בבקר יש שהייתי מתעורר משנתי, מפהק ונזכר באי־רצון בחדר ובגמרא ובגערות הרבי והייתי שואל את עצמי:

— איזה דבר נעים ישנו לי היום?

ודי היה לי לזכור את הסיר שתחת הדרגש, והנה רעד של תענוג עובר אותי, ורעד זה דוחף אותי ללבוש את בגדי במהירות.

ההילותי לעשות הכנות להחטא. לא אדע, מאין באו אלי כל מיני הערמומיות הדקות והמסובכות, הזהירות של החתול, לבל יפול עלי אפילו צל של השד. הבינותי, כי קשה יהיה לי לגנוב מן הנתח הגדול, שראיתי בסיר. להתגנב אל הסיר, להרים את המכסה, להוציא את הבשר מן הבד,

לְהתוך ממנו בסכין, לטמון בצלחת ולהביא את הכל בסדר — וזהו דבר קשה. אפשר שיכנס אדם בשעת מעשה ויראה, אפשר שתכיר הזקנה, כי נחתך מן הבשר, וכאן צריך לעשות את הכל במהירות: שלחת את ידך לתוך הסיר? הטוף —ו...

הכיתי עד שתהל האומנת הזקנה לאכל בעצמה מן הבשר, והיה אם תשארנה איזו התיכות מסעודתה, והתגנבתי ולקחתי אחת מהן, והיא לא תרגיש בגנבה. גם הכינותי מקודם שק־ניר קטן בשביל ההתיכה העתידה וטמנתיו בצלחתי. איסתנים הייתי

יום עובר ויום החמישי בא. שבתי מן ההדר לארוחת־הצהרים וראיתי, שהאומנת מוציאה מן הסיר את ההתיכה המרובעת והשמנה,, הותכת ממנה כשמונה התיכות קטנות לצורך סעודתה, כורכת את ההתיכה הגדולה פבד, מניחה אותו בסיר שמתחת לדרגש ויושבת לאכל. לועסת היא במתינות, במתינות. לסתותיה הקמוטות מתנועעות כאופני מכונה, ואני עושה את עצמי כלא מרגיש בה, מעלעל בספר ומציץ בלב הולם לתוך ההתיכות המרובעות. מתירא אני, שמא תאכל את כלן. לא. הנה היא מתחילה להצטלב... מנערת את הפירורים מעל סינרה. שלש התיכות לבנות נשארו מסעודתה. קמה היא, נוטלת את ההתיכות הללו, מניחה אותן אל תוך הסיר, בלי כרך אותם בבד ומכסה.

תנוכי אזני מתחילים בוערים. מרגיש אני שעוד מעט ועשיתי איזה דבר.

וכאן אמא מפריעה. נכנסת היא אל הדר הילדים, שרויה בכעס, המטאטא בידיה ושרווליה מפולשים והזה תוטט מהתרגשות. כנראה התקוטטה זה עכשיו. ואך ראתני נופפה עלי במטאטא לשם איום:

— „ההדרה!" אף הוא מסתובב כאן... נצרך הוא...

נמלט אני ה„הדרה" ותנוכי אזני בוערים. ושוב גערות הרבי, ושוב מנחה ושוב „מעריב", ושוב ארוחת הערב, ושוב שינה ונחרה, ואני מתירא לטפל בסיר בלילה. מתחת לדרגש כאילו התחבא איזה בן אדם ערום ואורב לי...

למחרת ביום הששי אני משתחרר מן החדר בצהרים ושב הביתה ומסתובב בחדרים ואוכל בלי תיאבון, ומטיל את עצמי להגעים על מטתי המוצעת ומשחק בהולשה עם אחי הקטן.

מחכה אני לרגע, שלא ימצא איש בחדר הילדים. נכנס אני לרגעים אל המטבח הנותן ריח של דגים מפולפלים ותפוחים צלויים, ולשם נסיון אני מלמד את ידי להסיר המכסה מעל גבי הסיר, באופן שלא ישמע כל שאון. רואה אותי אמי העסיקה שאני מטפל בקדרות ומכבדת אותי

בדחיפה, בקללה ומאיימת באבא. ובהדר הילדים נכנסים ושבים ואין להפטר מהם. האומנת יוצאה, אמא נכנסת, אמא יוצאה, אחי הקטן נכנס — יוצא קטן זה -- מתחיל התינוק לצרוח, ואמא והאומנת ממהרות ברעש אל ההדר. הנה שמש האביב מתחיל כבר לרדת. כתמים אדומים רובצים על הגגות, על אפו ועל המתי „מכבדים" אותי בגיהוץ נעלי אבא ואמא, מכריחים אותי למהר ולרחץ את ראשי ברותחים, ללמש את בגדי השבת, לקנות נחת בחנות, מה ששכחה אמא מתוך טרדה.

ושוב הדר-הילדים.

... הס! אין איש והתינוק ישן. חצי אופל. פרה גועה מרחוק... במהירות אני כורע על ברכי אצל הדרגש, כורע בבגדי השבת החדשים... „לו ראתה אמא"... מוציא את שק-הנייר הקטן מתוך צלחתי... מרים את המכסה מעל הסיר בלי השמיע קול... תכף אני מרגיש התיכה מרובעת בידי... והתיכה נבלעת בתוך שק-הנייר הקטן ובצלחתי... ושוב הס! הסיר עומד על מקומו כאילו לא קרה דבר... רק דפיקות לבי מבהלות אותי...

— מה—ה!! גועה פרה בחוץ ומטיפה לי מוסר..

ואני מתחמק מתוך הדר-הילדים האפל למחצה, ועלי עוד לעבור את הדר-האוכל... בחדר האוכל שותים תה. אבא עומד ומתפלל מנחה.

— היכן אתה מקבר את עצמך בשעה ששותין תה? —

הקול קול אמא.

— תיכף... אני זורק בהרדה ומתחמק גם מחדר זה.

בפרוזדור אני מטפס בסולם ועולה אל יציע הקרשים החוצץ את חלל הגג ונסמך אל רפת פרתנו. היציע מלא תמיד השש ותבן בשביל הפרה. אני עולה אליו. נשמע כבר רשרוש של תבן והשש יבש תחת הצעדים הזהירים. שם בפינה דחוקה שביציע מאחרי כלי החשש והתבן הכינותי לי זה כיומים כעין מערה עמוקה ואפלה בשביל „אכילת הטרפה". אל מ ע רה זו זחלתי עכשיו וראשי מלא ערפל. מתוך בקיעי הגג הגדולים הסתנן אל היציע אור אמוץ... ובצבעו קטעי גגות ובנינים. קטעי אנשים שחורים מתנועעים... וראש סוס המעמיק לאכול מתוך שק התלוי לפיו... ובקיעי הגג הדקים והקטנים נצנצו אלי כעינים ממוצמצות, ערומות המשתדלות לראות את הצפון...

התכנסתי כלי לתוך המערה החשכה והוצאתי את „התתיכה המרובעת" ידי רעדו. תאבוני והשקי להתיכה זו כבר עברו ובטלו, ובכל זאת אני תוחב את קצה התתיכה לתוך פי ונושך ממנו...

...מלוח.. שמן.. ריח-רע קצת. זה היא כל ה„חזיר"? ואיפה הוא

הטעם הנפלא? הסוד הנפלא... הסוד...

ובכל זאת אני מתאמץ להבטיח לעצמי, שנעימה נעימה „טרפה" זו ונושך בשני הקתימות מן ההתיכה... וגל של הקאה מתעתד לפרוץ מגרוני...

— זהו „ההזיר"? אבל הסוד, הסוד...

— ולֵיל! הוא כבר נעלם... לקבלת שבת...

הקול קול אבא. ואני בא לידי רעדה ומשתמש בחרדה זו וממהר לתחוב את ההתיכה עמוק עמוק אל תוך החשש — וְיורק, רועד וְיורק...

—ול— ויל! אנכי אראה לך, המתן, המתן...

— בגן איננו! אני שומע את קול אמא וצעדי אנשים המחפשים אותי. ומה אם יודעים הם את אשר עשיתי?... מה יהיה?

והנה קול האומנת עולה:

— אַ מאָזשעֶ יאַן נאַ הורע פאשיאוו? — ·

וצהלת אחי הקטן:

— אל היציע, אל היציע... גם אתמול היה שם...

ותיכף אני שומע צעדים כבדים בסולם. אבא, אבא... אבא... הנך אהנק את אחי־הקטן... תמיד הוא מלשין... אבא הולך..

ובלי הוציא קול אני מתכוץ תחתי במערת החשש ומחכה. רגלי־אבא כבר צועדות בכבדות על גבי התבן... אפילו את נשימתו אני שומע... ונדמה לי שאיזו חיה גדולה מתגנבה אלי לטרפני במערתי... ולהישת כעס:

— המתן, המתן, כמעט מצא אמצאך...

הידים והרגלים הממשמשות ותתרות בתבן קרובות יותר ויותר.. הנה כבר ראשו... ראש נורא מטופל בזקן ששברי השש דבקי בו... הנה הוא קרב...

כנראה הופשל קצת מכנסי בהתכנסי לתוך המערה, ואנכי לא שמתי לב לזאת, ומוזמקי הלבנים הבהיקו בחצי־האופל. אבא מצאני:

— אהא — א...

ותיכף הרגשתי שאני נסחב מתוך המערה ומשלך על גבי, וסטירה נוראה יורדת על לחיי.

ואנכי מחשה.

— „למה נהבאת כאן, הריני שואל"? — וסטירה. „אבא כלב הוא?" — וסטירה. „כשאבא קורא אין עונים"? — וסטירה. „מה אתה עושה כאן"? — וסטירה. „קבלת שבת לא כלום'? — וסטירה.

ואנכי מקבל את המכות, שוכב סרוח על החשש מחשה בשנים התוקות, ונדמה לי, שאבא אינו מכה אותי אלא שופך רותחים על פני...

כנראה, נבהל אבא משתיקתי המשונה הזאת, כי הרים את ראשי מן החשש והסתכל בפני בעינים עגולות. לאור הערב הזהור, המשתנן דרך בקיעי הגג, פגש את פני הנפוחים ואת מבט עיני הקפוא ונבהל, השמיט את ראשו של החשש, נשען בהולשה אל ערמת תבן אחת והתחיל לגמגם בהרטה:

נו, אמור... מה זה?... מה יהיה סופך? נו, אמור מה יהיה סופך?..

רק אז ההילותי לבכות.

וילנא. 1905.

———

הזוג.

שלשתם גרו בדירת־מרתף. הוא, בנצי בעצמו, אמא הסבא והזועפת ואדותו צירקה־הגבנת שהיתה יושבת כל ימיה על מקום אחד, כתימה כדונג ונושמת, נושמת בכבדות.

מפרנסה של משפחה קטנה זו היה בנצי, הודות לזה שחסרו לו רגלים...

כשאין רגלים לאדם מה הוא עושה? נוטל הוא וקונה עגלה קטנה בת ארבעת־גלגלים, נוסע יום יום העירה ועוסק בקבצנות.

וככה עשה גם בנצי.

בנסיעה זו לא היה נצרך לשום עזר. הוא בעצמו טרח ועשה לו מיני בולי־עץ מעשה־אמן, מסמרים להם מלמטה ויתות להם מלמעלה והיו משמשים לו כמשוטים לדיג.

וכך היה עושה: זהל על גבי ארבע והושיב את עצמו ואת רגליו המקוטעות בעגלתו הנמוכה והאמוצה מאבק. כסה את קטעי רגליו בסמרטוטין וקשר את עצמו בפסים ובחבלים עשוים לדבר. לקח בול אחד בימין, בול שני בשמאל. דחיפה מכאן, דחיפה מכאן, והידד— בנצי נוסע!

וכיון שנסע וחזר ונסע בעגלתו שנים אריכות התרגל לאפנה של נסיעה זו והתקדם בה מיום ליום עד שנעשה לעגלון מציין, לאמן מושלם בתנועה זו, לקבצן היודע את עגלתו כצדיק את נפש בהמתו. והיה מתנועע כחפצו, לא גרוע משאר בני־אדם. במהירות של קוף כון את בולי־עצו בנסעו, והיה נוטה בעגלתו לכאן ולכאן, עלה אתה הרים וירד בקעות לכל מקום שהלב שואף. באמנות רבה היה מתפתל על גבי המדרכות בין רגלי בני אדם, ועגלתו לא נגעה אפילו בזור שמלתה של אשה. בהפוזן רב היה עובר מצד הרחוב האחד אל חברו, טוס ופסוח על סוסים דוהרים וכרכרות מתרוצצות.

המקום התמידי ששם ישב בנצי ופרש יד — היה קרן הרחוב ה„ארוך והלבן". שם היה משתקע מדי בקר הוא ועגלתו, פותח פה רחב ובקול גדול מלאכותי־טפשוני מתחיל לגעות את מזמורו היחידי:

— רחמו נא... בעל־מום שומם... בעל־מום בלי רגלים.. רחמו־נא! ויש ב"ה אצל מי לבקש רחמים.

לפני בנצי עוברים ושבים הרבה אנשים, לבושי־משי. לבושי־פשתן, בלי משקפים ובמשקפים. מגשים אלו נודף ריח בושם, ומאלו — ריח

של מליחים ואבטיחים כבושים. כלם ממהרים, שואפים, קדימה. מימינים, משמאילים, עקבות נעלים משתקשקים... כל אחד נתון בשלו; ובנצי משתדל להסב את עיניהם העסוקות אל עגלתו — רק לרגע אחד קטן.

— רחמו־נא, בעל־מום בלי רגלים — רחמו־נא!...

מאה אנשים עוברים ואף מבט לא ישליכו לו. אחד ממאה נותן בו מבט־הפזון מרפרף. מסב את הטמו — ואיננו. ורק אחד משתים־שלש מאות של עוברים מוריד יד לכים וממשמש שם.

הדה עיני של בנצי. מתנועת היד למד להכיר אם יתן הלז באמת וכמה יתן, ורץ אחרי הלז בכל מהירותם של ארבעת גלגלי עגלתו.

— בעל־מום שומם, בעל מום בלי רגלים... רחמו־נא!...

נבררפו ככה אחרי ה„נותן" קטוע ומרותק לעגלתו הנמוכה כש„משוטיו" מתנועעים בהפזה, וצוארו מושט ופיו פתוח בטפשות־מלאכותית וה„רחמו־נא" מהלהל בגרונו, אזי מזור הוא ובולט משונה בגונו של היום. נסתלקים ממנו שרטוטי האדם האחרונים שלו.... והוא מזכיר מין תנשמת־תנין מתקופת־המבול הרודף אחרי שללו.

— רחמו־נא!... גועה בריה זו ומתפתלת בין רגלי העוברים ושבים.

ובקבל בנצי את נדבתו פרוטה, הוא ממהר לשוב אל קרן הרחוב „שלו", שם הוא מרגיש את עצמו לאורח... ופיו הפתוח מבקש רחמנות מתוך הרגל, מתוך עצלות (אינרציה).

בימות החמה, כשהאויר רך ובני האדם לובשים בגדים קלים והיד קרובה אל הצלחת, עושה בנצי עסקים הגונים. בשעת בין־השמשות הוא מרגיש כבר בהנאה גדולה שהכיס שלו נעשה כבד קצת. ובהנאה עוד יתר גדולה הוא מוציא ממנו את מעט הנחושת ומונה בהשאי מיד ליד פעמים אחדות רצופות:

— אחת, שתים, שלש, ארבע, חמש, שש...

וכשעוברים לפניו באותה שעה אין הוא יכול להתאפק וה„רחמו־נא" נפלט מפיו בשאגה פתאומית, שאין רצונו שולט בה:

— שבע, שמנה, תשע, עשר... בעל־מום שומם ואמלל... אחת־עשרה, שתים־עשרה, שלש־עשרה... בעל־מום בלי רגלים... חמש־עשרה, עשרים.. עשרים וחמש.. רחמו־נא...

הנסיעה הביתה אחרי יום שכזה נעימה מאד. ברחוב ה„צר" לא רחוק ממרתפו מכיר הוא מכבר בחנות־קרשים, ששלט כחול מודבק אליה, עם התחגה שלו, והוא מחיה את נפשו בכוס מי־סודה ובעוגת־צמוקים.

כך בימות החמה. ובימות החרף שונה לגמרי.

היום קצר, הרחוב קר; קטעי־הרגלים קופאים באופן נורא בתוך

העגלה הקטנה. בולי־העץ שביה מתנועעים בכבדות.. ובני האדם ככה זועפים, מרוגזים, מכורבלים. כיסם ולבבם הבויים תחת שריון עב של בגדים. ואחד ממאה, שחומל על בנצי החלכה, מתעצל לשלף את האצבעות מנעלי־היד ולחפש בצלחת.

ולפנות ערב, כיסו של בנצי עדין ריק הוא כמעט. והכובד הנעים של הנחושת אינו מורגש בתוכו. בנצי איננו סופר את מעותיו. זוכר הוא גם בלי זה את מספר פרוטותיו. בהתמרמרות חנוקה הוא יושב בקרן הרחוב הלבן־והארוך ופולה את האויר הקר במזמור־היאוש שלו.

———

ויהי היום, בתחילת האביב היה הדבר, ובנצי אחר לבוא אל „קרן הרחוב שלו" כשתי שעות שלמות. מדרכו היה לבוא בשעה השמינית בבקר, ובא בעשירית.

כשקרב ראה לתמהונו הגדול, שסמוך ל„קרן שלו" יושבת איזו בריה, כמהומה אשה שכולה סמרטוטים; ואשה זו פורשת יד ומתפרסת בלשון־אלמים:

— או־או... בהד מטה — מה־טה...

ותבער המתו של בנצי עד להשחית. גם הקבצנים „סולידריים" הם, גם להם ישנן תקנות וזכות־אזרח, כל קבצן יש לו קרן רחובו הוא. וכאן ... הרי לך פתאם נבלה שכזו...

— בובה אלמת! — גער בה בנצי בזעף ובטיסה אחת כבר היה הוא ומרכבתו אצלה ודחף אותה בבול־העץ אשר בימינו. — סורי מזה! זאת אומרת, לעזאזל... בכאן ישב אני, אנכי, אנכי... (כאן דפק בנצי בבול־עצו על החוּ).

— או־או... מה־טה — מה־טה — קרקרה האלמת את שלה כשהיא מעיינת בפני אויבה.

בנצי ראה לפניו פנים ארוכים ומנוקבים ככברה — זכר למחלת־האבעבועות. ובפנים אלו טבועות שתי עינים.. האחת בולטה, בריאה ואמיצה, והשניה עורת ומכוסה כלה תבלול. וזוג עינים משונה זה הביט בבנצי בשנאה כל כך גלויה ועזה, מבט שאינו במציאות כלל אצל אלמים...

בנצי נתבלבל ממבט זה שחציו עור וחציו פקח, עקר את ארבעת גלגליו בכעס, נסב הצדה והתחיל מבקש נדכה בנוסחאו הוא:

רחמו־נא... בעל מום בלי רגלים... רחמו־נא!..

— או־או — בה — מה־טה — מה־טה... התהרתה אתו האלמת בפטפוטה ופרשה את שתי ידיה אל כל עובר.

וככה כל היום. כמעט שלא נתפקעה מררתו של בנצי. את כל הנדבות קבלה רק היא ולא הוא. היא ולא הוא.

בנצי היה ידוע לעוברי־הרחוב, וידוע יותר מדי. הקהה כבר את עיניהם ואת אזניהם של אלו בעגלתו הישנה ובפזמונו הישן. לא כן האלמת, לא־ידועה היתה, הרושם היה חדש והתגלגלו כל הפרוטות רק אליה.

ובנצי התרוצץ כל היום על ארבעת גלגליו להכא ולהתם, רדף אחרי זה, הטף בשוליו של זה ויותר מחמש־שש פרוטות לא קבץ. נרגז היה רואה בכל רגע את האלמת והיא מקבלת ומקבלת. ועל כל פרוטה ופרוטה שקבלה, היה בנצי מנדנד לה מרחוק בבול עצו, לאות מובהק שירוצץ את גלגלתה אם לא תסור מכאן.

וה„בובה האלמת״ עשתה את עצמה כלא רואה ומשוך משכה את פטפוטה לאט, לאט כבמגורה על גבי מררתו של בנצי:

— או־או — בה — מה־טה — מה־טה...

וככה גם ביום השני.

ראה בנצי בחוש שבריה זו הורסת אותו עד היסוד... היכן נראה? היכן נשמע? — מה? אולי המנולת רוצה שהוא, בנצי בעל־מום שכזה, ינער את ידיו מן ה„הזקה״ שלו וינוד לבקש לעצמו רחוב אחר? המתינו! הוא יראה לה... הוא ימזמז את מוחה, כמו שהריהו יהודי — את מוחה ימזמז!...

וביום השלישי לפנות ערב עברה התמרמרות בנצי גבול, רעב וקפוא התנפל על האלמת פתאום והלק לה מנה יפה בבולי־עצו על רגליה. —

— אוי־אוי... התפרצה מבלי משים קריאת־כאב מפי ה„אלמת״. ותכף נשתתקה. נזכרה שהסרת־לשון־היא והתהילה מיללת בלשון אלמים:

— אי־אי־אי...

— מה? — הבליט בנצי שתי עינים עגולות — „אוי, אוי? אהא — אלמת? הי־הי, אתם שומעים? פנה כמנצה אל הרחוב — היא מדברת, בעלת־לשון היא הגנבת... אתם שמעים? אהא, בה־טה — מה־טה? התנפל עוד הפעם על העלובה — נו, נו צעקי, צעקי־נא קצת...

והתחיל מכה אותה בהזקה בשתי בוליו המסומרים על ברכיה וצלעותיה.

האלמת נלהצה אל הכותל ונהמה נהימה־פנימית, חנוקה, כאלמת אמתית, רק עינה העורת התרוצצה באימה ובשנאה עזה על בנצי ובולי־עצו.

לסוף לא התאפקה והרימה קול יללה כבעלת-לשון:
— אוי־אוי רגלי... אני מתעלפה... הצי — לו!
— אתם שומעים?
כך פנה בנצי עוד הפעם לכנופית הסקרנים בקריאת-נצחון של מוציא יין מן הכותל.... ובתוך כך הבליט בגאוה גדולה את רגליו המקוטעות: יראו נא עכשיו ויתבוננו את מי הצדק... יראו נא וישפטו, מי ראוי לנדבה ומי לא... עושק וגזל שכזה!
ונדמה היה שלא רק את משפטו תובע בנצי, כי את משפטו של העולם כלו אלא שפתאום נזכר:
— את הכסף תני הנה, גנבת... את כספי!
את צרור הנדבות החזיקה האלמת ביד בהריט מזוהם; חטפהו בנצי ממנה בתנועה חזקה אחת, והתפרץ ברעש-גלגלים מעגולה של כנופית הסקרנים, כשהוא מכין את עצמו ואת שני עציו להלהם עד טפת הדם האחרונה.....
אבל האלמת לא זזה ממקומה; נדהמה מן המכות ובושה בפני הבריות נלחצה עוד יותר אל הקיר ויבבה בהשאי, כשהיא מקשיבה כילה לבכית-עצמה.
תם המחזה והכנופיה התחילה מתפרדת.
מורתח כמו אחרי מלחמה כבדה נסע בנצי הביתה כשהוא דוחף בהתלהבות בבוליו משני צדי עגלתו. לבו לא שקט עדין: לעשות עול כזה, לו... בעל-מום בלי רגלים! מה? כלום חולה היא לבקש עבודה?... המתן! מחר ותדע את תנואתו, עוד יראה לה...
אבל לאט, לאט, ככל אשר התרחק מ„קרן הרחוב שלו", כן הוסיף הרוגז המעושה קצת שוקע והולך... וקור דק התחיל מפוז בחוט שדרתו. מעין חרטה התחילה מוצצת אותו שהכה באופן כזה... באופן כזה... אשה! יכנס הרוח באבי־אבות... לו קרה זה לפחות בינו לבין גבר...
הוא נזכר כיצד נלחצה ברעדה אל הקיר, כיצד יבבה, לא ענתה ולא הכתה בחזרה — ונתעצב.
נתעצב בנצי ו„משוטיו" התחילו להתנועע בהתרשלות. בדמיונו קמה פתאום דירת המרתף שהוא לן בה, האם עם פניה הכמושים־הזועפים ועם לובן־שערה הרע, אם זו שמוציאה ממנו תמיד את פרוטתו האחרונה ומקללת... והגבנת, האחות־היקירה שלו העוסקת רק בישיבה ובאכילה ותגז עמום התחיל מפעפע בלבו: מה? הוא, בנצי, בעל מום שכזה, צריך לעמול בשבילם! „לעמול" בקור ובחום? מפלה על ראש הגבנת... ועוד הרהר, שלכל הגברים הממלאים את הרחובות ישנם נשים...

נשים יפות, נשים טובות, ששמות עליהן עין ועוזרות בעסקי בעליהן. כך... והוא, בנצי, אל הרחמים יודע, מתי יזכה לזה... ומה יהי הסוף? הן יהודי הוא...

וכמו בלי רצונו שלח בנצי את ידו וממשש בצרור־המוניטין שגזל לפני שעה קלה אצל ה„אלמת", וגל של רחמים התרומם בו לאשה בעלת הפנים ההרורים שביש ככה.

— אה, בוכה אלמת, בוכה אלמת... מלמל בנצי בצער בינו לבין עצמו, הרי לך פתאום בוכה אלמת...

כאן הפך פתאום את עגלתו ונהפז בחזרה אל קרן הרחוב „שלו".

האלמת ישבה עדין סמוכה לקרן הרחב קפואה באותה המוזה שלפני שעה קלה. רגליה הכואבות תחתיה, וראשה מורד.

כיון שראתה את עגלתו של בנצי באה, התחלחלה ורצתה לנוס. אלא שבנצי מהר והרגיע אותה מרחוק, ובקולו נשמעו גם צו ותחנונים

— את... חכי...

והוסיף בטון של תקיף מחברו:

— ע — מהיכן את... אלמת?

שוב נתבהלה זו והציצה בו בחשד. אבל פני בנצי ההורים־המגחכים הרגיעוה.

— חה — חה — משניפישוק... — ענתה ונתבישה בפני קול עצמה.—

— משניפישוק? ראי.... — באמת? יש לך שם איזה... איזה קרוב?

— חה — חה אין גם אחד..

חזר בנצי עוד יותר:

— ראי... ובעל?... בעל גם כן אין?

— גם כן אין... כלה אני עדיין... חה — חה.

— אני לא אעשה לך דבר.

לאט, כמתבישת קרבה עגלתו הנמוכה של בנצי, וגלגליה הקדומות נגעו בהשאי בשמלת — ה„אלמת". בנצי הניח את בול־העץ שבימינו והושיט לה„אלמת" את צרור כספה.

האלמת הביטה בו בחשד. בתחילה שמה בו את עינה הבריאה ורק אז קבלה את הכסף.

מיד הרגיש בנצי שעשה איזה דבר יפה עד מאד. תמיד היה הוא מקבל מאת אחרים. ועכשיו בפעם הראשונה להייו נתן הוא! וכמה? צרור שלם... אלא מה? הוא השיב את שגזל? אבלי הן גזל את „שלו".

בעץ המסומר אשר בשמאלו דחף בנצי את עגלתו ונסמך בצדה אל צד ה„אלמת".

— נו ? באמת ?... והיכן את לנה ?

— הה — הה — אצל שמש אני לנה.. שם... ארבע פרוטות ללילה אני משלמת...

רצה בנצי לאמר לה דבר־מה. אלא שפיו פלט בעסקנות:

— נתיקרו עכשיו הדירות...

— הוא רצה חמש— הה—הה... השמש — אני לא נתתי.

רגע סקרו זה את זה בענין ובדממה־תובעת. באויר עמדה כבר אפלולית עבה. אנשים היו עוברים, כרכרות היו מרקדות ואיש לא שם לב לשני הצללים היושבים בקרן הרחוב.

בנצי הרגיש את שערות ראשו והן מתנועעות מתחת לטובע. כמבולבל הפך והפך בבולי־העץ המאובקים שבידו.

— בנאמנות... נזרקה פתאום מפיו ונשתתק.

— בנאמנות—, התגבר אחרי רגע — בנאמנות — יודעת את? באי אלינו.... אמי — בנאמנות... היא לא תקח ממך מאומה, אמי —

— איני רוצה... געתקה ה„אלמת" הצדה והזדרזה לטמן את צרור־הנדבות בחיקה. —

וימלא בנצי חמה: „זו אינה רוצה עדין?" ומיד אחז במרץ בשתי בולי־עצו מוכן ומזומן לנסוע בכל רגע ושאל עוד פעם בהחלטה:

— אינך רוצה? לא ?

— לא!

— אם כן לכי לכף־הקלע אל השמש שלך... מהר עליך לבקש רחוב אחר...

ובנצי דחף את עגלתו במרירות אבל גם בגאוה, דחיפה מכאן וגריפה מכאן וערבא טבא! — נסע בכל מהירותם של ארבעת־הגלגלים.

אולם ברחוב השני שמע פתאום מאחריו כקול צעדים פזיזים, מגרדים... מביט הוא אחורנית: האלמת! — כמו שהוא יהודי — ה„אלמת"!

— הה— הה... — גחכה אליו זו בהביבות ובבושה.

ומי שעבר אזי באותו רחוב, ראה את בנצי נוסע במתינות גדולה כשהוא הודף וגורף בעציו לאט שלא כדרכו כלל. ולצדו מתנהלת בריה בצורת אשה שפניה כמעשה־כברה ועינה האחת כולה לובן. בנצי מציץ בה בכל רגע מלמטה למעלה ומתיקות משונה משתפכת על פיו הרחב בטבע, ושנתרחב עוד יותר מבקשת־רחמים תמידית.

ומי שעבר באותו ערב ברחוב ה„צר" שבמורד העיר, ראה את עגלתו של בנצי והיא סמוכה אצל חנות־קרשים ששלט כחול דבוק אליה. ובנצי מכבד את האשה ההיא בכוס מי־סודה ובעוגת־צמוקים.

זו שותה, צוחקת מתוך נחת ומשתעלת. ובנצי מביט בה בעונג ושואל ב„דרך ארץ":

— נו, מה? טוב — א? מים טובים?

מאז נסתפח לעגלת בנצי הישנה שרפרף של עץ הדש ומרובע. כמאז יושב בנצי בקרן הרחוב ה„ארוך והלבן"; מהציו ולמעלה אדם ומהציו ולמטה עגלה. ועל השרפרף סמוך לעגלתו — אשה אלמת שפניה כמעשה־כברה.

היא גועה מזמור ישן, ידוע:

— רהמו־נא... בעל מום גלמיד... בלי רגלים.. רהמו־נא!

והיא כאשת־חיל, המסירה בלב ונפש לבעלה, עוזרת לעומתו:

— או— או — בה — מ־טה— מ־טה...

———————

אחרי ריב.

קטטה נפלה בין אהרן הנגר ובין גרונה אשתו, ותוצאותיה היו קללות וגדופים וגם מכות־לחי. אמנם נפלו קטטות קטנות לפעמים בין זוג זה — אולם ריב כזה, כאשר עתה, קרה לאהרן רק זה בפעם הראשונה מיום חתונתו.

אשתו גרונה, אמת היא, היתה נרגנית קצת, ותמיד בקשה לה איזה פתחון פה להתנפל על אישה ועל שני הפועלים אשר עזרו על ידו. בפרט בשעה שהיתה מעברת לא נשתתק פיה כל היום, והיתה מתנפלת עליהם בחמה שפוכה ובגאוה. כרסה מובלט לפניה כאלו הוא בא עליהם בטענה: דרך־ארץ, קלים שבקלים, דרך־ארץ!...

ואהרן לא אהב להתקוטט מימיו, והיה מרכין ראשו כפעם בפעם תחת ברד קללות אשתו ועושה עצמו כלא שומע. וכשלא הועילה השתיקה היה עונה לה רכות: — הרלי נא, גרונה, את מי את מקללת? הן רק את עצמך!... או: — הן אשה צנועה את, ולא נאה לאשה כמוך להרף את בעלה!... ובימי הריונה היה לוחש לה בהשאי: — גרונה, למה את מקלקלת את בריאותך על כל דבר נקלה? הן לא שמשון הגבור את.... דבר זה יכול להזיק לו... להולד..

דיות היו מלים אחדות כאלה להשביח את המון עצביה של גרונה. תכף כשהיתה שומעת דברים כאלה יוצאים מפי „שלומיאל" שלה (כן קראה לו), היה קול צעקתה הולך ונחלש, והלך ונתרפה עד שנהפך לגמגום בלי סמיכות וקשר. קללותיה התחילו יוצאות מפיה מקוטעות ומעורבות זו בזו כאלו היו מתיראות מפני עצמן; וכדי שלא לצאת מהדר אישה כמנוצחת, היתה זורקת בו עוד שתים שלש קללות והיתה יוצאת.

קטטות כאלה אירעו כמעט בכל יום בשעת בישול הארוחה, ורק שהזהו האיש והאשה ונתפיסו בשעת ארוחת־הצהרים.

כיון שהגיעה שעת הארוחה היתה גרונה קוראת לבתה הקטנה, הבכירה שבכל ילדיה, והיתה אומרת לה בקול גדול, בכדי שישמע אהרן:

— לכי ואמרי לאב שלך שיבוא לאכול...

והילדה הקטנה והשמנה הולכת ומתנדנדת מצד אל צד כבר־אוז ונכנסת להדר־ההרושת, ואהרן ששמע את כל הדברים מתוך החדר השני כבר מחכה אליה בזרועות פתוחות ומחבק לה:

— נו, מה אמרה האם? — והילדה עונה בלשונה היא:

— אבי!... אמי.... אָמיה (אמרה), לכי ואמיִ (ואמרי) לאב שלך, ש...ש...ש...

— שיבוא לאכול! מסיים לה אהרן בנשיקה.
— שיבוא לאכול... עונה אחריו הקטנה. ואהרן מצוה מוסר בפיה:
— לכי ואמרי לאמך, שאביך כבר הולך לאכול...
והפוסטה ההיה והקטנה הולכת ומתנדנדת מצד אל צד על רגליה העקומות והשמנות ומוסרת את דברי אביה לאמה.
ואהרן כשהוא נכנס להדר האכילה, שהוא גם חדר המטות, הוא מנגב את ידיו הרטובות באלונטית ומברך „על נטילת ידים" בכונה ובעינים עצומות. וגרונה כבר עומדת אצל השלחן מופנה בערפה אל פניו, ומחלקת את הבשר.
כשהוא יושב לשלחן ובוצע את הפת, גרונה תוחבת בין שתי כפות ידיו את הקערה עם הבשר מבלי דבר דבר ומבלי הבט ישר אל פניו.
ואהרן גם הוא מתחיל מן הצד:
— ראי־נא, לי היא נותנת את כל הבשר, ובשביל עצמה היא משארת רק את העצמות. נו... נו...
ובאותה שעה הוא דופק במזלג על מנת הבשר שבקערתה ובודק את העצמות....
וגרונה מתאדמת קצת ועונה:
— אין דבר... אתה... אתה איש עובד... ואתה צריך לאכול יותר ממני... צריך אתה.... וכאן אהרן חותך חתיכת בשר ממנתו ומניח אותה בזהירות לתוך קערת אשתו:
— את צריכה לאכול הרבה בשר... את צריכה.... את הנך אשה רפה, את... ואני... הנני בריא כאבן, אני... וגרונה מניחה לו את החתיכה לתוך קערתו בחזרה והוא חוזר ומניח את הבשר לתוך קערתה היא, וכך נודדת החתיכה הבשר מקערה לקערה פעמים אחדות והזוג מגמגם זה „הא"... וזה „נונו", עד שמתפשרים וחולקים בינידם את החתיכה. מכאן ואילך מתחילים לדבר ולהביט בגנבה איש בעיני רעהו, ואפילו צחוק קל מפוזז על שפתי הבעל ואשתו. ובשעת האכילה של המאכל השני הם משוחחים כבר בהבה יתירה. וכשהם מכלים את הסעודה ומברכים „ברכת־המזון" מחליק אהרן את ידה, קם מן השלחן ולובש את בגדי העבודה ונכנס להדר השני מדי חשבו בלבו:
— סוף סוף אשה טובה, בלי עין־הרע.... חי נפשי, אשה טובה...
וגרונה גם היא מהרהרת:
— למה אני מקללת אותו?.... הן הוא, בעצם, בעל טוב, באמת, בעל טוב....

וממהרת בבקר, או גם באותו יום בערב, כבר הוזרת גרונה ומתנפלת שנית על אישה, ממטירה עליו גדופים וקללות ובאה עליו בטענה, שהוא, „שלומיאל" כמוהו, לקח לו אשה השובה כמוה ואינו שוה אפילו את כף הסנדל שלה, ועל זה „שרצפת ההדר אינה נקיה", „ומדוע הוא לוקח לו עוזרים מנוולים כאלה המתעצלים לעשות קטנה אי גדולה", ומשום מה „היא גרונה צריכה לעביד ולעמול יותר מכפי כחה מבקר ועד ערב, והוא „שלומיאל" זה, יושב ומפהק" — ועל דבר זה ועל דבר פלוני; ומשום מה? ועל שום מה? ומדוע? ולמה?... ואהרן מחריש.

אכן היום קרה דבר יוצא מן הכלל.

———

השעה השתים־עשרה בצהרים. יום קיץ לוהט מורגש בעד ההלון. אהרן יושב ומצייר תבנית פרחים על גבי גזר־עץ הנועד לכלי־בית, ושני עוזריו עומדים ומקציעים קרש רהב הנועד לשלחן הדש. הם עובדים בהריצות ומזיעים, ושבבי נסורת העץ מתעופפים בשריקה בכל ההדר. אהרן מצייר ולרגעים הוא משליך מידו את הקנה אשר בו הוא עושה את המלאכה ונשען על דופן כסאו בראשו. שרוי הוא היום בצער.

אל „הגבירה" שבעיר הביא היום בבקר קמודה הדשה אשר עשה בשבילה. הקמודה לא ישרה בעיניה, ובפרט היתה שרויה בתרעומות, והתחילה ממשמשת בהקמודה ומעקמת את שפתיה על כל מישוש ומישוש; וכשהתחיל אהרן לבאר לה, ששועה היא, התאדמו פניה מאד והתחילה להשליך ארצה את כל מה שבא לתוך ידה, והכריזה בקולי־קולות, כי לא תשלם לו אף פרוטה אחת במהיר מלאכה גרועה כזאת, כי אף על פי שהיא גבירה, אין היא רוצה כלל בכל זאת שמעותיה ילכו לטמיון על דברים שאינם לפי רוחה.

ואהרן עמד נבהל ושתק, ורק טפות זעה הזהירו על גבי מצחו ולבו דאב בקרבו מאד.

והוא שב הביתה סר וזעף, והתחיל לצייר בלי שום השק, רק השטן הסית אותו הפעם לעבוד שלשת ימים בשביל גבירה. מעולם לא היה לו שום עסק עם הגאים הללו, תמיד היה שיהו ושיגו עםבעלי־בתים פשוטים, והם היו נהנים ממנו, והוא היה נהנה מהם — ועכשיו הנה נפל בפה הזה. את הקרשים היותר טובים נתן, את הצבע היותר

מבהיק בהר לה — הן גבירה היא — ועתה כשהוא בא על שכרו: הא לך שכר טוב!

ובעודו מהרהר ותוהה על העילה אשר נעשתה לו, והנה אשתו גרונה נכנסת ההדרה, הומה וזועפת גם היא, וכרסה מבלט לפניה.

— ראו נא, יהודים, כיצד יושב לו „תלמיד הכם" זה ברהבה ועושה לו ציורים! ציורים הוא מצייר לו! — ומה שהשפחה המנוולת יושבת לה בידים משולבות ואינה רוצה לצרף אגודל לאצבע — דבר זה אינו נוגע אליו כלל. ומה שאני אשה חולה וכורעת כל היום תחת עבודת־פרך ממש — דבר זה אין כלל עסקו. כלום רואים אתם? הוא יושב ועושה לו צעצועים. רבונו של עולם, הלואי שנתיבשו לו ידיו ורגליו וכל אבריו עד שלא יוכל לזוז ממקומו!...

ואהרן שומע ומחשה ומוסיף לצייר.

ולגרונה נדמה שהוא מחשה בכונה, בכדי להרעימה, והיא לא הסכינה כלל לדבר זה; תמיד היה עונה לה רכות בשעת תרעומת כזו. ודבר זה הוא שהגדיל את כעסה פי שנים.

. — למה אתה נאלם „שלומיאל"? הלואי שתאלם לנצח! תחת אותה הבתולה המנוולת, שאינה עושה כלום, היתה כל המלאכה עלי. עלי לנקות ולפנות את כל ההדרים. רבונו של עולם, הלואי שפניתי מן הבית גם אותך! והוא עוד זה בא עם פועליו המנוולים ומרפשים את ההדרים ומטילים כפיסים וסחי ומאוס בכל מקום עד כדי הקאה. הלואי שנהנקתם כלכם יום אחד! מדוע אינכם מנקים סמרטוטי נעליכם? — פנתה פתאם אל הפועלים — מדוע אינכם מנקים אותם קודם שאתם נכנסים אל בית י? כמה פעמים אמרתי לכם דבר זה? הלואי ש... ש... ש...

כך כלתה גרונה ברתיחת פתן ותשעל מרוב הקצף ומשפעת הקללות שבאו פתאם לתוך גרונה ולא יכלו להתפרץ כלן בבת אחת.

והפועלים הוסיפו להקציע את דף השלחן בהריצות ובקול רעש, כדי להום ולבלבל את הסער הנתך על ראשם, וגם אהרן הוסיף להשות, ורק הרגיש הרגש שבלבו מתחיל להתרקם איזה דבר קשה וקר, שכמוהו לא הרגיש כלפי אשתו מימיו.

הגרונה מתמרמרת עוד יותר, מעקמת את פניה במין העויה של אדם אשר שכין מלטש מונח על צוארו.

— מה יהיה אחריתי?... עד מתי עלי לסבול על ידך „שלומיאל", שאינך כדאי אפילו את צפורן אצבעי הקטנה! עד מתי עלי לסבול על ידי „הבתולה הארורה שלך, הלואי שלא תקום ממקומך, והכל משום שאינך מוחה בידה. ואולם אנכי מבינה את הכל! השפחה היא

בריה יפה... יפה יותר ממני... האם אינני מבינה?...

בלב אהרן התגעש פתאם אתו הדבר המר והקשה שהרתיח את קרביו, ועיני העוזרים המפיקים לעג של השד הודרות לו, והוא קופץ ממקומו כאלו נשכו נחש וקול מוזר מתפרץ מגרונו:

— הומי, כלבה!....

— מ—ה—ה מושכת גרונה מפיה הברה של תמהון והלהלה. דברים כאלה לא שמעה עוד מפיו מאז שהיא מכירה אותו. מה? עוד זאת אתה מעיז להגיד לי? — הא לך, הא לך!...

עוד רגע והיא זורקת לו בפניו ובראשו את כל כלי־עבודתו.

מעל ראשו של אהרן נופלת הירמולקה המשומנת. שערותיו נעשות פרועות והוא נשאר באמצע החדר. הכל מביטים עליו בלעג נצחן, אפילו הקירות והתקרה לועגים לו, אפילו הירמולקה שלו המגוללה בכפסי עץ לועגת. המתו מתלקחת ברגע אחד, פניו מתאדמים כדם; והוא מרגיש שעליו לקחת נקם, נקם... בראשו ערבוביה וערפל, ושכור־המה הוא מתנפל על גרונה בשאגה מטורפת ונותן לה מכה על הלחי בחמת רוח נחלה.

— הא לך! לעת עתה אינך עוד גבירה כ א ו ת ה הגבירה!

אך כאן המתו שוככת פתאם, כאלו הרגיש ברגע אחד את כל עותתו. קור גדול לוחץ את לבו, והוא קורע מעל צוארו את סנורו, לובש את מגבעתו ויוצא בהפזון.

רגעים אחדים נשארה גרונה על מקומה מכת תמהון ועיניה גדולות ועגולות ומלאות חרדה. נדמה לה שכל זאת נראתה לה רק בחלום רע. מלה רעה ממש לא שמעה מ מ נ ו עוד מאז ידעה אותו ומכל שכן הרמת יד. היא משששה את לחיה הנפוחה מן המכה.... כן, כן מכת לחי, מכת לחי, בהקיץ, מכת לחי ממש, ולמי? לה, לגרונה שלו ועוד בפני אנשים זרים. כמה גדול העלבון, כמה נורא הכאב! — והוא ברח, היא ברה והתמרמרות והכעס הדלי־האונים פרצו מגרון גרונה בבכי פלצות נורא. היא כסתה את פניה בשתי ידיה, ותשען בהן על השלחן בשעה שרסיסי בכיה ודמעות רותחות התפרצו מבין האצבעות. העוזרים החלו לעבוד בזריזות יתירה, כאלו הפצו לפיים בזה את מרתם העלובה. פתאם הבינה שחרפה היא לבכות בפני אנשים זרים שראו גם בעלבונה. אז קמה ותבא אל חדר המטות. בעד מסך הדמעות ראתה את הכל מטושטש ואמוץ כאותיות של מטבע עתיקה ופסולה. ולבלתי הראות כנעלבת ואינה עולבה, קמצה את אגרופה ותקרא בקול גדול:

— המתינו, המתינו! ראה י ר א ה את אשר אעשה לו!

ובצאתה מן החדר נדמה לה שהפועלים קורצים אחריה עיניהם בערמה ורואים בה נקמה. נסורת העץ התעופפה ורדפה אחריה בשריקת קלסה.

— הלואי שהכולירה תקח את כלכם! —

וכשהתנפלה על מטתה וכבשה את פניה בכר, התחילה לנשוך את הכר בכעס משונה ולהגנן בו את התמרמרותה במבול של דמעות:

— וי, וי... מה עשה לי הבור?... וי, וי, אנכי אטרף נפשי בכפי. אני אתלה על הוו שבתקרת הדר זה... — ודמיונה התחיל לצייר לה את הזות פניה אז בהיותה תלויה. עיניה בולטות, לשונה מוצאת ורטובה מדם... וכמו היא אומרת: אהא, התוסיף עוד להכותני לחי?", וכל פניה כחולים ונפוחים... וגופה מתנודד בלאט על פי ההבל... ופתאם הוא נכנס אל החדר לישון ויראה שמטתה ריקה... ופתאם הוא מרים את עיניו. אבוי!....

גרונה נבהלה בעצמה מפני הדמיון הזה ורטט קר עבר בכל גופה ותתפלץ.

נכנסה ביילקה בתה הקטנה אל החדר ונגשה אל מטתה והסתכלה בפני אמה בעיני ילד גהולות.

— אמי.... מהע אמי שלי בוכיה?...

— לכי, לכי לך, פשפש, גערה בה גרונה והוסיפה להרהר בתענוג של אדם מתנקם:

— ובאמת אם אטרוף את נפשי.... ובאמת אם אעשה כזאת... אז יבוא הוא... הוי, כמה יבהל, כמה יתחרט על המעשה שעשה, כמה יתלוש את שער ראשו... כמה יקלל את יומו... כמה יתחנן לגויתי, שתמחול לו... והילדים אף הם יבכו מסביב ורעבים ומכוסי הלאה... יתומים אמללים!... והשכנות תבטנה עליהם ותנודנה בראשן... והילדים ישאלו: אבינו! היכן אמנו?... אבינו! היכן אמנו? והאב היושב על הקרקע יענה להם בניגון ה„סליחות": הוי אפרוחי, יתומי האמללים, אין לכם עוד אם, אין לכם כבר אם!...

— אבל לא, לא! את זאת לא אעשה לבור זה, משום רחמנות על הילדים; היא לא תמית את עצמה. אבל במה תתנקם ממנו על מכת־לחי זו בפני אנשים זרים, ועוד בשעת הריונה? ולמי? לה, לגרונה...

לזכר המכה התמרמרה עוד הפעם. אהבת עצמה הפשוטה סבלה על ידי דבר זה מאד, ולכן התחילה עוד הפעם. לבקש עצה במה להתנקם ממנו, ובלבד שתתנקם ביד חזקה ובאופן שלא תביא נקמה זו שום רעה להילדים הסו־שלום. מחשבות שונות התרוצצו במוחה הנרגש. ואולם

מחשבותיה לא התרכזו ולא הצטרפו יחד לתחבולה אחת בהירה.

פתאם נצנץ רעיון בהיר במוחה והכניס בה שמחה ערבה וכמוסה של נפש איש המרגיש שכחו התגבר על כח אויבו.

— נו, נו, השבה גרונה ולבה מקפץ בשמחת נצחון — אנכי אראה לך! המתין, המתין... נסה נא לגשת אל מטתי... נו, נו.... רוצה! אנכי אראה לך...

כך חשבת גרונה ומציירה לה בדמיונה, איך יתחנן הוא אליה, איך יפול לרגליה... והיא.... רבונו של עולם! לא, ולא.... בשום אופן לא.

במחשבה זו טפלה גרונה עוד הפעם ועוד הפעם, ושכחה קצת את עלבונה כאלו כבר לקחה נקמה מן הבור במחשבה עצמה. דמעותיה נדפו, עיניה הרבו והבהיקו ורקותיה ולבה הלמו, הלמו...

נכנסה השפחה והודיעה שהארוחה כבר מוכנה לאכילה. התעוררה גרונה והתרעמה:

— לכי לעזאזל עם הארוחה יחדו!

עכשיו כשהארוחה היתה מוכנה כבר, נזכרה גרונה שזה שתי שעות עברו מאז שנתנה לה מכת־הלחי בשעה השתים־עשרה, והתרגזות כמוסה התעוררה בה על זה שהוא לא שב עדיין. ואולם התאמץ התאמצה להנק את רגזה זה בהתמרמרות מעושה: מה לי ולו? ולו אפילו יהרג שם באמצע הרחוב...

ובכל זאת לא יכלה להשתיק את מבוכתה זו. לא הסכינה גרונה לאכול בלעדיו בשעה זו את הארוחה, והעת בעצמה כאלו תבעה ממנה:

— היכן אהרן? מדוע אינו בא עוד לאכול!...

— היכן הוא עתה! היכן הוא? שאלה גרונה אף היא בלבה, וכל נסיונותיה שנסתה להתמרמר עליו לא הועילו להנק שאלה זו....

בדרך העברה עלתה מחשבה בלבה, אשר הקפיאה כרגע את כל דמי עורקיה ואשר המיתה את לבה בקרבה: שמא ברח ממנה לעולם, שמא היתה עליו פתאם לזרא ויברח, והיא תשאר עגונה עם כל ילדיה...

אז נסתה להרגיע את רוחה ותספור ותמנה את מעלותיו של אישה אחת אחרי אחת, וכי איש עניו, ישר ויהודי פשוט כמוהו לא יעשה כזאת. אך המחשבה כמו להכעיס הזרה אליה יותר ויותר ותשתקע במוחה כמסמר ברזל כבד וחד.... הוא ינוס לקצוי אמריקה, או למדינה אחרת, והיא תשאר עגונה. כן, כן....

— אבל היכן יקח לו כסף לצרכי הנסיעה וכסף הרבה אין תחת ידו? חשבה גרונה רגע אחד. אך המחשבה הארורה מצאה לה תירוץ גם לקושיה זו. הנה הנה הכוכבת גרשה פעם אחת את אישה מביתה

על ידי קללות והכאות. ובעלה כיון שיצא לא שב עד היום, והרב מרפיס מאז מודעות בהגאזיטות בבקשה מאת הקוראים, שמא מכירים את פלוני אלמוני עם כל סימניו. אך הוא איננו, איננו ואיננו!...

וכן יהיה גם משפטה. ודמיונה התחיל לצייר לה תיכף את כל מחזה העיגון... כל כלי הבית ימכרו בשביל להם... והיא תשתקע בבית עם ילדיה שוממה ועגומה.. את העז תמכור, את השפחה תשלח מביתה ועליה יהיה לעבוד בעצם ידיה, והרב ידפיס גם בשבילה מודעות בהגאזיטות לבקש אותו... וראו אותה הנשים בשוק והראו עליה באצבע באנחה צנועה... ומטתו שלו תהיה ריקה.... כאן חרדה גרונה ואיזה קול משונה התחיל לקטרג בלבה על אפה ועל המתה ופטפט באזניה הרש: טוב, טוב מאד אם כך עשה וברח, תבוא עליו ברכה... ואת לא תוסיפי עוד לקלל אותו ולהשליך בפניו את כלי עבודתו שמהם להמך נמצא.... טוב, טוב....

וגרונה מתאמצת להצדיק את עצמה בכל מיני טעמים ותירוצים:

— ומדוע הרפני בשם „פלבה"?

והבעל שבלבה מקטרג: ומדוע הרפת אותו כמה פעמים? ועוד זרקת בו מלה מכוערה זו שיש לו עסק עם השפחה...

וגרונה מצדיקה את עצמה: ומדוע נתן לי מכת־לחי? לי, לאשתו! לגרונה?...

לזכר מכת־הלחי שנתן לה בפני אנשים זרים, ולא עוד בימי הריונה, לא הרגישה עוד גרונה כעס והתמרמרות כבראשונה, ותרגיש רק רחמנות גדולה על עצמה, ודמעות רותחות זהלו לאט על לחייה:

— כמה עלובה אני, כמה עלובה! היכן נראה, היכן נשמע שבעל כאהרן יתן לאשה טובה כמוה מכת־לחי ובשעת הריונה...

אך הקול האכזר שב ומקטרג בלבה בכל מיני פרושים, שרק היא אשמה בדבר, באמת ברח ממנה... והוא איננו עוד. הוא איננו שב עדיין.

גרונה אינה מתאפקת וקוראת לביילקה בקול גדול. ביילקה נכנסת לתוך החדרה עמוסה צעצועים, גרונה נושקת לה מתוך בכי ושואלת לה בהשאי בכדי שלא ישמע איש:

— ביילקה, נשמתי! אבא היה בכאן?... ביילקה מבטת עליה בעיני ילד כתולות וגדולות ועונה:

— אבא? לא, אבא לא היה! — וחזרה והתעמקה בצעצועיה בתמימות.

— בא אבא לאכול את ארוחת הצהרים? מוסיפה גרונה.

— מי? אבא! לא, אבא לא אכל; ואולם ראי נא אמי, הנה הבובה החדשה אשר לי... ראי נא.... וגרונה בוכה. — אך הנה פתח איש את דלת הבית. הנה צעדים... מי שם? אפשר הוא? — ואולם הקול הוא של אשה והיא שואלת את הפועלים:

— והיכן ר' אהרן?

והנה קול אחד הפועלים: ר' אהרן איננו בביתו עכשיו — מה נמסור לו בבואו?

והנה קול האשה: גברתי מודיעה עוד הפעם, כי עליו לתקן את הקומודה. היכן הלך ר' אהרן?

התלחשות, אחרי כן קריאת „שלום" מתוך בדיחה ושחוק עצור בקול האשה ו„שא! שא!" מצד הפועלים, ופתאום והנה קשקוש הדלת והאשה יוצאת.

גרונה מתרוממת מעל המטה ומשפשפת בחדר־הבישול את פניה במים קרים בכדי למחות את רשמי הדמעות, ובכניסתה לחדר העבודה היא שואלת: „מי היה בכאן"? והפועלים מספרים לה כי הקומודה אצל הגבירה צריכה תקון, וגרונה שואלת כמו בדרך האגב: — והיכן הוא? — והפועלים עונים שהם אינם יודעים, ובכדי שלא תתראה כאלו היא מחכה לו, היא מוסיפה: אל נא יערוב את לבו לדרוך על סף ביתי!

ואולם המלים האלה יוצאות רפויות כל כך וחסרות כעס ורתיחה, עד שגרונה בעצמה מתביישת מפני זיוף זה ויוצאת בחפזון. ובבואה לחדר הבישול היא שולחת את השפחה לבקש אותו מאחרי שהגבירה צריכה לו, ואולם השפחה באה, והוא אין. אז תג־ל הרדת נפשה מרגע לרגע יותר. אלהים הוא היודע מה שנעשה עמו! הוי, כמה היא רוצה כבר שישוב ולכל הפחות יפייס אותה. היא מציצה בעד החלון. ברחוב עוברים ויוצאים אנשים איש לביתו, איש לעברו ואינם שמים אליה לב... הארוחה עומדת ומתקלקלת וגרונה אינה יכולה לאכול. השמש באה, והוא לא שב עוד. והשעות, כמו להכעיס, נמשכות, נמשכות, נמשכות....

ובאותה העת תעה אהרן ברחובות העיר ויהרהר גם הוא הרהורים כאלה.

— טוב, טוב עשיתי. תדע הארורה להבא, כיצד אשה מחרפת את הבעל וכיצד היא זורקת בפניו את כלי־מלאכתו שמהם להמה נמצא.

אך אחרי אשר התהלך ברחובות כשעה, שלמה החל לבו להציק לו מאד, ובהיותו איש רך לב ונוח לבריות מטבעו לא יכול לעמוד בפני מוסר כליותיו על המעשה אשר עשה ואשר אין להשיבו.

— מדוע לא כבשת גם עכשיו את כעסך? קטרג קול כמוס בלבו. מדוע לא נאלמת גם הפעם כמו שעשית עד עכשיו במאורעות כאלה? מדוע הכית אותה על הלחי, את זוגתך, שכמעט כל עולו של גידול־בנים מוטל עליה? ומי הרה וילד אותם, את ילדיך, ביסורים נוראים אם לא היא? והאם בלבה אינה אוהבת אותך ואינה דואגת בשבילך? אלא מה? היא באה עליך לפעמים בעקיפין להתנפל עליך ולקלל אותך? אבל הלא אשה היא, אשה ככל הנשים, לבה מר לה, הפרנסות אינן מצויות בשפע כבראשונה והיא מוכרחת לקחת הרבה פעמים בהקפה. ואתה במה שלמת לה תחת כל זה? במכת לחי... וכי כך משלמים לאשה כמוה? וכי כך?...

ופתאום נזרקה מפיו קללה: ימח שמה וזכרה של אותה גבירה! ובלבכתו הוא מהרהר בתשובה וקורא לאשתו אלפי שמות של חבה:

— גרונה, גרונה יקירתי! סלחי לי. יונתי תמתי! אשם אנכי, אשם אנכי!.... —

ובחרטה גמורה כזו טיל בחוצות העיר כשעה וחצי, וכל האנשים שפגש בהם נראו לו כאלו הם מביטים בו בעיני חשד ואומרים לו: — יודעים אנחנו אותך, צפור תמה ומתממת, ומכת הלחי לזוגתך אינה ולא כלום?...

כשהרגיש אהרן שגרונו יבש ולשונו מודבקת לחכו נכנס לבית משתה־תה. ועוד לא הספיק לברך על התה ברכת „שהכל", והנה פתחיה הנגר מכירו נגש אליו, יהודי בן המשים בעל עינים שחורות ושפתים שוחקות תמיד. וזה קורא אליו בחבה יתירה:

אהרן! אף אתה כאן? מהיכי־תיתי! כיצד יהודי חי?...

— אָט... נו.... תודה לאל עליון! כיצד יהודי חי? לא גרוע הס־ושלום מכל היהודים שלנו — גמגם אהרן בפנים צנועים, ובלבו הרהר: הממזר"! כמדומני שהוא כבר יודע את הכל?

— ומה שלום „הפלונית" שלך? כמדומני ש...

— נו, זוגתי... אָ... — מהר אהרן לענות, בהשקיעו את פניו שנתאדמו לתוך צלוחית התה. היא.... היא עתה... אַ.... לא בקו הבריאות, היא עתה..... הא....

כמה חפץ אהרן לשפוך את כל לבו לפני איזה איש, יהיה מי שיהיה ואפילו לפני פתחיה, ולהסיח לו את צערו, ורק התבייש מאד.

— ע, נו, בודאי! ענה פתחיה — הן לכך אשה נוצרה...

וראה פתחיה כי אהרן שרוי בצער ומתעצל לדבר, ולכן קם ונפרד מעליו. ואהרן גמא את התה במתינות ויסורי נפשו גברו מרגע לרגע. פתאום עמדה לו גמיאת התה בגרונו.

— ומה אם תמית את עצמה בכעס? נצנץ רעיון במוחו — מה באמת אם תעשה כדבר הזה מרוב כעס ובושה? אין מקשין על האשה. וכי מעטים המקרים....

הוא מהר לשלם בעד התה ונחפז לביתו.

כשנגש לחצר ביתו בקש שם את ביילקה שלו, אך לא מצא אותה. כנראה נמצאה בבית. אחד הפועלים ראה אותו בעד החלון ויצא אליו.

— ומה „הפלונית" שלי? מהר אהרן לשאול אותו בשחוק מעושה ועקום — הככר שלום בבית?

— הי, הי, שחק הפועל בהנאה, כמדומה לי ש„בעלת הבית" שוכבת על המטה ובוכה.

— כ—ך? ב ו כ—ה? ומה? האכלה? לא?

— לא!

— שמע נא! אמור לה ש.... לא! אל תגד לה שהייתי פה! בבקשה ממך, אל תגד.

— טוב. מה לי ולהתערב בדבר שאינו שלי?....

ואהרן החל עוד הפעם לשוטט ברחובות בלי שום מטרה, ובלי אשר ידע נשאוהו רגליו אל מחוץ לעיר לתוך השדה. מן החשש הקצור והיבש המפוזר מסביב עלה ריח רענן וחם. בין אלומות החשש עמדו: כפרית צעירה לבושה צחורים עם זרועות השופות וגרפה את החשש במגרפה. כחמשה עשר צעדים ממנה העמיס אכר צעיר את החשש על עגלה גדולה, ומהם והלאה גרפו והעמיסו את החשש עוד הרבה אכרים ואכריות, והם מזמרים ומשחקים בקול גדול.

שברי קולות שירה נשאו בתוך האויר הלוהט ונבלעו יחד עם ריח החשש, ומרחוק עונים הרבה קולות יחדו:

— הופליא! הופ־ליא!

ואהרן נטה קצת מן המסלה המכוסה אבק והשתטח על גבי העשב הירוק, וממעל לו רפרפו עננים צחורים וקלים לאטם, ואזניו קלטו שברי־שירה וצחוק ונהיריו שאפו בתענוג גדול את ריח החשש, ואיזו שירה רכה ועגוגה החלה נובעת גם בלבו הוא, ומבלתי יכלתו להפיק אותה מקרבו התחיל פתאום: והכהנים! — — — אַי־אַי־אַי, אַי־אַי־אַי!

הוי, לו רק לא עשיתי היום מה שעשיתי, השב בצער, לו רק לא

רבץ עלי עיני זה כנטל עופרת! כמה יפה ונעים הכל בעולמו של הקדוש ברוך הוא! הוי, אלו היתה אצלי פה עתה גם גרונה זוגתי! אלי, אלי!...

וכאן התחיל לזכור את גרונה בעודה בבתוליה, את התנאים, את החתונה... את השבוע שאחר החתונה... ואותה האהבה המעורבת בבושה שהרגיש אליה בימים ההם... רבונו של עולם! התפלל בלבו – השב את לבה אלי, אב הרחמן!... הן כעסנית גדולה היא ושומרת את כעסה... וממעל לו רחפו שברי ענגים ושברי שירה...

בין כך ובין כך והיום קרב לבוא. היער והככר והשבלים התכסו באדמדמית רכה של השמש השוקעת. ריחות העשבים התגברו ויעשו חריפים... והצפרדעים יצאו לאמר שיר של ערב. אהרן התיק את עיניו מן העבים ויקם בלי חפץ ויעזוב את מקומו הנעים וילך להתפלל מנחה. בין מנחה למעריב שמע פרק „עין־יעקב" מפי הדין. בכל לבו חפץ עתה לשוב הביתה, ואולם הבושה גדרה בעדו את הדרך. אך הנה גמרו כבר להתפלל ערבית. המתפללים החלו לעזוב את בית־הכנסת, רוב המנורות כבו והצל התרבה על האור. אכן אהרן עודו נשאר. הוא לא יכול לזוז ממקומו. כיצד יביט בפניה?... כיצד ידבר אליה?... וקנא קנא בשאר המתפללים, שהם יכולים ללכת איש איש הביתה בלב טהור ובטוח, לדבר ולאכול יחד איש עם האשה אשר לו, והוא לא יוכל....

יצא החזן. ליל בהיר ושקט הביט אליו באלפי עינים מתוך שמי הקיץ. אהרן התהלך ברחוב אשר הוא יושב שם כחצי שעה. פעמים אחדות כבר נגש אל פתח ביתו וישב אחור. ורעבונו וכעסו על עצמו גברו מרגע לרגע וההלישוהו מאד. פתאום נגש אל הדלת בהחלטה של „יהיה מה שיהיה" ודפק בדלת. השפחה פתחה לו, הוא נכנס הביתה תוך, רעב ויגע, והוא אלם כשידיו רותחות וממשמשות את הטמו בלי שום צרך, ובחדר העבודה מעורב החושך עם אור הלבנה, ואיזה אופל של חל וריקות משונה אורב לו מכל הפינות, ואיזה רוח של מוצאי יום־טוב ודאגה מרפרפת באויר. הילדים ישנים כבר במטותיהם בחדר הבישול, ומחדר המטות עוד הודרת קרן אור דקה... כנראה, היא אינה ישנה עוד.

– יהיה מה שיהיה, החליט בלבו עוד הפעם, ויכנס אל החדר השני.

———

שמחה תקפה את גתנה בשמעה את כניסת בעלה אל הבית ואת צעדיו בחדר העבודה האפל, ורק התאמצה להבליג על רגשותיה ולעשות את עצמה כלא שומעת. וכיון ששמעה שהוא נכנס לחדר המטות מהרה להתחפש ולעשות עצמה כאלו היא ישנה ופניה עצובים ונואשים, ואגב תשפה את זהעותיה ואת שכמה לאור המנורה הקטנה הדולקת על השלחן.

נכנס אהרן לחדר המטות והתחיל לפשט את בגדיו בידים רועדות ולמשמש את התפלה שעל המטה, והוא מתאמץ לבלי הביט בפני זוגתו הנואשים והעצובים. וכמה נאה היא, כמה נאה היא בשנתה!...

פתאם עמדו לו המלים בגרונו. בצעדים מטורפים נגש אל המטה ואחז בידה:

— גתנה....

גתנה עושה את עצמה כלא שומעת, ורק אנחה של שנה מתמלטת מקרב לבה.

— גת־נה, גרונה זוגתי! מרים אהרן את קולו — —

עיני גתנה נפקחות. פניה נעשים כאלו הם נבהלים וכועסים, והיא מציאה את זרועה מתוך ידו.

— מה? הרצה הוא כבר בכאן!... הלאה ממני...

— גתנה, גרונה שלי! אנא רחמיני. חי אני, כי לא במתכוין עשיתי דבר זה... חי אני, המליני נא, כל היום סבלתי די... ועתה אני מוכן לקבל מידך את המכה בהודה. הא לך את לחיי. הן צריכה את להבין, ש....

כאן פרץ קול בכי גדול מפי גרונה, קול בכי ילד עקשן ועלוב שמפייסין אתו, ואהרן להש לה:

— נו, הסי... גרונה, הסי.... ש..... ש,,, א! יותר לא תהיא עד כזאת, תיבש ידי אם תעשה עוד כזאת.

נו־שא־א!

גתנה הוסיפה לבכות. אהרן הבקה ברחמים, והיא לא סרבה.

למחרת בבקר, כשבאו הפועלים לעבוד כמשפטם, התפלאו על רוב השלום אשר מצאו בין בעל־הבית ובין בעלת־הבית אחרי המעשה של אתמול.

ורשה. 1904

ההכרה.

I

סרגדיה קטנה.

לפעמים, על הרחב בשעת בין השמשות, בשעה שצער כמוס כובש את האויר ואת הלב, יש שאני חפץ לשעשע מעט את לבי ומתאמץ אני להעלות בזכרוני את הזכרון היותר חביב עלי עם כל בהירותו וטשטושו, עם כל המתו וצלו, את זכרון ההכרה הראשונה.

עולה לפני איזה שטח של אדמה, מקצתו שחור ומקצתו ירוק, וגדר בצדו; ואנכי רץ ומשרך את רגלי בכבדות, ונוסף לזה אני מסתבך לרגעים בשמלתי הארוכה והאדומה.... ואוחז בידי איזה דבר אמיץ, לא אזכור היטב אם אבן או מקל... רץ אני ודולק בהרף נפש אחרי „שימה" (שלמה אחי). הוא נחבא ממני ואנכי מגלה את מחבואו באיזה עמק צהוב; ועל כל התמונה מזהיר יום אביב חם וכתמים צהובים ומאירים מונהים סביבי....

והמחזה תם.

עכשיו מבין אני שזה היה גן הירק שלנו, שעת החרישה עוד לא הגיעה, והוא עמד והצמיח דרדרים צעירים מאפס מעשה. ואנכי קטן הייתי אז, זה עתה שלמדתי ללכת, ושמלה לבשתי מפני שלא זכיתי עוד למכנסים.

מכאן ואילך מתחלת נקודת הכרתי, הכרת קיומי והויתי בעולם... התמונה ראשונה זו אני שומר בתוך לבי כמו במסגרת זהב.

אחרי מחזה זה צף ועולה לעיני עוד מחזה אחד:

חדר אפל שחלונותיו גפופים בתריסים, ורק קרני־אור דקות מפתננות דרך סדקי התריסים, באויר נשמעת נחרה של איש ישן, ואנכי עומד בפנה, ששם האור מרובה, ומשתעשע באיזה דבר עגול ולבן בהביאי אותו באור ובהשקיעי אותו בצל, חליפות. ובשעת מעשה אני משורר בהשאי קטעי שירה, ששמעתי בודאי כמה פעמים מפי אחותי. ורק שברי מלים אני זוכר ממנה:

אַמאָל גיוועֶן אַ יידעֶלעֶ...
האָט גיהאַט אַ פידעֶלעֶ...
גישפּיעלט אויף חתונות...

— — — — — — — — — — —

נשמע גהד של סנדלים על גבי הרצפה (עכשיו מבין אני שזה עשה אבא בקימו משינה של שבת). ופתאם והנה שתי ידים הוטפות אותי, ופה מסומר נושק לי בערפי ומהטים עוקצים אותי שם... נכנסו: אמא, אחותי ואחי וכלם התחילו להציק לי, שאוסיף לשיר, ואנכי עמדתי נכלם וכועס בפינה וממשמשתי בידי, והתרעמתי, כנראה, על שהפריעו אותי ממשחקי, ופתאם נתתי את... קולי בבכי — וילכו כלם ממני. ושוב נשארתי יחידי, הציי באור והצי בצל, והדבר העגול בידי.

אני מביט בעד החלון הרטוב מן הגשם, שירד זה לא כבר, ובחוץ הרבה אור, הרבה אור. ובאגם אשר מלמולי שטים אוזים צחורים ורוחצים במים, ואנכי יושב, רואה ואיני רואה, לפי שכולי אני שקוע במחשבה אחת שבאה אלי פתאם: מי היא אמי, ואת מי ראוי לקרא בשם „אמי"; „הגיטל" היא אם „דבורה" היא"? וצריך להעיר, שגיטל זו היתה שפחתנו בתולה זקנה וטובת לב, ששרתה בביתנו כשתים עשרה שנה ונעשתה לאחת מאתנו. הגיטל היא אם דבורה? הדבורה או גיטל? שתיהן נושקות אותי וגוערות בי באהבה ומביאות לי תמיד מן השוק מגון של שומשמין. ומי מהן אמי? באמת? את זאת לא יכולתי להבחין ברור. הפצתי לשאול את פי אחת מהן מענה על שאלתי המענינת אותי; אולם פתאום יפו בעיני האוזים הצחורים הרוחצים ועושים מיני כרכורים על המים ומתחת למים, וכל כרכור מצדם העיר בי קול של הדוה בזיז וממושך:

— אוי, אוי, אוי, אוי, אוי, אוי....

ונשתכחה המחשבה בקרבי ולא שמתי אליה לב, אולם זכרונה שמור בלבי עד עכשיו.

ושוב מחזה:... אני זכיתי כבר, תודה לד' למכנסים... ודוקא למכנסים כחולים... יושב אנכי במכנסי על רפידת דשא אשר אצל ביתנו ומגלגל את התפוח אשר נתנה לי אמי... והתפוח אדום, עגול ומבהיק, ובהתגלגלו, נדמה כאילו הוא מצחק לי בצחוק שאינו פוסק.... והנה חזיר גדול ושמן בא ונוחר, בא וקרב אל התפוח המתגלגל. את מהותם וטיבם של חזירים לא ידעתי עוד, אולם לבי הש שאיזו סכנה צפויה לתפוחי ומהרתי להגן עליו בשתי ידי; אולם חזיר הרידו חזיר, מיד הרגיש בן־רפש זה בחולשתי, חולשת ילד קטן, שאין להתעסק אתו הרבה, ובגסות ובהוצפה יתרה תחב את הטמו המעופש בין שתי ידי והטט בכל כחו... אנכי מגין על התפוח בידי ובקולי־קולות, ופתאם, דחיפה גסה, אנכי נופל אחורנית על גבי והתפוח האדום והמבהיק נגזל ממני ואובד בלוע גהל ומאוס... והתפוח איננו....

אחרי מקרה זה זוכר אני שורה שלמה של צעקות יאוש והתחבטות

בקרקע מצדי ופיוסים, הרבה פיוסים והלקות מצד אמא ואחי וכל בני־ביתנו. כלם תהבו לידי תפוחים וסוכריות, ואנכי הרקתי את שני הקטנות והשלכתי ממני את כל המתנות אשר העניקו לי... לא יכלתי לסלוח בשום אופן לההזיר אשר גזל ממני את התפוח באופן כזה, לא הבנתי בכלל, כיצד לוקה הזיר מאום וגוזל ממני תפוח שנתנה אמי לי ולא לו... דמי רתח בקרבי, דמעותי שתתו מעיני, ולא ידעתי מה לעשות בכעסי, ובכיתי עד הערב, כשאני מקשיב בעצמי לבכיי וכשאני מהרק את שני הקטנות לזכר היצור הגס והמזוהם.—

זאת היתה הטרגדיה הראשונה בחיי, העול והעלבון הראשון שנעשה לי, הילד הקטן והתם ששחק בתפוח אדום שקבל מיד אמו — — —

נפלא! מהיע אינני זוכר אף מחזה אחד של יום חרף מן הימים ההם? רק קיץ, קיץ וקיץ, הכל כאילו קרה בקיץ ארוך אחד...

II

הפחד.

נזכר אני בפחד מוזר, שארך אצלי כשנים אחדות, משנת הארבע או החמש לימי חיי. כיון שהחל פעמון בית־המסגד לצלצל את צלצולו היהיע הייתי נעשה חור כסיד וממהר להחבא בחיקה של אמי, להסתיר שם את ראשי ואת אזני, לבל תשמענה את הצלצול העב והמעורב של הפעמון הראשי ושל בני־הפעמונים. אולם גם זאת לא הועילה, כלם היו מתלכדים למין ערבוביה משונה המהרדת את האויר, והיו מהטטים ונוקרים אל אזני ונכנסים שם בעל כרחי ומכאיבים, ומכאיבים:

בים בם גלין, גלין, גלין, בים־בם!

ואני מתהלהל וממלמל בשפה רפה:

— אמי, אני מתירא, אמי, אני מתירא...

— טפש, משום מה אתה ירא? — היתה אמי גוערת בי ברחמנות ומוציאה את ראשי מחיקה.

ואני מזדעזע עוד יותר וסותם את אזני בידי הקטנות.

— אמי... שם... מצלצלים...

— טפש קטן שלי! ומה בכך?

אני איני יודע בעצמי משום מה אני ירא, אולם ירא אני ושברי הצלצולים באים ומרחפים בכל האויר ולועגים ומאימים ומבשרים רע...

קיץ. חום ואור משמשים בחוץ בערבוביה. ילדים משחקים בחוץ ואנכי ביניהם, זעתי נוטפת על פני מרוב התעמקות במשחק. ופתאם...

— בים בם גלין, גלין, גלין, בים־בם!

השקי למשחק אובד אצלי ברגע אחד ואני רץ אל אמי, או אל גיטל שפחתנו:

— גיטל, מצלצלים... מצלצלים....

— אך משוגע הוא — היתה צועקת גיטל ומנחמת אותי. אולם כל נחומיה לא הועילו להרגיעני עד שלא חדלו הצלצולים בעצמם...

הרפה לספר, אני הוספתי לפחד מקושמר זה גם בעת שנעשיתי כבר ל„בחור של הדר" והייתי משתדל ללכת ההדרה בלוית חברים, כדי שלא יפגשו אזני את סמל־פחדי בלכתי יחידי. ובשעה שנשמע

קול הפעמון בשעת הליכה זו הייתי פונה בקול נבהל שיש בו גם הדה מעושה: הברה! הייתי פונה, נשירה, נשירה, ביחד, הברה, ביחד...

כונתי היתה כמובן לבלתי שמוע את קול הצלצול. ומאושר הייתי בשעה שעשה את רצוני, ואני הרימותי קולי וצעקתי על כלם במיני קולות משונים כדי להמם את הקול הנורא הבא אל אזני ומהטט ונוקר מהטט ופוצע...

אולם פעם אחת אירע לי ללכת יחידי ה„הדרה” ופתאם והנה בים כם, בים כם! גלי קולות מהרידים, מזעזעים, מנבאים רע נתכים והוממים את ראשי בכל כבדם, סוחפים אותי, הותרים מתחתי, ורוקדים סביבי. ואיש אין בהוצות העירה, הבתים הקטנים אף הם עומדים כגושי־שתיקה, כחוטאים המקשיבים את פסק דינם ואינם יכולים לענות מתוך אימה. לכאורה היום בהיר, השמש מאירה ואני ירא, ירא.

לשוא נסיתי את תרופתי הידועה לצעק ולשיר בקול גדול, זאת לא הועילה הפעם. הצלצולים הכבדים נצחו את קולי הרועד והממו אותו ואנוס הייתי לנוס הביתה באימת־מות. ושם נתחבאתי בפינה מפני אימתו של אבא.

אולם אבא מצאני.

— אהא! למה נתחבאת שם כעכבר בפונה, נסת ארחן־פרחן, מן הרבי? אה!?

ואנכי מחריש.

— למה נסת מן החדר, הריני שואל?

ואנכי מחריש. רק טפות זעה גדולות וזוחלות כרמשים קטנים על לחיי ועל מצחי.

כאן לא התאפק אבא ונטלני על ברכיו והתיר את רצועתו והצליף אחת, אחת ואחת.

ואנכי מחריש, רק לבי דופק בחזקה.

תמה אבא. ידע הוא שתמיד בשעת מלקות אני צועק בקולי־קולות ומרעיש עולמות, ועכשיו אני מחריש, מזור, ונטלני מעל ברכיו והסתכל בפני.

— למה אתה... אתה מחריש... שגע?! שאלני בתמהון וברחמנות. מן הטון הזה מתפקעת ההרדה הקפואה שבלבי, וקול משונה מתפרץ מגרוני:

— מצלצלים...

אבא נעשה הור ומגמגם.

— מצלצלים? איפה מצלצלים? מה מצלצלים? מה אתה שח?

אחרי שנעשיתי מילד לנער והדלתי לפחד מן הצלצול התם שלא עשה לי כל רעה, חלילה, הייתי מבקש תמיד את הסבה העקרית שהסבה בפתר השרא שלי, שבא אל תוך דמי ומוחי ונעשה לי לטבע שני, לאינסטינקט מוזר, שאין הרצון שולט בו. פחדן לא הייתי בילדותי כל עיקר, על זאת יעידו הכלבים והחזירים וה„שקצים" שהוכו מידי כמה וכמה פעמים. הם יעידו שנלהטתי תמיד כגבור המהרף את נפשו ממש. כשהוספתי להטט בזכרונותי עלתה לי ברב עמל תמונה מחוקה למחצה, בודאי מימי ילדותי היותר מוקדמים.

לילה. החלון אחד מואר באודם בהיר ורע. ובבית מהומה. גיטל שפחתנו רצה אנה ואנה. אחותי ואחי כורכים חפצים שונים ביחד. אמי סופקת כף אל כף. ובאויר משתפך צלצול מרגיז הדומה אל פעמון בית־המסגד. עד עכשיו הוא בזכרוני אותו צלצול...

— בים־בום, בים בום, אנכי זוכר.

ובעוד זמן־מה והנה עוד הפעם חלון מאר. לילה. בהלה בבית. ועל כלם „בים בם בם" גדול ואדיר ומחריד. וכך הרבה הרבה פעמים. אלם בהמשך המקרים הללו, אני זוכר את עצמי באותם הלילות כשאני הולך וסופק אף אני את כפי הקטנות, כמעשה אמי. וקול הצלצול הידוע בא ומחרידני ומזעזע אותי ומרעיל את כל דמי, ובכל פינה שאני פונה, אני נתקל בו ושומעו בעל כרחי.

אמי ספרה לי שזו היתה קללה לעירה. ברחובות מצאו ביום הרבה פתקאות מאת גנבים מתחבאים, המאימים לשרוף את כל העירה, בתור נקמה בעד החרם שנשלח ביד ראשי־הקהל לסיביר. ואמנם עשו כאשר איימו ושרפו כחמש מאות בתים במשך של חדש ימים, ובכל לילה ולילה כמעט קרה מקרה דליקה נוראה בעירה.

החיה שבי.

שפטף גשם סתיו מוקדם. גזעי הכרוב שנהתך זה לא כבר, בלטו מן הגנים השוממים, צהובים ומעוקלים, כשרידי שנים בפה זקנה בלה. אני שבתי מהדר של ר׳ יוסי מלמד־דרדקי, כשאני רעב ביותר. היתה השעה הראשונה אחרי הצהרים, אולם האור האפור שהתמזג באויר המלא אדים, עשה הושם של שחר הור ויגע, בשעה שכל האנשים מתעוררים עיפי־שנה ופוהקים ומתמתחים מתחת למכסה ההם — ומתעצלים לקום...

היו שוממים הרחובות השחורים והקמוטים משכבות רפש. עצבות מיגעה רבצה והכבידה על הבתים הקטנים. כמעט שאין עובר ושב. ואם יש איזה בן־אדם המשרך במרחק השחור, כמעט שאי־אפשר לראותו; כל תנועותיו, בגדיו ותמונת־גויתו נבלעים בגון הרפש הממלא את העירה מסופה ועד סופה. מן הקור והרעב התכוצתי. טמנתי את ידי בשרוולי מעילי וקמטתי מצח זועף כאחד הג ד ו ל י ם, ממש. רק דבר אחד שמחני קצת, שהיום ראש־חדש ולא אצטרך ללמוד עוד הפעם...

— „הצי־יום"... „הצי־יום"....

ופתאם — —

— מיאו, מיאו...

והקול היה כל־כך הלש, אמלל, נכנע ומתחנן עד שהפניתי את ראשי לעבר הקול כמעט בלי רצוני.

מעבר לגדר גן־ירק שומם וריק, התגולל בין גזעי כרוב נרקבים, איזה יצור קטן שחור ורטוב כלו מן הגשם שירד עליו. עורו ושערו דבק אליו מן הרטיבות והבליטו את עצמותיו ואת רשמי גויתו הדקה. הוא עשה מיני תנועות משונות ורפות ברגליו ובזנבו, נשמעו שריטות תכופות על מקלות הגדר. כנראה חפץ היצור לטפס עליו, אולם לא יכל, כי נקפאו כל אבריו. באותו רגע נדמה יצור זה לשד קטן שנפל בפח... זה היה ה ח ת ו ל.

ושוב הקול המתחנן, קול תינוק נעזב בתהוליו, שנהר גרוש בצעקתו.

— מיאו, מיאו....

גל הם עלה מתוך לבי ועמד בגרוני. השתי ברגע אחד וכולה נחלה שלא הרגשתי כמוה מימי, השתי כי עלי להוציא את היצור האומלל הזה ולהממהו ולהשיב אליו את כחו. ילעגו לי אחי, יתקלסו בי חברי, תגער בי אמי, יראה עלי אבא באצבע: „בהור של הדר והתולי" — אחת היא לי... עלי להציא את יצור זה, עלי להוציאו...

אילם להוציא את ההתול מעבר לגדר, עלתה לי ברב עמל, לפי שחורי הגדר היו צרים מאד ושרטתי את ידי עד שפך דם וכמעט שלא חנקתי את ההתול עצמו בהוציאי אותו משם...

לסוף אחזתי בידי גוף שחור ונוטף מים ורועד מצנה. מהרתי לשימו תחת מעילי, למען יתחמם, ולבל אהיה לשחוק בעיני הבריות בנשאי התול בידי.

וההתול התנודד, התנועע ורעד מתחת למעילי, גם שרט בצפרניו את בגדי. דעתו שלוה לא נחה, כנראה, מן המקום האפל שפניתי בשבילו. ואנכי החלקתי בידי על עורו הרטוב ולהשתי בקול מלא רחמנות והתרגשות:

— התולי, יקירי... השקט, השקט... עוד מעט והם לך...

בבית הסתרתיו בחדר הילדים מעיני אבא המשוטטות בכל. לו ראה אותי עם חברי זה, היה בודאי מתנפל עלי:

— אהא! בהור של התולים... ב ה ו ר של ה ו מ ש מגדל חתולים... אנכי אראה לך התולים....

שם בחדר הילדים הממתי את התולי על גבי התנור החם, האכלתיו מארוחתי והשקיתיו חלב-חם אחרי הארוחה, שאני לא הייתי עושה כזאת אחרי מאכל בשר... והוא אכל ושתה ושבע וגם נהגה ממאכל אסור זה, הנאה מרובה, לפי שנענע בראשו בשעת אכילה והתעטש והתלקק בלשונו הדקה והורדית.

בעוד שעה עמד לפני התול שחור וצעיר, שעורו רך כמשי, עיניו בוערות באש שחורה, פיו ורדי כקורל ומשבץ בשנים לבנות, קטנות וחדות כמחטים, ושתנועותיו רכות ומהירות ומלאות גרציה ויופי.

ואנכי לטפתי בלי הרף את התולי היפה וגם נשק נשקתי לו בלהשי כאם רחמניה על בנה יחידה.

התולי... התולי, יקירי... נו שתית? אכלת? שבעת? טוב?

טהרו השמים. ושמש הסתיו יצא להמם את הרפש שבחוץ באורה המאהר. התיבשו הבתים הרטובים והעלו אד קל ונערו מעליהם את טפות הגשם האחרונות. אבא הלך להתפלל „מנחה", ואצא ההוצה להשתעשע עם התולי ואתגנב אל גן הירק השמם שמאחורי ביתנו לבל

יפריעני. והחתול השחור התחכך בחיקי בעורו הרך והחם כשהוא מבריק בעיניו השחורות ונוהם בהשאי נהימה של תענוג כמנהג כל החתולים אשבעים — בהתחככו אל ברכי, העביר בכל אֵיבָרי כעין רעד אלקטרי נעים ודק, המעורר את כל העצבים ל א ה ב ה. ואנכי השקעתי את אצבעותי הקטנות בתוך שערו הרך והמסלסל ולטפתיו, ולטפתיו... ופתאם שריטה.....

— אָ, אני נכפף עליו בראשי, אה, שגץ („אה" ו„שגץ" למדתי מפי אבא), זה אסור, זה אסור. — והוספתי להחליק על עורו באהבה. בטוח הייתי כי לא בצדיה שרט לי בידי —

והנה שוב שריטה... ושוב שריטה, ודוקא בהטמי. ופיו הורדי של החתול פתח, עיניו ממצמצות, ושניו הגלויות והלבנות מבריקות. ויהי כלועג לי באותו רגע, לי ולאהבתי אליו גם יחד.

אני מתכעס קצת, ומוסיף להחליק בכל זאת על ראשו, רק בראשי אצבעותי, משום זהירות.

והנה נשיכה עצומה בראשי אצבעותי.

כאן פקעה נימה בלבי.

פתאם... מתהוה בקרבי תהפוכה משונה. כל רגשי הרחמנות והאהבה ליצור זה, מתהפכים בקרבי לשנאה עזה והריפה, המרעלת ברגע אחד את כל דמי... מרגיש אני לפתע, שבתוך יצור שבע ורך זה אורב לי איב, אויב... שונא מות.... ששבע והתחמם תחת ידי רק כדי לשרט אתי, שקבל את לטיפותי ונשיקותי החשאיות על מנת לנשך אתי... רגש זה כאילו נמסר ברעד אלקטרון, של מגע שערו הרך בבשרי... ושריטה —

לא אדע מה היה לי. זוכר אני את עצמי כשאני רובץ בברכי על גבי החתול הצעיר, המשלך לארץ. שני הרוקות וידי הקטנות חונקות את צוארו הרך ב... ב.... בכעס? לא! זה לא היה כעס של איש מתנקם. זה לא היה כעס כלל... זה היה כעין רגש של תאוה, תאוה רותחת ובוערת של מ א נ ס... בכל העת שחנקתי את החתול לא סר ממני החשק לשוה אליו ולנשק את עורו הרך והחם וגם לנשך אותו בשני... כן, לנשך ולנשק תאותי, לנשך ולנשק... אולם עצרתי ברגשי זה בכל כחי, רק איזו מלות טרופות שיש בהן היבה וגדוף התמלטו מבין שני ההרוקות:

— החתולי... יקירי... לו לקחך אפל... לך נשאך ההלי־רע... אהא? תוסיף לנשכני?... הא לך! הא לך!... והוספתי להנק בכל כחי —

בשר היצור האמלל פרפר תחת כבדי וידי החונקות אותו, הוא

נסה להשתמט מתחתי בכח של יצור המגין על חייו, בכח הבא ומתגבר מתוך יאוש. אולם דבר זה לא הועיל לו, עוד רגע והנה קול נחר עולה מגרונו.... קול הדומה לשעול ולשריקה... עיניו נעשות בולטות וגדולות... בהן מתהלך כבר המות... ונקמת אין־אונים מתלבטת בהן... פחד וכאב רועדים בהן... והנה פגר שחור שאינו זועף ואינו מגין על עצמו מתגולל כבר לרגלי... וידי עודן רועדות מתאוה להנק ולהנק... ושני ההרוקות מסננות עוד בהשאי:

— התולי... יקירי... לו תהרג! לו נשא אותך הכולירה...

ראשי סובב עלי ותנוכי אזני בוערים כאש.... ושוב אני כורע על ברכי ומקרר את דעתי בעוד הניקה... יד גסה דוחפת אותי לזה... להיש עוד הפעם גו רך וחם ומפרפר... אולם הגויה היא כבר קרה, קרה ומאוסה....

כרוצח המכסה על עוונו הזדרזתי לכסות על רצח זה והשלכתי באין רואה לאגם הקרוב — הגויה השחורה והקטנה צללה...

שבתי הביתה, דמי רתח עוד באותה התאוה המשונה... אולם שום חרטה לא הרגשתי בלבי על חטאי... לא הרגשתי אפילו שחטאתי... מלבד יראתי, שיגלו את מעשי ויפרסמוהו — הרגשתי שאני הגני הצדיק... שמותר היה לי להרוג אותו... זה היה מעין מחשבות של זה שהשכים להרג את הבא להרגו...

אולם באמצע הלילה כאילו יד נעלמה נגעה בי — והתעוררתי משנתי. היה חשך בבית וחשך בלבי, איזה דבר לא־טוב העיק שם.... אני בקשתי את הסבה לזה ולא מצאתי... אפשר משום זה שחנקתי... שהרגתי את... את... את התתול? לא! שוב לא הרגשתי כל שום חטא על מעשי זה — —

אולם דבר לא־טוב העיק בלבי.

ורשה, 1905.

———————

יאוש.

I

מאשה הבכירה הקדימה לבוא אל העיר הגדולה שנים אחדות לפני אחותה הצעירה, ובבואה כבר רבצה עליה שנת-השלשים והעיקה עליה כמשא כבד. בחרדה הביטה אל הראי, זה הכלי היותר שנוא והיותר חביב עליה. כל ראי משך אותה אליו, וכשנגשה והביטה בו, נתכווץ לבה ויתמלא רעל. הראה לה הראי חזה נופל וישר כקרש, הראה לה הראי עינים שוקעות וזועפות, לחיים צומקות ושנים שהציץ נפרכו והציץ שחורות.. הראה לה הראי הזקן אי-נעים, הזקן של תפוח-אדמה קלוף, קמטים דקים מן הדקים, שהתגנבו מאחרי האזן והתקרבו אל עיניה ואל קצות שפתיה. קמטים דקים ואיבים נוראים אלה! מאשה התאמצה להחליקם באצבע, בחתיכת קטיפה, ולפזר עליהם אבק-פוך, והם התרבו מיום ליום על אפה ועל המצח.

היא באה ללמוד. לשם מה? לא ידעה. היא באה לכאן כדי לקבל תעודת דנטיסט.

ותמיד בכל עת ובכל שעה, שמאשה מצאה אותה לשעת-כושר, היתה מספרת לפני מכירותיה את כל אומץ-לבה ואת פרשת כל קרבנותיה, שהביאה לשם הלמוד, מעמידה פנים של גבורה, מתאדמת ומגמגמת.

המכירים שמעו מתוך נימוס ונענעו לה — והמכירות היו מביטות אשה אל רעותה בלעג דק מן הדק. ומאשה מבינה את מבטן ונושכת את שפתה התחתונה.

רוב מכירותיה היו כבר „קורסיסטות", אלו שלמדו כבר די-צרכן, ועכשיו הן עוסקות בבתי-החולים ובעגלא ובזמן קריב תהיינה „למילדות" או לדנטיסטות עם קבינט. כמעט כולן הן מסוג הבתולות המכוערות והנואשות, שבאו הנה לבקש את אשרן, ומכיון שאינן מוצאות אותו, הן מתנפלות על הספרים, פיהן ממלל והוזר וממלל ומוחן חולם חלומות... ודומות הן בתולות אלו זו לזו בדבריהן, בקנאתן ובמהלכן, במשטר חייהן, באהבתן ובשנאתן. בחוץ אפשר להכיר אותן במלבושן הפרוע, במעילן שאינו פרוף כראוי, במגבעתן הקמוטה והשמוטה הצדה, בשערותיהן הגזוזות ובחורון פניהן. ועל קצות שפתיהן כעין שחוק של בטול או זעף וטענה על כל העולם כולו.

בכשרון ובאומנות-של-חקוי נפלאה למדה מאשה את דבריהן ומהלכן

ומשטרן, ובעוד זמן־מה — והנה נעשתה כאחת מהן.

ביום בהיר אחד והנה נשתנו פני מאשה, מפני שגזזה את שערותיה עד ערפה. אחרי־כן הסרו במעילה שני כפתורים, ותקא במקום שאינו סמוי מן העין, במגבעתה נראה קמט־קבע, וכך היו פוגשים אותה... ברחוב היתה מביטה בעיני־נצחון על כל אחד ואחד; והנה עוד הפעם הרשה: היא החלה לתבל את דבריה במלים חדשות, ששמעה או שקלטה מן החוץ. מין יצר־הרע של מלים מצלצלות תקף אותה, והכל מאותן המלים, הבאות מחוץ־לארץ: „דרור", „פרוליטריאט", „עקונומיה", מרכס ועוד כמה וכמה מלים נאות. והיתה משתמשת בהן במקום הראוי ובמקום שאינו ראוי. פלונית דברה כך וכך — הרי היא „בורזואזית" גמורה, פלוני עשה כך וכך הרי הוא „אגואיסט". שמעה מדברים על דבר מקרי־רחוב יוצאים מן הכלל, תיכף מאשה קופצת בהתעוררות, אגרופה הצעם מורם וקולה מלא עוז ונצחון:

— הוי, הדרור, הדרור!

אולם תמהה היא על הגברים: הם בעצמם עושים ומדברים ככה, ובכל זאת — הם מתרחקים ממנה בשביל מעשיה אלה...

כשהיא נכנסת אצל „חבר" היא מתחילה באותם הכרכורים והדבורים שלמדה מפי חברותיה:

— יקחך אופל! הא? כן? אתה הולך היום אל התיאטרון? קח נא בשבילי כרטים! אין לך כסף? חזיר! תן לי מסרק זה במתנה! דרוש הוא לעצמך? אבל גם לי, דרוש הוא! לא, לא, ידידי, מכיסי לא תוציאהו כבר. אה, אה, הרה אתה על שלך, קטן־נפש. אגואיסט! ותה יש לך? יש? טוב! הבה! ולחם והמאה? אהא! ידעת אנכי איפה אתה מטמין את המטעמים שלך. פתח־נא, חזיר, מזודה זו, אהא! לא שגיתי... בואו וראו — חא־חא־חא, הרי מזנון שלם! כועס אתה, זולל וסובא?! אין דבר: רק את הלחם אוכל, ולא את המזודה. זהו לא מן הנמוס? טוב! כלום בעלת נמוס אנכי? לך לאבדון, חזיר!

ושוב היא עושה חיל: שני דברים למדה מפי חברותיה — לשיר את שירו של נדסון ולשתות יין־שרף. כשהיתה יושבת בחברת מכיריה ומכרותיה, היתה ראשית מעשיה להרים קולה, קול יבש, בתוך המקהלה ולשיר:

דרוג מאָי, בראַט מאָי, אוסטאַלִיי סטראַדאַיושצִיי בראַט!
קטאָ־ב טִי ני — אִי בִּיל, ניע פאַ — אַדאַי דושאָי...

עוד לא גמרה את זה, והנה היא מהללת: כמה הוד, כמה יופי, כמה דרור בשירה זו! עוד הפעם, חברה, ביחד, במקהלה, במקהלה!

דרוג מאַי, ברא–אַט מא–אַי...

מכיר אחד, שבהינותיו עברו בשלום, נכנס ומבשר את זה „לחברה"; מאשה קופצת ומכרזת על שום דבר מה:

גאָספּאָדאַ, וויפּיט! ס׳גאָריאַ!

וכשמביאים יין־שרף, הרי היא מראה את כחה בשתיה, מתנפלת על צוארי חברותיה ונושקת להן ושוחקת.

טפות זעה מכסות פניה היגעים והאדומים מהתעוררות. בראשה ערבוביה ורעש, ובקרביה אש וגועל־נפש... ובכל זאת היא מוסיפה לשתות, רואה היא בזה מין עוז־רוח של גבר.

אולם בלילות, כשהיתה שבה אל הדרה, מוחה כעין דייסה אמוצה ותותחת, לבה ריק וטעם יין־שרף ודג־מלוח בפיה, היתה מתנפלת על מטתה והכרה בהרה היתה מתעוררת במוחה. נזכרת היא במבטים דוקרים ומלאים לעג של מרירות, בעינים מלאות שנאה וקוצר־רוח של גברים — וקנאה וקצף רותחים בלבה. רואה היא הרבה עלמות, המתנהגות עם הגברים כמוה, והגברים שוחקים ומקבלים את הכל באהבה — ומחוע? מפני שהן יפות יותר, רעננות יותר, ולהן מותר, מותר...

וקנאה עזה מפעפעת בכל אבריה, מקנאה היא, מקנאה היא בחברותיה, בהרבה מחברותיה שבהן ישנה הנקבה היפה... ומרגישה היא פתאום את כל הכיעור והעלבון שבהייה — ולבכות אינה יכולה; זה עת רבה מיום אשר חדלה לבכות. היא נושכת את הכר או את כתנתה ולוחשת:

— פיי, פיי, פיי...

וכאן נגמרת פתאום תקופת־ההקיי שבהייה. פתאים מתחילה מאשה להתקשט, ללבוש נקיים, לפתח מעילה, לגדל את שערה ולשום בפוך את פניה, לטייל בחוץ. נעשית היא רצינית, כמעט זועפת, כל החשק להתעולל ולשמוח עם ה„חברה" אבד לה, ואינה מתפעלת עוד מכל דבר. ובשעה שרוקדים סביבה ושוחקים, הרי היא יכולה לשבת זועפת ולשנן את למודיה מן הספר.

ובכל זאת באות בהינות ועוברות בהינות, ומאשה לא עשתה עוד חיל. יש שהתקצפה על עצמה: מה יהיה הסוף? הרבה עלמות מקבלות תעודות, נוסעות לערים קטנות להשתכר, להיות וגם להנשא... והיא — למקה היא מחכה?

כבעלת־אנרגיה כבירה היא מתנפלת על ספריה, המאוסים בעיניה, ומתחילה לשנן ולשנן ולשכוח את העולם כלו. אולם בתוך זה היא נזכרת במחזה, שראתה בבית מכירתה, שנישאה לאיש: שתי מטות

מצעות מכוסות במכסות אדומים, וריח מיוחד נודף בבית — ריח מיוחד של זוג צעיר. מכירתה מתעסקת במזנון ומכינה בשבילו את ארוחת הערב... כרגע אובד לה כל החשק ללמודים, ומרגישה היא את עצמה רצוצה, עיפה וזקנה, זקנה, זקנה.

II.

לבסוף נוכחה מאשה שלעולם לא תנצל מן העיפות והלאות המשונה, שהרגישה בבשרה ובנפשה, שאינה מסוגלת ללמוד ולשנן, שלעולם לא תגמור את הק־למודיה ולא תהי „למילדת", וההלה לבקש עצה איך לצאת מן המצר, למצוא איזה שביל ישר, יד תומכת מן הצד. היא החליטה לכתוב לסוניה אחותה, הצעירה ממנה, שתבוא לכאן ותלמד־נה ביחד. היא קותה, שאחותה זו הרעננה ממנה תשפיע עליה ובשותפות זו תלמד ביתר חשק, והלמוד יעלה בידה. אז ההלה לכתוב הביתה מכתבים. היא לא גלתה לאחותה את הצעתה בבת־אחת, ורק השתדלה לגרות לאט לאט את תאות הצעירה לבוא. ונפש אחותה השקה מאד לעזוב את עירתה ולנסוע לכרך. מאשה תבלה את מכתביה במיני פרזות שיש בהן משום מוסר־השכל של ידענית. „די לבתולה כמוה, כסוניה, לשבת בחבוק־ידים בין בורזואזים, להיות חיי אגואיסטים ולהביט באינ־דיפרנטיות גמורה אל האנושיות, הטובעת בדם ובדמעות, הנרמסת בפרסות האכספלואטציה"... במליצות כאלה ההלה, ועם כל מכתב ומכתב התקרבה יותר ויותר אל נקודת־הפצה. —

סוניה, נערה פרובינציאלית, קראה בתמהון וביראת־הכבוד את מכתבי אחותה, אשר לא הבינה היטב, ובלבה השבה אותה ל„מלומדת", ותקנא בה. וכיון שהציעה מאשה לפניה את פרשת הנסיעה לכרך, את אשר עליה להחליט ו..ת אשר עליה לסבול בשעת הלמוד בעתיד עד הגיעה למטרה נכונה — ההלה סוניה מרטטת על מקומה. לנסוע, לנסוע... ונטלה על עצמה לסבול גם יסורי־גיהנום, ורק לנסוע...

אמנם הוריה התנגדו לנסיעה זו ונבאו לסוניה, שסופה יהיה כסופה של ה„בתולה הזקנה", וישב תשב בבתוליה עד שילבינו שערותיה.

מן היום הראשון לבוא סוניה לכרך, התחילה מאשה מנהלת אותה בעצותיה בנוגע לבהורים בכלל, ובנוגע לסטודנטים בעלי־כפתורים ואקס־טרנים בפרט. ומאז והלאה ההלה להשפיע עליה, לסגור עליה מכל צד ולרכז את רגשותיה לנקודה יבשה אחת — להלמוד... היא למדה אותה להסתפק במועט, לקמץ בצרכים המריים, כי הרי העיקר הוא — העתיד, ללמוד וללמוד.

מאשה עם אחותה שכרו להן דירה קטנה, בקומה הרביעית, אפלה למחצה ולחה. שתיהן ישנו במטה אחת. בתור פת שחרית וארוחת הערב אכלו לחם ותה, שהמתיקו באבק סוכר.

ואת ארוחת־הצהרים אכלו בבית־מזון של נכרי, משום שמאכל־טרפה עולה בזול ממאכל כשר. בראשונה היה לב סוניה נוקפה בבואה לאכול מאכלות אסורות והיתה אוכלת בלי תיאבון.. אולם לאט לאט התרגלה גם לזה. ומראה פני אחותה הקרים בשעת האכילה, שבחרה לאכול דוקא Wieprzowe ומראיהן של עוד כמה וכמה קורסיסטות עבריות, שהיו אוכלות שם בקורת־רוח כל אלה אמצו סוף־סוף את רוחה. במהיר פרוטות אחדות השיגו שתי האחיות ארוחה של בשר עם תפוחי אדמה או דייסה; ולחם — „כמה שאתה רוצה"! שתיהן הסתפקו במנה אחת ותאכלנה מקערה אחת. אולם ברוב ימי השבוע לא השיגה ידן לאכול ארוחת־בשר, והיו סועדות את לבן בפת־קיבר, כשהיו מלפתות אותו בתה צהוב ומתוק למחצה.

סוניה עלתה בכשרונותיה על אחותה הבכירה, אף היתה יותר טבעית ויותר רעננה ממאשה. בעצמה אולי היתה יכולה ללמוד ולעשות חיל בלמודיה; אולם ליאות אחותה, ליאות גופנית ורוחנית, הקמטים שעל מצחה והזעף שבעיניה, שיחותיה המסובכות והמיגעות, דבריה ומבטיה ומנהגיה עם אנשים, וכל קנאתה הקלושה שהיתה מבצבצת מכל דבריה,— נסכו בנשמת סוניה כעין רוח זקנה והולשה. נוסף לזה — מרוצותיה של סוניה עצמה להוראות־שעה, ששלמו בעדן פרוטות, העוני והשובע להצאין, —כל אלה השפיעו על העלמה הצעירה באופן מדכא, ולאט לאט עשו את שלהם, וסוניה עצמה לא הרגישה בזה. והלכה הלוך והזדקן, הלוך וחור והתיגע בגו ונפש, עד שדמתה לאחותה בדבורה ובמהלכה, בקמטי מצחה ובכל מנהגיה. התחילה מתעצלת ובוחרת לשכב על המטה ולהביט שעה ארוכה על התקרה המעושנה, לשתות תה לגימות לגימות, להביט לנקודה אחת ולעקם בשעת מעשה את העינים בכונה, כדי שיראו החפצים שבחדר כאילו הם כפולים־כפולים... והיתה אוהבת ללעוס גבעול של תבן או לנשוך את צפרניה ולחשוב מחשבה אחת אפורה כיום סתו ועבה כוספת נמסה, שאין לה תוכן ואין לה ראשית ותכלית.

היא הסכינה גם לעצות אחותה ומוסריה, שהיו מרגיזים אותה בראשונה, לפי שנאמרו בנוגע לבחורים ולאקסטרנים ממכיריהן; כיצד היא צריכה להתנהג עמהם, עם מי מותר לטייל, ועם מי — אסור. אולם דבר אחד עוד הוסיף להרגיז את עצביה. מאשה הוסיפה עוד לקרא לה „ילדה" בכל פעם שהתנגדה לה סוניה בדבור או במעשה, והשם

„ילדה" היה יוצא תמיד מפיה במין רחמנות, צער ואירוניה.

שתי האחיות אכלו ביחד, למדו ביחד והיו ביחד — ובסתר השדו אשה את אחותה, ואחת היתה שומרת את צעדי השניה.

שתיהן עמדו זה שתי פעמים לבהינה ולא קבלו תעודה. ובכל העת ששננו את למודיהן התפלים, אשר שנאו בכל נפשן, ציירו להן בדמיונן את פרשת כל הבחינה, ולבן הלם בחרדה. ביחוד הראתה מאשה את עיפותה בפניה החורים והזועפים ובאנחותיה ובשאיפת־רוח כבדה.

ומדי רגע היתה נשענת בראשה על כתף סוניה והיתה חפצה לדבר דבר־מה באזני אחותה, להביע איזו התאוננות עצובה והשאית. אולם התאפקה והיתה ממלמלת: „אוי, ראשי, ראשי!" „אוי, עצמותי, עצמותי". „כנראה, כל זה הוא מתוך התעמלות יתרה." אולם סוניה היתה מבינה לאחותה, ושחוק־נצחון היה עובר את שפתיה העבות. אף כי עיפה היתה כמוה, בכל זאת הרגישה שצעירה היא ממנה, ואינה נצרכת לכתף איש אחר לתמוך עליה את ראשה....

ולפי שהיו עסוקות בשאלות אלו וכיוצא בהן — לא יכלו לקלוט את למודן, וברוב עמל ויגיעת־נפש עלתה בידן לסדר בזכרונן את כל אשר למדו. יש אשר קוו שהבהינה תעבור בשלום, אולם כיון שנגשו ועמדו לפני שלחן־הבחינה, והפרופיסור הרכיב את משקפיו על חטמו והסתכל בהן, מיד היה הכל מתערב ונעשה מטושטש במוחן, והיו מגמגמות, מזיעות ושונאות את הפרופיסור, את הכסאות, את הספרים ואת הלמודים, וביחוד שנאו באותה שעה את עצמן והיו יוצאות וידיהן על ראשן. סוניה לא דברה דבר עם אחותה אחרי מפלה כזו, והיתה יושבת עצובה ונושכת את ראשי צפרניה. מאשה הרגישה את עצמה אשמה בעצבון אחותה, ובכל זאת העמידה פנים רציניים והשתדלה לפיים אותה מן הצד.

— הראית את האסיסטנט? יפה הוא, מה?

— יפה.

— בפרט, עיניו... הראית עינים אלו? —

— כן.

— מה הנך כועסת כל כך?... ראי־נא, ראי־נא, אסור לדבר אתה. אין דבר. לא קבלת תעודה. הרבה ישנן כמותך. סבלנות, סבלנות. צריך להתאזר בסבלנות; הרי את עדיין „ילדה" ממש. אני, ראי, כמה פעמים למדתי וחזרתי ולמדתי לבחינה ויצאתי.

...ולא קבלתי תעודה. ובכל זאת...

סוניה תרה וסננה בכעס:

— טעות היא בידך... אנכי לא אעמד לבחינה שבעים ושבע פעמים כמוך... אינני הפצה! מבינה את? — אינני הפצה...

מאשה הבינה, כי יד סוניה על העליונה. ועוד מעט ופקע אותו המיתר, אשר ארגה ומתחה בכל העת. הבינה מאשה ושחוק מעושה נגלה על שפתיה. היא לקחה את יד אחותה והטון שלה התרכך והרבה הרבה שהה לה כמו בתחנונים: „בשעה ששנים לומדים ביחד — תלמודם מתקיים בידיהם. אל תחשוב סוניה שהעולם הרב בעדנו, אם קרה איזה מקרה או שני מקרים של אי־הצלחה. ומלבד זאת — התקוה היא הבסיס היחיד בחיים. כיצד אמר זה... הסופר הגדול? היא שכחה את שמו". ושב: הרי היא, מאשה, כמה יסורים סבלה וכמה מפלות היו לה, ובכל זאת עדיין היא מקוה. האור צריך סוף־סוף לנצח את החשך...

סוניה ישתקה — ותהי שתיקתה כהודאה. אולם מכל דבריה של אחותה הרגישה שזו מתאמצת להסתיר ממנה איזה דבר לא־נעים. ותחליט לשמור השד זה בלבה. צריך ללמוד עוד שנה ולעמוד לבחינה עוד פעם. רק עוד פעם...

ומאשה הרגישה עוד הפעם את עצמה כמנצחת. רסן הממשלה שוב היה בידה — והוסיפה לקרוא לסוניה „ילדה".

וסוניה הכלה עליה והרקה לה שן בהשאי: נראה!

III.

הגיעו ימי הבהינות. זו היתה הבחינה השלישית לסוניה. כשני חדשים לפני הבהינות הזדרזו האחיות ונטלו את ספריהן העבים והתחילו לשנן. בהוץ היה הורף. גנות של חומות המכוסים שלג נבטים אל החלון הקטן, והדר קר. טהב הנותן ריח־קבר מורגש באויר, דבק הוא אל העור כזעה קרה של גוסס. בעד הקיר נשמעים כל היום קולות־ריב בין בעל־הבית ובין אשתו בלוית מקהלה שלמה של בנים ובנות, הבוכים ומתקוטטים. ובתוך סביבה כזו אנוסות האחיות ללמוד ולשוב ולשנן את הלמוד שלמדו זה כמה וכמה פעמים, ורק שלא נקלט במוהן כל עיקר. כפה הם מרגישים טעם המוץ של פת־הקיבר והתה שבהם הן ניזונות. והספרים כבדים ומעוכים מרוב שמוש. והאצבעות קופאות, הפה ממלמל והמוה נשאר ריק וקר, כשהיה.

בימים האלה ימי זריזות והתמדה, היו האחיות מאחרות לשנן בספריהן עד הצות הלילה, נופלות עיפות על המטה, מהבקות זו את זו מתחת לשמיכה כדי להתחמם משהו, וכך הן נרדמות. ועם שהר החורף הכחול והיגע היו נעורות פרועות־שער, עיפות והוזות מדליקות את העששית הקטנה והעשנה, יושבות על מטתן, מכוסות בשמיכה עד שכמן, גוהנות על ספריהן ומתנועעות, כשהן נושכות את צפרניהן בהתרגשות־עצבים יתרה ויורקות ארצה.

— סוניה... לאדם... המ'.. לאדם — שתי עינים, שתי עינים, עוד הפעם, מהדש, סוניה... והריסים משמשין בתור גדר בעד כל דבר זר, הבא מן החוץ. עוד הפעם סוניה.....

והלאה אין הלמוד נקלט בשום אופן. העתיד אינו מביע כלום, והעבר ריק ואפל, ורצון הזק אין, ואמונה ותקוה אין... וכל זה מתערב ביחד ומעיק על המוח.

— לאדם שתי עינים, שתי אזנים, שתי אזנים...

— טוק טוק, הס, הס! אי אפשר ממש לישון; — כך הופק בעל־הבית בעד הקיר. קול האחיות נפסק באמצע. הן מרימות עיניהן הקודחות ומביטות זו אל זו — ושבות ללמוד בקול רפה ובכעס נהנק.

וסוניה יש שהיא חפצה להתנפל כחתול על אחותה ולשרוט אותה

ולהרף אותה: „למה הבאת אותי לכאן?" — ויש שהיא הומלת על מאשה והפצה להכך אותה ולדבר אליה רכות: „למה לך לרקוב כאן, אחותי, נגוסה מפה"! — — כך מהרהרת סוניה הליפות ומוסיפה לשנן.

בעל־הבית מתהפך פתאום במטתו הפרוקה ונוזף באשתו בהשאי, והיא נוזפת בו, וכך נוזפים הם הליפות האיש באשתו, עד שהם באים לידי גדוף וקללות... מתעוררות הבנות, בוכים הילדים, כסאות ושלהנית נעתקים ברעש ממקומם, שקי־תבן, ששמשו בלילה למשכב על הרצפה, מרשרשים מבעד לקיר... והנה יצא כבר המטאטא לעבודתו, והוא הובט ומגשש והורק מתחת למטות. והנה נפתחה הדלת בשריקה, באבק ובעשן־גהלים כהול ומבאיש, והמטאטא נכנס גם לכאן. ברוך הבא! בת בעל־הבית מטאטאה בכעס גלוי על „הקבצניות הלומדות" ומשתדלה להרבות אבק ושאון.

— לאט לך! — מבקשות האחיות. — כמה פעמים בקשנוך?

— וכמה פעמים בקש אבא דמי־הדירה? שלמנה וצאינה אם רוצות אתן....

הדלת נסגרת ברעש, והאחיות לומדות ולומדות.

VI.

גם הבחינה האחרונה והנסיון האחרון לסוניה לא עברו בשלום. אז פקעה הנימה האחרונה בלב האחות הצעירה. ותחליט לנוס מפה ולנסוע הביתה. נזכרה בלחם חם, שנאפה בתנורם, אמא מכוסה אבק־קמח, אבא משתעל בפנה... החתול שבע מתהכך לרגליה ומבקש ממנה אהבה. מכירות באות אליה בכל שבת וקוראות אותה לטייל מחוץ לעיר. שם הכל כה פשוט וחביב, ופה — הכל קר וזר. ומאשה, רק מאשה, אשמה בכל אלה. „זקנה" זו! שם אפשר שיקרה איזה שהוך הגון. אבא ואמא כבר ידאגו לזה. — היא אינה חפצה להזקין כאחותה, „ללמוד, ללמוד"... איזה־למוד? איזו תועלת?

מאשה הרגישה באחותה איזה דבר מוזר. סוניה נעשתה שתקנית, כמכסה ממנה דבר. ובשום אופן לא יכלה להוציא מפי סוניה מלים כפתרון לשתיקה זו. ופעם אחת, כשטיילה מאשה בחוץ והורגש עוד קור רטוב באויר, שיורי החורף שעבר, — כבדו הבדידות והתוגה על מאשה. היא הלכה והרהרה בסוניה, ופתאום והנה סוניה הולכת לנגדה — מטיילת עם הצעיר ה„טפש", שזה אתמול הציגו את שתיהן לפניו. השכו עיני מאשה ולבה התכוץ, ושבה הביתה ושכבה לישון. ומן היום ההוא הרגיזו מעשי סוניה את עצביה ועל כל דבר שעשתה כהוגן או שלא כהוגן, היתה מאשה מתנפלת ונוזפת בה בשנאה. וסוניה החרישה ולא הבינה מה חפצה של הבתולה, אולם הרגישה שעוד מעט והתהוה איזה דבר לא־נעים, ותוצאותיו יהיו מדנים.

פעם בשעת הצהרים נכנסה מאשה אל הדרה עיפה וזועפת כדרכה והספיקה לראות את אחותה, כשהיא טומנת בחפזון איזה ניר בצלחתה. על השלחן היה מונח עט רטוב בדיו. נצנץ חשד בלב מאשה: אולי — מכתב לאיזה גבר... לאותו הצעיר שטיילה אתו?

— מה זאת? מה הסתרת ממני בכים בגדך?

וסוניה מחשה.

— למי כתבת מכתב זה? אל תבושי, ילדה! אפשר... אל תבושי. הן אחות בכירה אני, — ומותר לי...

וסוניה — פניה הלבינו ואינה עונה כלום.

אז התחילה מאשה במוסר: זה כבר היא רואה בה זרות, מסתרת היא איזה דבר מעיני אחותה הבכירה, וכן לא יעשה. אה, היא מבינה,

היא מבינה... אינטריגות היא רוקמת תמיד מאחרי כתפיה. סוניה הבינה אל מה היא מרמזת, והתלקחו כל העלבון והמרירות שטפחה בלבה ונזפה באחותה:

— אי, בתולה, אל תיראי, אנכי אינני חושבת להתחרות אתך ולגזול התנים מידיך; ישארו אצלך. אנכי נוסעת הביתה. את זאת אני כותבת הביתה, שאני נוסעת. תכף כשאקבל כסף בעד הוראת־השעה שלי... סוף!

לבשורה מרגיזה כזו לא הכתה מאשה. פיה נאלם ותכבוש ראשה בכפות־ידיה ותדום. שערותיה הקצרות נפזרו על לחייה. סוניה הביטה אליה — והחמלה גדולה התעוררה בה. כמה עלובים פנים אלו ושערות אלו הגזוזות והקצרות... דבר ארוך ולבן הבריק לעיניה מתוך שערות אחותה הפזורות, היא ראתה שערות־כסף בראש אחותה ונגשה אליה ולחשה בקול מבשר רע:

— מאשה? יודעת את? שערות לבנות בראשך... הו אני...

רטט עבר בגו הכפוף, הורמו עינים דלוחות ונבהלות:

— ? ? ?

— הו נפשי...

— אי־אפשר... איפה הן?

כעין צביטה וכאב דק הרגישה פתאום מאשה בראשה — יד אחותה הושיטה לה שערות לבנות אחדות כרוכות סביב האגודל והאצבע.

— כיצד נהיו? מאין באו? יש עוד? עוד?

— עוד... — ושוב צביטה, ויד אחותה מושיטה לה שערות לבנות, רעות, אחרות...

מאשה נפלה על המטה באין־אונים. שנאה עזה התלקחה בלבה אל אחותה.

היא הרגישה בסוניה, שזו צוררת בבהלה ובחפזון את הפציה הישנים. הארגז שורק מדי הפתח והסגרו, וסוניה נחפזת, כאילו נסה היא מן הדליקה. ופתאם הרגישה מאשה את עיני אחתה על פניה ומגע יד רכה:

— שמעי־נא, מאשה אחותי, נסע שתינו, הביתה.

כיצד? הרוצחת הפצה, שתסע אף היא אחרי כל הנדודים והנסיונות, לשוב בבושת פנים מהוכאה פי־שבעה מכפי שנסעה? ובלי כל תעודה?

— סורי, עגלה, סורי! נסעי לך, נסעי...

———

למחרתים נסעה סוניה.

מאשה נשארה דוממה וקפואה למראית־עין. גם לא נשקה לאחותה בצאתה. וכשנטלה סוניה את צרורה לצאת, הפצה מאשה להגיד לה איזה דבר מר, אולם לא דברה דבר, ורק הניעה בידה באויר. אולם כיון שיצאה סוניה מן ההדר הרגישה מאשה את כל יאושה הגדול ונפלה על המטה. כל היום התגוללה במטה, לא אכלה ולא שתתה ולא הפצה דבר.

ופתאום כאילו קול לוחש על אזנה: היקא ללמוד. דוקא ללמוד; עכשיו, בשעת בדידות כזו. ללמוד מתוך יאוש. ללמוד בשעה שאין מוצא אחר...

שטף של אנרגיה עצומה הכה אל לבה. כמוה לא הרגישה עוד. ואך נבקע השחר, קמה מאשה ונטלה בידים רועדות את הספר והתחילה לשנן. וראה פלא: היא משננת וזוכרת, משננת וזוכרת. היא לא שמעה גם בהתעורר בעל־הבית משנתו, ברשרש שקי־התבן, בנרוד המטאטא מתחת למטה. היא עברה בשלום בספר, הלוך ועבור, הלוך ועבור...

פתאום עמד הגה בגרונה. איזה קול מוזר להש לה על אזנה:

— למדי, למדי... ואחתך תנשא שם לאיש. ואת תרקבי עד בוא יומך.. למדי, למדי...

הכל נתערב במוחה, והלמוד נשכח.

— לאדם שתי עינים, שתי עינים, והריסין משמשין בתור שמירה מעולה בפני האבק...

היא נשכה את צפרניה, התרגשות עצביה גדלה מרגע לרגע... וכעסה על הספר הארור, שעוד לא הספיקה לשננו בכל הימים והשנים, שהיא נמצאת כאן. בעינים דלוחות התנפלה על הספר ותקמטהו ותקרעהו — ושוב נפלה על המטה...

ורשה — 1904

———————

מחאה.

I.

שרה זכתה להתן בעודנה בת־שבע עשרה. בליל שמחת התורה, בשעת „הקפות" הראו לה בבית־הכנסת אותו הבחור הצהוב מי שעתיד להיות התנה. הטמו ההה ושפמו שאך ההל לצמח הזכירו לה את התרנגול הכתום שבביתם, המכה במקורו את כל התרנגולות — ותהור. אך אז לא שאלו את פי הבת. החתן והכלה שניהם בני עניים ישרים; החתן הניך הגמרא, הכלה בישנת וצנועה — ובכן דבק טוב. בליל שמחת תורה ההוא לא ישנה כל הלילה ותהרהר, ותהרהר. אחרי החתונה גרו בהדר קטן שבבית אבות שרה, ו„הוא" אוכל מזונות על שלחן אביה. היא לא יכלה להוציא מפיה את השם „אישי" בלי בושה ואי־נעימות מוזרה. והיא קרא לה „אשתי" דרך הטמו, ויהי כאילו תבע ממנה דבר מה בקראו לה. זו היתה תקופה של חצי בישנות ואי־נעימות וקצת תרעומת מעושה משני הצדדים. זו היתה תקופה שבה נמצאים אנשים צעירים מאד אחרי החתונה, וביחוד צעירים מן הדור הישן, בטרם שיסכינו זה עם זה.

אחר כך נסע הוא לעיר הגדולה אל קרוביו לבקש שם בהשתדלותם איזה עסק להשתכר בו פרוטה, והיא נשארה ערירה, גלמודה כאבר מהלדל, הן ממשפחתה והן ממנו. עזובה בין שני המגניטים הללו לא ידעה מה לאהוב ומה לשנא: הלעסק באיזה דבר או ללכת בטל? הלטיל בחוץ או לשבת בבית? החתונה והימים המעטים שישבה עם אישה אחרי החתונה, כמו בלבלו את כל עולמה השוקט על שמריו עד עתה. ה„אישות" כמו הטילה ערבוביה בכל חייה ולא ידעה לאן ואל מי לפנות. את פני הוריה ואת לבם הכירה כמו בעד ערפל, הם נעשו לה מוזרים קצת. לא זו היא האם ולא זה האב כמו עד החתונה. הרגיזה אותה קצה המחשבה, שהוריה שבעים רצון מזה, שסוף סוף התפטרו מבת בוגרת ומסרוה לידי — בעל... אולם דבר אחד פתאומי הוציא אותה מן המבוכה, היא החלה להרגיש תחת לבה איזה דבר הם יכבד, אשר העיק בקרביה באיזו נעימות משונה. פניה נעשו הורים קצת. היא גלתה

את סוד זה לאמה. פני אמה אורו, „זה הוא ילד, זה הוא ילד, בתי", להשה על אזנה ותחבקנה. גל דם הציף אז את כל פניה לשמע את להש אמה. רגש חם ורך נעור בלבה. זה היה כבר רגש של אם שהחל זה עתה לבצבץ ולשגשג. היא בושה לבכות בפני אמה. רק בשכבה בלילה ההוא במטתה לחצו והעיקו ההרגשות הרבות של כל היום על לבה ותאלצנה לבכות, כבעת העיק משא כבד על נאד מלא מים. ודמעות־אשר והרדת תעלומה מפני העתיד גזלו בדממה על הכר. וצו־ו ורהשו על להייה...

והדבר ההם שמתחת לבה נעשה מיום ליום כבד יותר ויותר... „זה הוא ילד, זה הוא ילד"... הרהרה מדי רגע ברעד־לב כמוס. למהשבה זו התמכרה בכל הויתה. והייה שנדלהו ונערבו על שמריהם החלו עוה הפעם להטהר ולהצהצה ונעשו שקופים ועמוקים... כמעט בכל יום, בשעת בין השמשות של הקיץ ששרר אז, היתה יושבת לפני החלון הפתוח והמהשבות מסתבכות ומשתזרות. השמש שוקע. אדמימות רכה שופעת על כל הבתים וגני הירק מסביבם. הרעד מתגבר בלבה עם העצבות של בין השמשות, והיתה מתיחדת עם הרהוריה ונכנסת אתם, ממש, לתוך עתידותיו של הולד: מה יהיה זה? זכר אם נקבה? איזו עינים תהיינה לו צהובות או כחולות? איזו שערות תהיינה לו צהובות כשעתותיו „הוא" או שהורות כשערות אמא? ונדמה לה באותן השעות שהזה נעשה שקוף והיא רואה כמו בעד זכוכית מלוטשה, כיצד ילדה זה הולך ומתרקם. הנה עוד התיכת הוטם נוספת על הטמו. הנה עוד אצבע קטנה מתרקמה ומתכסה עור לבן, לבן כחלב... הנה האזנים הקטנות, הדקות והורדיות קצת מתפתחות יותר ויותר כפרחים, והלב דופק ודופק ופניה מתהדרים לאט, לאט... ופעם אחת מצאה אותה אמה כשהיא מתעלפה בהרהוריה ובהזיותיה אלו על דף החלון...

אהרי כן ליל נורא, נורא. היא שוכבת. כל החפצים והפרצופים שבחדרה מרגיזים ומכאיבים. זעקות מרות מתמלטות מגרונה כמו מעצמן, כאב צורב ומתנועע בבטן. הדבר החם והכבד שבקרבה כאילו נהפך כלו להבורה גדולה מקפצת מיסורים וכואבת ומתנועעת, ויחד אתה מתנענעים כל החפצים, התקרה של הבית נהפכה לרצפה והרצפה — לתקרה. איזו זקנה מקומטה עומדת וטוענת בלי שנים: „תהי שלמה... תהי בריאה". פני אמה נבהלים. אחר כך איזו ריקות נוראה בבטן והלאה טשטוש...

ואחרי הקלת המכאובים, אושר השאי מתגנב אל לבה ומדשן אתו. ובשעה שבשר הנולד הרך והאדמדם נלחץ אל שדה, שפתיה נמשכות לנשק את הולד מאליהן.

זה היה בן. ו„הוא" אינגו בבית, הוא נוסע וסוחר כהשתדלות קרוביו — ומצליח.

אחר כך בא „הוא" ממסעיו. שרה כמעט שלא הכירה אותו. פניו נשתנו הרבה. רשמי פניו נעשו יותר קשים וזועפים. שפתיו החלו לבלוט מאד. שערותיו הצהובות נעשו אדומות וקשות. זקנו צמח והלבן שבעיניו מלא בקיעי דם, ותחל לירא מפניו. הוא נעשה כבר לסוחר ממש, והביא אתו כסף לא מעט, ואז קנה את הבית שבו הם גרים עד היום. וכשנפרדו אזי מבית הוריה ונעשו בעלי־בתים בפני עצמם, החל הוא ללמד אותה: כיצד בעלת־בית צריכה ומחויבת לחוס על ממונו של בעלה, וכיצד היא צריכה לשמור על בריאותו, והתחיל להקפיד על כל פרוטה ופרוטה המוצאה, לפי דעתו, הנם. הטט ומצא איזה מקטרן ישן מכוסה שומן וכתמים ולבשהו ולא פשט אותו בבית בשום אופן. במקטרון זה היה מטפס ועולה בסולמות וממשש בארונות ועל גבי ארונות שבבית, מוצא איזה מנעול ישן, איזה מסמר עקום, וטוען כל היום שכל „רכושו" הולך לטמיון ואובד לבטלה... ופעם אחת בדק ומצא בפינת המטבח מטבע בן שתי־פרוטות וטען ימים רצופים בפני עצמו ובפניה, שעוד מעט ועשתה אותו לקבצן ואנוס יהיה על ידי אי־השגחתה „לקחת תרמיל ולחזור על הפתחים"... והביא כמה וכמה ראיות שאין אפילו בית־יהודי אחד ששם יתיחסו בקלות־ראש כזו למעות. ואפילו אצל קרוביו העשירים שבעיר פלונית ופלונית, שגם מאה „קרבנ׳ן" נחשבים אצלם כדמן, לא ראה מימיו שמטבע של שתי־פרוטות יתגולל במטבח שלהם.

וכך הלך וחזר וטען ויאחר „מרוב עבודה" לבוא לתפילת שחרית וערבית. ושרה שמעה בדממה וידיה רעדו ותאבנה לארוחת הצהרים פג ועבר. וכשנשאה את הקערה עם הבשר להגיש לו, השמיטה אותה מתוך בלבול ארצה ותשבר הקערה, ויתפזר הבשר על הקרקע, ותגבר המבוכה. ועוד ימים הרבה אחרי זה הרגישה שרה את עצמה אמללה ורצוצה והוטאת כאילו הרגה איזו נפש...

ועוד הפעם הוא נוסע למסעיו, ואיזה דבר חם וכבד מתחיל להתגלם תחת לבה ולהעיר בה רגשות והרהורים. ובין כך וכך והילד הראשון הולך וגדל; משחק בשערות ראשה ומסבך בהן את אצבעותיו הדקות, והייה כאילו הולכים ומתערבים עם חייו זהיו לזרם אחד. והיא שוכחת קצת את זעף אישה וטענותיו, וכותבה לו מכתבים המתחילים: „לאישי המפורסם המופלג"... וכו׳. —

והדבר החם גדל וגדל תחת לבה וההרהורים ורעד הלב מתגברים.

ועוד הפעם ליל לידה נורא, נורא מאד. ועוד הפעם הלק קטן של חיים נהלך מדמה ובשרה והי בפני עצמו. עוד הפעם בן. וכך נולד גם הילד השלישי. שלשה פטפטנים קטנים ועליזים מתרוצצים כבר סביבה, והם צעירים זה מזה בשתים — שלש שנים, והיא היה ומשחקת אתם כילדה גדולה. ילדות ילדיה כאילו עוברת גם אליה. ימי ילדותה המתים כאילו מתעוררים לתחיה בכת. חיים רעננים ומחודשים...

ורק כשוב הוא מדרכו ומסתכל בהם, היא הרדה תמיד הרדה כמוסה ועמוקה, ולא ידעה מדוע.

בראשונה, בעוד הילדים קטנים, לא שם להם לב, כלל וכלל. ורק בלילות, היה גוער בהם לפעמים בנזיפה, כאילו היה לו דבר עם גדולים, המבינים שלא מן הנמוס לבכות בשעה ש„האב" רוצה לישון. ולמחרת היה מתאונן בהתהלכו הנה והנה בבית „כמה סובל אדם מן הרמשים הללו", „כמה כסף וכמה בריאות הם נוטלים ממנו". שומעת שרה דברים כאלה יוצאים מפי אישה, ודמה מתחיל רותח: וכיצד היה הוא בעודו פעוט? רמשים! והוא?

התמרמרה ולא דברה דבר.

וכשהגיע כל אחד מהילדים לשנת החמש־השש לימי חייו לקח הוא את אפטרופסותו והתחיל להנך אותו וללמדו דרך־ארץ. ביותר דקדק עם הילדים בדברים שבין אדם למקום. די היה לילד לעבור אף על דבר קטן אחד מסוג זה, שיטלנו האב ויסרנו ברצועה שהיתה מוכנה אצלו תמיד. הוא מהר לשלחם אל ה„חדר", ולרבי נתן רשות, „להתיך אותם ככרוב". אף באר להרבי כיצד נוהגים בהם:

— ההאים „אתם", רבי? כך, ותיזרים ונותנים כך...

ובשעת מעשה נתן לכל אחד בשעתו מכת־לחי לדוגמא.

ומזמן לזמן בשוב הילדים מן „החדר" היה הוא חוזר אתם את לקחם. וכששכחו איזה דבר היה פונה לעזרת הרצועה. הילדים היו מפרפרים תחת ידו וצועקים לעזרת האם. ושרה לא יכלה להתאפק והתערבה בו בדברי הבה מעשה, בשעה שדמה רותח בקרבה:

— הדל נא, נחמן, הפעם, הדל... עוד יחזרו בתשובה... ילדים..

והוא מתיגע לפתח את כפתורי מכנסיו של הילד הבוכה ועונה בזעף:

— אהא, שלום עליכם! את באת כבר להתערב? אכרים את הפצה לגדל בביתי? הרוצים את הפצה לגדל בביתי?

ואת הילדים היה מפיס בתנחומים כאלה:

—רק מאמא אל תלמדו. רק ממנה... ועל אבא אין כועסים. גם

אתי יסרו בילדותי. ואולי גם אלך מינים ככה... ע, אפי–לו או–תי, ובכל זאת הריני עכשיו ב״ה בעל־הבית... עם רהיטים... עם מעט ממון... עם... עם... עם הכל. רק מאמא אל תלמדו..

ושרה השתדלה לזכור איזו דברים שאינם מהוגנים למדה את הילדים המוכים ולא יכלה לכבר. ויש שההלה להאמין בעצמה שאשמה היא בילדים. ואז היתה פונה אל הילדים בזעקת־כאב מטורפת:

— כמה פעמים אמרתי לכם שתרחמו על עצמכם ותשמעו בקול אבא? — גזלנים... כמה פעמים?...

והילדים היו פוסקים לבכות ותולים בה עינים גדולות, תמהות ומלאות דמע.

ורק כשנסע הוא בדרך, היתה מקרבת אלה את בניה הנרדפים באהבה גלויה, ומספרת להם מעשיות ומבקשת את הרבי שיתנהג אתם ברכות. שב הוא מדרכו וערבב את הכל, את עולמם של הילדים שהשפיקה להשקיט קצת, את מנוחתה היא; והיו הילדים בוכים, היא נאנחת והוא כועס ומתרגש ודעתי אינה נוחה מכלם.

———————

II.

אך פתאם והצרה התגברה בבית, הפרנסות נתמעטו אצל נחמן כדרך. האנשים אשר כבדוהו לפנים בעד כספו ההלו פתאם להתיחס אליו בקרירות גלויה, ואף שוהחו ביניהם בהנאה שסוף סוף ופשט צהוב זה את הרגל. ונחמן הרגיש, הבין וכאילו התאמץ לגבות את כבודו ההולך ואובד מאת אשתו ומאת בניו... מחסר עסקים הרשים בלה נחמן הדשים שלמים בבית והיה מענה מבקר עד ערב בטרוניות ובלבולים את אשתו ואת בני ביתו. עד שוב הילדים מן החדר היה מטיל ארס באשתו. מחטט ומוצא מיני פשעים משונים וגולל אותם בכעס על ראש שרה, שרה שומעת ומחשה. שתיקה זו מרגזת את עצביו עוד יותר, והוא מתמרמר ומאים בגט פטורין. וכה יתן לו ד׳ וכה יוסיף, כי סוף סוף ימלט להוץ־לארץ, ישב שם בבית המדרש ולמד, וד׳ יזמין לו את צרכיו, והיא תשאר עגונה, עזובה, ומוכרחה תהיה למכר את התכשיטים שנתן היא לה. הוא ולא אחר; ואנוסה תהיה לאפות להם למכירה, כמו שעשתה אמה. עוד צריכה היא לזכור....

אך הנה נכנסו הילדים עיפים ורעבים מן החדר. נגשים הם לאמא: „אמא, האההה.... אמא, לאכול״. תכף נחמן מתנפל עליהם: מה, לאכל? ואת למודכם אתם זוכרים? ואת הגמרא אתם זוכרים? והיכן כתוב פסוק פלוני ופלוני? אהא, כך אתם לומדים? רק לזולל אתם יודעים, רק לזולל?

מתחילות מכות־לחי. הנערים מיללים כחתולים, וכדי להשקיט אותם ממהר נחמן לעזרת הרצועה, ומתרבה המהומה, ומתגברת המבוכה. הילדים רצים השופי שת להתחבא ולמצוא מחסה אצל אמא. ושרה יושבת הורת ומקללת את עצמה בקול גדול, רק את עצמה ורק את גורלה, ודוחפת מעליה בכאב נעכר את הילדים הבוכים. — וקול נחמן בוקע מתוך המבוכה ועולה על כל הקולות:

— זוללים היא רוצה לגדל בביתי? אכרים היא רוצה לגדל בביתי אנכי אראה ולכלכם!

המהומה שקטה רק בבוא תור ה„מנחה״, שאז פסק פתאם נחמן את „עבודתו״ ויצא ברעש גדול אל בית־הכנסת הקרוב. אז היתה שרה מקנחת בסנרה את דמעות עיני נעריה, פיסה אותם והבטיחה להם דברים

טובים. אך זה לא עודד כבר את רוח הילדים הרצוץ, וגם באין אבא בבית התהלכו מפנה לפנה מדוכאים, חורים, ארוכי פנים ודקי בשר. ושרה לא הכירה בהם אותם הילדים העגולים והעליזים כמו שהיו בעמדם ברשותה היא. בלבב הילדים גדלה משטמה כמוסה לאבא, לאמא וכל הבית שלהם. ושרה הרגישה את כל זאת בלבה הסופג ותדם. ואוי לה אם הראתה את אהבה גלויה לילדיה בפני בעלה, תיכף הוא מתמרמר:

— את, כבר באה להתערב? את? אני אומר כך ואת ממרה, את? וכי מי הרים אותך מאשפה? מי קנה לך בית ורהיטים? מי נותן לך כסף לזולל! הא—א—א?!

אולם היו רגעים ואפילו שעות שלמות ויחס האב אל ב"ב השתנה פתאם ונתרכך.

רגעים כאלה קרו על פי רוב ביום שהיתה לנחמן הרחבת הלב מסדור הגון, מ„כבוד" נאה ועוד. אך כמעט תמיד נגמרו גם הרגעים המעטים האלה ברעש ובמהומה, והכל שב לקדמותו.

ביום שכזה היה נחמן מתחיל מתהלך בבית אנה ואנה כשיד שמאלו משולבת על גבו, וימינו עם מעט טבק בין האגודל והאצבע מתנענעת באויר. המצח מתקמט ומתפצל להרבה קמטים של דאגה, והם מתישרים ומתקמטים חליפות. עיניו נעשות שני סמנים של שאלה ותמהון, וככה הוא מתהלך ומדבר בכונה עמוקה בפני עצמו, וסתם באויר, כאילו איזה בן אדם עומד ומקשיב לו. קרעים קרעים מתמלטות הטענות מבין שפתיו:

— מתנפל אתה עלי... שואל, טוען אתה: כיצד? למה? משום מה? אבל כיצד אבאר לך את זאת? כלום אפשר לקרע את סגור הלב? כלום ברעתם אני חפץ? הן רק בטובתם, רק בטובתם. שיגיעו לאיזו תכלית, ש... ש.... ש.. בקצור, אבל הם אינם מבינים, אינם חפצים להבין ואפילו היא, אפילו היא...

כאן היה נגש אל איזה ילד העומד בפנה חור ונוגה, ועיניו נשואות במורא אל תנועות אביו המשונות. נגש אליו, אוהו בקצה סנטרו ומרים את ראשו הנבהל והמורד ארצה.

— הבט ישר אל עיני! מפני מה אתה ירא? כלום דוב אנכי? הן אב אני! נו....

הילד מרים עינים נבהלות ומביט באונס בפניו ואינו יודע מתוך בלבול היכן יטמין את ידיו.

— נו, טפש, כסבור אתה... למה אתה ממשמש בידיך? כסבור אתה... הורד את דיך! כסבור אתה, שאם אבא מכבד אותך לפרקים ברצועה גזלן הוא? טפש. אבא דואג לך — מאהבה, אבא מיסר את

בנו, מבין אתה? אתה למדת „משלי״?

— אני, — אני לומד עכשיו...

— נו, טפש, להיכן אתה מביט? באיזה פרק כתוב שם: „חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו — כיצד שם....?״ הא? הואה אני שאינך יודע! נו?

— אני יודע, — אני... בקפיטל י׳, לא, ב... בקפיטל י״ב, לא, לא, רצוני לאמר ב—ב—ב—קפיטל...

— נו, רואה אתה? הרי לפניך התנ״ך. זה לא בי״ב כי אם בקפיטל י״ג: נו, רואה אתה, שקץ, שאינך זוכר מאומה? ואתה עודך שונא את אבא שהוא מיסר אותך, וכי לא שוה אתה עשר פעמים ככה? הא? — נ—נו—רואה אתה? אפילו שלמה המלך אומר, שאבא המיסר את בנו את הוא, כי אוהב הוא אותו, כי דואג הוא לתכלית. וכל מה שאבא מיסר את בנו ביותר, יותר צריכים לאהב אותו. הבן תבין, שקץ, כי תגדל, וברכת את הידים אשר נחו עליך. נו? ועכשיו אתה... כלומר, עכשיו אתה, — א—שונא את אבא? נו, הגידה, אתה אוהב את אבא או לא? להיכן אתה מביט?

— ה... הן, העד הילד ובעיניו נקוות דמעות. ———

— אה! אם כך, טוב. כך אני אוהב, כך טוב. כלום אבא יאכל אותך? טפש!

כך מגמגם האב מתוך הדוה, משפשף בידיו וקוטף בשתי אצבעותיו את לחיו בנו.

— שרה, שרה השומעת את? הוא מבטיח שמהיום והלאה יהיה לנער טוב ויעשה את כל הישר בעיני אבא. נו, תני לו בשכר זה תפוח.

הילד נוטל את התפוח המושט ומתחיל לאכול אותו באי־אמון ובבהלת־שמחה ונתקל פתאם בקול אבא המרעים:

— הברכת על התפוח? הא־א?

ב...ב—רכתי....

והאב מתמרמר ונגש אל הילד בזרוע נטויה.

— שקרן! לא ברכת! אנכי הבטתי אליך היטב.

אנכי, אנכי — מגמגם הילד ורועד. אנכי....

— אנכי אתן לך „אנכי״, הזר וברך עוד פעם. נו....

— ברוך אתה ד׳ א...א־להינו מ....מלך, מברך הילד בהשאי, בעוית שפתים ובעינים מלאות דמע.

— לא כך מברכים! מכה באגרופו על השלחן, בקול יותר רם! המתן; אנכי אלמדך!

כאן פורץ מפי הבן בכי עלוב ודבריו נחנקים בגרוע, ומקבל בעד זה מכת לחי להטת על כל פניו עד שנצוצין מאדמים נתזים מעיניו. התפוח נופל מידו ומתגולל עלוב ועירירי באבק הרצפה. ואבא עודנו עומד עליו ושואג:

— הרי לך, זולל וסובא! לא יכלת לברך, לא יכלת? הפוחזים היא ניתנת לו! תפוחים היא מאכלת את האכרים.

מכאן ואילך מתחילה שורה ארוכה של מכות־לחי וזלזולים וקטטות. נחמן, הילדים, הבית וכל אשר נמצא כמו נסחפים במבול זה ויוצאים בחגלים ודהופים במחול משונה ורוקדים לעיני שרה.

ועוד רגעי הרטה מצד האב קרו לפעמים בלילה לפני השנה. אז היה מדבר קטעים, קטעים, ושופך את כל לבו לפני עצמו בשעה שהוא שוכב לישן. ושרה שומעת ועוצרה את דמעותיה.

— יודעים רק להתאונן, הוא מתחיל, היושבים הם כי לבי אינני נקרע לגזרים בשעה שאני מיסר אותם — כן, כן. יכולים אתם להשב אפילו שרוצה הנני... או כלום לא בשבילם אני עמל את כל ימי? אלא מה? רואה אני שהכל הולך לטמיון, ש.... ש.... אבל כלום אני הולך אל התיאטרון? וכי כלום אני משחק בקלפים? אלא מה? הכל בשבילם. והם מה? לא כלום. אבל לגמרי לא כלום. ואמא עודנה עומדת לצדם ונותנה להם את הצדק.

כך, כך, גזלן אני. גזלן? גזלן?

וכך הוא הולך ומדבר סהור סהור, ומספר את כל פרשת גדלו וטוב לבו ודאגתו התדירה בשביל בניו, והולך ומתלהב ומתגעש וגומר בנגון:

אלא מה? לא כלום! רוצים הם לקברני חיים באדמה. איפה? באדמה? נו, אם כך המתינו, ראשית אקבר אתכם תשע אמות בעמק. ואחר, ואחר כך. טוב, טוב..... עוד הראה אראה לכם.

ואת הבטחתו הוא מקים ושרה רואה ומחשה.

רק פעם אחת פקעה סבלנותה.

הדבר היה בליל מוצאי־שבת, בליל סתיו. הוא שב מן הקלויז „מבושם" קצת וזועף יותר מכפי הרגיל. אגב היה כל היום שרוי בכעס גם בלעדי זה. בשעת קריאת התורה הכה שיכבדוהו ב„שלישי", והכבוד הזה נתן למשה־תיש, מי שהיה שותפו לפנים ושונאו בנפש עכשיו.

תיכף אחרי ההבדלה לבש את מקטרונו המעוך והמכוסה כתמי שומן, והחל להתנפל על הנערים בערבו בגדופיו להם גם איזה גדופים על שם „האמא היקרה שלהם". אך כאן נזכר שראה אתמול אצל הבכור איזו

פרוטות שנתנה לו אמא. המתו בערה בו והתחיל לסובב את חנוך אותו: „היכן הוא הכסף שלך? היכן — הוא — הכסף?" הנער הודה מתוך דמעות שקנה אגסים ואכל אותם עם הבריו בחדר. אז התרברב נחמן בקולי־קולות: „אהא זוללים היא מגדלת במעות־הדם שלי? לקבצן היא רוצה לעשות אותי? אנכי אראה להם כיצד קונים אגסים!" ונטל את הבכור והתחיל להכות אותו ברצועה על בשרו הערום, כאן לא התאפקה עוד שרה. היא נגשה אל בעלה הורת, גאה וזקופת קומה, ונשכה את שפתה התחתונה בכל כחה ותחטף מידו את הנער המפרפר בגערה בו בכל כחה:

— גז—לן, רצ—חן! מדוע אתה מכה אותו, עוכר נפש! הלואי שברק משמים ישרפך חיים!

ותשלך בול־עץ לצדו. אך תכף נבהלה ממעשה זה וגם נחמן נבהל קצת. מימיו לא ראה אותה גאה וכועסת כמו עכשיו. ופתאם התנפל עליה בעינים מלאות דם, ובפה מלא קצף לבן אחז בקוצות שער ראשה השחורות והתחיל להכות בראשה אל הקיר בהרעימו עליה:

— את, קבצנית בת קבצן? את? זוללת דם! הצופה! מי הרים אתך מאשפה? מי קנה לך בית והחיטים? מי נתן לך צרורי כסף לזולל? היא—א—א?

ואחרי הערב הנורא הזה בכתה שלשת ימים ולא יצאה מחדר משכבה. הוא לא נראה בכל העת הזאת בפתח ההדר, רק הילדים התגנבו הרדים והורים אל הדרה, עמדו והסתכלו בה רגעים אחדים בעינים גדולות ונבהלות ונשמטו החוצה. ורק רוח זועף המה בלילות בארובה וכמו בכה לעלבונה.

מאז הרגישה שרה שאיזה דבר גוזקן ונבל בקרבה כצמח רענן וענוג לפני האש. בשער ראשה השחור התחילו מבהיקות פה ושם שערות לבנות, שערות המבשרות את הזקנה. הרבה קמטים נוספו היום ההוא על מצחה ובצדי בבותיה, ועיניה נעשו דלוחות קצת ומביטות ביאוש השאי. היא כמו הרגישה פתאם את כל רפיון־רצונה וכחה. היא כמו הרגישה פתאם שנוצרה רק לסבול, לסבול וללדת בנים שאינם שייכים לה כלל. ומאז נעשתה כמוסה ונאלמה ולא התערבה עוד בין האב והבנים. על בניה הביטה כעל איזו אברים מדולדלים, אשר נחתכו זה כבר בכאב נורא מדמה ומבשרה ויבלו. ואל בעלה התיחסה בשויון־נפש נורא עד אשר לפעמים נבהלה בעצמה מן הרגש הקר והכבד הזה. גבהת קומה ורמת־החזה כבת שלשים, עם פנים צהובים, מקומטים ומבהיקים כקלף, כפני בת חמשים, היתה דומה קצת במראה החיצוני „לזנת־דרוין", אשר חלק ידוע ממוחה נחתך; והיא עפה ומנתרת ואוכלת, ובכל זאת היא משוללת רצון והרגשות.

III.

בכל זאת הרתה עוד הפעם.

בלבה התפללה שתלד בת. היא התגעגעה לבת בכל היתה. בבת לא ימשל עוד האב. את הבת לא יקח עוד האב תחת האפטרופסות שלו. הבת אינה צריכה להתפלל. אינה צריכה ללמד ב„חדר" וכיוצא בזה; ואבא לא ימצא עוד כל תואנה להתנפל עליה. את הבת תגדל ותחנך היא, ורק היא. לב אשה ללב אשה יותר קרובים זה לזה מלב גבר לאשה.

שרה נכנסה אל אותו מצב הרוח המלא הרהורים ורוך ורעדי־לב פתאומיים כבימי הריונה בפעם הראשונה. מבטה נעשה יותר רחוק ובהיר. גבה הוטה קצת אחורנית, והקמטים שבצדי עיניה התישרו. הן אי אפשר שאלהים ייסר אותה ככה ויתן לה עוד הפעם בן! הן אי אפשר הדבר. היא מאמנת ברחמיו... היא מקוה לחסדו בכל לבה.

.... היא, שרה, יושבת אחר הארוחה וסורגת פוזמק והבת העתידה, ילדה נעימה עם אצבעות לבנות וסגלגלות ועם קוצה קטנה שחורה הפזורה על שכמה הרך יושבת על שרפרף לעומתה ומסתכלה בסקרנות.

מחזה דמיוני זה רדף אחריה תמיד וענג והכאיב לה כאחד. וכששכבה במטה ואינה ישנה מתוך הרהורים היא רואה לפעמים את הבת הקטנה העתידה יושבת כבר לצדה במטה. חום הגו הצעיר מסתנן תחת השמיכה ועובר אליה. יושבת היא ומפטפטת בינה לבין עצמה. ואז שרה מתרוממת קצת בחצי גופה ונושקת בלאט בתוך האויר החשך של חדר המטות.

— שגעון, לוחשת בפני עצמה בהעלם המחזה ומצטחקת. ובעוד חדשים מספר, בהתעורר שרה מיסורי הלידה הנוראים ובשמעה את צעקותיו הרפות והנוקבות של הולד, והכירה את המילדת כשהיא מטפלת בספל מים גחל, התאמצה להרים את ראשה הכואב ורמזה להמילדת.

— מה שלום הפעוטה? שאלה שרה כחולשה אבל בבטחה.

— הפעוטה? רצונך לאמר, הפעוט, חע־הע...

— בן?

— בן, הע־הע... בן, מזל טוב!

— מ—זל טו—ב?

ושרה צנחה באין אונים על הכר. מנורת הלילה שדלקה בחדר כאילו נעשתה כהה והתקרה ההלה לרדת מטה, מטה... ושוב שרה מינקת בן והרדה תמיד לפני העתיד, ועוד מעט וגדל הילד ולקחו אבא ל„הנכרי". בכל העת שהיה הילד ברשותה היא, הרגישה את עצמה כאותם אוכלי־האדם הידועים, שמפטמים איזה שבוי כדי שיהיה יותר מוכשר לאכילה. בחרדה כמוסה הביטה על הילד ההולך וגדול משנה לשנה. הנה הוא מתחיל כבר לדבר. הנה כבר לבש מכנסים. הנה כבר התחיל ללמד אלף־בית בבית אצל אחיו. ובאחד הלילות שבחדש ניסן נתן בו נחמן את עיניו ויאמר בקול מלא רצון: ———

— נו, אי"ה תכף אחר הפסח הוא מתחיל ללכת החדרה. — אז רעדה שרה, וצחוק הרצון שעל פני בעלה הרגיז ודקר אותה. היא הרגישה פתאם שהתהום המפריד בינה ובין בנה כבר נפתח, ומעכשיו תעמד ותראה אותו מרחוק, מרחוק....

כשהתחיל בן זקונים זה ללמוד „בחדר", היה נחמן מתהלך אתו בהביבות, פונה תמיד בלעג אל הבנים הבכורים:

— אתם הזאים, הולכי בטל? ה ו א אי"ה יהיה לאיש, — ולא יהיה אי"ה כמוכם. אתם מבינים? ואתם מוכרחים תהיו להסיק אצלו את התנור...

אולם שרה כבר ידעה מכבר את הפתגם הזה וידעה שהוא רק פתגם לשעה ועוד מעט ועבר ובטל.

בפתגם־לעג שכזה היה נחמן פונה אל בנו הבכור, כשגדל קצת הבן השני, ואל השני — כשהלך וגדל השלישי, וסוף סוף היה גורל כלם שוה. כלם קבלו מלקות וצביטות ותרעומות מוסר בלי ראשית ואחרית. וגורשו לימים שלמים מן הבית. למוד כלם לא עלה יפה, וכלם לא עשו את „הטוב ואת הישר".

וככה היה גם גורלו של בן הזקונים.

הכל התחיל מחדש, התבדרה הרציעה, התגבר הרעש, עוד צעקן אחד המגין על בשרו נוסף בבית, ויד אבא מנופה תמיד וקולו מבריח מקצה הבית ועד קצהו:

— אכרים ה י א מגדלת בביתי? זוללים ה י א מגדלת בביתי? אנכי אראה ל כ ם!

ושרה נעשתה עוד הפעם אלמה ככלבה שאבדה את בעלה, ותמיד הביטה על בנה זה, כמו שמביטה הצפור על אפרוחה הסגור בכלוב. הנה היא רואה אותו, שומעה את צפצופו ואינה יכולה להוציאהו למרחב. רק פעם אחת בערב מוצאי־שבת, כשנשקו שבת וחול אהדדי ותוגה

שחורה ומתוקה ארכה מכל פנה, לקחה שרה את בנה זה על זרועותיה.
הוא קבל מלקות לפני שעה קלה בעד זה שלא אבה לשנות את „הפרקי־
אבות" לפני אבא בשעת משתה התה. ועכשיו כשיצא „הוא" להתפלל
ערבית, לקחתו שרה על ברכיה, התעטפה אתו יחד במטפחת הצמר
שלה, שמה להייה אל להיו והתנענעה אתו חרש בחצי־האופל, בלהשה
חרש באויר בשפתים חורות ובנגון תוגה:

— מה רוצים ממך, אפרוחי? מה רוצים ממך?

והנער הביט בבהלה ובאי־אמון לתוך עיני אמו ולא הבין את
דבריה. רק הרגיש הרגיש שמדברים עליו דברים טובים, לכן נלחץ
אל חזה אמו והתחיל לבכות מחדש. אתו בכתה גם אמו והוסיפה להתנענע
אתו בלאט. ויבבה רועדת רפרפה באויר הבית הדומם והריק ובחצי־
האופל של מוצאי־שבת.

היימ'קה (זה הוא הבן האחרון) עלה על אחיו רק בקשי־ערפו ובזה
שהתאמץ תמיד לנקם בעד עלבונו, ולכן סבל הרבה יותר מאת אחיו
הגדולים. עוד בהיותו כבן עשר שרף פעם אחת בתנור את מקטרתו
וטבקו של אביו בעד מכת־לחי פתאומית. בשנת השתים־עשרה הראה
לאבא אגרוף, שעלה לו אחרי כן בהרבה עניים ונדודים ולינה בבתי
זרים. ופעם אחת אחרי הכאות ברצועה נשך הנער את ברכי אביו
והתפרץ מתחת ידיו בקריאות נוראות:

— את הבית אצית באש... את דתי אמיר הלילה... ויברח.

ונחמן נשאר עומד חור ומאובן באמצע הבית והרצועה קפאה בידו.
ובשובו אליו התחיל מגמגם: — — — — —

— מה אמר? הא? מה — מה זה? מה אמר?

איש לא ענה אותו. כל בני הבית ישבו אף הם דוממים וחורים,
ובאזניהם צלצלו רק הקריאות הטרופות של היימ'קה.

מאז נתחדד היחס שבין האב והבן עוד יותר. האב פגש בבנו
היה קשה־ערף ומרת־נפש כמוהו בעצמו שקשה להכניעה, ומשטמה
עזה התלקחה עליו בלבו. והיה בראותו את היימ'קה אוכל או שותה
והפנה את ראשו בשנאה לעבר אחר וקמט את מצחו בכל כחו.

ובין כה וכה ובניו הגדולים של נחמן גדלו פרא, חורים, הלושי
עצבים ודקי בשר.

ונחמן לא יחדל להזכיר להם בכל שעה שכבר הגיעה העת שירפו
ממנו... שיחדלו להיות למשא עליו ועל צוארו, שכבר הגיעה העת
שיגיעו לאיזו „תכלית".

לסוף התחילו הבנים לעזוב זה אחר זה את הבית ונסעו לערי

המדינה, ומשם לאמיריקה בלי שוב גם לקחת ברכת־פרידה מאת הוריהם. מכתבים לא כתבו, רק איזו ידיעות קלושות הגיעו מהם לאזני אבא־ואמא. שמעו עליהם שהבכור נשא לו איזו בתולה זקנה ומכוערה לאשה, ושני הבנים האחרונים היים היו להץ ועני.

נשאר בבית רק היימ׳קה. וגם זה החל להציע לפני אביו מתוך בכי שיתן לו כסף ויסע מכאן.

אך האב התנפל עליו תמיד:

— כיצד? כיצד? כסף אתן לך? מכות אתן לך! אתה תסע בלי רשותי? אתה רוצה להיות צפור דרור ולעשות מה שלבך חפץ? לא — אז יותר טוב שאעשה אותך לבר־מינן ולא לאחד „מהם". אתה לומד מאהיך? אבל המתן, המתן, קטן עודך לצאת מרשותי, לו קברתיך טרם נולדת! אנכי אראה לך כיצד לומדים מאמא!

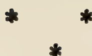
ושרה שומעת ומתפללת בלבה:

— רבש״ע, יהי רצון שיתן לו כסף ויסע! הוא מביאהו לידי שהפת, לידי שמד יביאהו....

ובאחד מלילות האביב החמים, ברח היימ׳קה מבית אביו, בגנבו חרש מאוצר הכסף כמאה רובלים. והוא אז בן המש־עשרה.

איש לא ידע ולא ראה את זאת מלבד שרה.

זוכרת היא, שבלילה ההוא לא יכלה להרדם שעות רצופות, גורל בנה זה וגורל אחיו רחפו לנגד עיניה ודקרו את מוחה. ופתאם והנה צלצול. היא רעדה ותסב את ראשה. לאור מנורת הלילה הכחול הכירה את היימ׳קה, כשהוא מלובש בבגדיו ובמעילו, צרור קטן תחת זרועו ובידו הימנית מפתחות. היא שמעה את נשימתו הכבדה והקטועה, פתיחת הארון, רשרוש ידו על גבי שטרי הכסף... היא הפצה לקרא: „ד׳ עמך! מה אתה עושה?" אך דבר מה נעצר בגרונה, לפי שנשמעו צעדים אטיים הנגשים אל מטתה. אלה היו צעדי היימ׳קה, רגע הביט עליה בעיני תוגה וגעגועים.... היא חשה את מבטו והתחפשה לישנה. אל אלהים! כמה מכאובים חשה ברגע זה. אחרי כן צעדים זהירים ומהירים. דפיקה קלה בדלת, נסגרה. „איי" חפצה לקרא בקול גדול, אבל כבשה את שפתיה בשמיכה ונשכה בכל כחה. „כך יותר טוב כך יותר טוב", חשבה, „יסע.... יסע", וקפצה חרש ממטתה להסתכל בפני בעלה, אם לא ידע מאומה. הוא ישן במצח מקומט וגיהוק רעל קפא תחת שפמו, שכבר זרקה בו שיבה. חשק מוזר התעורר רגע בלבה להכות באגרופה על המצח המקומט קצת, אבל התאפקה ושכבה במטתה, ותרעד כאחוזת צנת קדחת כל הלילה ושניה התנקשו בפיה....

מאז עברו כבר כארבע שנים. הימים המשועממים נמשכו זה אחר זה כתיטי זפת אמוצים ודומים זה לזה בהקותם ובתכנם.

היא אמנם קבלה בתשאי מכתבים מאת היימ'קה, אבל מכתביו היו כל כך קלושים, כל כך קרים, עד שלא הרגיעו אפילו במעט את דאגת שרה עליו. הוא היה כותב: אם יקרה! אני בריא אולם. או: ראשי כאב עלי אתמול והיום הוקל לי. יש לי עכשיו כך וכך הוראות שעה, או: אתמול אבדו לי שני שעורים, אני לומד עכשיו כדי לקבל לעת עתה תעודת־רוקח. או: ההלטתי לקבל תעודת שמנה מהלקות גמנזיה, דוקא.

אבל מעולם לא הזכיר ע"ד מזון וכסף, ע"ד בגדים ידירה. ודברים אלו ענינו את שרה הרבה יותר מלמודיו ותעודותיו שהיו כתפלים בעיניה.

היא השדה בו בסתר לבה, תשדה שהוא רעב שם והולך „ערום ויחף"; כי מדוע זה איננו יושב בעיר אחת, ומזמן לזמן היא עוקר את מושבו מעיר זו ומתישב בעיר אהרת? — והלפי־אדריסותיו תכופים זה אחר זה. אילו היה מוציא מעמד בעיר אחת והיה „משתכר כדבעי" לא היה עוקר את מקומו....

היא כתבה לו לפעמים ע"ד זה ויעצה לו לשבת על מקום אחד. אבל הוא היה משתמט מענות לה על מכתבים כאלו.

והשדה בדבר מצבו אמנם התגבר אצלה בקבלה ממנו אחרי עבור שתי שנים לבריחתו את פרצופו. מן הפוטוגרפיה הקטנה ששלה לה הביטו פנים צנומים ומארכים עם עינים שקועות והתימת שפם — שהרהר. פניו השתנו מאד, והביטו כפני בן עשרים־והמש...

בדממה הניחה את הפרצוף הקטן לפני נהמן. הוא הור, עיניו נעשו בולטות. האב הטף והשליך בידים רועדות את הפרצוף ארצה וקרא בקול גדול:

— אין לי עסק עם גנבים...

והיא הרימה בבהלה את הפרצוף המשלך, נשקה לו הרש במטבה וישבה לבכות.

וכמה פעמים השתדלה לעשות שלום בין האב והבן. היא כתבה להיימ'קה, שלו היה בן הגון, כי עכשיו היה מתהיל לכתוב גם לאבא, והיה מבקש ממנו סליהה, והיה בא להתראות עם ה ה ו ר י ם פעם אחת

בכמות שנים שכזו. ואף היא היתה משתדלת בענין הזה, והוא היה מוחל „הן אב הוא בכל זאת".

אבל מהצעה כזו היה היימ׳קה משתמט תמיד או שהיה עונה נמרצות: „אמא, מעולם לא הטאתי לנגדו, ולכן לא אבקש סליחה — ולא אכתוב לו, הוא צריך לבקש סליחה ממני".

מכתב שכזה היתה שרה ממהרת לשרוף, לבל יפול בידי נחמן והרגיז אותו עוד יותר.

ולבה כואב לה ונובל מעצר אהבה וגעגועים. עם בניה שבאמריקה אינה מאמינה כלל להתראות עוד. ואולי אשמות בזה השמועות ששמעה תמיד בימי נעוריה, „שמאמיריקה אין שבים לעולם". ובין היימ׳קה ובין הבית ועירת־מולדתו עוד גדול התהום: זעף אבא וקשי־ערפו של הבן מתרוממים זה לעומת זה כשני קירות ברזל, והיא הדלת אונים להרוס את הקירות הללו. ויושבת היא ומצפה לנס מן השמים, שישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות. ושנים עוברות — ושנים באות והנס איננו, והיא הולכת ומתיבשת כעץ שקצצו את גזעיו. הכל היה לה לזרא. אינה חשה בקדושת יו״ט ושבת. תאבונה רפה מאד. רגליה ועיניה כבה בלי עת, ובשעה שהיא סורגת פוזמק היא טוענת, שכמעט אינה רואה מאומה וצריך לנסוע לעיר הפלך ולשאל בעצת רופא עינים. ובשעה שהשכנות והמכירים שואלים לשלום בניה, נדמה לה שהם לועגים לשברה, משתדלים להכאיב לה, ולכן היא משתמטת משאלותיהם ומתרחקת מחברתם. ערירה היא יושבת בבית ומתעסקת בהולשה בין ארבעת כתלי המטבח. בחרף הרוח שורק בארובה בכעס גדול עד שפחי הברזל רועדים שם. ובקיץ רב החום והנהרה בחוץ, ופרחי האבטיחים הצהובים מלבלבים בגני־הירק, והכל נוהג כמנהגו...

ונחמן מבלה את עתותיו הפנויות ממסחר אצל מכירים ובבית־הכנסת. הוא נעשה כבוש ואינו מדבר הרבה כבראשונה, אבל קפדנותו גדלה עוד יותר. הוא מקמץ ומקמץ בהוצאות ואת הכסף המקומץ הוא נושא אל בית־הבנק.

— בשביל מי? שואלת שרה את עצמה ומהשה. לפעמים עוברים הדשים שלמים ונחמן איננו מזכיר ע״ד „הבנים" מאומה. ושרה מתחילה להתפלא: האמנם איננו מתחרט כל עיקר? האמנם איננו מתגעגע כלל?

ופתאם בשעת איזו ארוחה או משתה־תה הוא מתקצף על לא דבר ומתחיל להתנפל על שרה מן הצד, ואח״כ בגלוי, שהיא ורק היא קלקלה אותם ב„טוב לבה"... שרק היא אשמה בזה שנדו לאמיריקה וימרדו באביהם „שהפיץ רק בטובתם ובקש לעשות אותם „לאנשים".

והיה גומר במכת אגרוף פתאומית חזקה על השלחן ובקריאות־גדוף ישנות שכבר פג רעלם:

– אבל מי שמך לאם, קבצנית בת קבצן!? מי קנה לך בית ותכשיטים? מי הרים אותך מאשפה, אביונה?

מי פטמך שלשים שנה ונתן לך בגד ללבש? הא–א–א? ואז שרה מתרחקת מאתו ומפקפקת בקשות־לבו ביחס לבניו. ותחת להעלב מגדופיו היא השה אליו איזו הכרת טובה משונה שאינה יודעת את פרושה.

בכל זאת הרי אב הנהו.... היא מהרהרת.

———

IV

השלג שהיה מונח בעירה כל החרף כאבן שאין לה הופכים, כבה עבר ובטל והשאיר רק רפש שחור ועב כחרסת. ביום היה רפש זה שורק ומפעפע תחת רגלי העוברים והשבים והיה מעטר את שלמות הנשים העסקניות בעטרות של רפש. ועם שחר היה מתכסה עם גלידי קרח דקים, ההיים רק היי שעה ונפצים תחת רגלי העוברים עליהם בנפץ צלול ועלום...

רק פה ושם בערוצי תעלות ובמשקעי גנות עוד נשאר מעט שלג שנעשה שהרהר כאילו נעתם מאור השמש־הראשונה. ואף שלג זה הלך הליך ונמס: טפטף מים מן הגגות ביום; ובלילה התהפך לנדות־קרה מהודדים שנמו עם שחר עוד הפעם ונפלו כזמרגדים ניצצים...

ויש שאיזה גוש שלג לא התויק עוד מעמד במרומי הגג, צנח והתפורר על הארץ השחורה בכל לבנוניתו, וטסו אליו הילדים בקריאות הדוה וזרקו את שרידי השלג הזה איש בפני רעהו טרם ימס ועבר ובטל כלה.

בקרה הנהר נגלה פרץ; והאכרים המכורבלים „בקזשוהים" אדומים ולבנים דדלו לעבר עליו עם סוסיהם ועם עגלותיהם העמוסות עצים והשש. „והדרך" המתעקמת כנחש אמוץ לרהב הנהר נשארה שוממה וזועפת, כאילו התעגמה לפרסות הסוסים הכבדות ולקריאות האכרים המעודדות.

וביום אחד בהיר נעורו היהודים הגרים על שפת הנהר והנה אין כל זכר „לדרך". רק שברי קרח ניצצים ונשאים על דבשות הגלים...

אז הוצאו ההלונות הכפולים ודפי ההלונות נקו מן המוך והחול ומפרחי הניר. הרך האשנבים הפתוחים התפרצו: צלצול גלידי הקרח שבנהר המתחככים זה בזה, קול גאותני של תרנגול־הודי המעורר לצחוק. וקריאות של נשים טרודות הרודפות אחרי „ערל":

— הלאפיץ, הלאפיץ פאטשאם יאיצי?

בחוצות החלו לרשרש סלים הדשים עמוסים מצות; החלו לשרק שוטי עגלונים־יהודים המביאים ב„כפותיהם" אורחים להג־הפסה, ביום השוק הקרוב נשאו באויר נקושי אגרופים בקדרות הדשות כדי לבחן את טיבם...

עם ביאת החמה נראה המורה־הוראה הגבוה והצנום בדרך העולה מן הבאר עד בית־אפית המצה. טורה הוא לשם „מצוה" ודוחק במוט חדש הנשען ז.ל בטני את הבית המים, שנשאבו תחת השגחתו והוכנו בשביל מצה שמורה. שולי קפוטת־האטלס שלו מתלבטים ומתחבטים

ברפש והוא איננו מרגיש בזה. עיניו וכל הויתו נתונים בהבית המים הנמשכת לפניו ע"י השמש שלו.

לילה.

שרה גמרה זה עתה את השבונות הכסף המרובים שגרמו לה צרכי חג־הפסח. כל היום הזה הלכה שרה מחנות לחנות ו"מגויה ל"גויה" ומקצב לקצב וברדה את הסחורה היותר טובה. ויען שהיום קנתה הרבה יותר מכפי הרגיל, לכן שאלוה המוכרים אודות זאת, והיא היתה עונה להם באשר פנימי מעורב במעט בושה, שמחר יבא אליה בתור אורח לפסח ולשני הדשים שאחרי הפסח בנה הצעיר הלומד ב ו ו א ר ש ה, (את המלה „ווארשה" הוציאה בהטעמה מיוחדה).

דים היו דברים קצרים כאלו כדי להעיר ברק קנאה כמוסה בעיני השומעים; אותה הקנאה הרגילה אצל אנשים פשוטים לשמע אשרו של איש זר. ביחוד צלצלה מאד באזניהם המלה ו ו א ר ש ה. הם התקנאו בה על שהיא יכולה להשתמש בשם נאה זה ולא הם.

ושרה הבינה את המבטים הללו ותשמח על זה, שאחרים מתקנאים בה ולא היא באחרים.

עמוסה צרכי יו"ט שבה שרה בערב היום הביתה, הניחה את כל אלה על השלחן החדש ותסדרם בשורה ישרה. היא הביטה בשורת הסחורה הזאת בתענוג כמוס, ותציר בדמיונה איך יאכל „הוא" מכל זאת. השׂשׂת היא שזה כבר לא אכל מטעמים כאשר תכין לו.

ארבעה קירות המטבח המוארים והמסוידים מהדש הביטו עליה צוהקים בעליצות אור; צלה השחור והגדול שנתקל ונשבר בצדו החד של התנור, הזר אחרי כל תנועותיה בהעויות של ענק מתלוצץ. איש לא היה בבית, נהמן נסע היום־בבקר אל התחנה הרחוקה מהעירה כשלשים פרסה, כדי לקדם את פני היימ׳קה שיבא לשם מווארשה הלילה, ולשוב אתו הנה למהרת עם אור השחר.

רק החתול השחור עם העינים הירוקות הוא נמצא בכאן והתהלך לרגלי שרה ב„מיאו" של הכנעה ותחנונים. כלומר: „המלי, המלי עלי, רעב אני.... שרה השליכה לו איזה עצם היה מן הבשר שקנתה, ותתפלא קצת על אותה הרכות וההמלה שהרגישה עכשיו בלבה להתול זה.

היא ערכה את השבונותיה לאור מנורת־המטבח הצהוב בההרהרה: „מחר יבא נחמן ביחד „עמו", והוא אוהב השבון הנהו, ובלי חשבון מדויק יוכל גם להתנפל עליה... וזה יהיה להיימ׳קה לא לרצון..."

והשעון הישן שבהדר־האוכל האפל תקתק במתינות ובהכרת־ערך עצמו, וכמו יאשר את מחשבתה:

— תיק־תק, תיק־תק. —

שרה גמרה את השבונותיה והרגישה פתאם איזו עיפות נעימה המעֻרבה בכאב קל, בפרקי העצמות, באותה העיפות הפתאומית שמרגישים הלוֹשי־עצבים בקבלם הרבה השפעות והרגשות בזמן קצר. אז הקטינה את אור המנורה שבמטבח, סגרה היטב את הדלת שבפרוזדור, ובשובה הביתה על מנת ללכת אל חדר המטות נשמע פתאם נפץ קל מעל לראשה. שרה הרימה את עיניה והצטחקה. נפץ זה נשמע מן המצות המכוסות בסדינים לבנים על גבי הטבלא. ובשנה זו הן קנתה כעשרים לטרא יותר מכפי הרגיל. אפילו נחמן אמר שדי יהיה גם המש־עשרה...

כששכבה שרה במטתה, התחילה לרעד קצת. הרעד לא בא מתוך קר היצוני ולא מתוך סערת נפש עצומה ושמחה גדולה לקראת בא בנה. סערות נפש כאלו הרגישה רק בימי ילדותה ועתה תשה רק אושר שקט וצנוע, המלה רכה ומלטפת, שרק לב אם שנזדקן קצת יכל להרגיש כזאת. ובכל זאת רעדה בלאט, למה?

... עכשיו למשל הוא בא כבר אל התחנה. נחמן מקבל את פניו ומושיב אותו בעגלה. ועם שהר הוא בכאן.... רק עוד שעית מסבה ובא... ובכל זאת לבה מתכוץ והרד. מה זאת, מה זאת?

זה כעשרה ימים ושרה קבלה מכתב מהיימ'קה, שהוא רוצה לבא לחג־הפסח זה הביתה כדי לנוח קצת ולהבריא, וגם להשאר בעירה לכל ימי האביב; אבל בתנאי אם אבא יבטיח שלא יתקוטט אתו, ולו גם שלא ידבר אתו מטוב ועד רע. היא בכתה על מכתב זה יום ולילה. היא לא קותה כלל להבטחה גדולה כזו מצד אבא. אבל המכתב עורר וירגיז את געגועיה לבנה בכל מהבואי לבה המדוכא, ותפרפר בין געגועיה ויאושה ימים שלמים.

לסוף כששאל אותה בעלה בסקרנות ל מ ה ה י א מ מ צ מ צ ת בעינים, מסרה את המכתב לידו בהוסיפה לבכות כדי להעיר בו רחמים. הוא גמר את המכתב, קפא, הביט עליה בתמהון רגעים אחדים. פתאום ירק, השליך את המכתב ארצה והלך לו. שרה לא יכלה עוד לבכות, ותרדם בלילה ההוא תרדמת עופרת כבדה, תרדמת איש אובד.

אך למחרת בבקר ראתה את פני נתמן והנה אינם כתמול שלשום. אף ראתה כי בשעת משתה־התה קמט את מצחו ויניע בידיו ובעיניו תנועות אלמות. נראה היה שאיזו מלחמה מתחוללת בקרבו. התחיל לבה

הפק עוד הפעם בחוקה: מה זה יהיה? מה זה יהיה?

פתאם פנה אליה בלי הפגש עם מבטה ויאמר:

— נו, א—גמר גמרתי בלבי שיבוא, יבוא לו השקץ. אני עושה את זאת רק בשבילך. לי אינני נצרך. רק בשבילך. רק לבל יקניטני ולא יעשה כאן מעשי־אפיקורס שלמד שם בודאי. וגם אני, א... יבוא לו. אני עושה רק בשבילך. כתבי לו.

רעד הם עבר את כל גו שרה. נדמה לה שלבה מתרחב ומתפשט וממלא את כל הזה. הביטה אל פני אישה והנה נעשו יותר רכים ונוחים: חשבה בלבה:

— בכל זאת הרי הוא אבא... בכל זאת הרי הוא אב....

— — — — — — — — — —

קול דפיקה חזקה בדלת העיר את שרה מתנומתה. היא קפצה בבהלה ממטתה ותמהר ללבש את הקפוט שלה ואת הערדלים. „הוא בא!" נצנץ רעיון במוחה, וקריאת חיבה התעתדה לפרץ מגרונה, אך היא עצרה אותה.

— מי שם? שאלה ולבה מפרפר כצפור נתפש.

אני־אני! הקול קול נחמן היבש והנחר קצת.

„מדוע זה לא יען הוא?" נבהלה בלבה ופתחה את הדלת.

לב שרה מת בקרבה. תחת היימ'קה עבר את המפתן רק נחמן לבד. לאור השחר החור הכירה בפניו שהוא שרוי בכעס. הוא עבר את המפתן ויסגר אחריו את הדלת ברעש.

— והיכן הוא? אינה מתאפקה שרה ושפתיה רועדות.

— הוא? משך נחמן באירוניה מרה ונכנס אל המטבח, הוא, יכנס הרוח בנשמתו, הנבל!

הוא הפץ כבר להסב את ראשו וללכת אל חדר־המטות, אך מבט אשתו הנורא, אשר הבריק באש יאוש מוזר, עצרהו ויבלבל את כעסו.

— הוא... מבינה את... — החל לדבר בנשימה קטועה — כך. בא הוא אל בית־הנתיבות... נו, הוא בא, צרורו בידו, מלובש באיזו בגדים ישנים. שלום עליכם. נו, עליכם שלום. פתאם מכיר אני שצמח לו כבר זקן והזקן גלות. נו, אבא... יש לו הרשות לשאול: „למה גלחת את זקנך? וכי כלום לא ידעת שאבא אין דעתו נוחה מזה? ומה יאמרו הבריות? עונה הוא: „יאמרו מה שיאמרו, ואני אינני אוהב להתחפש. ואתה, אבא, ככר יצאתי מן האפטרופסות שלך... זה כבר יצאתי." כיצד? אני שואל, אבל הן לזולל את להמי שלי אתה בא? והוא, השרץ:

ראשית, לא אליך באתי, כי אם לאמא.... את שומעת? לא אלי בא והשנית, הרידהו אומר: לא בעד להם אני עושה רצון איש, ולו גם רצון אבא... וכי כלום, הריני שואל, וכי כלום שכחת כבר את המאה הרבל שגנבת אצלי, גנב?! וכי כלום שכחת כבר, עונה הוא לי בלשונו, וכי כלום שכחת־שם.... את כל המכות? בקציר.... שם, ואת הזלהולים, בקצור, — עוד כמה וכמה חטאים גנב עלי. כאן „יצאתי כבר מתוך עצמי" והכצתי להכותו לחי כדבעי, אלא עצרתי בכעסי ורק גער גערתי בו בעלמא: אל תהין לדרך על סף ביתי ולזולל את להמי... בקצור, הן אבא אני. והוא קורא: אהא, אתה ההלות כבר? ומה זה תעשה בעוד שבוע, בעוד חדש? ירק „טמי", את רואה? כך, ירק לצד, והלך לו... את שומעת? הממזר העיז לירק בפני. לי? לאבא? לאבא! אך מה? מה זאת? מה את מבטת? הא?

לאור השחר ההור נראו ברגע הזה שני פרצופים, איש ואשה עומדים זה לעמת זה ועינים בעינים נעוצות. מבט אחד — יאוש ואש זרה, והשני — תמהון והרדה.

— והיכן הוא עכשיו? נמלט קול חסר צבע מפי פרצוף האשה, עתה? הממזר? הירק בפני אבא, בפני אבא?

— הימ'קה....

— ישב בעגלה ההולכת לורשה !..

— ו—י—סע???

— ויסע!

רגע עמדה שרה חורת וקפואה כנציב שיש, ופתאם התהוה איזה דבר מוזר, היא התעוררה והתנפלה על נחמן בקולות קורעי־לב:

— גזלן, רצחן, עוכר־נפש, מוצץ דם! את הימ'קה השב לי... את בני!!!

וכרגע קפצה אל השלחן והתחילה להשליך ארצה את כל הירקות והסוכר והבשר שקנתה אתמול ולפורים ארצה ועל בגדי אישה בזעקה בקול יאוש:

— אין לי צרך בכל אלה! הא לך! הרי לך! אין לי צרך ביו"ט.. אין לי צרך במאומה. כך... בכל העולם... בכלכם!

כל רצפת המטבח כסתה בשכבת סכור, בשר וירקות, ועל כל אלה התנפלה שרה וצעקה בקול גדול: אין לי צורך בשום דבר! אין לי צורך בשום דבר! ונחמן נשאר קפוא על מקומו כשעיניו עגולות, גדולות ותמהות...

———

שברורים.

I.

זוג העינים.

בכל יום בבקר, כשהייתי יוצא לעבודתי ועובר על פני רחוב נ. הייתי נתקל במבטו של נער עברי בן עשר שנים, פסח וחור, ולא יכולתי לעבור הלאה מבלי תת לו את נדבתי. ידי היתה מתנועעת ומושיטה את המטבע, כמעט בלי רשותי ורצוני: כל כך תבעו העינים הללו.

נער זה היה יושב על הארץ בקרן־זוית, מעוטף סמרטוטים, מימינו ומשמאלו היו מונחות בקו ישר שתי משענותיו, והוא לא היה פורש יד, אלא היה יושב חור ואלם, על פיו הסגור היתה שפוכה כמין רחמנות נצחית, ועיניו --

יותר מזוג עינים אלה לא היה לנער זה מאומה. לנגדי היה מוטל על הארץ גו צנום, מדולדל וחסר־רגל; גל קטן של אברים, הנאחזים זה בזה ע"י כח־חיים ההולך וכלה.

עיניו היו שחורות, גדולות, חיות ותובעות, בוכות בלי דמעות. וכשאתה מביט אליהן, נדמה לך, שבעינים אלו הולמים, דופקים כל החיים, המחשבה והחום שבנער, ומהן תוצאות חיים ופעולה לכל הגוף; שבעינים אלו נשקף כל העלבון שבמחסור, כל הנוול שבקבצנות וכל היאוש שבחיי איש בעל מומים כמוהו; שלעינים אלו אתה חיב איזה חוב ישן מכבר. כעין מחיצה היה הנער הזה עם עיניו ביני ובין הרחוב ההומה.

ואני הייתי נתקל במבטן בכל בקר ובקר והייתי קופא על מקומי: „לאט לך, אדם!" הרגשתי קול נפשי, אך הנה שלמתי את מכס־הגבול – את נדבתי, והוסרה המחיצה, ואני חפשי ללכת הלאה.

פעם אחת, כשנגשתי אל קרן־זוית זאת ואני ממשמש בכיסי מקודם ומחפש אחרי פרוטה, והנה מחזה לנגד עיני: כרסן לבוש הדר עם פנים מגושמים צועד על המפסעה ומניע בידו הימנית בקוצר־רוח, כחפץ להשתמט מאיזה דבר מאוס. ואחריו הולך ורוקד רקידות תכופות

אתי „הנער עם העינים", כשהוא מטלטל עצמו על משענותיו לימין ולשמאל, לפנים ולאחור, ולוחש לי בקול רועד ומעושה:

— פניה, פניה...

עב־הכרש הזה אותו מעליו בזהירות, ו„הנער עם העינים" רוקד אחריו.

ופתאם — והנה הנער כופף את ראשו במהירות ונושק את היד הגסה, והעינים מביטות במבט של כלב מכה.

גל של גועל־נפש וקצף עברני. לנגדי תוללו העינים. אל אלהים! עינים אלו נושקות יד גסה ושמנה כזו בעד פרוטה? שפתים אלו, להשות מיני מלות בזויות, תהטני־זול בעד אגורה שבורה?

דבר מה קפא בקרבי. מיתר ניתק.

מאז כאילו הוסר קסם העינים, לא העירו בי כלום.

והייתי עובר את התומן של העינים, בלי שלם את המכס...

II.

באירופה אירע לי הדבר הזה. אני הייתי אז בן חמש־עשרה. אני נסעתי לשם ללמוד. ולמדתי שם על בוריו את הרעב עם כל פרטיו וסודותיו.

אילו למדתי בחשק כזה למודים אחרים בודאי היתה לי כבר עכשיו תעודת פרופיסור. אולם תעודת רעב אין לי. ולמה היא לי? גם בלעדה אני זוכר היטב אותו למוד.

בליל־סתיו אחד שבתי אל מאורתי, ואני רעב ביותר. זה לי כמעט לעת והצי, שלא אכלתי. כל היום רצתי להשיג הלואה, ומלבד פפירוסה פגומה לעשן לא השגתי....

אני שכבתי לישן בבגדי משום הצינה שבחדרי, ולישון לא יכלתי. הקיבה התקוממה בי בכל הוצפתה, התמרמרה, מצצה את שארית מח־עצמותי.

קמתי מן המטה השבורה, סקרתי את כל פנות החדר, אולי יש מה למכר, מה לתת בעבט. ואולם הכל כבר נמכר, אפילו ספרי־הלמוד שהיו אצלו. הכל נמג ונעלם ונעבט בעד החמר הפשוט והמזין, שלא היה רגיל אצלי — — —

התמרמרות רעבוני והוצפתו עברו בכל נפשי וסתמו את כל פנותיה במרי רותת ורעול. השתי, שצריך אני לעשות דבר־מה, אבל מה? יצאתי החוצה.

המפסעה היתה רטבה וקרה. השמים והארץ גוש אחד של אפר לח וקר. ואני לא הרגשתי מאומה ומהרתי ללכת. והנה גל של חם מהול בריח להם חם נתהבט בפני ואלצני לעמוד. הבטתי, והנה זוהי חנות־להם. בתוך ההנות יושבת עלמה בריאה עם פנים שבעים ועם שפתים בולטות וכלה מכסה קמח, כנראה בעלת־ההנות. ואצלה יושבת עוד נערה אחת לבושה שהורים ומשוהחת אתה ושוחקת. כנראה־ידידתה.

כיון שראתני הבתולה העבה, התחלה מרמזת לי באצבע:

— הכנס, הכנס, אדון!

רגלי נשאו מעצמן ונכנסתי.

— כמה? — ושכין ארוך הורם כבר לפרס את הלהם.

— ליטרא... אבל... אבל כעת לא אוכל לשלם — — תנו לי בהקפה. מהר אשיב לכם... אני גר בבית זה...

השפתים הבולטות והשבעות של הבתולה התכוצו להעוית־בוז, ומפלי־הלחיים השמנות פלטו מתוכם: „לא, לא אוכל!" — והשכין הורד אל השלחן. ושנית החלו שתי העלמות לשוחח.

גל של מרירות והוצפה עלה פתאם עד גרוני וקראתי בקול נחנק:
— אבל את ן מחויבות לתת לי ל ח ם... בהקפה! התבינו? מחויבות! אתן שבעות, ואני הנני רעב... ואין לכן הרשות לבלי לתת.... מבינות אתן? אין לכן רשות... ואני אומר לכן: השב אשיב את שלש הפרוטות האמללות שלכן...

עם הדברים שנזרקו מפי לפתע, כאילו נתרוקן לבי, והושי נעשו כהים, ורק פני להטו בשעה זו.

— אני מחויבת? התפלאה הבתולה הבריאה והציצה בי בחשד. — אני איני מחויבת.... לך, לך—לך בשם אלהים —

אני כאילו צללתי במקוה של בושה רותחת, ונשארתי עומד לא לענות ולא לצאת. וכאן קרה איזה דבר...

כמדומני, שידידת בעלת־ההגות התרוממה ולחשה איזה דבר על אזן הברתה. האחרונה התרוממה והביטה בי בתמהון. כמדומני, שהשכין הבריק עוד הפעם, ויד שמנה הושיטה לי פרוסת לחם גדולה והמה, ובנגוע הפרוסה בידי, רעדתי כלי ויצאתי ההוצה, בסנני מבין שני מתוך מבוכה: „נ—ב—ל—ים"! ראשי הכביד עלי כמשקלת עופרת גדולה ולוהטת התלהשות הריפה רדפה אחרי — — —

תכף בצאתי, עשיתי בידי תנועה אינסטינקטיבית והתילותי לצבוט את הלחם החם ולהטיל את הפרורים אל הפה. אך מה זאת? כמדומני, שרעבוני עבר פתאם! כן, הוא עבר. כל קרבי כאילו נסתתמו בבושה הריפה ובגעל נפש עב וקר.

ובטחני בשני את פתותי הלחם הראשונות, נהפכו בפי הצהוב לאיזו דיסה המוצה ואי־נעימה כמהולה בזעה.

והשלכתי את כל הפרוסה שבידי ארצה.

כלב צהוב זנק מקרן זוית, הטף מציאה זו ונעלם בערפל — — —

זלמן לטוטה.

זלמן המלמד בא זה לא כבר לעיר הגדולה אל בנו.

בחיי טריינה אשתו, עליה השלום, גר זלמן בעירה והיו לו בית שלו, גן ירק שלו, עז שלו ופרה שלו. הוא התפרנס שם מן המלמדות. בעירה ההיא יצא שמו בתור איש מתון, בעל זקן רהב וגדול ובתור מלמד היודע את רצועתו ואת בשר תלמידיו.

— תחזקנה ידיו —, היו האמות פוגשות את ילדיהם, כשאלה האחרונים שבים מן החדר ומתגרדים באחורם, — תחזקנה ידיו... ר' זלמן עושה, מסתמא, הוא יודע מה הוא עושה...

וזלמן היה מלקה את תלמידיו בקרירות רוח אבטומטית, בקרירות־ רוח של איש, שהמלקות נעשו לו הרגל. רצועתו, שנעשתה מעור עגול רך וכבד, השאירה על בשר הילד רשמים שנכרו זמן מרובה. אולם לענות את בשר תלמידיו וליהנות מזה לא אהב זלמן. וכיון שההל התלמיד הנדון למלקות להתחנן אליו היה לבו של זלמן מתרכך, והיה נהנה מדמעות המתחנן, נהנה הנאת אדם, שידו תקיפה על חברו. הוא היה פונה אליו:

— כלום ל ב י ב ו ת אני אוכל, בשעה שאני מלקה אותך, טפש, הן לטובתך...

התלמיד מוסיף להתחנן על בשרו... וזלמן מניחו לפרף את מכנסיו ולשוב למקומו.

וצו יצא מאת זלמן לכל תלמידיו: „לשבת במנוחה שלמה, בשעה שהרבי סועד, וביחוד לבלי לשחוק". אולם מעשה שטן: דוקא בשעת סעודת הרבי, בשעה שהדממה גדולה והתלמידים משתדלים לשבת על מקומותיהם כפסילי עץ, דוקא אז היו התלמידים מתאוים לצחוק. וזקנו של הרבי הרהב והרוטט מתוך תאבון והנאת האכילה היה מוסיף עוד שמן על המדורה. התלמידים היו מתאפקים בכל כחם משחוק. פירורים פוחזים הולכים ונתלים בזקן הרבי המונח בשפוע ונסמך אל השלחן, והפירורים הולכים ומתגוללים לאט לאט, עד שהם נופלים על השלחן. רפה הרצון ביותר הנמצא בין התלמידים, אינו יכול לעצר עוד בעד שחוקו; והשחוק יוצא ופורץ מבין כפות הידים, שנשלחו לעצור בעדו,

פורץ קול מעוך ומשונה, שיש בו מקריאת התרנגול ומנביחת הכלב. השחוק הולך ומתדבק כרגע בכל התלמידים.

עיני ר' זלמן השקיעות בקערה, מורמות בכעס, ולחיי השעירות והשמנות מתאדמות והלסתות פוסקות מלעוסן.

— שא — א — נשא קול רחב וצרוד מתוך פה ממולא אכל, ולסתות הרבי שבות למלאכתן. אולם השחוק המזיע, כיון שהתחיל אין כל יכלת להפסיקו, והוא נעשה תכוף והצוחק ביותר; כל אויר ההדר מתמלא שברי שחוק מעוך.

זלמן קופץ פתאום מעל כסאו ותוטף אל פיו בחפזון הבא מתוך כעס תפוח־אדמה לוהט. תפוח האדמה צורב את הכו ואת לשונו, בוש הוא לירק אותו ארצה, ואין כל יכלת לבלע אותו; ודבר זה מעלה את חמתו ביותר, והוא הולך ומכה על ראשי תלמידיו, כשהוא מטלטל בלשונו את תפוח האדמה בפיו, כדי להפיג את חומו, וצועק כמטורף:

— גז... אי—או.... לנים; או—או גזלנים.

טריינה אשתו, אשה גבוהה וצנומה, משתעלת, ונכנעת לבעלה, כשדיתה שבה מן השוק היתה נושאת את כל „הכבודה" אשר אתה ישר אל שלחן־הלמוד ומניחה את הכל לפני עיני זלמן. הלמוד נפסק באמצע, הרבי מריח טבק מלא נחיריו, ומשקיע את אצבעותיו בבשר ובירקות ובכל הנמצא שם. מטה את ראשי כמומחה גדול אחת לשמאל ואחת לימין ומביט באלכסון אל „מציאות" אשתו. ביחוד הצטיין בידיעתו הרחבה באוזים שחוטים, והיה משער מקודם, כמה וכמה שומן יתוגן מאוז זה וכמה — מזה. תכף היה בודק במקום שבין רגלי האוז, „ששם, לפי דבריו מונח כל האוצר של האוז". והרבנית עומדת עליו בשעת בדיקה זו, כשידיה מוצלבות על כרסה, ואינה גורעת עין מחוטמו של הרבי. אם נטה החטם והתכווץ למעלה ונשמע קול מן הנחירים — „נא" את הוא, כי דעתו של זלמן אינה נוחה מן המציאות; ואם התארך החטם והתמתח למעלה ונשמע קול הטמנו ממושך: „נו", את היא, כי „המציאות" מוצאות חן בעיניו, ואפשר להשאר אצלו קצת ולספר לו את פרשת „המציאות", אשר קנתה, בצירוף של רכילות. ואין כל השש שזלמן יגער בה ויגרשנה אל המטבח.

והוא הוא גם המומחה לקנות השש ותבן בשביל הפרה שלו. קניה זו הכיבה עליו ביום ו' עוד לפני הלמוד. אז היה יוצא במקלו וזקנו הרהב, נסמך באמצע השוק על מקלו ומחכה לערל מוביל השש. וכיון שהביא את הערל ואת עגלת ההשש אל ביתו, נהג להרשות לתלמידיו לשאת את ההשש אל הרפת, והוא היה עומד ומנצח על המלאכה.

הרבה תרופות יודע זלמן, ואין יודע איפה למד אותן, ועל זאת כבדוהו מאד אמות התלמידים העסקניות. הוא היה מיעץ להן במה להקטין את חבלי הלידה של פרות יולדות, במה לרפאות את לשונן שעצבתה. וסם מיוחד היה אצלו לשחין, והיה מוסר אותו לכל, „בעלת־בית" משלה בסודי־סודות. ושונות היו אצלו הרפואות ורבות, ועל כל מחלה ומחלה היה מיעץ כמה וכמה רפואות ברגעים אחדים, רפואות שהיו רחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב.

ומעשה שהיה: תלמיד אחד חש בשניו בשעת הלמוד. נזף בו זלמן:

— הן יכול אתה ללכת הביתה ולחבש תחבושת של אפר ומלח אל לחייך! ומה לך, כי תתפנק כאן?...

נעצל התלמיד ללכת, משום שהיה גשם בחוץ. עברה שעה קלה, והתלמיד עודנו מתעות מכאב. שוב נזף בו זלמן והטיל עצה שניה:

— ראו נא, ראו נא, טה, טה, טה, אומרים לו לטפש שילך ויקטר במקטרת קליפות של אגוזים, ואינו הפץ, ומה אתה הפץ?

עברו עוד רגעים אחדים והתלמיד נאנח בהשאי. התנפל עליו זלמן ברפואה שלישית:

— אה, לו תהרג, בן־יחיד! הרינו אומר לך: לך הביתה וקח חלב חם ושפשף בו את פיך, הריני אומר לך.

הנערים חטאים אבל אין כזלמן יודע לשלם להם מדה כנגד מדה. היה מעשה ומצא אצל תלמיד אחד משלו אוצר שלם של רפואות, שעשה זה האחרון מלבנה כתותה, מקמח ומגבנית, ואצל אלה נמצאה רשימת כל הרפואות, שמותיהן, תשמישן ומחירן, שקצב הרוקח הקטן בעצמו. גחך זלמן: „הגם אתה ברפואות?" ועלתה מחשבה יפה על לבו. אז, באותו מעמד, ישבו אצלו אורחים וקרובים. והכריז זלמן בקול הלצה: „הריני מתכבד להציג לפניכם רוקח חדש זה! אם יהי לכם הפץ ברפואות ופניתם אליו!" אחר כך קרא לפניהם בקול את רשימת הרפואות ואת מחירן. ותיכף נטל את הרוקח הקטן העומד בפינה נכלם רציץ ורועד מאימת הדין, ושלשל את מכנסיו והצליף לו ארבעים חסר אחת. וכשנגמר לקח את הרפואות של הרוקח הקטן ומרח אותן על המקום שנלקה וקרא:

— עכשיו, רבותי, נראה היתרפא אחורו של זה מרפואותיו, אם לא....

בעירה התפלאו על המצאה זו ושחקו הרבה.

מתה טרינה אשתו, שהיתה זקנה ממנו, וזלמן אז כבן ששים שנה. אולם זקנו הרחב לא נשר וגבו לא נכפפה; הוא היה מתין ואוהב ליהנות

מן האכילה כמקדם. על פי עצת בנו הבכור, הגר בעיר הגדולה וניהג שם מנהג בעלי־בתים, מכר זלמן את ביתו ואת פרתו ונסע אל בנו. שם נשא אשה שניה עבה וגוצה המזיעה תמיד ומתעסקת רק במשבח; גם שכר לו דירה בשביל עצמו, מפני שבנו לא אהב כלל את אם־חורגה זו. אולם בכל זאת נתן לזלמן אביו את צרכיו ביד רחבה. וזלמן אהב את אשתו השניה, לפי שלא היתה פטפטנית כאשתו הראשונה ולא „הטרידה את ראשו".

זלמן התחיל מביט בשבע עינים על נקיון בגדיו, קנה לו ירמולקה של משי בעלת שש קצוות, תחת הירמולקה המרובבה של תור המלמדות, ולא משה הירמולקה מעל ראשו כל היום. הוא נהג לקנות בכל יום „הצפירה" והיה קורא אותה בשעת האכילה לאט לאט ובהרחבת הדעת. מן התוכן של הגליון היה מתחיל ובשורה האחרונה של המודעות היה גומר. ובקרב לבו היה נהנה הנאה מרובה, שהנה שם קרו מקרי־רצח ושם מתחוללת מלחמה נוראה; בכרך פלוני היו אספות וויכוחים, ובמקום אלמוני — משפטים אלה ואלה. ופה ברידקציה עבדו כמה וכמה אנשים: העתיקו, רצו כמשוגעים, הזיעו והדפיסו, עד שהוציאו את הגליון, והוא זלמן לא היה לו שיח ושיג עם רוצחים ולא עמד בסכנת המלחמה ולא התעכה ולא התיגע, רק יצא בבקר ושלם שלש קופיקות, והרי הוא יושב עכשיו ואוכל ושותה במנוחה והירמולקה של משי בעלת הקצוות על ראשו — ויודע מכל הנוראות והמעשים —

פעם, בשעה התשיעית בערב, כששכב כבר על מטתו, כדרכו, פנה מאפס מעשה אל אשתו, ששכבה אף היא:

— מה פרושה של אותה טבלא, התלויה בשער החצר?

— הא? שאלה אשתו הגוצה והמזיעה, הטבלא? שבחצר? שמות כל גרי החצר רשומים על הטבלא...

— וגם שמי רשום על הטבלא?

— גם שמך רשום על הטבלא —

— נו — או?....

מרב תמהון ונחת־רוח ישב זלמן ופניו הצהיבו מאושר.

— אמרי נא באמת? שוחקת את? באמת? גם שמי זלמן, זלמן ושם המשפחה?

— אי בן עירה, בן־עירה, שוחקת אני לו... השמעתם?

— ולמה, הגידי נא לי, אשתי, תלויה הטבלא דוקא בשער?

— למען יראו... למען ידעו כל הנכנסים... את זה... אך הניחה לי לישן, עיפה אני.

– שפשה את, יהודיה את.

וזלמן התגבר כארי, לבש את בגדיו מחדש ויצא אל החצר. דבר זה לא היה עושה בשום אופן, אילו גם שמע, שבא לשם הקסר בעצמו; אולם מכיון שדבר זה נוגע לעניני כבוד שכזה, אין כאן שום פקפוק ועצלות.

לאור המנורה התלויה בשער החצר, מצא זלמן תיכף את נומר דירתו ואחרי הנומר גם את שמו.

– זל... מן... ל–טו-טה! – קרא הברות הברות ורעד כלו משמחה, שזכה לגדולה זו. הוא, מי שהיה מלמד־פעוט בעירה שמו תלוי עכשיו בשער, וכל הבא ועובר את מפתן השער יודע, שכאן, בדירה פלונית גר זלמן לאטוטה, זלמן לאטוטה!

והאותיות כל כך גדולות, יפות ומאירות עינים! מימיו לא ראה אותיות כאלה, ממש אתיות דפוס. ואין כל יכלת לעבור עליהן במנוחה ולבלתי קרא אותן, ושמו ככה מזהיר מן הטבלא.

שעה ארוכה עמד זלמן והסתכל וקרא את שמו הברות, הברות, החליק את זקנו; חפץ היה לעקר את רגליו וללכת הביתה, ובכל פעם שב וקרא את שמו עוד פעם...

מן היום ההוא והלאה, כיון היה עובר את השער, היה נתקל בשמו וקורא אותו כמה פעמים. ביחוד נעימה קריאה זו בבקר, כשהוא הולך להתפלל שחרית, שבע־רצון מן התה החם ששתה. המעיל החדש שלו, מתנת בנו, מוטל על כתפו בלי השרוולים, הירמולקה בעלת הקצוות וטליתו תחת אציל זרועו, וזקנו הרחב שזרקה בו שיבה מתבדר לרוח. אז נגש הוא אל הטבלא בהרחבת־דעת מיוחדה. כמה מזהירות האותיות לאור השמש! הרי שם גביר אחד הגר בחצר זאת; אומרים, שהוא מליונר. הרי אינזינר שבא לגור כאן, ובין כל שמות הכב ד הללו מזהיר גם שמו, שמו זלמן.

בנחת הוא מחליק את זקנו ומרים את ראשו וקורא וחוז־ וקורא וכשהוא עוקר את רגליו ללכת, עדיין מבטו נמשך אל הטבלא באלכסון.

– זלמן לטוטה. מזהירות אחריו האותיות ומכריזות לכל העולם כלו: זל–מן ל–טו–טה.

כיצד מוכרים.

אהרנזון שרעב זה כשני ימים התעורר בבקר משנתו המרסקה. הוא ישן לפני החלון. וכשפקח את עיניו ראה לפניו שמים אמוצים וזועפים ושפות גשם ארוכות ומחדדות בקציהן נופלות ומתדפקות על השמשות. הוא התהפך על צדו ויחש ריקניות איומה בקיבתו ולאות לא נעימה בכל אבריו, נדמה לו שכל קרביו מתדלדלים בו ככיסים ריקים, שמתו הצטמצם והתכוץ, ומכלו נשארה רק פנה קטנה אחת, וישנה בה רק מחשבה אחת: אֲרוחה...

נלחץ לב אהרנזון כבצבת ויתהפך על צדו השני, אולי יוקל לו. — לו היה לי, לכל הפחות, איזה ספר לקרא, חשב בלבו במרירות. אבל אין, את כלם מכר ברעבונו, ספרים שעלו לו בשקלים מכר בפרוטות.

— מה מגחך הדבר הזה, הפיק אהרנזון לענין את מהו הריק, מה הוא הכסף בכלל? דבר, עגול וקשה עם ציור של נשר משונה שאין בו ממש ועם איזו מלות נחשת אלמות — יקחם אפל! ובעד דבר זה קונים את הכל: ביצים, חמאה, נזיד הם, בשר מעשן....

ומהשבותיו מבלבל פתאם קול תגרן יהודי עולה מן החצר, והקול הולך וזוחל באויר הלח ורועד כקול איש המתחנן על נפשו:

— האַנדעֶל! האַנדעֶל!

והנה עוד קול תגרן עולה מן החצר הסמוך לראשון, המתחרה ועולה על הקול הראשון.

— האַנדעֶל! האַנדעֶל!

ומפה ומשם עולים קולות „ההאַנדעֶל" בנגונים ובנוסחאות שונים המתחרים זה בזה ונמגים ושבים ומתפרדים וזוחלים זה על זה באויר הלח ומתגנבים בעצבת כתומה אל האזן. והנה באה גם אשה מוכרת תפוחים נרקבים ומכריזה ומהללת את סחורתה, ובתוך ערבוב הקולות נופל פתאם צלצול ה„לוטש", המכה בפטישו על ברזל משחזתו והצלציל מתפרץ בחוצפה ומבלבל ומרוצץ את כל הקולות והקריאות וצורב את האזן.

— הכל סוחרים, מוכרים, חיים, אוכלים, — ואני שוכב ורעב זרוקב על מקומו. קר. הוא הרגיש כי מצחו ופניו לוהטים מאד. פיו

נתמלא חיק. ונדמה לו שלשד עצמותיו האחרון בא בפיו, ויקפץ ממטתו.

בפנת החדר שמע פתאם קול־נחרה בריא, חברו שורין שכב במטתו הגדולה והרפודה, צהורים ויישן.

הוא נגש אל המטה.

לפניו שכב רעו זה מכוסה עד החצי במכסהו החם. פניו השבעים והמלאים הביעו עליו בטח ויישנו בנעימה. על זאת העידה הנחרה הבריאה שהוציא מנחיריו הרחבים. על שפתיו העבות רחף שחוק קל מתוך שנה ערבה, ולאהרונזון נדמה שהוא מתקלס בו:

— אהה! חפץ אתה לאכול, ר' אהרונזון? אתה חפץ?

— זולל וסובא, חשב אהרונזון בלבו ויחרק שן, בודאי בלע אל קרבו מאכל „עשרה גוים" לפני שנתו, יקחהו אפל.

ובהביטו על ערפו השמן התעורר בו השק גדול להכות על אזני באגרופו עד שישטף דמו מנחיריו, מאזניו ומעיניו — מה יפים יהיו כתמי דם אדומים על הכרים הצחורים... שורין יתעורר משנתו בבהלה, והוא אהרונזון יתקלס בו, יוציא את לשונו למולו, ויקרא בלעג:

— זאת לך, זולל וסובא, זאת לך.

— לא, לו היה לו למשל רובה קטן כי עתה ירה ישר אל תוך אזן שורין או אל נחיריו. את קצהו האחד תחב אל נחירו... דחיקה אחת על גבי הכלבלב — „פוף"... ושורין מתמתח ומת... בהלה בבית... אנשים רבים באים ומתלחשים. אחרי כן באה גם הפוליציה. בית־כלא אפל... והוא נעשה „ארסטנט". ושם, בכלא נותנים גזיד, כרוב המוץ עם לחם עב, לחם שחור. ובתוך הכרוב מונחת חתיכת בשר רכה.... לא, לחם בחמאה עם קהוה זה הוא מאכל יותר טוב... הוא פורס מן הלחם הממורח בחמאה, החמאה נוזלת על אצבעותיו, הוא מלקק אותה ולוגם מן הקהוה המתוקה, השמנה והחמה וקיבתו מתמלאה, מתמלאה, מתמלאה... לא, לו היה לו קנה־רובה כי עתה מכר אותו וקנה לו קהוה ולחם ממורח בחמאה, ואכל ואכל ואכל....

אהרונזון חש עקיצות נוראות בבטנו, ויחל להתלבש בחפזון.

כשנכנס אל המטבח לשפשף את ידיו ופניו במים קרים כדרכו, ראה והנה ילדה קטנה ומכוערת, בת בעל־הבית של דירתו, יושבת לה על שרפרף, טובלת פרוסת סלת בחלב חם ואוכלת. אהרונזון נעץ את עיניו בפרוסה ושברי מחשבות החלו להתרוצץ במהו הריק...

— יקח אפל את המנוולת הזאת... צפרדע קטנה זו אוכלת, ואני בן אדם, בכל זאת, בן תשע עשרה שנה ורעב תמיד... כמה לא נאה הדבר הזה... הא, הא, הא.

ומחשבות הולניות הוסיפו להתרוצץ במחו בבהלה:

...הוא מתנפל על הילדה... הונק אותה... גוזל ממנה את פרוסת הסלת ובולע אותה כהרף עין... את הגוף הוא משליך בעד החלון... אם הילדה באה... והוא עושה את עצמו „כלא ידע"...

הוא שפשף את פניו בהפזון, וינס מן המטבח מבלי הסב את פניו לילדה, נכנס אל חדרו ויחל לחפש בידיו הרטובות והנוטפות מים איזה אלונטית, אך לא מצא... כל האלונטיות מגאלות וקרועות. הוא לקח לו פסת ניר מן החלון ויחל לנגב בה את ידיו ופניו. הניר כמו להכעיס לא עשה את פעולתו כראוי ויקרע ויתחלק מן הפנים הרטובים הצדה... ואהרונזון היה אנוס להשליך את זה ולקחת עוד פסת ניר ועוד פסת ניר, ובתוך כך הסתכל במראה השבורה התלויה על הקיר... מן המראה הביטו עליו פנים רזים, כתומים, ירקים, מכוסים קרעי ניר קטנים ומעוכים, עינים שקועות בשקערורות כהלהלות ומביטות בכעס ובתלונה על כל העולם...

אהרונזון השליך מעל פניו את קרעי הניר, סרק את שער ראשו בהפזון, לבש את מעילו הירק מזקן ויחפץ לצאת. אך פה נזכר:

— לאן?....

הן גם את כל יום האתמול כתת את רגליו ללכת אל כל מכיריו ל„הטף" אצלם איזה הלואה אך כלם פטרוהו באמתלא, בכוס תה, בפפי־רוסה, ואף אגורה אחת לא הלוו. הוא נזכר: המדרגות הגבוהות לדירתו של פוזנר, הוטמו המעקם קצת של רויטונד, מבטי הלעג ההודרים של שטיין, וישאר קופא על מקומו באמצע החדר. רגליו היו רפות. וישען על מטתו.

— לו ידעו, למשל, מכירותי העלמות, האוהבות אותי ככה, שאני רעב עתה ובאיזה אופן, כי עתה הביאו אלי בודאי מ„כל טוב" בודאי הביאו....

— ומדוע זה לא אלך אליהן בעצמי? אני אלך, למשל, אצלצל בפעמון; את הדלת תפתח לי הצעירה נ. והכריזה: „האח אהרונזון בא"!.... — והוא יעשה את פניו צוהלים, כביכול, ונכנס אל החדר בהדרה מלאכותית.

— כסבורות אתן, יאמר בקול שהציו שחוק והציו בדיחה, כסבורות אתן שבאתי אליכן עתה כאורח? לא, פשוט אני באתי אליכן לאכל. משום שאני רעב.

אבל מיד הוא מבין, שאת זאת יוכל רק להשב אך לא לעשות. הוא מרגיש שיאבד את אמיץ־רוחו תכף בפתח לו הצעירה נ. את הדלת

ואמרה „שלום" באותה החיבה הרגילה אצלה. אז יתחיל לחפש בבהלה בעיניה העליזות אם מבינה היא כבר למה בא הלום. ונדמה לו שהיא יודעת כבר שהוא רעב ושם בחדר תהכינה לו אהיותה לקדם את פניו במבטי לעג, והתאדם.

ובבואו אל הדרן, והתחיל לתחב את ידו לתוך ידן בברכת שלום תביטנה עליו הן בעיניהן ההודרות והבינו שהוא בא הנה רק לאכול, ושהוא מתביש לפתוח ראשונה, והתאדם עוד יותר ודבריו יחנקו בגרונו. והללו הן להביט עליו בתמהון, ולשאל אותו בחיבה, למה פניו בוערים ככה. וכדי להנצל ממבטיהן ושאלותיהן הנוקבים יבקש אותן ללות לו איזה ספר והתמלט בעזר שיניו החוצה, ואחריו ירדפו עוד שאלותיהן: „למה הוא נחפז ככה?", „למה הוא ככה נגרש?".

לא, את זאת לא יוכל. משתק כזה איננו לפי אמץ־רוחו בעת שהוא רעב.

הוא אוהב להראות תמיד לפני אנשים, ובפרט לפני נשים, בתור איש אמיד, אמיץ לב, שהציו קריר והציו זועף, ולא כנער בישן, שלבו רוטט תמיד במרך ובבושה.

והרעב תובע, ותובע בקיבתו ואהרונזון מתאמץ לענין את עצמו ולחנק את התביעה האיומה הזאת.

— באמת הן עלמות טובות, הי נפשי טובות. המנגנת על הפסנתר היא טובה ביותר, הי נפשי, טובה. בנגנה עיניה ההומות מבריקות ומתיזות נצוצים. והצעירה היא גם כן יפה. באמת יפה, טובת לב. בודאי טובת לב. הן חיות במשטר, לא כמוני הן חיות. בערב... כלומר בערב.... שותות הן... הן יפות מאד.. ובערב אוכלות הן לחם בחמאה ושותות שוקולד... לעזאזל!

גרוי עצביו התגבר מרגע לרגע, נרגש ובידים רועדות החל לחפש בלי שום כונה בין הרבה גזרי הניר והספרים הבלואים שהתגוללו על דף החלון. אך פה קרה מקרה נס. לפניו הופיעה פתאם חבילה קשנה חבושה בעלה עתון רוסי. הוא פתח בחפזון את החבילה, ולפניו הופיעו שני ספרים רוסים קמוטים ומזוהמים קצת מלמטה. הוא נזכר ששאל אותם מאת חברו שנסע עתה לביתו.

— למכר, למכר אותם!

וכאילו זרם אלקטרון עבר את כל גוו, התיצב פתאם במלוא קומתו ולבו נתמלאה תקות־הדוה.

— מדוע זה לא עלה על לבי זכר הספרים האלה עוד אתמול, התרעם על עצמו, כי עתה לא רעבתי ככה.

היא לקח את מקלו בידו ויצא. בצאתו הכה בטנה בדלת בחזקה. הכהן שורין התעורר מאחרי הדלת בבהלה ויחרפהו „באבי אביו", והוא שמע מאחריו את הגדופים, וישמח מאד שעלתה בידו להכעיס איזה איש.

ברדתו מן המעלות פגש בנער קטן עם פנים חורים יושב והוא כפתורים על הוט כחול ורירו נוטף מפיו מרוב התעמקות, ויסטרהו על המתו. הנער עקם את פניו לבכות, ואהרונזון חש בזה נקמה כל שהיא בעד רעבונו.

בכלל חש ברגע הזה שכל שריריו מתמתחים מאליהם ומבקשים להם את מי להתאבק. לו התגרה בי עתה נער־שובב, לו התנפל עליו לכל הפחות איזה כלב, השב ודמו רותח בקרבו, כי עתה...

בחוץ הכה בפניו הרוח בהוצפה כבמטאטא קר ורטוב.

והבתים הקטנים בקצה רחוב העיר ששם הוא גר, עמדו לפניו רטובים ושחוחים מתחת המטר המטפטף והנוזל על קירותיהם ושמשיהם, כזקנים חלשים ועלובים ששופכים עליהם מים קרים והם מתכוצים במעיליהם, מרכינים את ראשם ורועדים ביאוש ומתעצלים להוציא את ידיהם ההבושות בשרוולים ולנער את המים הנוזלים מזקנם ושולי קפוטותיהם. מרצפת הרחוב היתה גם כן רטובה ומגאלה, והשלוליות הקטנות שנקוו בגומות שבין אבניה נדמו להרבה עינים מלאות דמע המתאמצות לבכות ואינן יכולות. על ראשו רחפו ורחשו הרבה סחבות־ עננים שזחלו והתנגשו והתבוללו זה בזה בלי הרף בסננם מקרבם טפות מים דקות וקרות שעקצו את פניו וידיו. ולפניו ראה רק תהו אמוץ בלי סוף וראשית. רק איזה צללי בתים מטשטשים שאין להם דמות עוד התרשמו בתהו הזה, מסביבו שמע רעש מרכבות, קריאות משונות ואי־ברורות, אך כל פנים לא ראה בלתי — אם צללים שהרהרים הרועדים ומתנענעים ורוקדים מלפניו ומאחריו...

ונפש אהרונזון המדכאה טבעה בלי־אונים בתוך התהו הזה. וכדי לשובב אותה החל להחיש את צעדיו.

פתאם הרגיש שהמים הקרים והגדלהים מתגנבים בחורי סנדליו המנוקבים כנחשים קרים. שדירי עקביו מתפלצים מקרירותם, אך הנחשים זוחלים הלאה, הודרים בעד פוזמקאותיו הישנים ומתפתלים סביב אצבעות רגליו. ופתאם הם פוגשים עוד נחשים קרים כמוהם ומתפתלים יחדיו ולופתים בטח ובמתינות כל פינה יבשה. ופתאם הם מתבוללים יחדיו וממלאים את כל נעליו, ורגליו טובעות בקרירות האיומה הזאת בבת

אחת... וכאן הנעלים מתחילות לשרק ולצפצף כתובעות את עלבונן בתוצפה.

והרחוב הולך ונמשך.

— כמה יתנו בעד „הסמרטוטים" האלה? השב בהתמרמרות

— לכל הפחות חמש ועשרים פרוטות! — ענה לעצמו.

— ומה אקנה לי, למשל, מה אקנה בעד חמש ועשרים פרוטות, לחם עם דג מלוח? קהוה עם לחם סלת? זבדא עם לחם־דגן?... לביבת־ביצים?...

אה, את הכל היה בולע בתאבון.

והרחוב הולך ונמשך...

הערפל מתחיל להנפץ מעט, ובתוך אדרתו האמוצה נופלת לבנונית כהה של שהר הסתו העגום והחור, ראשי המגדלים מתחילים להגלות, ואהרונזון עודנו הולך...

אך הנה כבר איתו הרחוב ואותה החנות. מרחוק רומז לו כבר השלט המזהב „בית ממכר הספרים וכו'", הוא נחפז, הוא סמוך כבר לפתחה.... רגע הוא עומד ומפקפק. במחו הרפה שהכל מעורב בו צף ועובר פרצופו של המו"ס. הנה שני הרקובות והצהובות, הנה קרחתו המבהקת באמצע גלגלתו הדומה מאד לכרכשאה גדולה ישמנה, והנה דבריו התביבים הזוהלים על שפתיו הרטובות, עיניו הירוקות. הנה גם פרשת המכירה המשוממת, המוצצת את ליח העצמות. אך הרעב והעיפות מכניעים את התעיב ודוחפים אותו.

עוד רגע של החלטה וקנות הנעלים השורקות על המרצף; ואהרונזון נכנס אל החנות.

דזיען דאבריו — (צפרא טבא!) מוציא אהרונזון במנוחה מלאכותית ופניו לוהטים.

המו"ס יושב לפניו סמוך לשלחן הכתיבה ומעין בספר־החשבונות ברצינות, ואיננו עונה לו מאומה.

— רבש"ע, מהיכן ידע זה שרעב אנכי, מתפלא אהרונזון בכאב לב, ומרים את קולו:

— צפרא טבא! המו"ס מרים את קרחתו ועיניו נוצצות.

— אַ!

— אָ.... ספרים הבאתי. ישנים קצת, כמעט חדשים. מסנן אהרונזון בין שיניו ומתביש.

— אַ, ספרים! איזה ספרים? שואל הלז בעצלות.

אהרונזון מניח לפניו את הספרים והמו"ס מתחיל למשש אותו

ולטפל בכל עלה ועלה בזלזלו אותם בהעויה של יאוש על פניו

— נאַ — אַה! סמרטוטין. סמרטוטין שבסמרטוטין, אמר כבר. כמה חצי אגורות אתה חפץ בעדם? אין לי פנאי...

ערך הספרים נופל בעיני אהרונזון מן העויה זו, והוא מבטא את המחיר בספק אם לא הגדיל או לא הפחית את מהירם.

— ע־ע־ט! זה עוד רחוק מן החשבון, עונה המו״ס באותה העוית היאוש ומשיב לו את הספרים.

— אבל כמה יתן אדוני? מבטא אהרונזון בקוצו לעמד ולהביט על הקנה שלו, המאוס בעיניו מאד בקרירותו ומבטאיו ובהתיראו שמא יתדרט לגמרי....

— כמה אתן? כמעט שליש מכפי שאתה חפץ.

לא, הוסיפה נא עשרים אגורות — קורא אהרונזון בהתאמצו לעמוד על דעתו.

— ניעֶ מאָגעֶ... ניעֶ מאָגעֶ מאי פאַניעֶ!.... (לא אוכל, לא אוכל אדוני!) עונה המו״ס, ובת־שחוק נמעכת על קצות שפתיו וקמטי עיניו, ותכף הוא מפנה את ראשו ממנו ומתחיל לחקר את משרתיו של החדר השני בקול גדול:

— הכבר נפרעה הנאכנאַהמעֶ של פלוני? הנשלחה הסחורה לאלמוני? ובדברו הוא מתערב בין המון הקונים והסוחרים בחנותו, והוא אהרונזון נשאר צפוף ועלוב וקטן בקצה החנות כאיש שאינני נחוץ פה לגמרי ועומד כאן רק משום שמרחמים עליו ועושים לו את החסד הזה.

המו״ס עומד ומדבר בחביבות עם הקונים, ומתבל את דבריו במלתא דבדיחותא בלי הסב את ראשו לאהרונזון כאילו שכח אותו לגמרי, והקונים עונים לו בשחוק פרוע. כמדומה שמתלחשים: מי הוא ה„פילוסוף הרעב הזה״?

ואהרונזון נופל ברוחו מן הקרירות האי־נעימה של בעל־החנות ורצונו מתחיל להתמוטט.

אָ, באיזה תענוג היה משליך לפניו את הספרים ונס מן החנות בלי לקחת את מהירם.

אך הרעב תובע ומושך. ואהרונזון נשאר תלוי בין כעסו ורעבונו, עושה ביגיע פנים שוחקים ומצפצף בלי רצונו:

— נאָ, צאָ מניעֶ ז פאַנעם זראָביטש, ניעֶך יוזש פאַן וועֶזמיעֶ יאַק פאַן הציאַל... (נו, מה זה אעשה עם אדוני, יקח נא כרצונו...)

— ראה נא — אומר המו״ס ומפנה אליו ראשו בתמהון — עודך פה?

כל האנשים שבחנות מפנים אליו את ראשם והוא טובע במבטיהם. הוא נבהל ומתביש והוזר ואומר את הנ"ל, אך בעל החנות איננו נחפז, לוקח מידו את הספרים וממשש אותם עוד הפעם. ברטנו תחת אפו „נא־אה"... „ע־ע־ט"... אחר כך הוא ממשש ומחפש במתינות באוצר־הכסף, בכל כיסיו, מוציא משם מטבעת זהב ושואל:

— היש לאדוני „עודף" מהמשה?

ולאהרונזון נדמה שהוא שואל זאת בכונה כדי להכעיסו, מרגיש הוא שגרונו נחנק, וממהר לבלע את רוקו:

— אין —! מתמלטה מלה יבשה ובלי שום צבע מפיו. והכל מביטים עליו כמו לו הכו בסנורים, רק כדי להתקלס בו.

— אָ־אָ־אין? שואל פ. בתמיה ושוהה רגע, אפשר שתבוא אחרי כן? אין לי עתה קטנות.

על אמץ החו. וכדי שלא יכירו בו שהרעב מדבר מתוך גרונו הוא מעקם את פניו לשחוק.

אז ישלח המו"ס את אחד נעריו המשרתים להחליף את מטבעת הזהב ומזהיר אותו מקודם לבל יאבד את המטבע בדרך.

הנער יצא ואהרונזון נשאר עוד הפעם בפינת החנות גלמוד, עלוב ורעב ומתאמץ לצמצם את עצמו ביותר לבל יגע גם בשרוול אחד המשרתים הרצים ועוברים לפניו. הוא מביט לרגעים בכליון־לב מוצץ אל הדלת אולי שב כבר הנער עם הכסף הנחלף.

גם בעל־החנות מהל להתרגז:

— בודאי אבד כבר את ה„זהוב".

— הכל בשבילי.... מהרהר אהרונזון ומתירא להוציא אפילו מלה אחת מפיו.

סוף סוף, שב הנער ובידו הכסף, ובעל החנות מוצא לנכון לתרף ולגדף ראשית כל את הנער, שהוא לוקח את משכורתו הנם, שאין לשלחו אפילו פסיעה אחת מהנותו, ועוד דברי מוסר כאלה, מציג אותו לפני קוניו ושאל בעקימת הוטמו:

— הגם לכם, רבותי, ישנם משרתים טובים כאלה?

— הכל בשבילי... הכל בשבילי... חושב אהרונזון ולבו דופק, נדמה לו שעוד מעט יציג המו"ס גם אותו לפני קוניו בשחוק לעג ושאל: הגם לכם, רבותי, ישנם מוכרים טובים כאלה!

כאן מתחיל. הלז מונה את המטבעות הקטנות ובוחן בעיניו את כל אחת מהן ברטנו איזה גדופים על משרתיו, שרק הם לוקחים כל מטבע

ישנה ומעוכה שאיננה עוברת כלל לסוחר. ומוסר לאהרונה ליד אהרונזון התעדת איזו פרוטות, וטועה בחשבון. בכונה או לא בכונה, אך הוא הפחית ולא הוסיף... ואהרונזון נאלץ להזכירו אף כי קשה עליו הדבור.

— האַ? שואל המו״ם שאלת תם, כמדומני שלא הבטחתי כלל מקח גדול כזה בעד הסמרטוטין שלך? — ומוסיף לו איזו אגורות.

כמה קטנים ועלובים בעיני אהרונזון מטבעות הנחשת האחדים שהקנה של הטיל לתוך ידו מתוך ים המטבעות המונח אצלו. ואהרונזון נכנע בעיני עצמו מאד ומהרהר, שלו אין כלל איזה חלק בחיים כלכל האנשים אפילו כמו למנול זה. אצל זה נשארו עוד הרבה מטבעות וספרים וארונות ומשרתים, ולו לאהרונזון, רק איזו פרוטות שהוא אנוס ללכת תכף ולהמירן בלחם יבש ובכוס תה.

כיון שיצא ההוצה הוא שואף רוח ברוחה. המטבעות שבידו מפיצות בה איזה חם משונה, כזרם חשמל, ההולך ומתפשט בכל הגוף. הבושה שלא עברה עדיין מפניו ומלבו והמטבעות שבידו מהלישות קצת את תביעת הרעב. הנעלים אמנם שורקות אך קומת אהרונזון מתישרה. כל העולם מסביבו מקבל איזה צורה חדשה. הגשם איננו קר וצורב כל כך. הערפל איננו הודר עוד אל העצמות. מסביבו מתרוצצים הרבה אנשים כעכברים שהרעלו, ואהרונזון מביט עליהם בלעג ובלבו עולה ומתלבט גל של הדוה מעורב בקללות הנוקות. הוא הורק את שניו וממנן ביניהן:

— פשפשים, אני לועג לכלכם....

ורשה — 1903

———————

הביתה.

(שברי רשימות של עוזר בוכהלטר).

ז

ב׳ ניסן, וורשה.

צחוק עשתה לנו השמש היום.

מבין קרעי העננים, שהזילו מים זה כמה, שהרקיבו בעצמם והביאו רקבון בכל, הציצה קרן אור. פס אור ארוך התנפל אל החלון בעליצות ילדות וילך הלך וקרב אל שלחן עבודתי ויטפס עליו ויגע בכתפי. — נדמה לי, שיד זהב שלוחה אלי משמים:

— התעורר!

ותיכף נעלמה הקרן, ושוב אור אמוץ כובש את החדר...

עוד רגע וקרן האור נוגעת בכתפי עוד הפעם. ומגעה מגע חם ונמרץ. השמש מתקלסת בנו. — היא מגרה את תאות האור אשר בנו ואינה מרוה אותה. נזכרתי בטריינה שכנתנו, כשנשאה לאלמן מטופל בבנים, היתה מתנהמת בזאת, שקנתה בשוק איזה „דבר־טוב" והיתה מראה אותו לילדים וממהרת לטמן אותו בצלחתה, כשלחשה בהדות־נקמה:

— התפקעו, התפקעו..

נפלא הדבר! עבודתי מאוסה היום בעיני כל־כך, עד שלא אוכל לכתוב שתים שלש שורות, בלי שאניח את העט ואהכך את ידי זו בזו. גם אני הפץ „דבר־טוב". כך!... קצתי בלחם הקלוקל... במספרים היבשים... בקשקוש לוח־החשבון, באושת עלי־הספרים העבים והכבדים, החלקים והמאוסים עלי כקרחתו של ה„זקן". אני נצרך עכשיו ל„דבר טוב", כמו שאני נצרך בחיי גופי למים, וללבן־ביצי, קרן האור טאטאה את המקום ותעשהו מוזהב, בוער מתאוה וריק...

הן תשתקו, אנכי מרגיש ריח גם באור... במקום אשר שם נח האור ויעלם נשאר איזה ריח דק מן הדק, שאפשר לדמות אותו לצלו של ריח. יש בריה זה כעין ריה של גו עלמה צעירה... הרי נח פס איר על השלחן ויעלם... והשלחן דבר מה נכנס בו, כמדומה שהוא נותן עכשיו ריח של אור... ואני מביט אל המקום אשר שם נח האור, מביט ובולע רקי. מעין רגש כזה העירה בי תמיד התיכת הבורית של אחותי. אחותי היתה רוחצת את פניה בבורית־בשמים שקנתה לעצמה

בעיר הפלך. ואני, כשהייתי מריח בריחה של הבורית, היתה מתעוררת בי תאוה גדולה לאכלו — לאכלו בכל פה...

כמה גדול כחה של השמש! או כמה גדול כחו של דבר חדש! בעירה, למשל, הייתי רואה כמעט בכל יום בשקיעת השמש. התרגלתי כל כך למראה נהדר זה, עד שלא העיר בי עוד שום התפעלות יתרה. ופה ראיתי פעם אחת את השקיעה אחרי עת ארוכה של תפיסה בין חומות העיר, ויכני היופי, יופי הזוהר, על ראשי ועל לבי — וכמעט שלא יצאתי מדעתי... עמדתי מחוץ לעיר והבטתי לשמש, ואף שנוי אחד קל בענני האור לא נעלם מעיני, וכששקעה השמש ותעלם, אמרתי לרדף אחריה.

בעל־חלומות אנכי. אולם הלומות אלו שהיו ככה רכים והורים בימי הנער, נעשו עכשיו בולטים ובהירים, ובכל זאת הלא החלומות נשארו חלומות... מה אוכל לעשות אותם? הולם אני את הלומותי בהפזון, כנרדף על צוארי; עין הבוכהלטר ומשקפיו של ה„זקן" שומרים איתי ואינם נותנים לי להלום.... את רשימותי אלו אני כותב תחת כריכתו של הספר־הראשי, כ„ישיבה־בהור" מתמשכל עם הספרים החיצונים תחת כרסה של הגמרא. הרי הביט כבר הבוכהלטר. הרי הוא רואה שאנכי מתעסק באיזה דבר חיצוני. ואני מוכרח להסתיר לשעה קלה את הרשימה ולקשקש בלוח החשבון!

— אחת, שתים... שבע... אפס... אפס,

— היכן היא החשבון? עוד לא גמרת? מה היה לך היום?

כך פנה אלי הבוכהלטר בקול נמרץ בהביטו בי בזעף ואל ה„זקן" — בדגיפה; כלומר: ראה, אדוני, כמה משתדל אני בשבילך!...

אני נבוכותי ואמרתי שראשי כואב עלי היום, וכדי לפיס את המנצח עלי, מהרתי לקשקש בלוח החשבון בהריצות מעושה. אולם הריצות זו לא הועילה. משקפו ה„זקן" השהרהרות פנו אלי במוסר גלוי. המשקפים הביעו: פשוט, אוכל אתה להם הנם, אם יארך מצב זה אז מוכרח אהיה ל..."

מבט המשקפים הקהות והשהרהרות הללו המם אותי וארגיש, כי נכנע אני, קטן אני, לעבד נמכרתי, עבד לקיבתי ועבד לעבדי עבדים שאין להם בעולמם אלא סברי החשבון והפרנסה.

— קום, התעורר, עזב אותם, לעזאזל... כך דופקת קרן האוזח

על שכמי. —

וקול עמום וצרוד בא ומאים במרחק: רעב, רעב, רעב....

אני מטולטל בין שני הקולות הללו. שניהם תקיפים, שניהם נמרצים, מי ינצח את מי?

ושוב הבוכהלטר: מה אתה מגרד שם מתחת לפנקס? הגמרת את החשבון? ושוב משקפי ה„זקן" מפנות אלי: „אם יארך המצב הזה... אז מוכרח אהיה..."

לעזאזל, הם ראו, הם ראו שרושם אני... שכותב אני את שלי; לא טוב, לא טוב.

———

כל התורף עבדתי את עבודתי זו על השלחן הזה בהרגל ולא ברצון. ידי התנועע מעצמן כמכונה עשויה לדבר. הרשימות והחשבונות יצאו מתחת אצבעותי מעצמם. פעמים רבות הייתי מתעמק בשעת עבודתי במיני הרהורים וחלומות, ואלה האחרונים לא הפריעו כלל בעד עבודתי המכנית, שהיתה זוחלת מתחת אצבעותי ולא היה לה שום מגע ומשא עם מוחי. אפילו שגיאות לא קרו בחשבונותי מלבד איזו שבושים גם כן מכניים; כמו חליפת אות 3 באות 8, אות 9 באות 6 ולא יותר, ולא יותר...

והיום רבו השגיאות, זה פעמים אחדות העתקתי את החשבונותי אל הנקי, והשגיאות דאות ונופלות בהם בעל כרחי. המחשבות של היום אינן קלות ופורחות כמו בכל יום ויום, כי אם מזועזעות עד היסוד, מנקרות ומהטטות. מאין באו? מי הוליד אותם? — השמש, השמש, השמש!... הם אינם מבינים אותי. יש שחפץ אני להרים את קולי בבכי, בבכי ילד עלוב: רחמנים בני רחמנים, אני חפץ החוצה... הניחוני לצאת... אל השמש, אל הרחוב העליז...

אבל לכאורה מה אעשה שם ברחוב?

———

בקנטורה אין אפילו קורטב של חיים. הכל יושבים על מקומותיהם ומגרדים בעטיהם על הניר החלק. בקנטורה שלנו נותנים נייר טוב לכתיבה, ה„זקן" בעל המשקפים אומר: כלום מקמץ אני, רבותי, בנייר ובשאר צרכי כתיבה? אדרבא, עוד אתן לכם כהמה וכהמה, רק עבדו, עבדו..."

— כן, עבדו, עבדו, עבדו, בלי הרוה, בלי השק. בלי סוף. הורקים העטים על הניר... והריקת העטים היבשה וההתדירה מנסרת בחלל ההדר הריק והכבוש באיזה יאוש קר וקשה־עורף. נדמה לי שכל העוזרים, הבוכהלטר והזקן בעצמו גועי כלם על מקומותיהם משעמום... את כלם אחז השבץ ורק הגסיסה ההרישית מתלבטת עוד בין אצבעותיהם. האצבעות רועדות ומתנועעות, והעטים הורקים, הורקים, הורקים....

וכל הריקות העטים מתלכדות ביחד ונהפכות לאיזה כח מושל, הואה ואינו נראה, הלוחש לחישת פתן ונוגש ונוגש: „כתוב, כתוב, כתוב...."

העטים מפוזים, ממהרים למלאות את רצון הנוגש הרעב שלא ידע שבע, אולם בכל אשר ימהרו העטים לפוז, כן תגבר הלחישה היבשה והנוגשת:

— כתוב, כתוב, כתוב...

ברגעים כאלה יש שנופל עלי שעמום מבהיל, לבי רועד כמו מסכנה קרובה והפץ אני לקרא, לאיים בקול נורא:

— עבדי להם אמללים, נוסו המלטו מזה... הן מתים אתם, מתים אתם... הן עבדים אתם לעצמכם, אינכם מרגישים, המלטו!

בתוך השממון והדממה המעיקה שבקנטורה התהוה פתאם איזה דבר... דמיונו היה כניצוץ, שנעור להבהב בתוך ערמת דשן כבדה. הבוכהלטר פתח פתאם את האשנב הסמוך להקתדרה שלו, זו היתה פתיחת הלון ראשונה אחרי כל ההורף הארוך. ואחרי תנועה זו הדר פתאם אל ההדר שאון הרחוב העליז ויבלע בבת אחת את הריקת העטים היבשה. האויר הכבוש רעד ויתפוצץ; הדי־החיים פלהוהו ויפוררוהו. אזני, שהסכינו זה כהצי שנה עם הדממה הכבושה, נעשו עתה כאפרכסות והן צדות ובולעות וסופגות את הקולות בצמא, בטרם שאלה האחרונים השפיקו עוד לעבר את מפתן החלון.

ערבוביה של קולות ובני קולות, מרכבות משתקשקות, שחוק שמן ועמום, צחוק בריא מתערב ומתמזג בתוך הקולות. קריאות ילדים עולות מן החצר, הם משתשעים כבר — הקטנים. קריאות תגרנים ותגרניות. קול הצוצרה נשמע מרחוק. נבחת כלב המתחמם בודאי לאור השמש הראשון. וקול „הנדל, הנדל" של יהודי תגרן עולה על כולם.

הרי היא זרם החיים שהיה התום בשבילי בכל ימות החרף. סוף סוף התפרץ לפקד גם אותי. גם זו לטובה.

———

רבש"ע, איני יכל לשבת כאן! שאול ואבדון! הבוכהלטר כבר העיף בי עין זעם....

רבש"ע... (זו הפעם השניה שאני פונה אל הרבש"ע) הם אינם „מניחים" לי להיות. בגנבה אני רושם את זה שנובע מנפשי. את דמי, את דמי־עורקי ולבי אני שותה, וגם את זה אין מניחים לי. תחת כרסו של ספר החשבון אני אנוס לכתב את רשימותי, אך יפנה ממני מבט הבוכהלטר, אני כותב בהפזון שתים שלש דלתות. והרים עלי הבוכהלטר את עיניו, ורעדה ידי ומהרה לקשקש בלוח־החשבון.

אינני הפץ, אינני הפץ, לא עבד אנכי. לא לעבד נמכרתי.

בעד החלון אני שומע את מרוצת הדם של החיים, אבל אים הם החיים בעצמם? איה הוא היופי שבקשתי? ההופש שבקשתי? אים הם האנשים שבקשתי? קבוצת בריות משונות מסביבי. הם צרו עלי, הם כופתים, הם מכריחים אותי להיות כמוהם, להיות כמותם, רק כמוהם. הטמאים אינם סובלים את הטהור. כלום לכתב השבונות ולנכות פרו־צנטים נסעתי לכאן? בכל יום הששי אני מקבל איזו רובלים אומללים ומפזר אותם ביום השבת בתיאטרון, ברסטורנים ובבתי הקופה. אח"כ... אחר כך אני רעב כל ימי השבוע הבא. ביום השבת אני הפץ למלא את בטני ואת נפשי הריקה, אולם העת קצרה והפרוטה מעטה, ונמצא — גם נפשי ובטני הסרות. ושוב השבונות, השבונות ומשקפי „הזקן" ומבטי הבוכהלטר וקשקוש לוח־החשבון והריקת העט על גבי הניר. הכי את זה בקשתי?

— עבד, עבד! — כך לועג לי שאון הרחוב.

החצה, אצאה החוצה. עוד השעה מוקדמת, החשבונות לא נגמרו. „הזקן" זועם (את זה אני מכיר ממשקפיו האלמות והשחרחרות) הבוכהלטר מתניף לי. ובכל זאת אצא. יהיה מה שיהיה!...

— רעב, רעב! — בא קול עמום ממרחק ואינו מעיר בי עוד את ההרגשה הכבדה כבראשונה.

כי כלום אדם דואג בעד קיבתו יותר משהוא דואג בעד נפשו? יקרה השעה. החוצה אצאה. הנה הבוכהלטר מביט ורואה, שאיני מתעסק עוד בתוך החשבונות, יביט לו כאות נפשו.

II.

בערב, אותו יום.

היום כשיצאתי מן הקנטורה היתה עוד השעה מוקדמת. הכל ישבו עוד על מקומותיהם ויכתבו. שעת הארוחה לא הגיעה עדיין ואנכי יצאתי. חרד הייתי ורועד מפני אימת הדין ומפני משקפי הזקן שהביטו אחרי. אולם תאות ההרות, שנכנסה בי, פעפעה ותגבר על אימה זו. קשי־ערפי ומריי גדלו מרגע לרגע; יש שהפצתי לשוב ולירוק בפני כלם בשתוק גדול: אני לועג לכולכם, עכברים!

אבל כיסי היה ריק, ודאגת יום מחר העיקה עלי... ודאגה זו עמדה בדרכי כאבן נגף. אלי, אלי, לו היה בכיסי עשרה רו"כ לכל הפחות!

כיון שיצאתי החוצה נשתכחה גם דאגה זו מלבי — התנועה היתה רבה. הכל היה מוזהב באור השמש. הרחוב הצר לא יכול להכיל את כל שפע האור, ויעבור האור על גדותיו וישטוף את כל המתבואים האפלים, שבין בית לבית, כל פתח מן הצד וכל חרם נשבר. אנכי הכרתי את החיים באור הזה. בחורף האמוץ והקר יש שראיתי את אלה האנשים, את אלה המרכבות עצמם כשהם אצים רצים הולכים, נוסעים נחפזים, ויהיו בעיני כפסילים אבטומטים, הנוסעים וקוראים בתוך האויר האמוץ, וכל אחד אינו יודע את חברו ואינו מתבייש גם בפני עצמו; עכשיו התלכתי כלם לגוש חיים אחד. שחוקם אחד, ולבם ותנועותיהם ורצונם אחד: כלם חפצים חיים, חיים. אלהים, אני מרגיש את לב העיר! מרגיש את הדופק שבכרך...

כל שעת הצהרים טילתי וספגתי בכל פי את ההמולה ואת האויר הקריר, שנותן כבר ריח אביב. עלמות צעירות מלאו את הרחובות, ובבגדיהן ותנועותיהן עוררו דמיון עם פרפרי הקיץ. כפרפרים — כעלמות, כיון שהריחו אור, אויר רענן, הרי הם פורצים ומתעופפים מחוריהם ומרפרפים עד שצבעיהם הבהירים הולכים וכהים ותנועותיהם נעשות רפות ויגעות..

הרחוב שכרני כל כך, עד ששכחתי לאכל את הארוחה, וכשבאתי אחר כך כבר הצטננה הארוחה ולא הצליחה עוד למאכל, ואסעד בבית־קאפה. בצלחתי מצאתי עוד מטבעות כסף אחדות, אולם אל הקנטורה לא שבתי. אינני חפץ, אינני יכול לשוב: החשבונות רבים וארוכים, אני כל כך רחוק מהם, כל כך רחוק. יהיה מה שיהיה! ואם ישאלוני, משום מה לא באתי, אמר שראשי כאב עלי; כך אמר: ראשי כאב עלי.—

לילה, השעה השמ.נת אותוי יום

אני פה ולבי בקנטורה. יושב אני במנוחה בחדרי וכוס תה עומדת ומצטננת על השלחן, ומרגיש אני, ששם בקנטורה מתרקם דבר לא טוב, כעין שממית מאוסה יוצאה מפי עורך־החשבונות, שממית גדולה ושחורה.. הוא מספר „מסירה ל„הזקן״, בהשאי ובחנופה, ורומז בעיניו הירוקות אל שולחני הריק... וה„זקן״ מהשה כדרכו, רק משקפיו השתרהרות מבהיקות בכונה; הוא מנענע בראשו ואינו מדבר כלום... ובתנועה זו נתן לשממית לעשות את מלאכתה באין מפריע, והלכה השממית הלך וקרב אלי וארגה את רשתה מסביבי... עוד מעט והכקתני ברגליה השחורות והמאוסות, עוד מעט וטרפתני, עוד מעט וגהנקתי בין רגליה. אי־אי, לבי מנבא לי דבר־רע.

אבל מה הוא הדבר הרע? יתנו לי גט־פטורין? יאמרו לי: לך לך אל ארצך ואל מולדתך? — יאמרו! — אתפטר סוף סוף מן העבודה ומן ההוג הצר, שהיו עלי למעמסה. קשה עלי רק השנוי הזה. אני הסכנתי לאכל בבקר, בצהרים, ולשתות תה בערב, וכיון שלא תהי לי משרה, לא אוכל למלאות את רצון קיבתי בדיוק — יהי כך! יש שאני מתעצל לקום בבקר ממטתי, לישן איני חפץ ולקום אני מתעצל; אבל כיון שאני קם ומתגבר ומתלבש, רוחי נעשה טוב עלי ורגלי קלות. שנוי זה שיבוא בחיי ירגיזני קצת בימים הראשונים ואחרי כך אתרגל. מה הוא הדבר האי־טוב... רעב? טוב. ארעב. לא נעים אמנם להרגיש כשהגוף רופף ומוצץ ואוכל את עצמו, אבל גם ברעב ישנה פואיזיה מיוחדה שלו. בשעה שאני רעב, בשעה שאני הולך ברחוב רעב בין הרבה שבעים, אני מרגיש את עצמי נעלה על כולם. יש לי טענה עליהם, טענת רעב על השבע, הדמה לי שהם חיבים לי איזה חוב ישן ששכחתיו לגבות עד עכשיו, אבל מה יש להם לגבות אזי ממני?

———

האמנם חפץ אני להשאר קנטורה? — לא!

חפץ אני שיקרה איזה דבר, שאעקר מן המקום התדירי הקבוע אצל השלחן הקטן. כך אני חפץ, באמת כך אני חפץ; גם מחר לא אלך אל הקנטורה. אטייל, אטייל עם רוזה, אטייל. הן בעצם מאושר הייתי היום. ובכל זאת מר לי מר בעמק לבי, ראשי סובב עלי מהרהורים. ערבובית רגשות בלבי... הלואי שתכנס רוזה, והייתי נושק לה והייתי

כבש את ראשי בחיקה והייתי מספר לה, והיתה היא מנחמת אותי כדרכה, כדרכה: „אין דבר, אין דבר, ילד שלי..." דבר אחר מרגיזני. רוזה קוראה לי תמיד בשם „ילד", אבל הרי גם היא עדנה, ילדה בת שבע־עשרה. אולם, היום הייתי סולח לה גם על זאת; אני נצרך לנפש חיה, לנפש חיה.

הס! — צעדים — היא הולכת.

אותו יום, השעה השתים עשרה בליל.

לעזאזל! מין יצר־הרע של כתיבה נכנס בי הלילה. חושש אני וחושש, ולא כתבתי עוד כלום. אך זה היא יום משונה!

זה עתה יצאה ממני רוזה. כשתי שעות רצופות כבשתי את ראשי בחיקה והחרשתי, וגם היא החרישה. הפצתי לספר לה, והחרשתי. כאשר הכה השעון שתים־עשרה התאדמה ותקם — ותצא...

הכל ישנים כבר בבית.

רוזה זו בת בעלת־מעוני היא, נערה נעימה למדי. בכלל איננה יפה, רק צעירה היא, תאוֹנית היא ושערותיה ארוכות, ארוכות. מרגישה היא, שאוהב אני את מקלעות ראשה, ומטפלת בהן יותר מדי. בהכנסה אל חדרי היא משמיטה בכונה זו משערות ראשה ושערותיה מתפזרות על כתפיה הרזות. קוקטיות זו מרגיזה אותי מאד, וכשהיא נכנסה אלי אני הפץ לאמר לה איזה דבר מר, להרגיזה, לאמר לה, שמכוערה היא, לפעמים אמנם אני עושה כזאת, והיום נעמה עלי מאד מאד, מחזיק טובה הייתי לה שנכנסה. היא שתתה בצמא את נשיקותי (הן אוהבת היא נשיקות) ועשתה את עצמה כאילו הנשיקות מעירות בה גועל־נפש — וגם ההעויות המעושות הללו לא הרגיזו אותי; כדרכי אמרתי לה רק, שטפשה היא, טפשה ולא יותר. תדע לה.

ועכשיו רק להיי בוערות ולבי ריק. לילה מביט בחלון, השמים מעוננים עוד הפעם.

שואל אני דין והשבון מאת עצמי למה נסעתי לכאן? מה בקשתי פה? ולמה ישבתי כלוא כהצי שנה במקום אחד? —

משלש עשרה שנה והלאה, בעודני בעירה, הייתי כבר להולך בטל. ללמוד גמרא לא הפצתי ולהשתלם בלמודים אחרים לא יכולתי — מורים לא היו שם. בכלל היה תמיד איזה מעצור. אבא היה מלקה

אתי בכל בוקר וערב ובכל עת מצוא, והיה משורר לי את פזמונו התדירי „היה לאיש!", „היה לאיש!"
ובבית קולות של ילדים וקללות מעורבות יחדו.
ואני שמעתי את הקללות, קבלתי את המלקות בחביבות ומבקש „איזה דבר"... דבר מה חסר לי; וחברי היו קוראים לי בעל החלומות.
אנכי הייתי מצייר ציורים, חורת וגוזר בעץ, עושה מיני מכונות משונות, עוסק במטמטיקה ובכתיבה, ולא נעשיתי לא מצייר ולא מפסל לא מטמטיקאי ולא סופר. להולך־בטל הייתי ובקשתי „איזה דבר"...
דבר מה חסר לי, ומקומו ושמו לא ידעתי. אך זאת הרגשתי, כי בעירה שלנו אינו אותו דבר. יש בעירה רפש, עזים, הזירים, ותרנגולים, יער ושדה ושמים רחבים, אבל „אותו־דבר" חסר בה, ואבא מלקה ואומר: „היה לאיש!" איזה איש? אפשר שגם הוא מרגיש את חסרונו של אותו־דבר!
ואסע לבקשו. עקרתי את עצמי מחיה הקופאים של העירה ואסע לבקש אותו הדבר.
קשה עלי אותה העקירה. רבים היו השרשים והגזעים, שבהם נדבקתי אל אדמת עירתי, ורבים היו הגזעים הנפתרים, שהרגשתים רק בשעה שנעקרתי משם.
וקשה היה לי לנסוע עם הגזעים העקורים והמרוסקים למקום, שלא ידעתיו מעולם, לנטוע שם את עצמי לפי טעמו וטיבו של המקום. ועלי היה לחפש ולבקש עוד איזה „דבר".
למחר התעוררתי; שאון הרחוב העירני. הצצתי בחלון, והנה היא — ורשה. —
... פס תכלת נשען על גגות החומות האמוצות והקרות. אין מרחב ואין אויר, והארץ אף היא קרה, קשה, מאובנה באכזריות; אין זכר לציץ, אין סימן לעשב; הכל נחנק תחת האבנים. גם האור איננו אור הפשי, הנופל במקום שהוא בוחר כאן, כי אם איזה ברק צהוב, מטושטש ומפורד ומנופץ אל הודי החומות, מתעקל בקירותיהם, והמבט הנשלח ביניהם הוא אסור בכלא, שאין בו כל חלון. המבט נלחץ ומצטמצם בין הקירות תפוץ אל המרצפת. הכל, הכל פה בצמצום ובכילות נוראה.
שני מגניטים משכו ודחפו אותי: מעבר אחד משכה את לבי המולת הרחוב שהיתה בעיני כבת־קול של ים סוער וזועם, הדורש קרבנות, המעיר תאוה עצומה לשחות בו ולנצחו; ולעומת זאת דחף אותי מראה האבנים והחומות האמוצית מחיי הכרך והלאה, ותלוי בין שני המגניטים הללו רוצצתי בהדרי, ולסוף יצאתי החוצה לשתות קאפה.

בראשונה, כאשר צלצלו עוד המטבעות בצלחתי, לא הרגשתי עוד בבדידות יותר מדי, ואותו דבר שבקשתי כאילו נגוז ואיננו. בורשה יש הרבה מקומות לשעשועים: בורשה יש תיאטראות, בתי־קאפה, בתי־זמרה, שבליתי שם את הערבים; אך כיון שנתרוקן כיסי, שוב הרגשתי באותו דבר, ויותר ממנו הרגשתי בקיבתי.

שאלת החיים עמדה לפני, ואני צריך הייתי לפתרה, בלי דעת, מאיזה צד ובאיזה אופן להתחיל. מוכרח הייתי לפלס לי נתיב בתוך ים האנשים, המשתנה ומתערב מרגע לרגע, באין כל יכולת להציג בתוך ים זה איזה ציונים וסימנים, כדי שלא לתעות בדרך. את חיי הכרך החמריים ראיתי לפני כמו דייסה עבה, שנלעסת באלפי־אלף פיות, ושקשה, קשה מאד למצא בה גרעין מזין גם בשבילי. שם בעירתי ראיתי לפני טפוסים בודדים ומיוחדים, שאפשר להסתכל בהם, ללמוד את ארחיהם, לדעת אתם ולסקור אותם מפינתי הבודדה... ופה אני רואה רק המון גדול, ערב־רב עצום, אנשים סביב אנשים, אנשים בתוך אנשים, אנשים על גבי אנשים — ו א י ן א נ ש י ם: הכל מתערב ונעשה מטושטש וקשה. שם החיים נוזלים בדממה ובנחת ונותנים להטות את עצמם, את שטפם כחפץ כל איש ואיש — ופה החיים הם כאשד מים ענקי, שוטפים, הומים, סודפים וגורפים אתם בזרמם את כל כבד וחזק ומוצק, ומכל שכן — יחיד ובודד, שהוא עץ רך כמוני. מה אני ומה רצוני לעומת השטף הזה? ואנוס אני להיות כמו שהכל היים.

אז התילתי לבקש לי ענין. אז רעבתי, שאלתי, התאהבתי כמה וכמה פעמים בנערה פלונית, או אלמונית, או בשתי נערות בבת אחת. למדתי אצל מורים זועפים, אצל סטודנטים מחוסרי כפתורים במונדיריהם ומחוסרי להם, שחוץ מזאת לא נהה דעתם משעת הוראה של חנם, שנתנו לי בחסדם. שעות הוראה של חסד כאלה לקחתי, ובעצמי נתתי הוראות שעה בעד פרוטות לאיזה תלמידים שובבים, אצל בעלי־בתים אוהבי כבוד, שהפצו שאהיה גם נכנע לפני כבודם, שאהיה מורה לבניהם ועבד לפני רום מעלתם. רבש"ע כמה מר טעם זה: ללמוד, ללמד ולרעב!

הזמין הקב"ה לידי „משרה כבודה" בקנטורה והתנפלתי עליה. ומה היתה לי לעשות אחרת?

והנה זה כחצי שנה, שקברתי את עצמי בין החשבונות היבשים והמונוטונים בין אנשים פעוטים, השונאים זה את זה בלבם. כל אחד מתקנא בשכרו ובמצבו של חברו, ובפניו הוא מחניף לו, ועיני כולם ל„הוספה", רק ל ה ו ס פ ה הדלה, שנתנת להם לעתים רחוקות ברב

הצד. וכי איני יודע את המשרתים הללו? וכל הקהל הזה, קהל המשרתים, שיש ביניהם גם בעלי זקן וצורה — אימתן של משקפי ה„זקן" עליהם. ומשקפי הזקן משוטטות בכל.

לפעמים יראה כפלא בעיני: הזקן שלנו קטן־קומה הוא, דל בשר (שלא כדרך הגבירים) ועיניו קטנות וטרוטות, ויהודים כרסנים בעלי צורה וזקן יראים ממנו. כל קהל המשרתים ירא אותו ואת משקפיו — טפשים! הן קטן הוא, רפה הוא, עיניו טרוטות. אגרוף אחד ודי!

הירח ארוך נקברתי בקנטורה, עתה נפתח הקבר. לרגע יצאתי לשאוף אויר, כמו שהדג יוצא לשאוף אויר מן המים — לרגע שבה אלי ההכרה: איפה הדבר המאיר, ההם, המבטיח שבקשתי? איפה היא? אנה נעלם? מה אני עושה בכאן?

מהר אלך אל הקנטורה? האלך או לא?

III

נ׳ ניסן, צהרים.

אתמול בלילה אחרתי לכתב, ואמרתי לישן היום בבקר. יום שמש שב להציץ בעד החלון. התרבתה התנועה ברחובות, כמו ביום האתמול. הרחיב משכני אליו, וזכר הקנטורה העיר בי גועל־נפש. יצאתי לטייל, ואל הקונטורה לא הלכתי, רק פתקא קצרה שלחתי ל„זקן״: „שהתקררתי וראשי כואב עלי, ומסבה זו אני יושב בית ואינו יכול ללכת אל הקנ־טורה״. כשיצאתי לטייל הרד לבי קצת. מדוע לא ידעתי. — בגן הזכסי כמעט שאירע לי דבר־מה אי־נעים. שבתי על אחד הספסלים, כשאני צופה ומביט לצדדים בתענוג גדול, הבהיר לי מרחוק מעילו הירקרק של ה„זקן״, משקפיו הלכו הלך וקרב אלי. צעדיו הקטנים, המדודים והזעירים העירו בי קשיות־ערף ומרי גדול. בטוח אני, כי לו ראני והביט בי בתמהון, כלומר: „כלום חולה מטייל?״ — הייתי קם ושוחק בפניו בהוצפה ותלך לה כל הקנטורה לעזאזל. אבל הוא עבר עלי ולא ראני, מנוול שכזה!

עד כמה אני זהיר עוד! כלום לא יכולתי להבין מקודם, שאפשר לי לפגוש בו? הן גם הוא יוצא בכל בקר לשאף רוח צח, כך צוו עליו הרופאים.

אבל מרגיש אני, שהמצב יגע „ומתוח״. עוד מעט ופקעה נימה, וקרה דבר לא־טוב. ואני אינני ירא, אינני ירא. בחיי אינני ירא!

השעה השתים עשרה בלילה, אותו יום.

... לסוף פקעה הנימה שהרגשתי ברפיונה. **לפני רגעים אחדים** הגישה לי בעלת מעוני מכתב, ועל המעטפה הפירמה הידועה לי זה כחצי שנה. רעדו אצבעותי בטרם שקרעתי עוד את המעטפה; הרגשתי שהנימה כבר פקעה... אני לא פחדתי מפני יום המהרת, אני רק נעלבתי. נעלבתי מזה, שלא ידי נתקו נימה זו במהאה נמרצה, כי אם ידי הזקן. גם ברגעים האחרונים האלה לעבודתי בקנטורה, עדיין הוא מראה לי, שידו על העליונה. —

המכתב הזה היה כתוב ביד הבוכהלטר וה„זקן״ התום עליו. כמה הבריקו עיניו של הבוכהלטר בכתבו את „גט פטורין״ זה. הוא שנא אותי מאז, מן היום הראשון לעבודתי שנאני, — אנכי הרגשתי זאת. נפלא הוא הדבר, מדוע אינני כועס עליו ואינני חש אליו כל שנאה, רק

תכנו של המכתב הוא ש„מוצאים הם לראוי להקטין את מספר העוזרים בכלל. ואחרי שאני אינני מצליח בעבודתי יותר מכל העוזרים, לכן...." והמכתב חתום ברגשי כבוד ובהודעה: שאוכל לבוא למחר בשעה קבועה לקבל עשרים רו"כ בעד חודש שלם בתור תמיכה, לפי שיודעים הם את מצבי, כי רעוע הוא.

עשרים רובל! הם מציעים לפני את הסך כמין טון של רחמים, יהודים שכמותם! כלום אינו יודע, שעל פי החוק הם חייבים לשלם לי בעד שלשה חדשים, אבל מי ילך להשפט עמהם. אנכי? אנכי לא אלך.

עתה אני מבין את בת־צחקו של הבוכהלטר בתיאטרון. עכשיו אני מבין. אלה תולדות בת־צחקו של הבוכהלטר: אחרי הטיול הארוך של יום זה הרגשתי, כמו שיקרה תמיד אחרי תענוג מרובה, מין ריקות משונה בכל נפשי וקהות בכל רגשותי, ואלך עם הוזה אל התיאטרון. באנטרקט השני ראיתי פתאם את גבו של הבוכהלטר. אנכי לא נבהלתי. התפלאתי רק כיצד לא עלה על דעתי, כי פגישה שכזו אפשרית היא, וכיון שנפגשנו לא הרדה אף נימה אחת בלבי, כאילו ידעתי מקודם שנפגש.

אנכי הכיתי למבט של תמהון, מבט שואל: „כלום הולה הולך אל התיאטרון?" וראה פלא, פגשתי רק בת־צחוק ונדנוד ראש רפה לאות שלום ולא יותר.

ובת־צחוק זו נבאה לעתיד לבוא. ורק עכשיו אני מבין את המבט. הולך אני לשכב ואני יודע מקודם, שלא אישן. נרגש אני מאד.

אותו ליל, השעה השלישית.

רבונו של עולם, שוכב אני, מתהפך מצד אל צד והושב, מה אעשה בכסף שאקבל מחר. ומה יהיה, כאשר יתם הכסף מה יהיה אחרי כן? איפה אוסיף לבקש את הדבר!? שטותים! הלא הדבר פשוט — אקום ואסע בכסף זה הביתה, הביתה, הביתה...

פשוט הדבר בתכלית הפשטות, אקנה מזודה חדשה ואסע הביתה.

כך, הביתה אסע, בחיי אני נשבע, הביתה אסע, טפש אני, מה לדאג? הביתה אסע, ועכשיו הרי שעת הכשר היא. עוד ימים מספר והג

הפסח בא. הורי ישמחו עלי, שם אתעודד ושם אנוח. בכלל מרגיש אני. כי יישב לי שם הרבה יותר מכאן. אלי, אלי! ים של שמחה מציף אותי. כל הקנטורה, הזקן והבוכהלטר כאילו נעלמו בערפל, כאילו לא הכרתי אותם מימי.... הביתה אסע!

עכשיו לישן, לישן, הלואי שאישן! מלא אני עכשיו אורגיה עצומה, רעד של פעולה ועבודה כובש אותי, תאב אני למהר ולצרור הפצים, לכתוב מכתבי־בשורה, לכרוך בגדים וכתנות ביחד, לצלצל במטבעות, לכשכש בחבלים, לסחב מלתחות....

הן פשוט הדבר, — הביתה!

IV

יום ד׳ ניסן, בלילה שעה 8.

היום קבלתי את הסך עשרים רו״כ. ולתמהון הבוכהלטר היתה דעתי מבודחה. הוא הכה, כנראה, שיהיו פני רצינים ומלאים זעף ודאגה. הטפש, כלום אינו מבין שאני נוסע הביתה? הן הביתה אני ניסע! כל הלילה לא ישנתי, ודמיוני צייר לי בצבעים בהירים את נסיעתי, את בואי הביתה וכו׳, וכו׳.; ראשי סובב עלי כל היום.

הרטט של אתמול לא סר מעלי. ידי ואצבעותי רותחות מאנרגיה; מתאוה אני לחבוש, לצרור, למשמש בחפצים... אחרי קבלת הכסף בקנטורה קניתי לי מזודה חדשה ויפה, — ישנה שלי נקרעה, — וכל היום התעסקתי בסדור חפצי, אף כי מעטים ודלים הם. אוהב אני את שריקתה, שריקת המזודה בהפתחה והסגרה. שורקת המזודה ומבשרת ומנבאה לי בלשון השריקה שלה... הנה כבר סדרתי במזודה את חפצי, ואני נגש עוד הפעם אליה. נדמה לי, שעוד דבר חסר שם, שעוד איזה דבר אינו מונח שם כראוי, ושוב אני פותח את המזודה החדשה שלי: אוהב אני את שריקתה....

עשרים רובלים, הון כזה! מימי לא צלצלה בכיסי מטבע כזו... אבל חבל שחציה כבר הלך ונמוג. שלמתי בעד ארוחתי, סלקתי חובות קטנים, קניתי צעצועים בשביל אחי הילדים, מטפחת לאמי, חגורה לאחותי — בזול, בזול... „מציאות״ קניתי אצל „שער הברזל״, וסדרתי אתם כמה וכמה פעמים בתוך המזודה, — אוהב אני את שריקתה...

מה זה היה לי היום, לבעל נימוס־שבנימוס הייתי. עם כל אדם, יהיה מי שיהיה, אני מתרברב במיני נימוסים וחבה יתירה. הזמנתי את השוער של הצרי שיטול את מזודתי וישאנה אל בית־הנתיבות, בהגיע שעת הנסיעה, ודברתי אליו דברי חבה וספרתי לו הדשות וקראתי לו „פני״, וכך — עם הכובסת, שהביאה לי את הלוקי, וכך עם השפחה. עם כולם דברתי בחבה מיותרת. וסטרתי להם על הטמא משפע רגשות.

ורק עם אחת איני מתהלך בנימוס היום, עם רוזה. זו היתה לי היום לזרא. אני ממאס בכוני־הקוקטיות שלה. שמעה, שאני נוסע, והזדרזה להכנס אל הדרי ולהייה אדמו מהתעוררות. ואנכי נשארתי קופא על מקומי ולא הבטתי אליה. עסקתי במזודה שלי — האהובה החדשה שקניתי.

תמהה היזה ונסתה להשמיט כמה פעמים את ווי שער־ראשה ולפזר את מקלעותיה על כתפיה, ואני עסקתי במזודה החדשה ועשיתי את עצמי כלא־יודע. היא נסתה לסרק את שער ראשה השחור. נתפזרו

השעתת היפות כזנב כוכבא־דשביט שחור ומבהיק, ואנכי סרחתי את הפצי. אנכי שונא אותה היום, את כולה, את כולה. היא ככה קטנה בעיני עם תאותה שלא בגרה עוד, עם מקלעות ראשה. ככה מטעה היא היום, אף כי להיה נעשו ורדיות מהתעוררות.. ראתה אותי והרגישה, שהיתה עלי למעמסה ויצאה כועסת, ואת ווי מקלעותיה אספה ולא הוסיפה להכנס — אל חדרי. עז שכזו! על מה היא כועסת? כלום הבטחתי לה דבר־מה? כלום אני חיב לה? כלום אני מוכרח לאהב אותה? או כלום אהבתיה מיום הכירי אותה? לא ולא, אני רק נשקתיה ברגעי בדידות, בשעה שלבי היה ריק נשקתיה. נצרך הייתי ברגעים כאלה לגו הם, ליד מלטפת של אשה, לו גם איננה יפה וטובה כהפצי— אבל אשה היא...

ועכשיו לבי מלא על גדותיו גם בלעדיה. אינני נצרך לה. מן הישר הוא לפיס אותה ולבלתי הראות לה אכזרי כל כך קידם הנסיעה, אבל אינני יכול. המזודה החדשה מושכת אותי.

— עוד כעשרה רובלים בכיסי. די בשביל כרטיס נסיעה וצרכים קטנים, — די והותר. כדז'נטלמן אסע במרכבה אל בית־הנתיבות, סבל ישא לי את מזודתי. ככה אסע, כי כך אהבתי — —

מחר בצהרים אני נוסע, גם הלילה לא אישן. מרגיש אני.

יום ה' ניסן, צהרים, בעגלת הברזל.

הידד! אני נוסע! — הביתה! תר.. תר.. תר.... הולמים, הולמים האופנים. מזודתי מונחת על הספסל, מזודתי החדשה. כמה ישמחו אחי־הילדים על הצעצעים החבושים בה... למרות הדחק והלחץ שבעגלה מרוב הנוסעים, לבי טוב עלי.

הן נוסע אני הביתה! —

מחר בערב אהיה בבית. כמה אהבתי את ציד הדגים! בעודני בבית אהבתי לצוד דגים — החכה מושלכת אל המים הבהירים, ופתאם — רעד במים, עגילים. עגילים עולים וסובבים, אני מהכה בלב הועד ויהי רותחת — הופ! והדגה בידי...

אז עשיתי את זאת בסתר, יראתי מפני אבא (הוא לא אהב השתובבות

אותו יום שעה 11 בערב. לאור המנורה בעגלה.

שכז) עכשיו אצוד דגים בגלוי, והוקא בגלוי

מה מעט האור בעגלה, ומה רב הרעש, רעש האופנים הכבדים. הם הוממים אותי. הבל שלא לקחתי אתי ספר למקרא. הנוסעים ישנים על האצטבות ועל הספסלים, ואני איני יכול לישן. גם הרד אני על מזודתי, שמא יגנבוה, וכי מעטים המקרים? לעזאזל! בורשה הייתי שוכב עתה על מטתי, או שותה הייתי קהות שחורה. כמה קשה נסיעת אביונים. לו עשיר הייתי, ונסעתי במחלקה השניה. בכיסי מעטות כבר המטבעות.

יום ו' ניסן, בקר. בעגלת מסע הקיטור.

רבש"ע! מה אני רואה? שלג? שלג? אוי לי, ששכחתי לגמרי, שהאקלים של פולין שונה מן האקלים של ליטה, ובשעה זו, שבורשה כבר מתדפק האביב, בעירתנו לא נמס עוד השלג, עדיין האויר מלא אדים כל היום, הרחובות מלאים רפש עד הברכים, כמעט שאין עובר ושב. וכשהסוסים עוברים בתוך הבצות, טובעים הם עד בטנם ומתיזים רפש לכל עברים. — רבש"ע, מגן־עדן לגיהנום אני נוסע, לגיהנום של רפש; והערדלים שלי קלים ומצליחים רק לשעת מטר.... אם כן אנוס אהיה לשבת בבית עד שתתיבשנה הבצות? פיורפריז טוב! מה אמר ומה אדבר. איך יכלתי לשכוח דבר שכזה?

שעה 2 צהרים אותו יום.

— עוד שגיאה! נזכרתי. הבגדים שאני לובש, כבר ישנים הם ומעוכים בהרבה מקומות מיושן, ובגדים חדשים אין לי. — אך זו היא שגיאה! רע לי, רע לי, בוש אני לבא אל העירה. בבגדים כאלו וביו"ט, ובחג הפסח! כיצד אלך אל בית הכנסת? לתפור בגדים חדשים? — אין כסף. לבקש כסף מאת הורי? — אבל אם יהיה לי כסף ואם לא יהיה אחת היא לי! כבר אחרתי את המועד, עכשיו לא יקחו כלל עבודה חדשה על מנת לגמור אותה לימי החג. יש להם עבודה יותר מדי גם בלי זה. ולבא אל בית־הכנסת בבגדי המעוכים והישנים? מה יאמרו

הבייתה? כלום אינני מכיר בבריות העירה? והורי מה יאמרו, הן ימצאו את לה עצמותי! —

אותו יום, לפני הדלקת הנרות של שבת.

— אלי, זה עתה באתי הביתה. שכנים ויהודים סקרנים עמדו בצדי הרחובות המכוסים רפש וסקרו את ה„צפור החדשה" הנוסע ומטולטל לצדדים במרכבת העגלון הצולעת, ומזודתי אצלו. — רבש"ע איפה נעלמה המטרה? לאן נס „הדבר" שבקשתי?... להיכן נשמטה הארץ מתחת רגלי? למה נסעתי אל העירה? בשבתי במסלת הברזל לנסוע, היה הכל ברור לי כל כך — „הביתה!" זו היא המחשבה היחידה, אשר עניינה אותי. וכמה טעמים הרגשתי במלה אחת זו. שום דין וחשבון לא נתתי לעצמי, למה אני נוסע, — כאילו הייתי בטוח, שיש לי אל מי ואל מה לנסוע. ועכשיו, איפה הוא הדבר? אל מה נסעתי? בכל הדרך שנסעתי אמרתי: עוד מעט ואראה את הדבר, עוד מעט; איפה הוא עכשיו? הכל התרוקן פתאם בעירה. רואה אני רק בתים כפופים, ישנים ונכנעים, שרויים ברפש ובעצבות של הפשרת שלגים, כדואגים לימים המרקיב בתוך הבצות... וכל העירה כלה כאילו התנונה והתכוצה מאז שלא ראיתיה. כולה דומה לזקנה עזובה, עטופה סמרטוטין ונכנעת. התכוצה באיזו פנה בעולמו של הקב"ה, כדי שלא ירגישו בסמרטוטיה ובכל מציאותה... כל העולם (כמו ורשה, למשל) חוגג כבר את האביב, והיא עדיין שרויה בקמטי רפש ורקבון, באדים ובשיירי שלג פושר, שחור ומגואל. כמה גדול השנוי — עירה זו וורשה! מרגיש אני את עצמי, כאילו נפלתי פתאם מן האצטבא העליונה שבמרחץ חם אל תוך „מקוה" קר ומבאיש שמימיו עכורים וקרקעו רפש...

משוגע הייתי בשעה שנסעתי. אמי כבר שאלה אותי: היכן הם בגדי השבת שלך! לבש אותם ולך אל „בית־המדרש" לקבלת שבת! עכשיו מה אמר לה? כיצד אתרץ לה קושיה משונה זו? הן כתוב כתבתי במכתבי, שמשתכר אני תודה לד' די והותר.

יום א׳ בערב, היום חשמינו להודש ניסן.

יום של יסורי נפש היה לי יום אתמול, יום השבת. לסוף, אחרי ברכורים משונים וכזבים, אנוס הייתי לגלות שאין לי בגדיי יו״ט ואין לי בגדי שבת, מלבד הבגדים המעוכים, שאני לובש על בשרי. דברי עוררו שאון וזועה בבית, וזקנו של אבא רעדה. כיצד! הן התפאר לפני כל מכיריו ולפני המתפללים בבית־הכנסת כך וכך, שהנה בנו המפורסם, הבוכהלטר המנוסה נוסע מורשה ויש לו כמה וכמה כסף בבית־הבנק ויש לו הרבה דוקטורים מכירים בורשה. ועכשיו יכנס אותו „בן״ אל בית־הכנסת בבגדים מעוכים כאחד הריקים. וכיצד יביט ישר בפני מכיריו ביו״ט? הרי, הרי כבר יו״ט. עוד מעט והיה יו״ט! יו״ט אפיקורס, יו״ט! — אנכי לא עניתי לו כלום. אמי ישבה בפנה, זועפת ומחרישה כדרכה בשעת צער; אחי הקטנים הניחו מידם את הצעצועים שהבאתי להם, והסתכלו ישר בפני בסקרנות ילדים, בעינים תמהות וגדולות, ואחותי לעגה לי בסתר. זאת הרגשתי.

ובכל זאת הלכתי אל בית־הכנסת, אני בעצמי אינני מתבייש, אלא שאבא מתבייש... ועוד יותר אביש אותו כשלא אלך כלל. גם המתפללים יציקו לו: „היכן הוא הבוכהלטר שלך?״ והלכתי.

יהודים הטמנים תהכו לי את ידיהם בברכת „שלום עליכם״. ידי כלם כמעט היו מלוכלכות בטבק. מבטיהם משמשו אותי ואת בגדי המעוכים, מצוארון הגיר שלי עד סנדלי. כאן התעכב מבטם בתמיהה, הם מצאו בסנדלי סדק ושלאי קטן, והביטו אלי בשאלה. ואבא עמד מן הצד וגחך בשחוק הכנעה. ספר להם ובדה להם דברים מפליאים עלי ועל ורשה שלי, וכשהביט אלי בהפזון, קראתי במבטו כעס ושנאה, ושוב פגע וצרה. קראו אותי לתורה, שאברך כנהוג, הן אורח אנכי. מאי־הרגל הסתבכתי בטליתו של אבא ונבוכותי, וכשעליתי לתורה ברכתי בטעות את ברכת התורה השניה תחת הראשונה: „אשר נתן״ תחת „אשר בחר״, וקם שחוק השאי בבית הכנסת. סקרנים באו והשתדלו להביט ישר אל פני.... ואבא נבוך והתאדם ועלה על הבימה ופרש את ידיו כאובד עצות ושאל: מה זאת? ועיניו תעו. וכשספרו לאמי, כמעט שבכתה. הסעודה של שבת עברה במוסר מצד אבא, שנעשיתי כבר לגוי ולאפיקורס ולמפזר ממון וכיוצא בזה ואפילו את ה„ברכות״ שתינוק יודע אותן שכחתי. ואני החרשתי ולבי כמעט שהתפקע, אני אינני כועס עליו — אבל רע לי מאד.

וכל היום הזה ישבתי עצוב ובודד. ספרים למקרא אין, אמי מגשת

ליי את האהבה ובעיניה דמעות ומוסר... ובחוץ רק רפש ורפש; אתמול בלילה ירד גשם שוטף ותהפך כל העירה לבצה כללית אחת. כמעט שאין עובר ושב, ורק הזירים נהנים הנאה מרובה מרפש זה ומתחככים בו להנאתם. ובחוץ אד אמוץ ועננים כבדים מהניקים תחתם את הבתים הכפופים. תרנגולים מקעקעים ומשוררים „קוקוריקו" בנוסחאות שונות. השד יודע אותם — בעלי קנאה גדולים הם תרנגולים אלו. האחד מתחיל והשני בא ומתחרה אתו, ושמע השלישי, הרביעי והקו אותם תיכף ומיד, ומלאה העירה שירתם. ועכשיו בורשה מה רב האור, ההמולה, מה יפים הרחובות, מה יבשות המדרכות! — ופה מה אעשה? להשאר כאן? בבגדים מעוכים בחג־הפסח, כיצד אומר אבא? יו״ט, אפיקורס, יו״ט!

———

אותו יום, השעה הראשונה בלילה.

רבש״ע, הן הדבר פשוט... אשוב לורשה, כך, כך, לורשה אשוב. שב אלי אותו הלילה עם האנרגיה שלו — אותו הלילה, שגמרתי בו נסע הביתה: כסף לנסיעה יתנו לי הורי, אנוסים יהיו לתת לי, לא אלך אל בית הכנסת, אמרר את חיי ואת חייהם אם לא יתנו לי... כך, כך. יהיו להם בפני עצמם, ואני בפני עצמי לורשה אשוב, לורשה, — לורשה המלאה אור ושאון, המון והיים, — מקום שכל אדם יכול להיות כדרכו, ואין שואל אותו, מה הוא עושה? מהר, מהר. עורי בוער עלי. ראשי סובב משמחת פתאם. אך זו היא המצאה! פשוט, טול ונסע! הכל, הורי יסבלו מזה הרבה. אבל אם לא אסע ואשאר בכאן יסבלו גם כן: ביו״ט בגדים מעוכים! בושה בפני הבריות.... הא, הא, בא בן מפורסם ומשכיל מורשה להג־הפסח, ופתאם נעלם ואיננו.

יום ב׳, יום 9 לחדש ניסן, במרכבת מסלת הברזל.

אני נוסע כבר... אבל מה אעשה בורשה? — עוד הפעם שעות־הוראה, קנטורות, משקפי „זקנים"?

עכשיו מבין אני: תמיד כשאהיה בכרך אתאו אל העירה וכשאהיה בעירה — אתאו להיי הכרך. אדם משונה אנכי....

———

שקלוב 1904

תקוני טעיות לספר „מן החיים והמות".

עמוד	שורה	נדפס:	צ"ל:
11	2	לרוצחו	לרוצחי
15	5	יכלו	וכלו
16	23	המְהיר	המְחיר
"	"	אסור	אסיר
18	2	בּוּ	בּוֹ
19	33	בגרירה	בגרידה
23	17	להרפני	לחרפני
31	22	לו	(מיותרת)
"	30	מיאוס	מאוס
33	9	כיי	כי
37	14	ולחוות	ולחיות
43	4	והלכודות	והורזדות
45	1	(כל השורה מיותרת)	
48	33	דור	חור
51	29	מסריה	מסריח
54	4	מתנדם	מתנחם
57	20	היניה	הגיה
58	2	המות	חמות
69	1	מאושר	מאשר
68	1	העשירות	העשירית
"	10	הם !	הם !
71	2	כצירוף	צירוף
77	15	ההבלה	התכלה
82	52	וו.	נו.
92	10	צרור כנראה	צרור, כנראה
"	"	כנראה, התקררתי	כנראה התקררתי
99	12	בעוולם	בעולם
101	19	פרא-אנדי	פרא-אנצי
103	3	טבעו	טיבו
105	6	ולהתחים	ולהתחכך
108	28	ובצבעו	ובצבצו
115	13	ומתפרסת	ומתרפסת
130	16	והבעל	והקול
133	5	בכעם	בכעסה
142	16	אני ושכרי	אני, ושכרי
149	16	כאן	(מיותרת)
150	5	זעף	זע
160	7	בישנת	בישנית

עמוד	שורה	נדפס :	צ״ל :
170	6	נאד	ספיג
171	34	המפורסם המופלג	המפורסים המופליג
172	6	בכח. חיים	בכח חיים
173	15	ודעתי	ודעתו
174	2	כדרך	בדרך
"	"	פיסה	מפוסה
175	34	דיך	ידיך
178	18	היא·א·א ?	הא=א=א ?
"	34	„ליונת ד'וין"	ליונה
179	25	כחול שה	בחולשה
180	32	בעלה	קילה
181	22	ובשובו	ובשוב רוחו
182	35	בפייה ...	בפיה ...
183	24	האב	(מיותר)
186	4	עם	"
"	5	ועלום	ועליז
"	8	ונמס :	ונמס,
"	"	לנדות	לנרות
"	9	קרה	קרח
"		שנמו	שנמסו
"	26	ביום	מן
187	29	אני ...	אני ..."
188	3	באותה	— אותה
190	10	לצד	לצדי
"	17	עתה	— עתה
"	31	סכור	סוכר
194	11	מותר	מיתר
195	21	בריה	בריח
209	12	כתומים, ירוקים	פתומים-ירוקים
214	12	נשמטו המלים:	— לא, אני צריך תיכף, עונת אחרונסון ומתפלא
221	19	דאות	באות
226	4	על	את
227	4	ומבקש	ובקשתי
230	סוף העמוד	נשמטו המלים:	רק חמלה אני מרגיש אליו, חמלה הנמכרת בזול, אותה החמלה שמרגישים לאמלל, לנכה-רגלים, לעיר ודומיהם.
233	8	ישנה	הישנה
"	29	האהובה	„האהובה"
235	1	מקומה של שורה זו בסוף עמוד 234	

